

M. KOGĂLNICEANU

SCRISORI

1834 — 1849

CU O PREFAȚĂ, UN INDICE DE LUCRURI, DE NUME PROPRII ȘI DE CUVINTE

DE

PETRE V. HANEȘ

PROFESOR SECUNDAR

BUCUREȘTI

«MINERVA». — Institut de Arte
Grafice și Editură. — B-dul Aca-
demiei, 3 — Str. Edgar Quinet, 4

1913

DE PETRE V. HANEȘ :

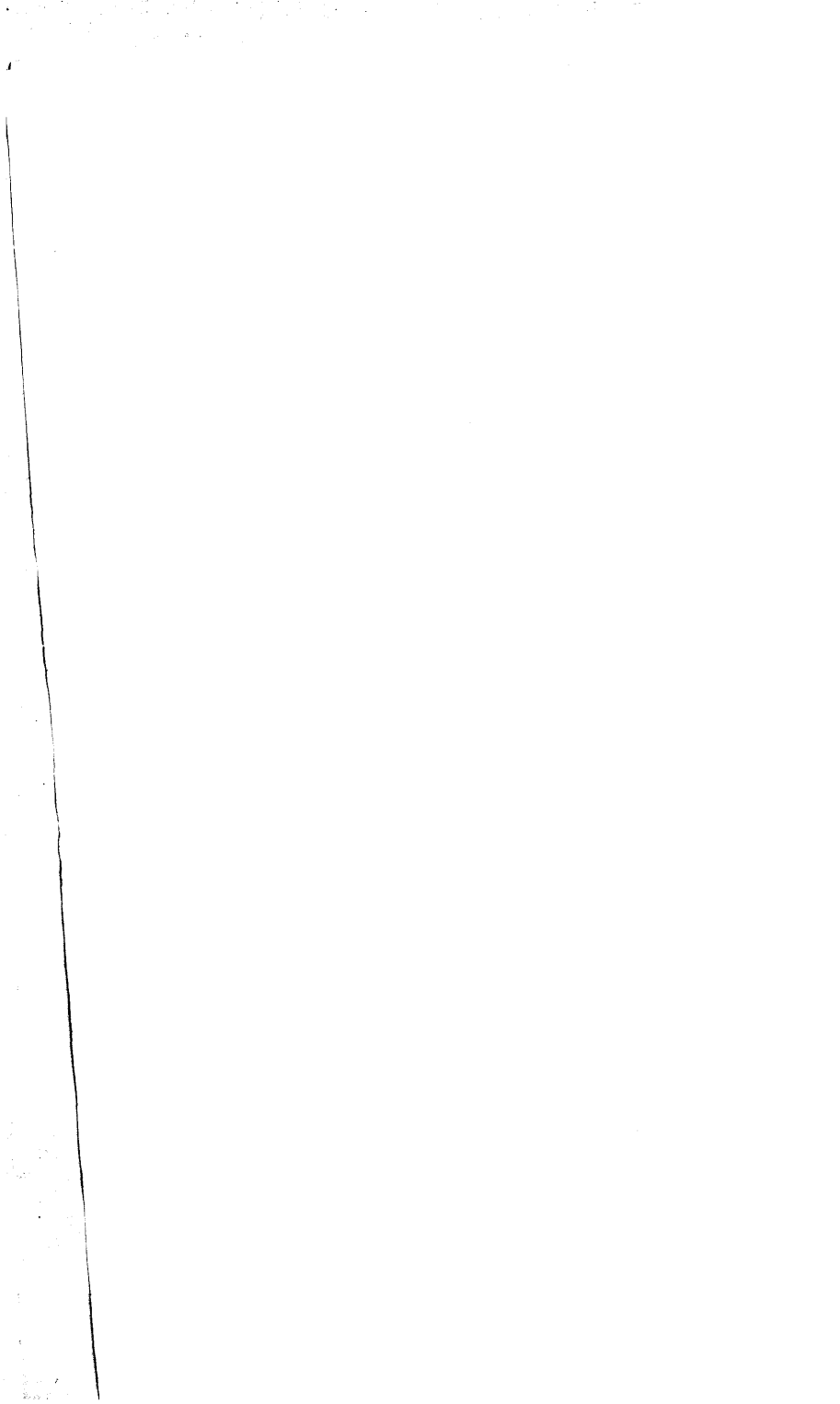
1. **Alexandro Russo, o pagină ignorată din literatura română** (tipărită cu cheltuiala Fundațiunii Universitare Carol I-ii), București, 1901 . . . . . 2,—
2. **Din ineditele lui Nicolae Bălcescu — Manualul Bunului Român**, București, 1902 . . . . . 1,—
3. **Desvoltarea limbii literare în prima jumătate a secolului al XIX-lea** premiată de Universitatea din București cu premiul Hillel de 1000 de lei), București, 1904 . . . . . 3,—
4. **Alexandru Russo, Scrieri** (tipărită cu cheltuiala Academiei Române), București, 1908 . . . . . 5,—
5. **Studii de literatură română**, vol. I-ii, București, 1910 . . . . . 2,—
6. **Curs de limba română pentru învățământul secundar al băieților** (cl. I—VIII), București, 1904—1913.
7. **Idem, pentru învățământul secundar al fetelor** (cl. I—IV), București, 1910—1913.

M. KOGĂLNICEANU

pe la 1840—1850.

PREFAȚĂ

Câteva lămuriri in-
troductive.

In 1901, d-l I. Bogdan, profesorul meu de limbile slavice la Universitatea din București, pe atunci și director al *Convorbirilor Literare*, mă chiamă și-mi atrage atenția asupra bogatei colecțiuni de manuscrise, rămase depe urma lui Mihail Kogălniceanu și cumpărate de Academia Română, îndemnându-mă să public o parte din ea. Am primit cu mare bucurie și am copiat toate scrisorile adresate de Kogălniceanu tatălui său și surorilor în anii lui de studiu la Lunéville și Berlin.

D-l Bogdan a verificat numele proprii, dintre cari unele nu fuseseră exact copiate, și a redat în note cu ortografie exactă localitățile din Austria și țările germane, pe unde trecuse Kogălniceanu (explicările d-sale sunt semnate *I. B.*).

Pe temeiul acestei corespondențe, ca și pe al celorlalte manuscrise, am făcut apoi în seminarul de istoria literaturii române al d-lui Ovid Densusianu o dare de seamă despre tinerețea lui Kogălniceanu, dare de

seamă care cu unele completări a apărut în *Convorbiri Literare* anul XLV (1911). Prilejul acesta a fost binevenit să mă gândesc și la publicarea în volum a corespondenței lui Kogălniceanu. Nu m'am mulțumit însă numai cu anii 1834—1838, ci am fost ispășit să merg mai departe, până la 1849, dată până la care manuscriptele rămase dela Kogălniceanu ne oferă neîntrerupt scrisori interesante. De aici înainte nu se mai găsesc. Am confruntat atunci, pentru epoca 1834—1838, cuvânt cu cuvânt textul tipărit în *Convorbiri* cu manuscriptul, îndreptând astfel unele mici scăpări din vedere, ca și unele erori de tipar, și am mai introdus din pasajele lăsate afară; cât privește epoca 1838—1849, am copiat acum pentru întâia oară tot ce am găsit în manuscriptele dela Academie. Scrisorile sunt adresate unui membru al familiei, afară de două către Mihail Sturza (pag. 15, 69 și 233), una către Bariț (pag. 196) și o alta către Gh. Asachi (pag. 234).

Cunoașteți dificila problemă a publicării corespondenței rămase depe urma oamenilor mari. Spiritul negustoresc al marilor editori streini, francezi mai cu seamă, a făcut să apară tot felul de intimități, ori lucruri fără nici o valoare literară sau biografică, a căror imediată consecință eră câteodată compromiterea scriitorului sau a omului politic în chestiune. În fața acestei porniri primejdioase, s'au ridicat glasuri autorizate să spună că din momentul în care cineva nu și-a publicat singur anume opere, aceasta însemnează că nu le-a socotit demne de numele său

și că a-i le publică după moarte este a-i face un rău serviciu. Fără îndoială că în linii generale așa este. Totuși, de câte ori nu ne găsim în fața unor scriitori pretențioși, pretențioși până la absurd cu ei înșiși, cari publică prea puțin în viață ori de loc și ale căror opere rămase au totuși o superioară valoare? Să lipsim publicul de ele, când apar în schimb atâtea de valoare inferioară? Și dacă cu privire la opere propriu zise chestiunea poate fi mai greu rezolvată, apoi când e vorba de corespondența cuivă, lucrurile se schimbă. Dacă am aștepta ca oamenii de seamă să-și publice ei singuri scrisorile, apoi am aștepta zadarnic. Tot posterității îi rămâne grija aceasta.

Dar și la scrisori se poate pune chestiunea de mai sus, bine înțeles sub altă formă. Publici toate scrisorile cuivă? Le publici în întregime?

Când am publicat prima parte a corespondenței de față în *Convorbiri*, m'am condus de principiul să nu rețiu din original decât ceea ce prezintă în adevăr un interes pentru literatură și pentru istorie. Am lăsat, din cauza aceasta, o mulțime de pasaje cari îmi păreau de loc sau puțin interesante. Am controlat acum din nou originalul și mi s'a părut că prea am lăsat mult și că unele pasaje nepublicate pot interesa și astăzi; și le-am introdus. Dar ce garanție am că din cele lăstate și acum, unele nu vor părea altora, ori chiar mie mai târziu, importante?

Să fi reprodus atunci în întregime scrisorile. Nici aceasta nu se poate, fiindcă sunt și lucruri absolut fără preț, cari se găsesc în scrisoarea oricărui fiu către părinții săi.

Am căutat să împac și o considerațiune și cealaltă : să redau gândurile acelu fenomenal tânăr de 18—21 ani, dar numai în ce au avut ele mai înălțător și caracteristic, lăsând deoparte părțile banale, lipsite de interes.

În acelaș timp, am completat publicațiunea cu un indice de lucruri, unul de nume proprii și altul de cuvinte și forme caracteristice.

Ce cuprind scrisorile ?

În 1834, Mihail Sturza ajunge domnul Moldovei și se gândește să dea o cultură deosebită fiilor săi, Dimitrie și Grigore. Se hotărăște să-i trimită la Lunéville în Franța, unde trăia și da lecții la colegiul de acolo, abatele Lhomme, care pe vremuri fusese prin Moldova și-i dase lecțiuni chiar lui. Pe copii nu-i trimete însă singuri, ci împreună cu un coleg al lor de școală, Mihail, fiul vornicului Ilie Kogălniceanu. Drumul dela Iași la Lunéville l-au făcut în trăsură, cu harabale și cu diligența, prin Botoșani, Ițcani, Lemberg, Viena și Strasburg.

La plecare, Mihail a primit dela tată-său ordinul să-i scrie din fiecare localitate, cum au mers și ce au văzut mai însemnat. Aceasta e sorginta primului grup din colecția de față : «Scrisori din drumul spre Lunéville». Admirăm în ele stăruința cu care tânărul Kogălniceanu îndeplinește ordinul tatălui său, devotatul său spirit de observație și preocuparea neîntreruptă cu comparațiuni între ce vedeă acolo și ce lăsase în Moldova. Este numai decât impresionat de marea diferență dintre cultivarea pământului în Ga-

liția și în Moldova și-și exprimă dorința să găsească la întoarcere o stare mai bună (pag. 5). Când trece prin Olmütz, vizitează întăriturile (pag. 9—10). Cere pretutindeni lămuriri, însemnează numele localităților și pentru satisfacerea curiozității lui și pentru cele ce avea să scrie acasă.

Ajuns la Lunéville, se așează îndată pe lucru, lasă în urmă la studii pe fiii domnitorului și pe aproape toți colegii lui francezi, ocupând în clasă locuri de frunte. Se pune în curent cu literatura franceză și-și formează o bogată bibliotecă.

Dragostea de Franța   Și astăzi Parisul e un ideal pen-
și în deosebi de Paris.   tru majoritatea tineretului nostru. Eră cu atât mai mult atunci, când pătura conducătoare avea cultură exclusiv franceză. Planul de instrucțiune al copiilor lui Mihail Sturza și al lui Kogălniceanu fusese întocmit tocmai sub stăpânirea acestei stări de spirit. Copiii aveau să facă trei ani la Lunéville, ca să sfârșească cursul liceial, și să treacă apoi la Paris pentru drept. Ca toată lumea, și tânărul Mihail iubiă Franța și în deosebi Parisul. Iubirea aceasta a crescut simțitor în timpul cât a stat la Lunéville, atât prin cunoașterea mai de aproape a culturii franceze, cât și prin discuțiunile ce urmau toată ziua despre Paris, un ideal și pentru Francezii din Lunéville, nu numai pentru Românii din Moldova. Din Lunéville, Kogălniceanu eră în corespondență și cu prietenii de școală din Iași, în special cu Millo, viitorul actor, și cu V. Alecsandri, viitorul său tovarăș de luptă literară. Alecsandri eră la Paris ; el își ajun-

sese idealul înaintea lui Kogălniceanu. În vara anului 1835, spătarul Alecsandri avea să treacă prin Lunéville la Paris, să-și vadă băiatul. Mihail află aceasta din scrisorile lui «Vasilică» și scrie acasă să facă bine babaca — așa-i zice în scrisori tatălui său — să roage pe spătarul să-l ia și pe el la Paris pe timpul vacanței celei mari. «Mult aș dori ca să văz și eu acest frumos oraș, minunea lumii», exclamă el. (pag. 65).

Kogălniceanu n'a avut noroc. Nu numai că în vara aceea nu s'a dus la Paris, dar planul studiilor s'a schimbat; și după un an de școală la Lunéville a fost trimis la Berlin. Vestea aceasta care-l depărtă și mai mult de idealul tinereții lui a venit ca un trăsnet. A plecat amărît la Berlin; și cât a stat acolo, deși a avut parte de multe satisfacții sufletești, deși a locuit la pastori francezi și în contact mai mult cu colonia franceză de acolo, totuși nu odată transpiră din scrisorile lui amărăciunea că nu studiază la Paris. Înainte de a pleca din Lunéville, a încercat tot ce-i sta prin putință, ca să rămâe în Franța, dar firește fără succes. Cine sta să-l asculte atunci pe el? E emoționant să urmărești în corespondența lui încercările acestea. Ba că e dator unui librar din Lunéville și dacă pleacă din Franța, trebuie să-și vândă cărțile și să-i plătească, pe când dacă rămâne în Franța, fie și în alt oraș — Parisul! — librarul n'acordă plata în rate lunare (pag. 67); ba că atât el cât și beizadelele — copiii domnitorului — au prea multe cărți și le e greu să le transporte tocmai la Berlin, pe când la Paris e mult mai aproape (pag. 67); ba că la Berlin clima e friguroasă și umedă

(pag. 68); ba ca acolo vor uită limba franceză (pag. 68). Surorilor le spune lucrul mai direct: «En Allemagne on est plus tranquille... cependant je voudrais mieux rester en France (pag. 141—142)»; «cependant je préférerais être eu France» (pag. 142); «je suis mécontent de quitter Lunéville, parce que j'ai quitté en même temps la France» (pag. 142); «je voudrais cent fois mieux rester en France» (pag. 144). Și nu l-a părăsit gândul de a vedea Parisul nici cât a stat la Berlin. Când e nevoit să se întoarcă în Moldova — din ce cauză, am arătat în articolul citat despre tinerețea lui — scrie tatălui său din nou că vrea să vie acasă, dar mai întâi să vadă Parisul; «însă dintâi să merg să văz Parisul» (pag. 128). Nici atunci nu l-a slujit norocul și a trebuit să-și încheie studiile și să înceapă activitatea lui literară la Iași, fără să-și fi izbândit visul. Nu s'a lăsat însă. A mai încercat în 1840, când a fost oprit la Viena de poliția austriacă și trimis înapoi la Iași, cum ai trimete pe un turburător ¹⁾, fapt care l-a indignat peste măsură și, împreună cu alte nemulțumiri din Iași, l-a făcut nu mult după aceea să renunțe momentan la activitatea lui literară și istorică, să-și vândă tipografia și să plece din nou la Paris, după ce se va fi asigurat că poliția din Viena luase informații mai bune despre el. Iată după câți ani și cu câte greutate și-a izbândit marele Kogălniceanu scumpul vis al tinereții de a vedea Parisul! Dar fără îndoială că de puține ori în viața va fi fost el cu adevărat fericit, de cum a fost

¹⁾ V. expunerea mai pe larg a chestiunii în *Conv. Lit.*, XLV (1911), pag. 1346—1347; v. și pag. 192 din publicațiunea de față.

în momentul intrării în Paris, oraşul pe care-l consideră şi-l numise încă dela Lunéville «oraşul lumină».

Mediul în care s'a format Kogălniceanu. Mediul care a format pe Kogălniceanu n'a fost cel revoluţionar al Parisului, nici al studenţilor germani. A fost un mediu select, ca pentru fiii unui şef de stat, cum erau copiii lui Mihail Sturza, un mediu de familie princiară, de oameni culti, de oameni politici şi de ştiinţă. Kogălniceanu avea legături de prietenie cu Prinţul de Cumberland, moştenitorul tronului Hanovrei. În casa lui a cunoscut pe fiii lui Ludovic Filip, regele Franţei.

A stat în gazdă la pastori francezi de seamă—unul din ei era rudă cu contele Schwerin şi l-a dus într-o vacanţă la moşia acestuia, ca să cunoască agricultura germană. A fost odată prezentat chiar regelui Prusiei. A cunoscut în saloanele pe cari le frecventă consilieri de stat, a cunoscut pe Alexandru Humboldt, în definitiv un mediu care-l îndreptă spre cercetări ştiinţifice, spre preocupări înalte. Articolul lui despre literatura românească din *Magazin für die Litteratur des Auslandes*, ca şi *Esquisse sur les Cigains* şi *Histoire de la Valachie*, toate din 1837, se datoresc acestui mediu; şi nu le-am fi avut, dacă autorul lor ar fi trăit vieaţa cafenelelor Parisului, ori pe cea de băutură şi sporturi speciale a studenţilor germani. Mediul acesta n'ar fi produs nici lărgimea de vederi, nici înălţimea de suflet, nici spiritul de ordine, nici superioritatea necontestată, al căror demn reprezentant a fost Kogălniceanu.

Reprezintă Kogălniceanu influența germană la noi ?

În discursul din 1891 dela Academia Romîna, cu prilejul aniversării de 25 de ani ai acestei instituțiuni, vorbind în fața M. M. L. L. Regelui și Reginei, Kogălniceanu a insistat mult asupra instrucțiunii primite la Berlin și asupra adâncii înrâuriri exercitate asupra-i de cultura germană. A amintit saloanele pe cari le frecventă, personajele literare de seamă pe cari le-a întâlnit, ca Humboldt și Wilibald Alexis, a descris în culori pline de admirație Universitatea din Berlin, numind-o a doua sa mamă și atribuindu-i o influență covârșitoare asupra sufletului său. În acelaș timp însă atrăgea atențiunea că vorbiă așa nu fiindcă eră față familia noastră regală, reprezentantă prin excelență a culturii germane, că nu din curtenire pentru un Hohenzollern admiră spiritul german, ci din respectul cuvenit curatului adevăr :

«Toată vieța mea, și tânăr și în vârsta coaptă, am mărturisit în mai multe rânduri că culturii germane, că Universității din Berlin, că societății germane, bărbaților și marilor patrioți cari au operat realțarea și unitatea Germaniei, datoresc în mare parte tot ce am devenit în țara mea și că la focul patriotismului german s'a aprins făclia patriotismului meu român». (*An. Acad.*, xxiii, 264.)

Și în altă parte :

«Mulțumită contactului meu cu atâția bărbați însemnați ai Germaniei și primit în cercurile politice din Berlin, am avut fericita ocaziune de a-mi îmbogăți mintea cu ideile reformatrice ce atunci inspirau înaltele inteligențe ale Germaniei. Da, Universității din Berlin, a doua mea mamă, Universității Frederica

Wilhelma, da, exemplului ce mi-a dat amorul pentru patria germană și pe care l-am găsit în toate păturile societății germane, fie nobilime, fie burghezime, datoresc eu amorul pentru patria română, și spiritul liberal care m'a însuflețit în toate actele vieții mele» (*idem*, 263).

Corespodența lui dintre 1835 și 1838, tocmai anii de studiu la Lunéville și Berlin, ne vine în ajutor, ca să lămurim mai bine chestiunea aceasta. În 1891 Kogălniceanu uitase ce scrisese acasă cu 50—60 de ani în urmă, tocmai în vremea când trăia în mijlocul culturii pe care o glorifică. Am văzut mai sus cu ce părere de rău a părăsit Lunéville-ul și Franța, am văzut cum dorul de Paris l-a stăpânit ani dearândul printre toate mulțumirile ca și nemulțumirile ce le-a avut. Pe lângă acestea, la Berlin el n'a cunoscut vieța propriu zis prusiană, ci tot pe cea franceză, fiindcă a stat în casă la pastori protestanți francezi și în mijlocul coloniei franceze stabilite în capitala Prusiei din timpul revocării edictului din Nantes. În casă vorbea franțuzește, slujba bisericească o ascultă Duminica și sărbătorile în franțuzește la biserica protestantă a coloniei franceze. Se ducea la reprezentații teatrale franceze, iar operele principale publicate de el la Berlin sunt scrise tot în limba franceză.

Nu numai atât. Kogălniceanu avea chiar aversiune pentru societatea și vieța special germane. În discursul dela Academie, e adevărat, zugrăvește în culori frumoase societatea germană pe care o frecventă. Vorbind de casa pastorului Ionas, unde sta în gazdă, ne spune că acolo

«se aduna societatea cea mai aleasă și din nobleță și din burgezime, care depe atunci luase un loc însemnat în Germania, puindu-se în fruntea ideilor naționale și a reformelor sociale cari se răspândise în toată Germania. Steagul lor era nainte de toate Unirea patriei germane» (*idem*, 258—9).

Dar în 1835 nu spunea așa. Spunea că în relații era un spirit ceremonios și flegmatic, că se discută numai de cartofi, de câini și de pisici și că niciodată n'ar putea trăi într'o asemenea societate:

«Je suis allé dans plusieurs belles sociétés de Berlin, mais *je n'y pourrais jamais vivre*. Il y a un ton flegmatique, cérémonial, à en mourir d'ennui. Les demoiselles sont bêtes et laides, elles ne vous parlent que par *oui* et par *non*. Malgré cela on ne permet à aucun jeune homme de leur parler. Aussitôt que vous leur parlez, elles fuient. Alors les vieilles mamans s'emparent de vous, vous mettent entre elles à tables; vous leur versez à boire et vous êtes obligé de répondre à toute leur conversation, qui n'a pour sujet que les choux, les pommes de terre, les chats et les petits chiens. *C'est terrible!!!*» (pag. 144).

Am citat un singur pasaj. În spiritul acesta este însă toată corespondența din Berlin a lui Kogălniceanu. Nu găsim niciodată laude pentru cultura, nici pentru spiritul german.

Cei cari au admis o influență germană asupra lui Kogălniceanu s'au oprit la două însușiri ale acestuia. D-l A. D. Xenopol la «ideile liberale», d-l N. Iorga la «ideile de respect pentru poporul muncitor și creiator»; cel dintâiu în discursul său de recepție dela Academie (pag. 8), cel de al doilea în *Istoria literaturii românești în veacul XIX-lea* la capitolul despre C. Negruzzi și

colaborarea lui la *Dacia Literară* (II, 41). Aceste însușiri însă nu sunt germane, deși Kogălniceanu le-a întâlnit la Berlin și în Prusia, și nici nu au trecut în sufletul marelui nostru scriitor mulțumită numai șederii sale la Berlin. Ideile liberale și dragostea de poporul de jos erau în aer dela marea revoluție franceză înainte. Ca și Kogălniceanu, le-au avut Alecsandri, Russo și Bălcescu, cari nu studiaseră la Berlin. Când e vorba să răspundem la întrebarea dacă Kogălniceanu reprezintă în literatura noastră întâi și în viața politică mai apoi influența germană, trebuie să cercetăm în scrierile și activitatea lui însușiri și urme caracteristice germane. Nu se găsesc și nici nu se puteau găsi, când cunoaștem în ce împrejurări a studiat el la Berlin.

Contactul neîntre- Nu se poate susține nici că
rupt cu țara. Kogălniceanu ar reprezenta în literatura și cultura noastră influența franceză, cum au reprezentat-o de pildă Russo și Alecsandri. Aceasta din două motive: 1. fiindcă a trăit într'un mediu francez germanizat, 2. fiindcă în cei patru ani de studiu, deși nu s'a mai întors de loc în Moldova, totuși a fost într'un contact neîntreput cu ea, prin numeroasa și regulata corespondență întreținută cu lumea dela Iași, cu Asachi, cu prietenii, cu surorile și cu tată-său în deosebi. E un caz unic în istoria culturii noastre. Pe când cei mai mulți din tinerii cari în prima jumătate a veacului al XIX-lea au studiat în streinătate pierdeau contactul cu țara și rămâneau prea mult sub stăpânirea obiceiurilor și culturii franceze, Kogălniceanu scria și primiă regulat scrisori dela

Iași: și nu scurte și de interese familiare, ci pline de informațiuni despre viața, mișcarea politică și culturală din Moldova și celelalte țări românești. «Am mare dorință ca să citesc vreo scrisoare moldovenească, căci nu am nici o carte în această limbă aice», zice el odată (pag. 74). Cere să i se trimită cărți de acasă și până atunci se mulțumește cu scrisorile ce-i vin, scrisori pe cari, când le citește, par'că se simte la Iași (pag. 17). Corespondența de față ne arată cât de pretențios eră el în privința aceasta. Cere nu numai bani, aproape în fiecare scrisoare, e adevărat, dar și tot felul de informațiuni sociale și culturale: cu ce costum s'a îmbrăcat tată-său la cutare solemnitate (pag. 17); în ce a constatat serbarea de ziua domnitorului (idem); să i se trimeată în copie toate poeziile și fragmentele istorice apărute în lipsa lui în *Albina Românească* (pag. 25); ce măsuri se iau pentru mai buna organizare a țării (idem); îndeamnă pe tată-său să se aboneze la *Albina Românească* (idem); întreabă cari sunt «miniștrii» Moldovei (pag. 28); cere noutăți politice și literare (idem); cere cântece moldovenești pe note, ca să le dea Francezilor din Lunéville (pag. 33); întreabă despre starea armatei și numele comandanților (pag. 59), despre Academia Mihăileană și profesorii ei, despre un monument ce eră vorba să se ridice la Iași, despre restaurarea palatului domnesc Curtea Veche, dacă se vor face șosele în Moldova (pag. 59); află numai decât despre apariția piesei lui Negruzzi «Trei zeci de ani din viața unui jucător de cărți» (pag. 30); cere să i se trimită din Iași Codica

Legilor Moldovei (pag. 88), istoria lui D. Cantemir, de sigur «Istoricul Romano-Moldo-Vlahilor» (idem), Biblioteca românească a lui Carcalechi (pag. 93), o gramatică românească oarecare (pag. 97), Legile lui Vasile Lupu (pag. 107), colecția *Albinei Românești* (idem), Regulamentul organic (pag. 108); scrie lui Asachi tot pentru informații necesare istoriei la care lucrează (pag. 110, 125 și 234), după cum mai târziu îi trimite articolul din *Magazin für die Litteratur des Auslandes* și-i cere din nou alte informații (pag. 173—174); știe că Mihail Sturza se va duce în întâmpinarea Sultanului la Silistra (pag. 110); cere *Curierul românesc* și condica lui Calimah (pag. 130); cere câteva poezii populare, o poezie de Stamati și «Ruinele Târgoviștei» de Cârlova (pag. 155, 158, 165); cere o legiuire a raporturilor dintre țărani și proprietari (pag. 174); i se trimete «Aprodul Purice» al lui Negruzzi (pag. 179); repetă cererea de a fi ținut în curent cu mișcarea literară a ambelor Principate (pag. 185), etc., etc.¹⁾ Nu vedem oare aici embrionul acelei activități literare dela 1840 și chiar a celei politice dela 1857 ale lui Kogălniceanu?

Iată de ce șederea lui în streinătate i-a adus numai foloase, fără neajunsurile legate în mod firesc de absența din țară a omului tocmai în vremea când se formează. Iată de ce Kogălniceanu n'a fost niciodată înstreinat, nici n'a apărât idei literare și politice nepotrivite cu sufletul nostru și cu desvoltarea noastră istorică. Corespondența de față vine la vreme, ca să

¹⁾ v. în această privință indicele de nume proprii sub M. Kogălniceanu.

ne explice și nota aceasta particulară a activității lui Kogălniceanu.

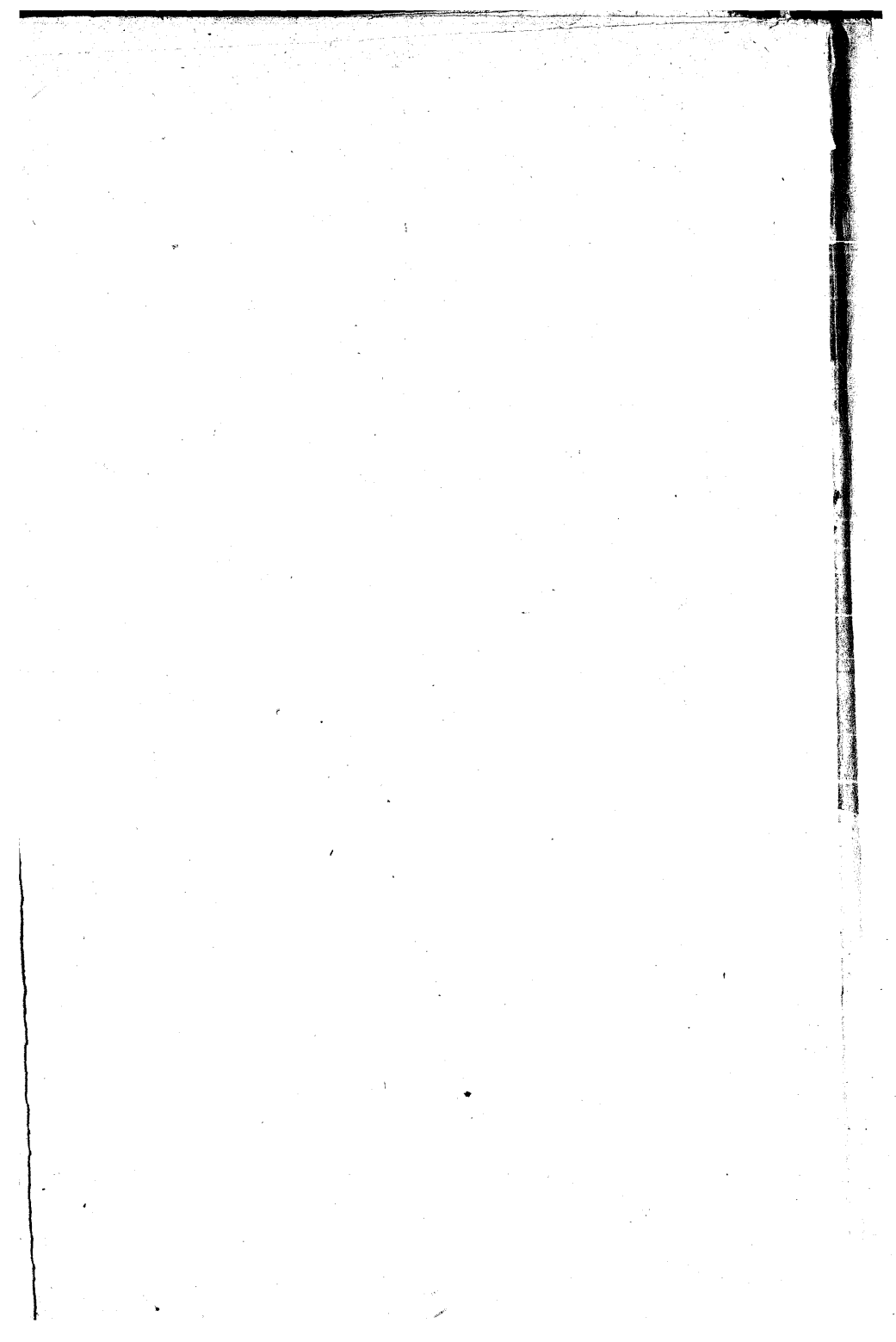
Alte lămuriri.

Scrierea lui Kogălniceanu este în original cea cirilică. Până pe la 1840 are chiar și accente, nu numai pe silabele finale întonate, dar și pe cele interioare — în transcriere am păstrat primul rând de accente, nu și pe al doilea. Dela 1840 înainte, deși tot cirilică, începe să se apropie mai mult de alfabetul latin și părăsește accentele. Reproducând-o în litere latine, am căutat să o redăm cât mai exact: pe *ѣ* cu *ea* (afară de forme ca *mi-am* și *chiar*), pe *ѣ* cu *ă* și *â*, pe *ч* cu *ce* și *ci*, introducând însă *liniuța* și *apostroful* oriunde era nevoie (*m'am* în loc de «mam», *să-mi* în loc de «sămi»). Formele duble (*domneta* și *dumneta*, *Eși* și *lași*, *petrecere* și *pitrecire*, *pe* și *pre*), ori triple (*portofeiū*, *portofel* și *portofeul*) le-am reprodus exact, ca fiind de mare preț pentru evoluția limbii lui Kogălniceanu.

La finele volumului, se găsesc câteva ilustrații și facsimile cu lămuririle necesare.

P. V. H.

25 Iulie 1912.

SCRISORI DIN DRUMUL DELA IAȘI LA LUNÉVILLE

1834

I

Cu fiască plecăciune sărut mîna dumitale, băbacă.

Noi cu toții am ajuns la Botoșani în bună sănătate. Caii numai di la poște aũ fost răi și aũ venit cam târziu. La gazdă am tras la mătușica Mărioara. Fiind că poșta în acest minut să pornește, de aceia nu pot să vă scriu mai mult, dară la Dorohoiu voi aveã mai multă vreme ca să vă scriu mai mult, lucru care face mîngâerea celuia ce este

al dumitale pre. plecat fiu

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

1834, 17 avgust
Botoșanii

Adresa: Cin[stit] al meu pre iubitoriũ părinte dumisale Ilie ogălnicean agă.

Cu multă fiască plecăciune — La Iași

Ms. 1161, f. 8

II

Cu multă fiască plecăciune sărut mîniie d-tale, băbacă.

Mai întâi doresc a ști dacă mult scumpă mie sănătatea -tale să află într'o deplină și fericită stare, ca să dau laudă erescului împărat, din acăruia milă ne aflăm și noi sănătoși.

Al doile îndrăznesc a vă înștiința că în bună stare noi am trecut granița și că am trecut și piste vama dela Boian. Tot drumul nostru a fost bun, numai poșta cea dincolo de la Onești, adecă acea apropiindu-să de Iași, a fost foarte ră, căci ni s'a dat caii cei mai răi care să poate, căci am mers mai toată poșta pi jos, și pe urmă ni s'a dat încă și surugii beți, care eră să ne sprăveli. In drumul nostru am avut tot felul de purtări de grijă. La Botoșani am mas la mătușica Mărioara, unde bezădelile foarte mult s'a multămit. La Dorohoiu am făcut zacuscă la ispravnicu cuconu Dumitrache Ganea, care a avut bunătatea să ne poarte grijă foarte mult. La Herța am dormit la cucoana Catinca Ghiculeasă. Ispravnicu, d. Sardar Chiriac, ne-au întovărășit cu căzaci până la Mamornița, iară deacolo ne-au dus dumnealui până la Boian, unde ne-au făcut de am trecut fără de nici o supărare la vamă și la alte dregătorii.

Mâni dimineață ne vom porni la Liov¹, căci în această sară vom minè la Cernăuți, unde nu vom pitrece de cit această noapte. Deacolo ne vom duce până la Liov cu Jădovi harabagii. De veți aveă bunătatea, ca să-mi scrii la Lemberg; iar de va fi târziu, la Viena, unde în pușin vom ajunge, apoi să scrii deasupra răvașului jos aceste cuvinte *poste restante*, adecă poștă șazătoare, căci atunce răvașul rămâne la poștă, până când voi veni ca să-l ia. Pe duduți² și pe Alecu³ dulce îi sărut. Multe închinăciuni Madamei Wimmer⁴, lui văru Cotin și lui văru Alecu și Gheorghiu. Lui Monsiu Chiunem⁵ iarăși multe

¹ Lemberg.

² Surorile lui : Marghioara și Elenco. Cea dintăi, devenită doamna Marie Leon, trăește și astăzi în Iași, în vârstă de aproape 100 de ani. Am încercat să aflu dela d-sa știri despre Kogălniceanu, dar mi-a fost cu neputință, fiindcă nu aude de loc.

³ Fratele său mai mic — cu acesta va aveă Kogălniceanu o întinsă corespondență în vremea exilului, v. m. departe.

⁴ Guvernanta surorilor lui Kogălniceanu (v. *Ms. 1170* dela Academia Română, fila 144).

⁵ Cuénim, directorul institutului francez, unde a învățat Kogălniceanu înainte de a plecă la Lunéville.

inchinăciuni. Lui cuconu Lupu arată că fiul dumisale să poartă foarte bine, că-î vesel și că nici cacum nu-î trudit.

Cu multă fiască plecăciune sărut minile d-tale și sint cu cel mai adînc respect

Al d-tale pre plecat și pre supus fiu

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

19 avgust 1834

Boian

Îți trimet și un răvaș de la fiul lui cuconu Lupu Baș.

Adresa: Cin[stitului] și mult iubitoriului meu părinte, dumealui Ilie Kogălniceanu agă

Cu multă fiască plecăciune — La Iași.

Ms. 1161, f. 10

III

Lemberg, 24 avgust 1834

Cu fiască plecăciune sărut mîna d-tale, băbacă.

Pornindu-ne de la Cernăuți după trii zile și jumătate, am ajuns la Lemberg. După poronca d-tale încep a vă face topografia țării ce am trecut. La Mamornița, care în partea noastră este un sat mic, în partea austriecească este un tîrgușor cu vr'o citevâ zidiri bune, am stat vr'un ceas, până când ni s'aũ milduit pasporturile. De acolo ne-am îndreptat cătră Boian, pe un drum bun, de amîndoă părțile căruia să văd ogoare foarte bine lucrate. Boian este un târg mic, aproape de Prut, pre care am trecut pe un pod umblătoriu; acolo este împărăteasca contumanț și vama austriecească. Aici am stat ca vr'o doă ceasuri, până cînd ni s'aũ milduit hârtiile, ni s'aũ numărat straile, și pe fiește care bucată am plătit cite trii creițari în argint, adecă 15 parale. Pe urmă am năimit cai jâdovești, ca să mergem la Cernăuți, și am făcut tocmală cu opt carboave până la Cernăuți. Am văzut deadreapta drumului împărătesc Sadagura, tîrgușor vestit prin ȧrmarocul cel de vite,

și care este unul din cele mai mari din Evropa. Cernăuții, după cum știți, îi pe culmea unui deal, și în vale este riul Prutu, pe care am trecut pe un pod lung și stătătoriu, așezat pe șaițe mari. Cernăuții este un târg mic, dar frumos. Ulițele sînt regulate, pardosite în mijloc cu prund, iar pe laturi cu petre mici în patru colțuri. Piața îi frumușică, și cu o statuă arătînd pre Maica Domnului. Toate dughenile sînt palaturi cu trii, cu patru rinduri. Pornindu-ne dela Cernăuți, am trecut Snetinul, târgușor plin de Jădovvi, unde am lăsat drumul împărătesc, care îi mai lung, ca să apucăm un drum deosăbit și care în mai puțină vreme ne duce la Lemberg. Pe acest drum am trecut Obertin, Hoțemir, Tolmaci, Mariempol și Burștin, târgușoare pline de Jădovvi. După ce am trecut târgușorul acest de pe urmă, ce-î frumușel, deadreapta Nistrului, pe zarea unui deal acoperit de pădure am văzut o cetățue veche și răsăpită, numită Tistan. De cine a fost lăcuită și zidită, n'am putut ca să aflui, fiind că tot leșește să vorbește în aceste locuri, de vreme ce această țară îi Galiția, o limbă ce nu vorbesc, și aceasta a fost pricina că n'am putut să aflui ceva mai mult pentru această cetățue, ce să pare că ar fi fost în vechime lăcuința vre unui noblu leah. Inainte de a intra în Mariempol am trecut fluviul (apa) Nistru pe un pod umblătoriu. Acel târg mic îi foarte scîrnav și lăcuit numai de Jădovvi. Pe urmă am trecut prin Burștin, târg mic, dar frumușal, în care este un palat lăcuit de un graf, acăruia nume n'am putut ști. Pe urmă am trecut apa Lipa, apă mică, dar răpede, și târgurile Rohatin sau Rudi și Promițlean, târguri mici și lăcuite de Jădovvi. Aproape de acest târg din urmă, pe drumul împărătesc deastînga, într'o vale aproape de o pădure mare, acărui copaci cei mai mulți sînt plopî, mesteacănî și stejari, am văzut o velniță mare peste măsură, numită Prohodè, și care singura dedeparte să părea a fi un târg. Pe urmă am trecut multe sate, din care cele mai mari sînt Pohořița, Corovici, cu un aleiü de plopî nalți până la casa boerească, și Vilnic, sat prea frumos; toate drumurile sînt trase cu frânghia, casăle în linie, și fiește care gospodar are cite o grădină plină de copaci ro-

ditori. Până acum n'am văzut nici într'un sat atitea poame ca aici. Acel sat îi aproape de un codru foarte frumos cu mulți măstacănți. Peste un ceas, după ce am trecut satul Vilnicu, am intrat in Lemberg, tîrg prea frumos, acăruia populație (numărul lăcuiitorilor) poate să se sue la 35 mii de suflete. Ulișile sînt bine trase, de amîndoă părțile cu palaturi zidite in deosăbite gusturi. Acel oraș are frumoase binale, statue și biserici cu turnuri nalte. Curpeia orașului (l'hôtel-de-ville) îi o frumoasă bucată de arhitectură, deasupra căriei să zădește acum un turn care va fi cel mai nalt din acele care sînt până acum in acel tîrg. Din minutul ce am intrat in părțile Austriei și până acum, toate drumurile sînt împodobite de o parte și de alta de cruci, altile sadè¹, altile cu Domnu Iisus Hristos in ipsos făcut, cu statue arătînd deosăbiți sfinți, altile de peatră, altile de lemn. In toată Bucovina nu am văzut o palmă de pămînt care să nu fie lucrată, și spre folosul țaranilor. Ogoarale sînt ca feliile de zămos, adecă puțan rătunde. Pricina de să fac așa este ca să nu să oprească apa pe iale. Cămpuri și dealuri de o întindere de un ceas și doă sînt acoperite cu cartoafe, lucru care, dacă ar fi in Moldova, ar oprî pe țaran să se jăluiască de foame și nici odată in patria noastră nu s'ar auzi de foamite. Tot ce putem nădăjdui este că avem un domn bun, iubitoriu de oameni și care nu va lăsă nici cruță nimică, ca să facă norocirea supușilor lui, căroră le este părinte. Cu dreptate dară nădăjduim, este că vom găsi Moldova la intoarcerea noastră într'o stare mai bună, decit cînd am lăsat-o, că cîmpurile vor fi acoperite de roade, mai bine lucrate și că lucrarea pămîntului va fi cinstită, de vremece agricultura este maica neamului omnesc care hrănește pre fiii săi.

Sărut minile și sunt al d-tale pre plecat și supus fiu²

M. KOGĂLNICEAN

¹ simple

² Stațiunile principale pomenite de Kogălniceanu in această scrisoare sunt: Bojan, Sniatyn, Obertyn, Chocimirz, Tlumacz, Marjampol, Bursztyn, Rohatyn, Przemyslany (la el Promițlean), Podhajczyk (Poholrița) și Winniki

P. S. Miiin¹ dimineată ne pornim pentru Viena; acolo nădăduesc că voi găsi scrisoarea d-tale; care foarte mult mă va bucura. Topografia ȋrgurilor și țărilor, care voi trece, ț'oi face-o în scrisoarea mē ce iți voi trimete [de]la Viena. Multe închinăciuni lui Monsiū Chiunem, căruia mă rog să-ı spuı că-ı voi scrie [de]la Viena, precum lui Monsiū Chiș și Madameı Wimmer. Pe duduı și pre Alecu dulce ıı sărut și mă rog să le dai răvașul meu să-l cetească și să-l stringă, ca la întoarcerea mē să găsească toate scrisorile mele, ca să nu uit ce am văzut. Lui vāru Cotin și lui vāru Gheorghitā mă închin cu frāțascā dragoste. Fiul cuconului Lupu Balș să poartā foarte bine. Toți sîntem mulțām[ıti]. . .².

Cu luminările sale bezădele trāesc foarte bine, căci mult mă iubesc și mă aū pentru cel mai bun prietin din toți. Monsiū Lencur³ are tot felul de bunătăți pentru mine.

La Iorgu Cananāu și la Chețcu «care ıı la visterie» am cıte o carte de cetit. Trimete mă rog ca să le cearā pentru ca să nu să uite.

Dacă vre un bāet de la Chiunem iți va da vre un răvaș, și mai ales Milu⁴, mă rog ai bunătate să mi-l trimeți cu al d-tale.

Ms. 1161, f. 12

IV

Cu fiască plecāciune sărut māna d-tale, bābacā.

Infāțășātoriuł aceștie gāsindu-ne într'un han dincolo de Buhna⁵, un tārg, eū m'am grābit ca să-ți scriū că mă aflu

(Vilnic) lāngā Lemberg; sunt stațiunile drumului celui mare al Galiției, dela granița Moldovei pānā la Lemberg. Apa Lipa este așā numita Gnila Lipa (*I. B. v. prefața*).

¹ Cuvintele ce urmează pānā la finele scrisorii sunt scrise pe partea internā a plicului.

² Hārtia ruptā.

³ Lincourt, unul din secretarii particulāi ai lui Mihail Sturza; i-a întovărășit tot drumul.

⁴ Matei Milo, celebrul actor de mai tārziu.

⁵ Bochnia (*I. B.*)

sănătos și că piste 7 zile vom ajunge la Viena, de unde îți voi scrie mai pre larg. La Viena vom șide trii zile, și sînt al d-tale pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

1834, avgust 30

Ms. 1101, f. 15

V

Viena, septemvrie 1834

Cu fiască plecăciune, sărut mina d-tale, băbacă.

Maî întâi doresc ca să știu dacă mult mie scumpă sănătatea d-tale să află în deplină stare, ca să dau laudă mult milostivului Dumnezeu, din acăruia milă mă aflu și eu sănătos. Noi am ajuns la Viena în triisprezăce zile, pornindu-ne de la Lemberg cu landcucerî, care sînt un felu de harabagiî, însă în loc de căruțe au butce și carete. După poronca d-tale încep a-ți face descrierea țărilor ce am trecut.

După ce am șăzut în Lemberg o zi și doă nopti, ne-am pornit în 25 avgust și am trecut prin Grodec, tîrg mic cu o frumușică curte-de-oraș, adecă casa unde sînt dregătoriile tîrgului, și am mas în Sandova-Vișnia, tîrg mic. În 26, am trecut prin Moscisca; tîrg mic pe apa Saan, prin Pcemişl, cu doă poduri acoperite pe apa Saan și pe o gîrlă, tîrg mare și frumușal, înainte întărit și pînă astăz să văd ziduri și turnuri vechi. După ce am poposit aice, am mas în tîrgușorul Radimno. Adoăa zi am trecut prin Iaroslav, tîrg mare și frumușal, unde am poposit, pre urmă prin Pcevorc, tîrg mic cu o grădină frumușică, cu tot felu de flori, a prințului Lubomirschi și cu un aleiū de plop și de răchiți. După ce am mîncat aice, am urmat drumul nostru prin Lansut, tîrg mic și slut, dară cu un aleiū care ține de la Pcevorc, tot drumul mare, și pînă la intrarea acestui tîrg. Acest aleiū îi de copaci, precum castani sălbateci, plop, ței, brazî, fagi, frasanî. Maî are încă o grădină, cu un palat mare, împodobită cu tot felu de flori și copaci, cu capiște și chioșcuri frumoase, a grafului Alfred de Potoschi, unul din cei maî bogați palatini leșăști. Tîrgul îi încunjurat cu un frumos aleiū, care îi tot a zisului graf,

precum și aleiul ce ține drumul împărătesc. După ce am cercetat această grădină, am mers de am mas în Reșov, tîrg mărișor, dar puțin frumos, cu un pod bine făcut pe o apă mică. În 28 am trecut prin Șendișof, tîrg mărișor. Aici să face o mare neguțătorie de porci ungurești, toate ulițele și drumurile eră pline de acești dobitoци. Pe urmă prin tîrgușoarile Halopcița, prin Dembina și prin Pilsno, unde am mas. În 29 am mers prin Tarnof, tîrg mărișor cu frumoase binale și cu o grădină publică, cu un pod pe apa Biala, fără nici un tumurug¹, ci numai cu o arcadă de lemn din multe bucăți. Pe urmă am trecut prin tîrgușoarile Voinița, Pceșco și Bohnia, unde am rămas o noapte. A doaa zi am trecut prin tîrgușoarile Mișlenița și Calvari, unde am mas. În 31 am văzut Vadovița, tîrg mărișor pe apa Scava, cu o frumoasă cazermie și alte binale, Chenti, tîrg frumușal, unde am poposit, și Biala, tîrg mare și regulat, sfîrșitul Galiției, și unde am petrecut o noapte.

Indată ce am trecut în Silezia și am lăsat Galiția, alt port, alte năravuri și altă idiomă de limbă ne-au vestit că nu mai eram în aceeași țară, măcar că amîndoa aceste locuri sint tot supt o stăpînire. În Galiția toate drumurile eră pline de calici, oamenii sluți și împovorați supt muncă, fimeile ca niște stahii. Portu țaranilor îi ca și acela a Moldovenilor, iară fimeile sint îmbrăcate dintâi cu o rochie lungă de pânză albă, cu capu îmbrodit iar cu o rufă albă și în spate cu o bucată de pânză albă, care le slujăște și de basma și de sac, unde pun multe povere, și de șal și de blană. Și în țările înaintea Galiției și în țările după Galiția, n'am văzut ca în această țară oamenii și fimeile să ridice atâte greutăți: lemne, saci de făină, tot în spate duc la tîrg în Silezia. Și în ducatul Austriei oamenii sint bogați, mari, țivilisați, portu oamenilor îi tot postav ca și al Șvabilor, iar a fimeilor rochie de materie neagră sau ca cărămida, scurtă până la genunchi, în cap cele măritate cu ministergură, iară cele fete mari cu capu gol. În zi de lucru umblă cu pi-

¹ bulamac (e vorba că podul nu aveà picioare).

cioarile goale, iară sărbătorile cu scarpă și cu colțuni roși de bumbac. În Galiția, Silezia și Moravia fundul limbii îi tot același, însă deosăbite idioame. Iar în ducatul Austriei să vorbește un fel de nemăște stricat.

În întâi septembrie am trecut prin Biliți, începutul Sileziei, târg mărișor și frumușal. Biala, sfârșitul Galiției și Biliți, începutul Sileziei, să țin tot una ¹. Pe urmă, după ce am poposit în Tecen, târg de mijloc, cu o frumoasă curte-de-oraș, cu statue, cu palaturi și cu o frumoasă piață publică, ne-am culcat în Fridec, târg despărțit în două, o parte pe un deal și alta pe șas. Partea cea de sus are o prea frumoasă și mare piață cu arcade, precum la dughenile Pașcanului, însă mai mari, mai nalte, mai largi și cu fațade bine regulate. Iar partea cea de jos, două frumoase biserici cu turnuri. Tirgu îi de mijloc.

În două septembrie, trecind prin Fraiberg sau *Muntele cel slobod*, târg mic, însă cu o piață cu frumoase fațade, cu statue, cu cișmele și cu arcade plăcute la vedere, am poposit la Noul [T]icin sau Națicin, târg mic, însă cu o piață făcută cu frumoase fațade și arcade largi și mari, cu cișmele și cu statue. Pe urmă am trecut prin Vechiul [T]icin, care îi un târgușor mic, foarte aproape de Noul [T]icin. Pe un munte nalt și gol, foarte aproape de acest târgușor, deastînga drumului împărătesc o cetățue veche acăria porți și ziduri sînt până astăzi în picioare. După aceasta am mas în Alba biserică sau Vaiskirchen, târg mic cu un bun havuz, care strînge multă apă, folositoare la vreme de foc. A două zi am trecut prin Rautin, târgușor cu porți. Laib, târg mic cu piață și porți; pe una din acele porți am văzut stema Moldovei, însă n'am putut să aflu nimică mai mult, fiind că nu ne-am oprit în acest târg; prin Ober-oghezd târgușor și prin Olmiuț, unde am mas. Olmiuțu îi un târg mare și frumos, foarte întărit după chipul

¹ Stațiunile dela Lemberg până la granița de Vest a Galiției sînt următoarele: Grodek, Sandowa-Wisznia, Przemysl, Radymno, Jarosiaw, Przeworsk, Lancut, Rzeszow, Sendziszow, Ropczyce (la Kogăln. Halopcița), Denbica, Pilzno, Tarnow, Wojnicz, Brzesko, Bochnia, Myslenice, Kalwarya, Wadowice, Kenty și Biala. Bielitz e în Silezia (*l. B.*).

noii, cu trii zidiuri și cu trii valuri de pământ, între care sînt săpate hîndichiuri adînci pline cu apă. Noi am trecut numai pîntr'o mahală frumușică, după ce am cercetat țăriile. Am mas pre urmă în Prosnîț, tîrg mic.

În 4 am trecut prin tîrgurile mici Vișau și Rușinau și am dormit în Briun, capitalia Moraviei, tîrg mare și frumos, cu mahalale bine regulate. Aici iarăși am trecut numai prin mahalale, care sînt mari și ulițele lor drepte.

În cinci am trecut prin Rorliuți, tîrgușor, Nicolsburg, cu multe binale vechi, cu o curte antică, dar lăcuită. Tîrgu îi mărișor, însă scîrnav, curtea cea veche îi o frumoasă și mare zidire bine păstrată. Nicolsburg, cu multe binale, îi între doi munți pietroși, pe care sînt multe zidiri, și prin Trasendorf, tîrgușor cu o frumușică grădină în apropiere, aproape de care am dormit.

În șasă, am trecut prin Hoberdsdorf, sat mare, prin Gonersdorf, iarmaroc, Volchersdorf, tîrgușor cu un bun tractir, unde am poposit și pre urmă am intrat în Viena¹. Pentru acest oraș îți voi da descrierea prin răvașul meu de la Miunhen, capitalia Bavariei.

Până acum am cercetat puține locuri. În Viena vom șadea patru zile și de acolò pornindu-ne vom ajunge în șasă zile la Miunhen. Nădăduem că voi primi de la d-ta vre o scrisoare și că o voi găsi-o la Viena, însă m'am înșalat în nădejdea mè. Poate că d-ta mi-ai scris și că acei de la poștă de la Iași n'au pus-o în plicul cătră Viena. Eū d-tale ț-am scris și de la Lemberg și nu știū dacă ai primit răvașul meu. Deacum d-ta nu vei putea să-mi scrii de cit la Liunevil, căci nu vom mai șadea nici într'un tîrg. Cuconășu cuconului

¹ Pe drumul din Silezia, Moravia și Austria de sus până la Viena, stațiunile pomenite de Kogălniceanu sînt acestea: Teschen, Friedeck, Freiberg, Neu-Titschein, Alt-Titschein, Weiss-Kirchen, Thein (Rautin la dînsul), Leipnik (Laib), Gr. Augezd, Olmütz, Prossnitz, Wischau, Rausnitz sau Rusznice, (Rușinau), Brünn, Pohrlitz, Nikolsburg, Drassendorf (sau Drasenhofen), Wolkersdorf. Gonersdorf pare a fi Gaunersdorf, iar lui Hoberdsdorf nu i-am dat de urmă (I. B.).

Lupu Balș să poartă foarte bine, numai s'au făcut cam negru din pricina soarelui. Împăratul Franțisc eră la Briun, unde este un lagăr de 40000 soldați și adoăa zi eră să meargă la Olmiuț, pe drumul căriia i să rădicase 12 arcuți de triumf. Pe duduți și pe Alecu dulce îi sărut. Multă închinăciune lui Monsiū Chiunem, Madamei Wimmer și lui domnu Chiș. Să nu crezi că pentru scumpete îți trimet cărțile neplătite de aici, căci dacă le-aș plăti eu, apoi nu le-ar mai trimete, ne mai avînd cel de la poștă bani a luă, în loc că dacă nu le plătesc, apoi ei avînd bani a luă, le trimet la adresul lor; și d-ta cînd imi vei scrie, trimete răvașul ca să-I plătesc eu.

Cu toată supunerea sărut mîinile d-tale și sint deapururea a d-tale pre plecat și supus fiū

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

Adresa: A. Monsieur, Monsieur l'aga Elie de Kogalnitchan, Directeur du département des finances de Moldavie et chevalier de l'ordre de Sainte Anne de Russie, à Iassy.

Ms. 1161, f. 17

VI

Miunhen, 19 septemvrie 1834

Cu fiască plecăciune sărut mîinile d-tale, băbacă.

După un drum de opt zile am ajuns pe la amează zi la Miunhen, capitalia crăiei Bavariei. Acolò am cercetat de nu este vre un răvaș de a dumitale la poștă, dar nu s'au aflat. In tot drumul ne-au fost bine, numai ne avînd nici o știință de dumneta, de cînd am eșit din Moldovva, imi părea foarte rău, căci alții dintre noi au primit novitale de la părinții lor. Eu în tot cursul călătoriei mele am fost sănătos, numai am pătimit de ochi, și îndată cum voi ajunge la Liunevil, socotesc să mă caut cu doștori, precum m'au sfătuit și Monsiū Lencur, care mi-au zis să-ți arăt din partea lui multe închinăciuni. Precum ț-am scris prin răvașul meu adresuit de la Viena, îți fac descrierea acestei capitalii.

Viena, adecă cetatea, nu-î frumoasă, din pricina că ulițele sint

foarte strimte, dară mahalalile, care sînt atite orașe, sînt foarte mari, frumoase, cu palaturi și cu ulițele foarte largi. Lucrurile cele mai vrednice de văzut sînt catedrala, adecă mitropolia sfințului Stefan, lucru vrednic de văzut, toată biserica îi lucrata cu petre săpate ca Triisfetitele¹. Are multe turnuri, din care unul este foarte nalt și al doile din lume prin înălțimea sa și prin frumusețea cu care îi împodobit. Pe urmă am cercetat mormînturile împăraților, împărătesilor și prinților Austriei, unde sînt multe lucruri vrednice de a fi văzute, precum mormîntul craiasii Cristinii, al prințului de Savua, Evghenie², unul din cei mai strașnici și mari războinici a veacului al săptesprezăce. Acolò am văzut și mormîntul ducăi de Raihstadt, fiul lui Napoleon. Pe urmă am văzut statua împăratului Iosef al doile, arsenalul, adecă armăria, unde sînt tot felul de arme și îmbrăcăminte oștășăști, veche și noă, precum și portreturile și statuile de ceară a multor împărați și războinici. Tot acolò am văzut și chipul de ceară a craiului de Ungaria Mătieș Corvin, care a fost biruit de Stefan cel Mare, domnul Moldovei, precum și multe steaguri leșăști, italienești, franțuzești, precum și vr'o citevă vulturi de a lui Napoleon. Primbările cele mai frumoase este Praterul, care este o pădure mare cu tot felul de înglidisiri³, precum case de joc, cafele, cofitării, pre urmă un fel de roți, unde sînt cai, căruțe de lemn, în care să sui oamenii și apoi să învârtesc, panoramale unde să vede în mare, zugrăvit, toate țirgurile Evropei, camere obscure, adecă odăi întunecoase, de unde să văd toate persoanele care trec prin aleiurile de castani sălbateci a Praterului, în care sînt sute de cerbi și fasanii foarte blinzi. Adoăa plimbare este Fo[ll]csgarten. Palaturile împărătești sînt mari, dar triste și vechi, însă Șeonbriun, adecă fiintina frumoasă, care este un palat unde împăratul și familia împărătească merge de pitrece vara aproape de Viena, este o zidire frumoasă cu

¹ Trei Ierarhi din Iași.

² Eugeniu de Savoia.

³ petreceri.

prea mari și plăcute grădini, cu stilpuri, cu statue și aleiuri plăcute. Acolò este și o menajerie, unde am văzut un elefant și alte dobitoace străine. Menajeria îi bine zădită, fiește care fheară are casa și ograda sa. Dobitoacele însă nu sînt prea multe, ci este o menajerie particulară, care este una din cele mai bogate din Evropa. Acolò sînt mulți tigri, panteri, pardosi și patru lei, din care doi sînt născuți în Evropa. Viena are și multe alte lucruri vrednice de văzut. Din pricina neajungerii de vreme am fost de două ori la Teatru cu cucoana Smărăndița Balș, odată la Chernertor și odată la Viden¹. După ce am șazut patru zile la Viena, am urmat iarăș călătoria noastră întru acest fel. În 11 septemvrie am trecut prin Pamca și prin Hilledorf, tîrgușoare aproape de Viena. Lângă Hilledorf este un palat și un parc, adecă pădure incunjurată cu zid, foarte mare și frumos, a prințului Eșterhazi, pre urmă prin Peochendorf, tîrgușor, și am mas într'un han aproape de un sat. În doăsprezăce prin Sant-Peolten, tîrg frumușal înainte întărit, prin Tillestad, tîrgușor, prin Melc, iar maroc pe Dunărea, cu o prea frumoasă mănăstire, și am mas în tîrgușorul Erlauf. În 13 am trecut prin Nanorc, iar maroc, Amsteden, tîrg frumușal, Stremberg tîrgușor, și prin Enț, pe apa Enț, tîrg mic cu țării vechi, și unde am dormit. A doăa zi am trecut prin Ebersberg, aproape de care Franțujii și Bavarezii la anul 1809 aũ bătut pe Austrieni pe podul de pe apa Traun, și aproape de care este o cetățue, în care se închisă 600 de Austrieni, ca să oprească trecerea podului. Acestii după puțin s'aũ dat robii, și cetățuia s'aũ ars de Franțezi. Am urmat pe urmă drumul nostru prin Klain-Miunhen, adecă micul Miunhen, tîrgușor, și lăsind deadreapta Lințu, capitala Austriei de Sus, am urmat drumul nostru prin Vels, tîrg mărișor, am mas în Lambah, tîrg mărișor. De la Linți începe drumul de fher pentru trăsura cu abori și merge în munții Tirolului. În 15 am văzut muntele Trauenștain, cel mai nalt din Austria, Șvanstad, tîrgușor înainte întărit, Voç-

¹ Kärntnerthor și Wieden (I. B.).

labriuc, tîrg mărișor, Timelcam, iarmaroc, Franchenmarct, adică iarmarocul Frîncilor, tîrg mai tot de lemn, din pricina hereșteilor de scînduri, care sînt în apropiere, și tirgușoarele Strasvalhen și Naimarct, unde am petrecut noaptea. În 16 am trecut prin Salzburg, tîrg mare și vechiu, întărit după chipul nou, lingă un munte cu stînci. Acest tîrg, precum și țara de prinprejur, a fost a unui arhiepiscop care eră prințip suveran și unul din cei mai bogați stăpînitori din Nemția. Acest tîrg îi pe apa Salza. Piste un ceas trecînd riul Saala am intrat în Bavaria și am mas în tirgușorul Vaghen, lingă un iaz mare care ține trii ceasuri. În 17 am trecut prin Stain, tirgușor mic, prin Altenmarct pe apa Ailț, prin Vaserburg, tîrg mic într'o vale adîncă, pe riul In, care incunjură tîrgul din trii părți, a patra parte apa nu să împrenună numai de o sută de pași gheometricești. În 18 am trecut prin Obersberg, iarmaroc, și am intrat în Mîunhen pe la 6 ceasuri turcești, a căriia descriere îți voi face de la Strasburg. În Bavaria am văzut mulțime de dracină, crescînd sălbatecă și nelucrată de oameni. În Mîunhen nu vom șadea decît o zi, și la sfârșitul lui septemvrie vom fi în Liunevil¹, unde nădăjduesc că voi găsi vre o scrisoare de a dumitale. Iartă, mă rog, băbacă, că am scris așa de urit, din pricina că avînd pușină vreme de a șadea în acest oraș, m'am grăbit ca să văd cele de înșămnat. Pe duduși și pe Alecu dulce îi sărut.

Cu toată supunerea sărut minile d-tale și sînt al d-tale preplecat și supus fiu

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

Adresa: A Monsieur, Monsieur l'Aga Elie de Goguelnichano à Iassy.

Ms. 1161, f. 20.

¹ Stațiunile principale între Viena și München sunt: Parkersdorf, Hilledorf, St. Poelten, Poechlarn (Poechendorf), Melk, Erlaf, Neumarkt, (Nanorc), Amstetten, Strengberg, Enns, Ebelsberg, Wels, Lambach, Schwannstadt, Vöcklabruck, Timelkam, Frankenmarkt, Strasswalchen, Neumarkt, Salzburg, Waging (lîngă Waginger See), Stein, Altenmarkt pe râul Alz, Waserburg, Ebersberg (I. B.).

SCRISORI DIN LUNÉVILLE CĂTRE MIHAIL STURZA

1834

VII

În scrisorile lui Kogălniceanu către familia sa se găsește și conceptul unei scrisori a lui către Mihail Sturza, grație căruia se găsiă la Lunéville la studii. Conceptul n'are dată, dar cuprinsul ne arată că e vorba de primele zile ale sosirii lui Kogălniceanu la Lunéville, deci Noembrie 1834 (v. și pag. 50).

Suveranul meu,

Fiește cari zi iaste însemnată prin o faptă bună, cari Măria Voastră nu încetează să le facă. Nu știu cum să-mi arăt a mă adîncă recunoștință. Nu-î de mult că ea au binevoit să mă numiască prepurcic¹ și acū iar aū dat voie să întovărășăsc bezede-lile, fiii săi. Mare protecție cari Măria Voastră imi dăruiești mă fac rușinos, pentru că n'am făcut încă nimică, ca să o meritari-săsc, dar vă rog, Prințipul mieū, să credeți că veți găsi totdeauna în mine omul cel mai credincios, cel mai recunos-cător la Măria Voastră și cel mai grabnic a o sluji, și cu viața mē, dacă a fi trebuință. Din anii mei cei tineri am învățat a slăvi numele făcătorului mieū de bine și de mult am priimit semnuri de a Sa mari gălăntomie. Aice eū oī jertvui toată vreme mē, ca să mă silesc la învățatură, pentru că cu acest chip să Vă arăt a mă recunoștință. Eū oī face toată putința ca să ciștig la Berlin o învățatură și științe adince, ca pe urmă să pot jertvui cu vrednicie viața mē la slujba Prințipelui mieū.

¹ cadet, subofițer.

Slavă bunătăților domnului Tiso¹ care le-aŭ avut pentru noi și supărările cari n'aŭ conținut să le aibă, noi am făcut un norocit drum, în cari noi am avut toate lucrurile trebuincioase. Tot ce știu, tot ce am văzut și însămnat în țări streine vine dela bunătățile Voastre. Că Marele puternic să vă cruțască multă vreme pentru norocul Moldovenilor, această cereri iaste a celui cari îi cu cel mai adînc respect și cu ce mai mari recunoștință

de a Voastră Mărie

cel mai plecat și pre
ascultător supus

MIHAIL

¹ Când a trimes la studii pe Kogălniceanu și pe copiii săi, Mihail Sturza i-a pus pe drum sub supravegherea Francezului Tissot, un alt secretar particular al său, pe lângă Lincourt. Tissot cunoșteă și drumul, ca unul ce pe acolo venise din Franța în Moldova, și — mai ales — le putea da explicațiuni despre localitățile ce întălniau, lucru la care domnitorul ținea mult, deoarece călătoria aceea așa de lungă trebuia să fie și un prilej de studii.

SCRISORI DIN LUNÉVILLE CĂTRE SURORILE SALE ¹
1834—1835

VIII

Le 9 novembre 1834

Mes chères sœurs,

Vos aimables lettres, en date du 2 septembre et du 4 octobre m'ont causé beaucoup de plaisir : j'y ai vu que vous ne m'avez pas oublié et que vous vous souvenez de votre frère, qui de son côté pense aussi à vous. Je suis bien sensible à vos démonstrations d'amitié, en m'écrivant que mes lettres vous font passer quelques agréables moments : je tâcherai donc à vous tenir aussi au courant des nouvelles de la France, ce que pour ce moment je ne peux pas exécuter, car je suis si occupé, j'ai tant d'affaires, tant d'ouvrages, que je n'ai pas un moment à moi. Je suis dans la troisième classe, à cause du latin, car quant à la langue française j'aurai pu être en Rhétorique, grâce aux soins et à la bonté de Monsieur Cuénim, bonté que je n'oublierai jamais, en tâchant de m'en rendre digne. Je vous remercie de ce que vous me donnez les nouvelles que vous savez et je vous prie de ne pas cesser, car elles me font bien de plaisir et je crois être encore dans ma patrie. Ecrivez-moi, je vous prie, si mon père a changé d'habits et sur quel cheval il a été à la cérémonie du sacre du Hospodar de Moldavie. Montrez à mon

¹ Marghioara și Elenco (v. pag. 2).

père cette lettre et dites-lui que je le prie de vous conduire pour voir l'éléphant, si toutefois jusqu'à présent il ne l'a pas fait, car ici toutes les dames vont voir tout ce qu'il y a de curieux. Je croi que Pulchérie et Savtitz¹ ont mangé du raisin aussi pour moi et qu'en avalant des grappes entières elles pensaient aussi à moi, de même j'espère qu'Aléco a assez fait trainer son sabre, car le mien se repose dans une garde-robe, car je ne porte que des habits bourgeois. C'est avec bien de regrets que je suis obligé de quitter la plume, mais bientôt on va m'appeler à l'étude, je n'ai que le temps de vous dire que je vous embrasse bien tendrement et suis votre

affectionné frère

KOGALNITCHAN

Moncher petit Aleco,

J'ai reçu votre joli chiffon et je suis fort aise de ce que vous m'avez écrit. Pour vous récompenser de votre souvenir, au retour de Monsieur de Lincourt je vous enverrai quelque chose de joli. Apprenez bien et vous aurez de moi bien de joujoux.

Madame Wimmer,

Je vous suis bien reconnaissant de vos bons souvenirs et je vous prie de les continuer. J'espère que vous êtes contente de mes soeurs et qu'elles tâchent de se rendre dignes de vos bontés. J'ai l'honneur d'être, Madame, votre obéissant serviteur.

Cu frățască dragoste mă închin d[umi]lvoastre, vere Cotine și vere Gheorghiță, de multe ori v'am arătat în răvașurile băbacăi multe închinăciuni, însă dumnevoastră nu-mă scrieți nimic. Aceasta arată că m'ați uitat cu totul. Eă însă nu v'am uitat și gindesc adese ori la dumnevoastră.

¹ Surori mai mici ale lui Kog. (Pulchérie e Profira).

IX ¹

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu vos aimables lettres avec bien de joie et je vous en ai de la reconnaissance, ainsi que pour les félicitations que vous voulez bien me faire à l'occasion de ma fête. J'en ai cependant aussi à vous faire pour le nouvel an : je vous souhaite une bonne santé, des jours heureux et prospères et une longue vie. Voilà tout ce que j'ai à vous dire à ce sujet, car dans ces mots bien de choses sont comprises. Je vous ai envoyé quelques étrennes par le cuisinier du prince, nommé Richard ; vous l'accueillerez bien et vous le ferez asseoir, car c'est un homme de bonne famille. Je félicite bien Aleco de jouer aussi à ma place avec mes camarades. Je vous demande pardon de ce que vous dites que je n'ai pas écrit à Monsieur Cuénim, je ne suis pas ingrat jusqu'à ce point et je viens de lui écrire aussi l'autre jour. Vous lui présenterez aussi la lettre ci-jointe. Vous me direz pourquoi est-ce que vous n'apprenez plus la langue allemande.

Ma chère Pulchérie, vous aurez la bonté de m'écrire quelles sont les personnes à qui vous donnez le nom de Monsieur et Madame Negel, car je n'ai pas l'honneur de les connaître. Je suis bien reconnaissant envers *Monsieur Meterniche* ² et sa *chère maman* de ce qu'ils sont venus en ce moment me souhaiter une bonne fête : je leur en ai de l'obligation.

Les princes Vogoridi sont retournés de Vienne, ou de Munich, car ils y ont été, parce que dans toute l'Europe ils n'ont pas trouvé une instruction qui leur soit convenable et des professeurs qui soient dignes de leur enseigner les sciences. Enfin ces messieurs sont des bêtes de la Grèce, je les ai rencontrés à Vienne et je m'en suis moqué. Ils voulaient d'abord venir avec nous, ensuite ils ne l'ont pas voulu, tant pis pour eux et tant mieux pour nous.

¹ Această scrisoare e nedată, dar pare să fie dela sfârșitul lui Noembrie 1834.

² derădere.

J'ai vu aussi toutes les autres nouvelles que vous me donnez et je vous en ai de l'obligation. A Lunéville il y a un théâtre, mais nous n'y allons pas, parce que Monsieur l'Abbé n'a reçu aucun ordre là-dessus jusqu'à présent. L'instrument de musique que j'ai choisi est le violon, mais je n'ai pas encore commencé à l'apprendre. Monsieur Garet¹, auquel je fais mes compliments, a été trompé de vous dire que le petit Pascane était allé à Paris, puisqu'il est avec nous. Vous me dites que je ne passe pas de grands cachets, parce que cela coûte un piastre, mais que direz vous, quand vous saurez que la lettre que vous m'avez dernièrement [écrite] m'a coûté 24 piastres, c'est-à-dire 8 francs. C'est pourquoi je vous prie de me donner plus de nouvelles que jusqu'à présent, mais que vous écriviez plus serré que vous ne le faites. Savtiza m'a sans doute oublié, puisqu' elle ne m'écrit pas. Bien de compliments à ma tante Marie, à Madame Wimmer et à mes cousins, enfin à tout le monde.

Mon cher Aleco, je te remercie de ta petite lettre et t'embrasse.

MICHEL KOGALNITCHAN

Mes sœurs, envoyez-moi quelques recettes, comment on fait les confitures, car ici on ne les fait pas comme chez nous et Monsieur l'Abbé voudrait les savoir faire comme chez nous. Bien de compliments à Madame Wimmer.

X

Lunéville, le 7 décembre 1834

Mes chères sœurs,

Il y a déjà plus d'un mois que je n'ai pas reçu de vos nouvelles, je ne puis m'empêcher d'avoir de l'inquiétude, ne connaissant pas la cause de ce retard. J'ai écrit lettres sur lettres et je n'ai aucune réponse. Papa est-il malade, ou n'avez-

¹ Avea, împreună cu soția sa, la lași un institut de fete, unde au învățat surorile lui Kogălniceanu (v. Ms. 1170 dela Academia Română, filele 126 și 127).

vous reçu aucune de mes lettres, ou m'avez-vous peut-être oublié, moi qui pense toujours à vous et à mon pays.

Mais non, c'est impossible qu'il soit comme cela. Enfin je me perds dans mille conjectures, sans pouvoir m'arrêter à une seule. Je vous envoie par Monsieur Richard, le cuisinier de Son Altesse Serénissime le Prince de Moldavie, quelques livres pour étrennes. Pour Marie quatre volumes intitulés *Lettres à Sophie*, pour Hélène quatre volumes de même avec le titre de *Lettres à Emilie sur la mythologie*, pour Pulchérie quatre volumes sous le nom de *Oeuvres de Maistre*, pour Savtitz j'envoie un *petit dictionnaire bien relié*, un *livre de fleurs* et *Les grâces de l'enfance*. Dites-lui de ma part qu'elle tâche bien de suivre les exemples que ce livre renferme et qu'elle soit plus appliquée à ses devoirs qu'elle ne l'a été jusqu'à présent. Quant pour Aleco, le considérant comme militaire et comme enfant, je lui envoie *Les cris de Paris* et *Le nouvel alphabet militaire*. Dites-lui qu'il apprenne bien ses leçons et qu'il tâche à contenter papa, s'il veut que je lui envoie encore, quand l'occasion se présentera, des joujoux et des livres. Croyez, mes chères soeurs, que je vous aurai envoyé quelques objets, qui vous convinsent mieux, si j'avais connu d'avance le départ de Monsieur Richard, pour pouvoir les faire venir de Paris, mais Lunéville est si petit, que je n'ai acheté que ce que j'ai pu trouver de meilleur. Et puis d'ailleurs ma bourse est passablement vide et les marchandises sont aussi chères qu'en Moldavie. Cependant si dorénavant l'occasion se présente, je me ferai un plaisir de vous envoyer de jolies choses. Vous me répondrez, aussitôt que vous aurez reçu ces choses. Beaucoup de compliments à Monsieur Kische et à Madame Wimmer, auxquels je présente mes respects et je souhaite une bonne fête.

Mon cher professeur, Monsieur Cuénim,

Je vous ai écrit déjà deux fois et je n'ai reçu jusqu'à présent aucune de vos nouvelles, non plus que de mon père et de mes sœurs. Je m'empresse de vous témoigner ma vive

reconnaissance et de vous souhaiter une longue vie, des jours heureux et prospères. Croyez, mon très cher professeur, que jamais je n'oublierai les soins que vous avez eus pour moi et vos bontés envers celui qui est à jamais votre très obéissant élève.

MICHEL KOGALNITCHAN

Ms. 1161, f. 40

XI

le 1 janvier 1835
20 décembre 1834

Mes chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre avec beaucoup de joie et je remercie le Tout-Puissant de ce que vous êtes bien portantes. Vous dites que je vous ai fait du plaisir en vous écrivant, et si, comme vous le dites, mes lettres vous amusent, je tâcherai de vous écrire le plus souvent qu'il me sera possible.

Je vous suis obligé de ce que vous me donnez des détails sur les pièces qu'on a jouées pour la fête du prince. Je suis bien aise de ce que vous vous proposez de donner de petits concerts, et vous ferez bien, car cela vous donnera l'usage de la musique. J'ai vu aussi par vos lettres que mon père a résolu de passer les soirées en famille et avec des personnes du voisinage. Dites-moi, je vous prie, quelles sont les dames et les messieurs qui fréquentent notre maison ? Ma chère Hélène, vous me dites de vous donner des nouvelles de la France, mais il y en a de si peu convenables pour vous, que je ne pourrais pas vous satisfaire. Que vous dirais-je de légitimistes, de doctrinaires, de républicains, enfin cent parties qui toutes veulent des choses différentes, les premiers veulent Charles X, les seconds soutiennent Louis-Philippe, les derniers la république et taut d'autres choses que je ne vous nommerai pas, vu que c'est de la politique et vous savez que je ne m'en mêle pas. Je me contenterai donc de vous dire qu'à Lunéville il y a un théâtre, mais que je n'y vais pas. Lorsque vous m'écrirez encore, écrivez plus serré, afin que vous me donniez plus de détails de mon pays. Mes chères sœurs, envoyez-moi quelques re-

cettes comment on fait les confitures, mais non pas toutes à la fois, mais mettez dans chacune de ces lettres par deux ou trois. Demandez [à] Monsieur de...¹ s'il a reçu de mes lettres, car je lui ai écrit jusqu'à présent trois, ainsi qu'à Monsieur Millo. Ecrivez-moi ce qu'on a résolu pour lui : s'il sera employé ou s'il ira à l'étranger et dans quel pays et quelle ville. Bien de compliments à Monsieur Kische et à Madame Wimmer, à laquelle je vous prie de montrer ma reconnaissance de ce qu'elle a bien voulu m'écrire. Je la prie de me pardonner de ce que je ne lui répons pas à présent, mais c'est que le temps me manque, mais à la première lettre je ferai mon devoir. Envoyez-moi de plus grands détails de ce qui se passe à la cour et en ville, quels sont les officiers qui ont été nouvellement faits, enfin d'autres choses. Nettoyez quelquefois mes livres de poussière. Ici j'ai acheté une grande quantité de volumes et lorsque je retournerai en Moldavie j'espère que j'aurai une grande bibliothèque. Ecrivez-moi si vous avez reçu les livres que je vous ai envoyés par Monsieur Richard, le cuisinier du Prince. Je vous remercie, Savtitz et Aleco, de la lettre que vous m'avez envoyée, tâchez de bien apprendre et de parler toujours le français.

KOGALNITSCHAN

Ms. 1161. f. 48

XII

30/18 janvier (1835)

Mes très chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos lettres en date du ^{12 janvier}_{30 décembre}, j'étais dans des inquiétudes mortelles, n'ayant reçu aucune de vos nouvelles depuis plus d'un mois. Vous me demandez si je souffre encore des yeux, grâce à Dieu, je ne souffre pas tout. Je m'étonne que vous me dites que Monsieur Cuénim a reçu mes deux lettres, cependant je n'en

¹ Indescifrabîl, pare a fi o poreclă a prof. Cuénim.

ai pas encore reçu sa réponse, c'est ce qui me fait supposer que Monsieur Cuénim est fâché contre moi et je n'en sais pas la raison.

Dites à Aleco de demander [à] Millo pourquoi il ne m'écrit pas ; est-il devenu fier depuis qu'il a reçu une montre du prince ? Qu'il lui dise aussi qu'un ami vaut plus qu'une montre et qu'il ne doit pas m'oublier pour une bagatelle, moi qui l'aime tant. Je suis bien aise que vous avez été à la cour, cependant vous m'en donnerez des détails sur les amusements que l'on y donne, ainsi que sur les personnes qui y vont. Vous me demandez aussi des nouvelles de France, mais je n'en connais guère qui puissent vous amuser, puisque je ne sors jamais. Tout ce que j'ai à vous dire, c'est que j'ai acheté un grand nombre de livres, tant que j'ai eu de l'argent, et qui m'étaient nécessaires. J'ai aussi beaucoup de comédies, dont plusieurs ont été jouées à Jassy, telles que.....¹ *et le Pacha, Le Joueur, Le paysan perverti, La dame Balche* et mille autres. J'ai vu aussi avec plaisir que le prince a ordonné l'établissement d'une Académie et que Monsieur Chihak en fera partie. Je suis en correspondance avec Basile Alexandry à Paris, et il m'a écrit de vous prier dans ma lettre de faire bien de compliments à Mademoiselle sa soeur. Vous direz à mon père que l'autre jour le fils de Monsieur Costaki Pachcanou, qui est à Paris, est venu nous voir à Lunéville et qu'il y est resté un jour.

Scrie-m pentru ce, Monsiū Chiunem nu-mă scrie și trime-teți pe Dumitrachi ca să întrebe pe Milu care este pricina de nu-mă răspunde, însă să nu știe Chiunem. De aceste toate să mă înștiințați.

J'ai reçu aussi la recette des confitures de citron, mais dorénavant donnez-moi de plus grands détails, combien on doit les tenir au feu, combien on doit les froter, etc. Si vous ne pouvez pas m'en donner les détails en français, écrivez-moi, ce que vous ne saurez pas, en moldave. A Lunéville ou peut faire

¹ Indescifrabil.

des confitures de chocolat, de groseilles de roses, de griottes, d'abricots et d'autres, dont je vous dirai plus tard les noms. Mes compliments à madame Wimmer et à Monsieur Kische. Si mon oncle Jean est à Jassy, présentez-lui mes respects. Adieu, mes chères soeurs, je vous embrasse et suis

Votre affectionné frère

MICHEL

Ma chère petite soeur Savtitzza et mon cher petit frère Aleco, J'ai reçu vos petites aimables lettres et j'ai vu que vous ne m'avez pas oublié. Apprenez bien et tâchez de contenter mon père. Adieu, je vous embrasse bien tendrement.

Ms. 1161. f. 51

XIII

(Fără dată)

Mes chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos aimables lettres, en date da $\frac{6}{18}$ janvier, et j'ai rendu des actions de grâces au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien, ainsi que notre cher père. Vous dites que vous n'avez pas aucune nouvelle de Jassy à me donner. Comment cela ? N'allez-vous pas au théâtre, n'alez vous pas chez le prince, n'allez vous pas à la promenade, n'entendez vous pas parler mon père ? Par exemple, dites-moi si la milice est plus grande, quelles pièces on donne au spectacle, quelle forme et quels attributs aura l'obélisque qu'on fait, où on l'établira ; envoyez-moi par écrit, mais clairement et lisiblement, les poésies que l'on donne dans *l'Abeille Moldave*, ainsi que les fragments de l'histoire moldave qu'on y trouve, enfin tout ce que la gazette donne de curieux et surtout en fait d'histoire moldave, en fait d'ordonnances du prince, en fait de nouveaux établissements de la Moldavie, etc. Si mon père n'est pas abonné, priez-le de le faire, afin d'avoir aussi des nouvelles des institutions de la Moldavie. Écrivez-moi aussi si

Alcase, qui était chez Monsieur Cuénim, a été fait officier Dorénavant envoyez-moi les recettes des confitures en moldave, mai que l'écriture soit lisible. J'ai dans ma bibliothèque, qui était dans ma chambre, un grand volume moldave, dont le titre est *Despre începutul Romanilor în Dacia, făcută de Dicio Sin Mărtin*. Demandez mon père s'il ne trouvait pas le moyen de me l'envoyer ; il peut pour cela s'adresser à quelque négociant, comme Micoli ou Alexis, et qui ait des communications avec Paris ou Vienne. Car ce livre m'est très-nécessaire, vu que je me propose d'écrire, quand j'aurai le temps, l'histoire de la Moldavie. Pour le prix des livres que vous me demandez, voilà ce que j'ai donné. J'ai payé 15 francs, qui font 45 piastres ; les livres de Marie, 12 francs ou 36 piastres les livres d'Hélène, et 8 francs, ce qui fait 24 piastres ; les livres de Pulchérie. Pour le petit dictionnaire, j'ai donné 3 et demi ou dix piastres, pour les Grâces de l'enfance 15 piastres, pour les fleurs 15 piastres, pour les soldats d'Aleco 15 piastres ; de même pour les Cris de Paris 15 piastres ou 3 francs. Ils sont un peu chers, mai j'ai cherché ce qu'il y avait de plus nouveau. Si vous voulez lire quelque chose de bon, je vous engage à vous abonner au *Musée de famille* ou *Lecture du soir* et au *Voyage autour du monde* par d'Urvile. Monsieur Cuénim les avait acheté. Vous trouverez ces livres chez Baghus. Ils coûteront cher, mais ils sont bons. Ici chacun de ces livres coûte un ducat par an. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse. Aleco écrit mieux que Savțița, qu'elle ne se laisse pas surpassée. On peut couper la bouteille de gomme élastique et s'en servir pour ôter du crayon. Je l'ai envoyée, parce qu'à Jassy elle coûte cher.

KOGALNITCHAN

Vous pouvez vous servir aussi de la bouteille de gomme élastique pour y mettre de l'encre et en faire un encrier. Mais d'abord, pour lui donner une forme d'encrier, il faut l'échauffer près du feu et lui donner, par le secours de la main, la forme

que l'on veut. Au reste, vous ferez ce que vous voudrez. A Jassy elle doit coûter un ducat et ici elle ne coûte qu'un franc ou 3 piastres.

Ms. 1161. f. 54

XIV

Mes très-chères sœurs,

C'est avec bien de plaisir que j'ai reçu vos charmantes lettres ; j'ai rendu grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, vous saurez que je suis assez bien. Je suis bien chagrin de ce que mon père ne donne plus des soirées et que vous restez seules, comme dès mon temps, mais vous devez vous consoler, car peut-être que mon père a eu ses raisons pour cela. Nous avons reçu de nouvelles du Prince, où il dit que nous pouvons aller au théâtre, mais maintenant nous n'avons pas d'acteurs. J'ai reçu la lettre de Monsieur Cuénim et je lui ai répondu. Mes chères sœurs, vous m'envoyez des recettes pour des confitures que, pour pouvoir faire, il faut avoir des fruits et nous sommes encore au cœur de l'hiver. Ainsi envoyez-moi des recettes comme pour des confitures de chocolat et d'autres. Quand ces choses seront finies, alors donnez-moi des nouvelles soit littéraires, soit politiques, ou bien particulières, au lieu de recettes. Car j'aime mieux les choses nouvelles que les confitures ; je suis bien aise de ce que les livres que je vous ai envoyés vous font du plaisir. C'est avec bien de la peine que... que les affaires de Monsieur Cuénim ne vont pas aussi bien que je le voudrais, j'en suis sincèrement affligé. J'ai entendu que l'on se propose de fonder un pensionnat de demoiselles. Ici on donne beaucoup de soirées, mais nous n'allons pas, parce qu'on ne nous permet pas. Si j'avais quelque occasion, je pourrais vous envoyer des chapeaux de Paris et d'autres choses, mais je n'en ai pas. Faites demander à Micoli s'il n'a pas quelque correspondant à Paris, pour que je

puisse vous faire quelques emplettes. Mes compliments à Madame Wimmer et à Monsieur Kische, malgré qu'il ne veut pas vous donner des leçons. Savtiza et Aleco, que j'embrasse, doivent apprendre que jamais devant *b* et *p* on ne met point de *n*, comme ils m'écrivent *je vous embrasse*, ils devaient écrire *je vous embrasse*. Du reste, je les félicite de ce qu'ils écrivent mieux maintenant. Ecrivez-moi si mon père est toujours directeur des finances et quels sont les ministres. Mes compliments à Monsieur et à Madame Guard, si vous les voyez. Ecrivez-moi aussi si ses demoiselles ont joué quelque nouvelle pièce. Je commence à dessiner assez bien et je m'applique, autant que le temps me permet, afin qu'en retournant en Moldavie je sois un parfait artiste. Je ferai alors vos portraits. Vous re[mettez] la lettre ci-incluse à mon cher oncle Jean. S'il est déjà parti, vous la lui enverrez à sa résidence.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

Le 7/19 février 1835

Ms. 1161, f. 58

XV

Le 16/28 mars 1835

Mes très-chères sœurs,

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçu les lettres que vous m'avez écrites en date du 7/19 février. J'ai reçu plusieurs de vos lettres et je vous ai répondu. Je suis bien aise de ce que vous vous portez très-bien. Quant à moi, vous saurez que j'ai été malade quelques jours; maintenant, grâce à Dieu, je me porte assez bien. Vous présenterez, je vous prie, mes respects à Monsieur Cuénim et vous lui témoignerez ma gratitude de la bonté et de l'amour qu'il me témoigne. Je lui ai répondu aux lettres obligeantes qu'il m'a écrites. Je ne sais pas s'il a reçu mes réponses. Vous dites

que vous êtes contentes de ce que j'ai acheté beaucoup de livres pour remplir mon armoire, mais jusqu'à présent j'ai plus qu'il n'en faut pour le remplir, puisque j'ai déjà plus de trois cents volumes en 8°. Tous ces livres sont accompagnés de très-belles gravures. J'ai les œuvres de Chateaubriand, de Buffon, de Voltaire, de Racine, de Corneille, la Bibliothèque des voyages en 50 volumes, les œuvres de la Harpe et beaucoup d'autres ouvrages du jour. J'aurai l'occasion de vous envoyer au mois de mai plusieurs livres. Je voudrais vous envoyer des choses de luxe, tels que bonnets, souliers, fichus ; mais c'est que tous ces objets coûtent cher et ma modique bourse ne me suffit pas. Si vous voulez avoir quelques objets pareils, tâchez de dire à mon père de m'envoyer une trentaine de ducats et vous aurez de très jolies emplettes, qu'en Moldavie vous ne pourrez acheter pour cent ducats. Mais que cet argent m'arrive pour le quinze Mai, car plus tard je ne pourrai rien faire, puisque l'occasion m'échappera de vous les envoyer. Maintenant nous n'avons pas d'acteurs à Lunéville ; je ne pourrais donc vous dire si on donne de jolies pièces. Avec la même occasion je vous enverrai mon portrait. Je voudrais savoir depuis quand Madame Garet est devenu Madame de Garet, est-ce depuis mon départ de Moldavie ?¹ Millo demeure chez le spatar Scarlat Croupensky, tout près de nous, vous lui enverrez cette lettre ci-jointe et vous lui ferez demander la réponse. J'ai écrit à mon oncle par ma dernière lettre que j'ai envoyée à mon père. Tâchez d'en avoir la réponse et me l'envoyer. Vous lui écrirez aussi de ma part, en lui disant que je le prie de tenir sa promesse. Vous ne me dites pas s'il est déjà employé. Écrivez-moi si vous recevez mes lettres trouées, car celles que je reçois de Moldavie ont une quantité de trous, qu'on fait sans doute à l'entrée de l'Autriche. Présentez mes compliments à Madame Wimmer, à mes cousins, à Monsieur Kische, si vous

¹ Vezi pag. 20.

le voyez, et à tout le monde. Ecrivez-moi plus souvent et plus et donnez-moi plus de nouvelles.

Adieu, je vous embrasse et suis votre affectionné frère. J'embrasse tendrement Savtitzza et Aléco. Ecrivez-moi s'ils apprennent bien.

KOGALNITCHAN

Ms. 1161, f.62

XVI

Le 18/6 avril 1835

Mes très-chères sœurs,

J'ai reçu vos aimables lettres datées l'une du 24/12 mars et l'autre du 18/6 du même mois. J'ai senti un plaisir inexprimable en les lisant et j'ai rendu grâce au Créateur de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, je suis assez bien, seulement j'ai souffert une dizaine de jours de la poitrine. Je suis bien aise des détails que vous m'avez donnés sur les ordonnances du Prince pour la prospérité publique. J'ai vu dans les journaux français que la Moldavie a été reconnue indépendante par l'Angleterre et par l'Autriche et que le Prince de Moldavie a déclaré Galatz port libre. Ecrivez-moi si cela est vrai. Vous me dites que Negrouce a traduit quelques pièces en moldave, mais vous ne me dites pas s'il les a fait jouer ou imprimer¹. Je croyais que la Moldavie était encore éloignée de voir dans son sein de grands crimes, mais malheureusement j'ai été trompé. Ecrivez-moi d'où est ce monstre qui a dévoré son enfant et quelle peine lui a-t-on infligée. Pour le livre dont je vous ai écrit, mon père n'a qu'à l'envoyer avec quelque personne de sa connaissance à Vienne chez le banquier Popp et lui écrire de me le faire parvenir et je l'aurai dans peu. Dites à mon père que je le prie infiniment de me l'envoyer, puisque j'en ai grand besoin. Lorsque

¹ E de sigur vorba de «Triizeci ani sau viața unui jucătoriu de cărți. Melodramă în trei zile. Tradusă din franțozește de Kăminariu K. Negruți. Eși 1835». Un volum în 8° mic de 110 pag., cu o prefață din Martie 1835 și tipărit cu alfabetul cirilic.

dans la *Gazette Moldave* il y aura des poésies ou bien de l'histoire moldave, envoyez-les moi et vous m'obligerez. Le *Robinson* a été plusieurs fois traduit en moldave, ainsi ce n'est pas pour la première fois. Vous devez le trouver dan[s ma] bibliothèque. Celui qui paraît aujourd'hui est sans doute traduit par Monsieur Basile Dragitsche. Ma chère Savtitzza, Monsieur Cuénim a eu raison de se moquer de vous; j'espère bien qu'une autre fois vous serez plus attentive, car voyez-vous, ce n'est pas joli pour une jolie demoiselle de votre âge que de faire de pareilles fautes, fi, c'est une horreur. Aleco, je vous embrasse, mais quand on travaille, on ne doit pas s'empresser pour aller s'amuser; au contraire, quand on s'amuse, on doit s'empresser pour aller travailler. Si vous êtes sage et si vous apprenez bien, je vous enverrai de jolis livres à la fin de juin. Ici, mes chères sœurs, il n'y a pas de comédiens pour le moment. Les acteurs de Nancy, qui est une très-belle ville et où j'irai passer mes fêtes de Pâques (à mon retour je vous en donnerai des nouvelles par ma prochaine lettre) sont venus une fois à Lunéville. Ils ont donné une représentation composée de deux parties: *Le Pré aux clercs*, opéra en quatre actes, belle pièce, et *Le Chalet*, opéra comique en un acte, jolie pièce. Je passe mon temps, quand je le peux, à lire différents ouvrages et beaucoup de journaux, tels que La gazette de France, l'Estafette, la Caricature, le Voleur, le Mercure de France, la Revue Maritime, la Revue des deux mondes, la Revue de Paris, le Protée, Journal des modes et d'autres petits journaux. Je suis abonné à quelques uns, quant aux autres je les emprunte pour les lire et ensuite je les rends. Donnez-moi des nouvelles. Dieu, passez bien votre temps, pendant les Pâques amusez-vous bien et pensez quelquefois à votre frère. Remettez ces lettres à mon oncle et à Monsieur Cuénim.

KOGALNITSCHAN

Vere Cotine, Am primit cu m[are] bucurie răvașul dumitale și am slăvit numele Domnului c[ă] te] afli sănătos. Dudu-

cile îți vor spune ce fac, adecă că învăț și că nu cunosc pre nimeni. Arată lui Moșu Tachi și mătușicăi Mărioară că li sărut minile, precum și verișoarei Elencului. Multe închinăciuni lui văru Alecu și Gheorghită, precum și la ceilalți și la toți prietenii.

KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 65

XVII

Lunéville, le 10 mai 1835

Mes très chères sœurs,

Vous m'écrivez que vous êtes dans une grande inquiétude de ce que vous n'avez pas reçu des lettres de moi depuis longtemps ; je sens que je suis coupable, mais involontairement ; l'examen que j'ai eu à soutenir a été la cause de ce retard, de même que j'ai écrit aussi à mon père. Je me porte bien, mais quelquefois je sens de douleurs de poitrine, ce qui me vient de ce que je reste toujours assis et que je ne fait pas beaucoup d'exercice. J'espère que quand je retournerai en Moldavie, j'aurai le bonheur de lire les chefs-d'œuvre intelligibles de Botezato : mais en attendant je ne sais pas quel est le fou qui en achette des exemplaires. Ecrivez-moi quel est le titre de l'ouvrage que S. A. le Prince a donné au cabinet de l'histoire naturelle. Moi j'ai aussi un ouvrage en ce genre, mais qui coûte extrêmement cher, c'est L'histoire des progrès des sciences naturelles en 80 volumes plus 80 livraisons de plus de huit cents gravures coloriées. Il m'a coûté 60 galbeni puisque je l'ai acheté petit à petit. Mais c'est un ouvrage magnifique. En Moldavie il doit coûter 600 galbeni, car les livres s'y vendent dix fois plus cher qu'ici. A propos, vous me dites le nom du futur de M-elle Pulcherie Ghika, mais vous ne me dites pas les titres des époux des M-elles Alexandry Cavako et Garet. Je suis bien curieux de les savoir. Je suis bien

¹ in ms. *deverens*.

aise de ce qu'on a établi aussi en Moldavie une compagnie de pompiers à feu; car ici, en France, il y en a même jusque dans les plus petits villages. Ici la musique moldave est inconnue; ainsi je vous prie de m'envoyer sur chacune de vos lettres une chanson en notes, car plusieurs personnes m'en ont prié. En revanche je vous enverrai aussi de musique française aussitôt que j'en trouverai l'occasion. Des grains des melons-d'eau n'ont pas encore poussé. Je ne sais pas si vous avez reçu une lettre de moi, où j'écris à mon père au sujet de deux Français qui désirent aller en Moldavie. Ici il n'y a rien de nouveau, si ce n'est que dans un mois nous aurons le camp, où il y aura six régiments de dragons, ainsi qu'un des fils du roi. Nous aurons aussi dans peu des acteurs. J'ai maintenant dans ma bibliothèque jusqu'à cinq cents volumes, tous en 8° et avec de très-belles vignettes et gravures. Quand je retournerai en Moldavie, nous aurons avec quoi passer gaiement les longues soirées d'hiver au coin du feu, car je n'ai choisi que des livres amusants. Aussitôt que j'aurai trouvé l'occasion, je vous enverrai quelques uns. J'embrasse Savtitz et Aleco. Mes respects à Monsieur Cuénim, à Monsieur Kische et à Madame Wimmer. Vous enverrez cette lettre à Millo et vous lui demanderez réponse. Mes compliments à mes cousins. Je vous embrasse et suis avec le plus vif attachement votre affectionné frère.

KOGALNITCHAN

Băbacă, mă rog, zi lui Monsiū Lencur ca să scrie domnului abate ca să-mi dei voe să mă plimbu câte jumătate de ceas în toate zilele, căci de multe ori am durere de piept din pricină că toată ziua șăd și că nu umblu nici cacum, și doftorii singurî mi-aū zis ca să mă preumblu mult, pentru că ne făcând aceasta sângele să aprinde și de aceia mă doare pieptul.

Adresa: Monsieur l'Aga Elie de Kogalnitschan, Iassy, Moldavie par Autriche

Ms. 1161, f. 68

XVIII

Le 13/26 mai 1835

Mes très-chères sœurs,

J'ai reçu avec le plus grand plaisir vos charmantes lettres en date de 11/23 avril, et je rends grâce au Ciel de ce que vous êtes toutes bien portantes. Quant à moi, vous saurez que j'ai été malade de la poitrine ; j'ai eu aussi la fièvre, mais maintenant je jouis d'une assez bonne santé. Je suis bien fâché de ce que mon père n'a pas voulu satisfaire à votre demande, en vous donnant de l'argent pour des chapeaux ; allons, il faut vous en consoler. Je tâcherai dans peu de vous faire ce petit plaisir, lorsque mes moyens me le permettront. Je tâcherai de vous envoyer le plus de livres que je pourrai avec la première occasion. Vous me dites aussi que j'envoie maintenant la bibliothèque que je me suis formée, mais c'est impossible, vu que tous les ouvrages que j'ai sont encore incomplets, ou bien, en souscription, ou bien ne sont pas encore reliés et que je ne peux pas les envoyer sans qu'ils soient reliés. Vous me dites que les élèves de la société philharmonique de Boukarest ont donné une représentation, mais vous ne me dites pas [où] ils l'ont donnée : est-ce à Jassy ou bien à Boukarest. Il paraît qu'en Moldavie tous les bourgeois se donnent le titre de *de*, mais c'est une chose permise, car de même en France, je puis me nommer le fils du grand Mogol, sans que quelqu'un me conteste ce titre, et Madame Garet est assez instruite et assez spirituelle pour savoir cela ; par conséquent elle a ajouté un *dè* qui annoblisse l'action qu'elle a faite lorsqu'elle a quitté la Moldavie furtivement, mais il faut lui pardonner cette petite vanité-là ; laissons-lui ce *de* qui a tant de charmes pour elle et pour sa noble demoiselle. Mes chères sœurs, mon père m'a envoyé quelques petites choses par Monsieur Baptiste Foureaux¹, écrivez-moi s'il m'a envoyé aussi le livre moldave dont

¹ Directorul trupei franceze dela teatrul din Iași; se dusese la Paris, ca să facă noi angajamente.

je vous ai écrit. Faites une revision dans mes livres et envoyez-moi la liste des volumes qui me manquent, vous noterez quel est le volume qui manque, où est-il imprimé, en quelle année, quel ouvrage, et chez quel libraire on le trouve, parce que je veux compléter les livres qui me manquent. Vous m'obligerez infiniment. Nous avons maintenant des acteurs à Luneville; j'y vais les dimanches et les jeudis, mais ils m'ennuient, car ils jouent bien mal. Mes respects à Monsieur Cuénim et à Madame Wimmer. J'embrasse Savtitzza et Aléco. Adieu mes chères sœurs, portez-vous bien.

Votre dévoué frère.

Je baise les mains de mon cher oncle Jean; je n'ai pas pu lui écrire, vu que je suis encore faible.

KOGALNITSCHAN

Ms. 1161. f. 74

XIX

Le 6/18 juin 1835

Mes tres-chères sœurs,

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçu votre lettre du ⁹/₂₁ mai. J'ai rendu des actions de grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien. Quant à moi, vous saurez que je suis d'une parfaite santé. Je vous remercie de toutes les nouvelles que vous me donnez; j'en ai lu la description avec bien de plaisir. Comme je vous ai promis, je vous enverrai quelques jolis ouvrages, mais ils n'y a pas d'occasion qui se présente. Cependant j'espère que Monsieur Baptiste Foureaux se chargera de cette commission à son retour. J'ai déjà acheté les ouvrages qui sont: Le magasin pittoresque, Le magasin universel, L'annuaire des enfants; tous ces livres sont dans le genre du Musée des familles, et avec des gravures. Ensuite La France dramatique, qui a plus de 80 comédies et vaudevilles; les œuvres de Demoustier, celui qui a fait les lettres à Emilie sur la mythologie, Walter-Scott, les œuvres de Madame Guizot, Gil-Blas, les mille et une nuits et beaucoup

d'autres ouvrages qui vous plairont, j'en suis sûr. Ils m'ont coûté ici douze ducats, mais en Moldavie vous ne les aurez pas pour trente. Baptiste Foureaux n'est pas encore arrivé à Lunéville. Ici nous allons maintenant au spectacle deux fois par semaine, car les autres jours il n'y en a pas. Il y a quelques bons acteurs, mais ils ne surpassent pas Madame Laman, Artur et sa femme, ainsi que Valery. Il y a une actrice qui joue horriblement mal, et cependant il y a des personnes qui disent qu'elle joue beaucoup mieux que M-lle Mars, la première actrice de Paris; aussi je la siffle toujours, car ici ce n'est pas comme à Jassy: quand un acteur a oublié de prononcer une syllabe, aussitôt les syfflets parviennent à ses oreilles. Joseph Foureaux n'a de rival ici qui joue mieux que lui les rôles de niais. Enfin c'est une mauvaise troupe, je ne vais au spectacle que pour tuer le temps. Dans deux mois nous aurons la distribution des prix, ensuite nous aurons vacances deux mois; j'emploierai ce temps à voyager dans Vosges, montagnes qui sont près de Lunéville.

Pour le moment je n'ai pas d'autre chose à vous dire, si ce n'est que Basile Alexandry m'a écrit que sa sœur ne se marie pas. J'embrasse Aleco et Savtitz. Adieu mes chères sœurs, se suis votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

Mes respects à Madame Wimmer.

Ms. 1161, f. 77

XX

Lunéville, le 1/13 juillet 1835

Mes chères sœurs,

J'ai reçu à peu d'intervalle trois de vos lettres, l'une du $26/7$ juin, l'autre du $6/18$ juin et enfin une autre du $12/24$ avril par Monsieur Baptiste Foureaux. Je suis bien aise de ce que vous vous portez toutes bien, je suis aussi en bonne santé. Le directeur de théâtre de Moldavie ne m'a remis la

lettre qu'à son retour, c'est-à-dire après avoir été trois semaines à Paris. J'ai reçu avec bien de plaisir la bourse et le portefeuille que vous m'avez envoyés. Je vous en remercie de tout mon cœur. Ces petits ouvrages sont très bien travaillés et tous ceux à qui je les ai montrés ont dit la même chose. J'en étais si content, que j'ai oublié de dire à Monsieur Baptiste qu'il prenne quelques livres que je voulais vous envoyer. Ce n'est qu'après, que je me suis rappelé ; j'en suis très-fâché ; mais je vous prie, mes chères sœurs, ne vous irritez pas, parce que bientôt je trouverai une occasion pour tenir ma promesse. Je vous remercie des félicitations que vous me faites au sujet de mon avancement ; j'ai été aussi bien content. Priez de ma part papa de faire peindre l'uniforme d'officier de cavalerie, mais avec de très-grands détails, et de me l'envoyer dans une lettre, parce que plus tard je m'en ferai une. Monsieur Miller, de l'école des Trois-Saints, pourra très-bien faire cela. Monsieur Mimaut est passé par Lunéville, il nous a laissé ici Mr. Vogoridès et est parti aussitôt pour Paris. Ma chère Marie, présentez je vous prie mes respects à Monsieur Cuénim et assurez-le que par la prochaine poste je répondrai à la lettre de Monsieur sont fils, vu que le temps ne me le permet pas maintenant. Ecrivez-moi aussi si mademoiselle Enoutza s'est mariée, car son frère m'a dit qu'elle devait épouser le docteur Haschçuk. Ma chère Hellène, vous m'écrivez que vous avez été à la campagne et que le jour de votre fête il y a eu une danse de paysans, mais vous ne m'écrivez pas si vous avez aussi dansé. Mon portrait était aussi fini, mais, comme je vous l'ai dit, j'ai oublié de le donner à Monsieur Baptiste qui amène avec lui six acteurs et six actrices. J'ai vu tout son monde. Il y a deux actrices assez jolies. Vous me dites qu'il a eu samedi 4 mai un examen public à l'école des filles, mais vous ne me dites pas quelle est cette école et qui l'a fondée. Ecrivez-moi quelles sont les pensionnaires de cette institution et qu'y apprend-on. Ecrivez-moi aussi si mon père a toujours les mêmes emplois et s'il n'a pas eu d'avancement. Vous m'avez écrit la pre-

mière fois bien peu. Pourquoi est-ce que Monsieur George Carpe est sorti de la milice et que fait-il maintenant ? Je vous ai donné des nouvelles de Nancy par la lettre de mon père, au reste je le fais encore une fois.

Nancy a une population de 40.000 âmes. C'est une des villes les mieux bâties de France. Ses places publiques sont ornées de statues et de belle fontaines ; la place royale est la plus remarquable. Elle était autrefois la capitale de la Lorraine. Le vertueux roi de Pologne, Stanislas, en avait fait sa résidence. Les plus beaux édifices : la Préfecture, l'Hôtel-de-ville, la salle de spectacle, les casernes et l'Hôpital. Les établissements scientifiques sont l'Académie Universitaire, l'École secondaire de médecine, l'École de sourd-muets, le Collège royal et le Jardin des plantes. Comment donc Mademoiselle de Garet s'est-elle résolue à épouser le pauvre Loupou Boujne et quel affront pour elle que d'être ensuite refusée par un *misérable roturier*. Madame de Garet doit en mourir de honte. Je le lui conseille, elle doit le faire bien vite, de peur que sa noblesse ne s'envole pas. Vous me demandez comment je me plais en France. Mal. C'est un pays beau, riche, policé, puissant ; mais comme je ne suis pas Français, je préfère ma patrie. Je ne changerai pas la pauvre Moldavie pour le premier thrône du monde. Je suis né Moldave, je veux mourir Moldave. Au reste si je connaissais des personnes, si j'avais des parents ou des amis ici, je pourrais encore vivre gaiement pendant tout le temps de mon exil ; éloigné de six cents lieues de son pays, c'est insupportable. J'attends avec grande impatience le moment où je retournerai en Moldavie. La seule idée que je suis ici pour mon bien peut me consoler. Dites au domestique Jean d'aller chez Iorgu Chețcu de la vestiaire et de lui demander le volume de madame de Genlis que je lui ai prêté à lire ; puis vous m'écrirez quel est le volume, afin que je sache ce que je dois acheter ici pour compléter mon ouvrage. J'embrasse ma petite sœur Savtica et mon petit frère Aleco. Qu'ils soient bien sages et je leur enverrai de petites choses. Tâchez de m'envoyer la musique

de δεῦτε Ἕλληνες γοναῖοι. Si vous ne l'avez pas, tâchez de vous la procurer. Puis quelques mazourques, ainsi que des danses moldaves, la Krakovianca, la Serbasca. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse de tout mon cœur et suis votre affectionné frère

KOGALNITCHAN

Priez mon père d'envoyer cette lettre à mon oncle Jean.

Madame Wimmer,

C'est avec le plus vif plaisir que j'ai reçu les félicitations que vous me faites au sujet de mon avancement¹. Je vous en suis bien reconnaissant et je vous en aurai toujours de l'obligation. Aimez, je vous prie, mes sœurs. Adieu, madame, j'ai l'honneur d'être votre dévoué serviteur

Ms. 1161, f. 82

KOGALNITCHAN

XXI

Lunéville, 5 août 1835

Mes très-chères sœurs,

C'est avec une bien grande joie que j'ai reçu vos lettres en date du 16 juillet. J'ai rendu des actions de grâce au Tout-Puissant de ce que vous vous portez bien ; je suis aussi en bon état. O, la pauvre Catinca, quel joli mari elle a ! Je vous remercie aussi de toutes les autres nouvelles que vous me donnez.

Moi, je n'en ai qu'une à vous donner ; mais elle est horrible ; un scélérat a failli tuer le roi des Français le 28 juillet. Sa Majesté était à la revue à Paris. Voilà qu'une terrible détonation se fait entendre. Plusieurs personnes autour du roi tombent. Le maréchal Mortier, frappé de plusieurs balles, tombe mort, trois autres généraux et une douzaine d'autres citoyens sont de même assassinés. Il y avait encore une trentaine d'autres personnes blessés plus ou moins.

Cette détonnation venait d'une chambre au quatrième étage ; on y monte et on y voit l'assassin lui-même blessé mortellement par les fusils, dont quelques uns avaient crevé. La machine qui avait tué tant de nobles et braves Français était composée de vingt cinq fusils de munition. L'assassin est Corse, il s'appelle Fieschi. Jusqu'à présent on ne sait pas les noms de ses complices, mais bientôt tout sera révélé et je vous en donnerai les détails. Je vais bientôt quitter Lunéville pour aller à Berlin. D'un côté je suis content, et de l'autre mécontent. J'enverrai tous mes livres par le Danube à Jassy, alors vous aurez à lire un siècle entier et tous de beaux ouvrages. J'ai caché la mort de Madame Enoutza à son fils, car le pauvre en serait bien désolé et inconsolable. Présentez mes respects à Monsieur Cuénim et dites-lui que je le prie de m'envoyer l'adresse de son fils à Lemberg, parce que je désire lui écrire quelquefois. Mes respects à Madame Wimmer et à tout le monde. J'embrasse Savtitzza et Aleco.

Adieu, mes chères sœurs, je suis avec le plus vif attachement votre affectionné frère

SCRISORI DIN LUNÉVILLE CĂTRE TATĂL SĂU

XXII

Liunevil, 1 octomvrie 1834

Cu fiască plecăciune sărut mîna d-tale, băbacă.

Ajungînd la Liunevil în 30 septemvrie, am găsit la poștă doă răvașe de la d-ta, unul din 23 avgust, trimes de la Paris de la d. Furnarachi, și altul din 3 septemvrie. Cu mare bucurie și mulțămire am văzut că vă aflați cu toții sănătoși și am dat laudă prea milostivului Dumnezeu din acăruia mi-ă mă aflu și eu în bună stare. Noi am ajuns la Liunevil și șădem cu toții la abate Lommet¹. Crede, băbacă, că în toată viața mē voi urma sfaturile cele bune care mi le faci prin scrisoarea mē, căci văd că sint pentru folosul mē, și deapururea voi căută a mă face vrednic de d-ta și de bunătățile Măriei Sale. Mă rog, băbacă, răspunde-m dacă ași face bine ca să scriu Măriei Sale spre a-i arătă recunoștința mē. Noi mai avem încă optsprezăce zile de vacanție spre a intra în collegium. Cu poșta viitoare îți voi da relație de călătoria mē de la Miunhen până la sfârșitul drumului mē. Duducilor le foarte mulțănesc că mi-au scris, și mă rog ca să-mi scrie și de acum înainte, căci tot ce vine de la dumnevoastră mă face de gîndesc că sint încă în patria mē. Cu poșta viitoare voi scrie ducilor deosăbit precum și lui Monsiu Chiunem și Madamei Wimmer, cărora le fac multe inchină-

¹ Alte ori e scris Lomé sau Lhommé; cf. Hurmuzaki-Iorga X, I. c. și *Analele Acad. Rom.* tom. XIII, pag. 255 și urm. (J. B).

ciuni. Lui moșu Iancu îi sărut minile și mă rog ca să mă erte că nu i-am scris, din pricină că n'am știut că să află încă la Iași. Bezedelilor și lui Monsiū Lencur i-am arătat multe închinăciuni din partea d-tale și mi-au zis ca scriindu-ți să-ți arăt asămîne din partea lor. Monsiū Lencur îți și scrie. D-ta de acum să-mi trimiți scrisorile la adresul acesta. «A Monsieur Monsieur Michel Kogalnitchean, dans la maison de Monsieur l'abbé Lommet, Rue du Midi no. 122». Cu mare bucurie um primit înștiințarea că ai primit cavaleria sfintei Anei și imi pare foarte bine că monarhul rusesc aș prețuit talenturile și slujbile d-tale. Mă rog, băbacă, înștiințază-mă dacă văru Alecu Cocotă aș intrat iarăși în slujba oștinească. Când imi vei scrie, băbacă, apoi trimete înuntru numai hîrtia cea scrisă, căci degeaba nu vreū să plătesc pentru hîrtia cea albă. Nu crede că îți scriū aceasta pentru scumpete, ci adecă ca toată hîrtia s'o scrii, pentru ca să am mai multe novitale din patriia mē. Cred că d-ta n'ai vreme că să-mi scrii, dar pune pe duduca ca să-mi scrie ori cit de mult și crede că voi avē de mare bucurie de a primi și în toate zilele scrisori de la dumnevoastră. Eū în pușin voi începe de a mă căută cu doftori pentru ochi, fiind că am pătimit foarte mult în cursul drumului. Aici toate sînt bune, oamenii politicoși, numai îi o mare scumpete, de vreme ce oca de carne îi patru lei, oca di pește noă lei. Cu o zi mai înainte duca de Nemur¹, fiul craiului Franțezilor, aș purces de la Liunevil, unde venisă ca să facă mustru oștilor franțuzești, care sînt aice. Să fi venit mai înainte abate Lommet, era să ne ducă la acest prințip, ca să ne recomanduiască. Eū pe toată poșta îți voi scrie și mă rog și dumneta să zici duduclor să-mi scrie asămîne, dacă d-ta nu vei avē vreme. Mă rog înștiințază-mă dacă trebuie să învăț grecește. Bezădelile învăț latinește, franțuzăște și nemțăște și așa socotesc să învăț și eu. Moldovinește voi scrie totdeauna, cînd voi avē vreme, și mă voi săli ca să-ți fac totdeauna vroința dumatiale.

¹ Ducele de Nemours, al II-lea fiu al regelui Ludovic Filip.

Multe închinăciuni frățești lui văru Cotin și lui văru Gheorghiuță. Abate Lommet îi un om în vârstă, însă nici cacum nu-i slab pentru anii săi. Îi un om blind și foarte bun.

Cu multă fiiască plecăciune și cu cel mai adinc respect sînt al d-tale pre plecat și pre supus fiu

Ms. 1161, f. 23

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

XXIII

Cu fiiască plecăciune sărut mina d-tale, băbacă.

Scrisoarea ce ai bine voit să-mi trimeți din 5 oct[om]brie 1834 cu mare bucurie am primit-o și am mulțămît prea mi-
lostivului ziditoriu că te afli sănătos, precum ducile și Alecu. Cît pentru mine, slavă preaputernicului mă port bine, numai tot sufăr de un ochi. Ajungînd la Liunevil, Monsiū Lencur, care încă nu s'au întors de la Paris, m'au dus la cel mai bun doftor din acest tîrg și am arătat de ce pătinesc. Doftorul pentru acum mi-au dat numai niște apă, ca să mă spăl în toate zilele la ochi, însă mi-au zis că pînă la începutul lui ghenarie nu poate să-mi dei nimică ceva preacurgătoriu, pentru că vremea îi prea umidă. Cît pentru lipitori, voi arată doftorului cînd va veni să mă vadă. Te înștiințaz, băbacă, că preotul¹, nu știu pentru ce, au purces de doă zile, mergînd la Viena, straile lui însă au rămas aice toate. El mi-au zis că să duce pentru ca să facă datoriile relighieii sale, însă aceasta nu pot să cred. Ce prepuî este că nu vrea să se întilnească cu Monsiū Lencur, care în puțin trebuie să se întoarcă de la Paris, căci știe că să va dovidi mincinos și iscoadă, pentru că să teme foarte mult de Monsiū Lencur. Prescrierea de la Strasburg și pînă la Liunevil nu ț-am trimes-o pînă acum, pentru că vremea nu m'au ertat, căci fiind pus într'un clas mare și pentru aceasta trebuind ca să știu bine latinește am foarte mult de lucrat, ca că ajung pre ceialalți.

Pentru acum încep să-ți dau topothesiia a Liunevilului.

¹ Iconomul Grigorie, care-i întovărășise și el pe drum (v. pag. 45).

Acest târg îi frumuşal, într'o poziție foarte bună și sănătoasă. Aerul îi curat și rare ori să aude de boale. Tîrgul îi înriurat de două ape mari, din care una numită Meorta¹ a dat numele departamentului. Tîrgul îi destul de mare și are ca la 15000 suflete. Noi șădem în partea cea mai frumoasă, căci făcînd un pas putem să fim în târg saŭ la cîmp. În Liunevil sînt acum trei polcuri de dragoni, care îi o prea frumoasă oaste, îmbrăcați în roșu, afară de frac, care îi ca a ulanilor rusăști, iar floarea postavului ca a oștenilor moldovinești; pe cap aŭ un coif de alamă strălucitoare, iară din vîrf spînzură pe spate o coadă de păr de cal. Această îmbrăcăminte are o privire foarte frumoasă. Are Liunevilul o biserică frumoasă și un palat mare în forma Versaililor de lingă Paris. Acest palat aŭ fost zidit de Stanislas, craiul Poloniei, care aŭ fost gonit din patria lui. Prin următoarea me scrisoare îți voi da mai mari relații, cit pentru acum, sărutîndu-ți minile sînt al d-tale pre plecat și pre supus fiŭ

1834 $\frac{21 \text{ octomvrie}}{9 \text{ noemvrie}}$

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1861, f. 25

Adresa : A Monsieur, Monsieur l'Aga Elie de Kogalnitchan, directeur des finances, chevalier de l'ordre de Sainte Anne—lassy, Moldavie.

XXIV

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile d-tale, băbacă.

Scrisoarea ce domnieta aŭ bine voit să-mi scrii în 28 sept[em]vrie 1834 cu mare bucurie am primit-o la Liunevil în 22 octomvrie și am dat laudă prea milostivului Dumnezeu că sănătatea dumitale precum și a duduilor și a lui Alecu să află în întregime, cit pentru mine vei ști că din multă îndurarea ziditoriului mă aflu sănătos. Scrisoarea care d-ta aŭ trimes-o prin spatariul Vasăli Alexandri aŭ mers la Paris, ci

¹ Meurthe.

nu la Viena, ca să-mi fie dată de Filip Furnarachi și el de la Paris aū trimes-o la Liunevil, unde la ajungerea me am primit-o precum și răspunsul cărții ce ț-am scris dela Lemberg. Acum pentru trimetirea cărților îi în acest felii, căci și cînd trimăt și cînd primesc răvașuri plătesc. Noi am intrat în școala crăiască, și sint împreună cu amîndoa beizădelile în clasul al triile, unde să îmvață franțuzăște, latinește, grecește și nemțăște, patru limbî care am început a îmvață. În acest clas este profesor domnul abate, la care șădem. Aici în Liunevil îi liniște pînă acum, însă în toată Franția este mare nemulțămire, unii vreū republică, alții vreū să aibă craiū pre cel izgonit, adecă pre Carol al zăcile, alții vreū pre fratile lui Bonaparte, și alții vreaū ce nu știū. Eū pot să te înștiințaz de orî ce poate fi și de orî ce poate a să întâmplă în Franția, căci aici tot îi slobod; fiește om îi craiū, și poate să vorbască și să scrie orî ce îi va plăcea, fără ca să fie oprit. În Franția mulți oameni s'aū omorit singuri, și acest lucru răū încă nu încetează, căci în toate gazetele să vede pe zi morți câte zăce și mai mult. În Liunevil însă pînă acum nimică nu s'aū întîmplat de aceste lucruri. Cu mare supărare am văzut că încă bine din Moldova nu am eșit și minciunile aū început să curgă de la Iconomul Grigorie. După poronca dumatiale, iată îți arăt neadevărul aceluiaș răvaș. 1° Preotu Grigorie pînă la Viena nu aū zis nimica. La Cernăuți Jădovvii harabagii ne aū dus la tractirul lui Lazăr. Acolo eră trii odăi deșarte, însă numai cu doă paturî micî, ca cele din etac de la d-ta. Monsiū Lencur aū vrut ca să mergem în alt tractir, însă fiind că era cam firziū n'aū putut să facă aceasta. Decî el cu preotu și cu copii cei micî (aū dormit) la pămînt, iară bezadè Grigorie și cu fiul păharnicului Enuță aū zis Monsiū Lencur ca să se culce pe un pat, iară eū m'am culcat în altă odaie cu bezadè Dumitrache. Odăile să ținea tot una și pentru ca să între în odaie la monsiū Lencur și la bezadè Grigorie trebuē să între pe la noi. Toată noaptea, ușa care despărțea odaia noastră, de a lui Monsiū Lencur aū fost deșchisă și luminarea ardea și la noi și la bezadè Grigorie, precum și la Monsiū

Lencur. La noi însă era două luminări mici și, cum să stinsă, m'am sculat și am aprins-o în odaie la Monsiū Lencur. Bezadē Grigorie la mezul nopții împreună cu fiul paharnicului Enușă au eșit afară și deschizând ușa ne-au trezit și pe noi și pe urmă neputînd dormi am început a vorbi, cum și Monsiū Lencur ne-au zis să tăcem, însă cum nu îi era prea bine, toată noaptea au fost treaz și au eșit de vr'o două ori afară prin odaia noastră. Pe urmă și stăpînul casăi dormea într'o odaie în care spre a intra trebuia să treacă printr'a noastră. A două zi, după ce am șazut vr'o patru ceasuri, ne-am pornit fără ca preotu să ne zică ceva sau să ne întrebe. Eū pre cinstea mea, băbacă, te incredințaz, nu-î adevărat. Acolò în Cernăuți sînt mulți Moldoveni, precum și nepoții Episcopului de Roman, care numai la trei ceasuri de noapte s'au despărțit de noi, cît am șazut acolò tot cu dinșii am fost și cu Monsiū Lencur, care nu ne-au lăsat să facem un pas fără el. Preotu pînă la Viena nimica nu ne-au zis. Acolo cît au șazut patru zile tot cu un Ungurean și cu Hurmuzachi, un văr a Elencui Aslanoai. au umblat prin țîrg. De multe ori au fost la cucoana lui Costache Pașcanu, care pînă și acasă l-au căutat. Acest Ungurean și Hurmuzachi sînt un nu știu ce¹, însă toată zioa era la Pășcănița și aceasta socotesc că l-au sfătuit ca să scrie aceste halturi, precum d-ta știi că nu-î prea bine cu d-ta și cu Măriia sa Vodă. El dacă ar fi văzut ceva ar fi putut să scrie la Cernăuți sau la Lemberg, că au avut vreme, și nu au scris, ci numai la Viena. Dela Cernăuți și pînă la Liunevil cū tot în odaie cu Monsiū Lencur am dormit. La Lemberg și la Viena am dormit tot într'o odaie cu popa. Eū îndată ce am cetit răvașul d-tale m'am dus de am arătat preotului partea ce i să cuvînea și l-am întreat pentru ce au scris aceste minciuni. El mi-au răspuns că bezadē Dumitrache i-au spus aceste și că toată noaptea au umblat ușa de la noi. Pe urmă l-am întreat că de ce n'au scris dentăi d-tale și apoi să scrie Mitropolitului. El mi-au răspuns că așa

¹ Nu știu ce rudă.

i-aŭ fost poruncit Măriia Sa Vodă și Mitropolitul. Pe urmă iarăș l-am întrebat că de ce, dacă aŭ fost așa, n'aŭ scris la Cernăuți, nici la Lemberg, ci după șaisprezăce zile după aceasta și tocma la Viena. Iarăș mi-aŭ răspuns că așa i-aŭ fost poruncit. Monsiŭ Lencur ă la Paris și de aceia n'am putut să-i arăt răvașul d-tale, însă piste o săptămână are să se întoarcă și atunce voi face poronca d-tale. Domnul abate aŭ zis că va scrie Măriei Sale lui Vodă că ă foarte mulțămît de purtarea mē. Eŭ în drum am aflat că preotu ă plătit de vrăjmașii d-tale. Număi prin vorbile d-sale, și că știŭ că orice vor face bezădelile tot în spatile mele le va aruncă, de aceia îndată ce am ajuns la Liunevill m'am mutat într'o odae cu fiul d-sale cuconului Enuță. Precum ai știință și de cind eram la Eși, bezădē Dumitrache nu s'aŭ purtat prea bine, precum la Lemberg, însă la Cernăuți nu aŭ făcut nimică, precum vei vidē din scrisoarea care Monsiŭ Lencur aŭ trimes cucoanei Săftiței. Cît pentru mine, te încredințaz, băbacă, că n'am făcut nimică, precum și răvașul lui Monsiŭ [Lencur] care ți l-aŭ trimăs la ajungerea noastră la Liunevil¹. În sfârșit îndată ce va veni Monsiŭ Lencur vei vidē că toate aceste sunt minciuni de a preotului și îndată va vidē și Măriia sa Vodă purtarea mē. Preotu din început n'aŭ iubit, nici n'aŭ ținut partea bezădelilor, nici a mē, și Monsiŭ Lencur eră de vr'o doă ori să-l lase pe drum, pentru că iscodea toate și luă socoteală de toate cheltuialile, care le-a făcut Monsiŭ Lencur. În sfârșit crede, băbacă, că totdeauna mă voi purtă într'un chip ca să pot fi vrednic de bunătățile d-tale. Pre duduți și pre Alecu dulce ă sărut și sint al d-tale prea plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

1834, octomvrie 22

Ms. 1167, f. 28

¹ Pare a lipsi verbul «te încredințează» sau altul cu înțelesul acesta.

XXV

Cu fiiască plecăciune sărut mînile d-tale, băbacă.

Vasăli în tot drumul acest mare s'au purtat foarte bine cu noi, au avut tot felul (purtări) de grijă și și-au dat tot felul de ostenele pentru noi. De aceia mă rog, băbacă, ca să-l mulțamești. Trimăt lui Alecu un' portofeu și o butelcă de gomelastic, tot prin Vasăle. Băbacă, el are un fel de căpșune care înfloresc și rodesc toată vara și știind că d-ta le-ai cumpără, i-am zis să se adresarisască la d-ta, și sînt al d-tale prea plecat și prea supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

8/20 noemvrie 1834

Ms. 1161, f. 31

XXVI

Liunevil 20/8, 1834

Cu fiască plecăciune sărut mînile d-tale băbacă.

Astăzi, Domnu Lencur au venit de la Paris și fiindcă nu șade decît patru ceasuri aice, mă grăbesc ca să-ți scriu d-tale și a-ți da novitale de pitrecerea mē aice. Cu toții sîntem foarte mulțamiți de abate și avem odăi bune, masă bună și toate lucrurile trebuincioase. Profesorii cred că sînt mulțamiți de mine și îți trimet acest bilet, pentru ca să vezi că mă silesc după puțința mē, știind mai ales că aceasta e dorința d-tale¹.

Novitale nu am nimic a-ți scrie, pentru că, avînd foarte mult de lucru pentru colegium, nici Duminica măcar nu eșăm din casă. Băbacă, din banii care mi ai dat la purcesul meu din Moldovva am cheltuit zăce galbeni la Viena, căci acolo dintîi nu ne-au dat voe ca să purtăm strae oștinești și așa am fost sâlit ca să-m cumpăr o pălărie, jăletcă, manesce, gulere, halstuțe și alte lucruri. Apoi ajungînd la Liunevil, atunce Monsiū Lencur mi-au spus că au uîtat să-mi

¹ În scris. 1161 dela Academia Română se găsesc în adevăr câteva bilete: «témoinage de satisfaction accordé à M. Kogalnitcan élève de la classe de III-ème» (v. ilustrațiile dela urma volumului).

43

facă leafă; pe urmă aŭ pŭs pentru jumătate de an numai cincizăci galbeni pentru strae la trii, adică bezădelilor și mie. D-ta știi că pornindu-ne din Eși am luat foarte puține lucruri ale îmbrăcăminte. Aice ne-aŭ făcut un rind de strae adevărat, însă mai avem trebuință și de multe alte lucruri, care nu putea să mi le facă, din pricină că bezădelile le avé și mie singur nu să putea, căci trebuia să le facă din banii Măriei Sale, care mi-aŭ costisit încă zăci galbeni. Pe urmă am dat lui Monsiŭ Lencur 30 de galbeni ca să-mi cumpere un ceasornic de aur, o alăsidă (?) asămine și pe urmă multe alte lucruri și cărți, în fel că am numai vr'o zăce galbeni, care îmi vor ajunge până la ghenarie. Însă atunce te rog ca tot odată cu banii care îi va trimete Măriia Sa, (trimete-mi) și mie ceva. Crede, băbacă, că nu te-aș supără, dacă aș fi avut leafă și mai întâi că așezindu-mă am avut trebuință de aceste lucruri, însă de acum voi face mare economie, fiind că nu voi avé pe ce să cheltuesc. Nică aceasta n'aș cere, însă trebuie ca să mă caut la ochi cu doftori și nu s'aŭ dat bani de Măria Sa pentru aceasta.

Pe urmă vroesc să învăț și muzică; bezădelile nu învăță, apoi trebuie să plătesc eŭ singur. D-ta, ca să ai mai mare știință că nu spuî minciuni, vei întrebă pre Monsiŭ Lencur, care îți va arătă purtarea mē și ce am făcut cu banii. În sfârșit d-ta vei face cum d-ta vrei judecă și cum va fi vroința d-tale. Numai să am cite un galbăn pe lună, atita cer, măcar că bezădelile aŭ cite patru, doi galbeni de la Măriia Sa și doi galbeni de la cucoana Săftița. Acolē toate sînt foarte scumpe, de vreme ce pentru un foarte mic peptine de os am dat cincă franci, care fac după moneda noastră 15 lei.

Vasăle, care aŭ mers cu noi, în tot drumul s'aŭ purtat foarte bine cu noi. El are cu dînsul o mie de rădăcini de căpciune, care înfloresc și fac roduri toată vara și toată toamna și care le-aŭ cumpărat din însuși grădina craiului. Dacă dumneată îi vrē, apoi eŭ te rog ca să-i cumperi, căci sînt foarte roditori. Și Monsiŭ Lencur aŭ luat însuși opt sute pentru Măriia Sa. Hârtie de aceasta și altfel care nu-i în Moldova are

iarăși de vindut. Lui Alecu trimăt un portofeu, adică un ghizdan, în care sînt toate zilele anului, dispărțite prin luni și fiște care lună cu o văpsă deosăbită. Li mai trimăt încă și-o butelcă mică de gomielescă pentru șters condeiū de plumb de pe hărtii. Duducilor aș fi trimăs ceva, însă ne știind când Monsiū Lencur are să se întorcă de la Paris, n'am putut să cumpăr nimică mai înainte și îndată ce aū ajuns, șazănd numai două ceasuri în Liunevil, deabè am putut să scriu această carte și una cătră Măriia Sa, care am dat-o lui Monsiū Lencur ca să o dei Domnului. Insă îndată ce voi găsi vre'un prilej, cu mare bucurie mă voi sili ca să li trimăt.

Toate gazetele Franției înscriu în numărul lor cuvîntul Măriei Sale lui Vodă cătră Sultanul și la suirea sa în tron, precum și de ajungerea noastră în crăiia Franției pentru a săvârși învătăturile noastre.

Înștiințază-mă, mă rog băbacă, dacă ai primit cărțile care ți le-am scris de la sosirea mè aice în Liunevil, căci răspunsurile cărților care ți le-am scris pe drum le-am primit la sosire mè aice, iară nici un răspuns n'am primit de pi cărțile care ți le-am scris de aice.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile d-tale, babacă, și sînt al d-tale prea plecat și prea supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Multe închinăciuni lui Monsiū Chiunem, lui Monsiū Chis și Madamei Wimmer.

Ms. 1161, f. 32

XXVII

Cu fiiască plecăciune sărut minile d-tale băbacă.

Sînt acum mai mult de patru zăci de zile, de cind n'am primit nici o scrisoare de la dumnevoastră și nu pot ști care este această pricină. Toți ceialalți aū luat înștiințări de la părinții lor, însuș bezădelile au luat răspuns di la Măriia Sa Vodă di pi cartea care i-aū scris însuș de aici de la Liunevil. Socotesc însă și nădăjduesc că nu s'aū întâmplat nimică și

că aceasta este numai pricina întârzierii poștei. Mă folosăsc de purcederea domnului Rișard, bucătariul Măriei Sale, ca să dau această scrisoare. Tot odată mă grăbesc de a-ți pofti o bună pitrecere a sfintelor sărbători, rugînd pre milostivul Dumnezeu ca să-ți verse tot felul de bunătăți, o sănătate necurmată și ani îndelungați și fericiți. Zioa și sara îl rog ca să îmi îplinească dorința, adică a-ți da prețul bunătăților dumitale care ai pentru mine. Măcar că sînt depărtat de casa părințască, nu lipsăsc însă de a-ți arăta supunerea și recunoștința mè cea fără margini. Nu am pentru dar de anu nou a-ți da decit supunerea mè, sâlința în învățăături și aceste adeveriți¹, dovadă că tot fac ceva aici în Franția. Socotesc că Monsiü de Lencur aü ajuns la Iași și că Ț-au dat răvașul care l-am scris, precum și un portofeu pentru Alecu, care l-au trimăs prin ficioru Vasăli. Mă rog dară ca să am răspuns de primirea acestor lucruri. Trimăt acum prin bucătariul Măriei Sale 17 tomuri de cărți pentru duduçi și pentru Alecu în chip de daruri pentru anu nou. Noi aice nu eșim nicăiri, măcar că Măriia Sa Vodă, după cum mi-au spus bezădelile, doreà ca să mergem câte odată la teatru. Inșă fiind că (d-l) abate nu are nici o poroncă pentru aceasta, nu ne lasă nicăiri să mergem, însă nici nu avem vreme, căci mai mult lucru avem sărbătorile de cit în zile de lucru.

Mă rog, băbacă, întreabă pe aga Asachi în ce loc să vînd cadrurile moldovinești. Căci știu că este un librer la Paris care le are, însă nu știu numărul casăi. Iar aga Asachi știe foarte bine, pentru că eü însuș cînd eram la Eș am văzut scris acasă la d-nealuï pe un cadru că să vînd la Paris, la Madam Martin, însă am uitat numărul, și mă rog ca să am răspuns și sînt, sărutîndu-ți minile, cu cea mai mare supunere și plecaciune a d-tale pre plecat și pre supus fiu

MIHALACHI KOGALNICEAN

1834 $\frac{23 \text{ noemvrie}}{7 \text{ dechemvrie}}$ } Liunevil

Ms. 1161, f. 34

¹ Vezi pag. 48.

XXVIII

3/15 dechemvrie 1834

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile d-tale, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie am primit răvașul d-tale din 9 noemvrie și am dat laudă prea marelui Dumnezeu că vă aflați cu toții sănătoși și în bună stare. Scrisoarea domniilor voastre m'au liniștit foarte mult, pentru că neprimind de atîta vreme nici o știință de la dumnevoastră nu puteam ști pricina acei întârzieri. Însă acum am văzut că pentru că dom[ne]tă erați gata ca să purceți la țară, de aceea nu mi-ați scris. Monsiū de Lencur, când mi-ați trimăs această carte, ca să i-o dau, purcesă de vr'o doazăci de zile și cred că cînd veți primi această carte va fi în lași. I-am dat un răvaș pentru domnetă. Iar ficiorului Vasăle iarăș o carte pentru dumnetă, precum și un portofeiū frumos pentru Alecu, care de nu l-ați dat să i-l cei. Băbacă, eu am uitat la Vasăli iconița care d-ta mi-ați dat la purces, te rog dară ca să o cei de la el. Aici n'am rămas fără icoană, căci are Plaghinò, precum și Balș, și au rămas și de la iconomu Grigorie. Scrisorile care dumnetă (mi le-ați trimes) le-am primit și răspunsuri ț-am trimăs, însă mă mir cum nu le-ați primit, ci cred că după ce mi-ați trimăs cartea aceasta din 9 noemvrie trebuie să li fi primit. Eu ț-am trimăs descrierea călătoriei mele până la Strasburg, adecă la intrarea noastră în Franția. Până acum n'am putut să-ți dau relație de rămășița drumului, din pricina multămei lucrului. Însă iată că-ți trimăt și aceasta.

În 26 septemvrie, după ce am trecut sara apa Rinului, care desparte Franția de marele ducat de Baden, după un șfert de ceas am intrat în Strasburg, cel întâi oraș din Franția. Acest tîrg îi o cetate foarte întărită, cu o populație de 45 de mii de suflete, cu ulițe strîmte, însă cu frumoase binale. Biserica catedrală îi mult mai frumoasă de cît sfântul Stefan de la Viena, și turnul îi încă mai înalt de cît cel de la Viena, căci acest turn are o înălțime de 436 de picioare. Măsura piciorului îi ca palma

domnească de mari. Înuntru este un ceasornic care mergînd arată și cei doisprezăce apostoli, care la tot ceasul eșă cite unul și batea ceasul. Mitropolitul Strasburgului dep'atuncea, vrînd ca în toată lumea să nu mai fie un asămine ceasornic, aŭ scos ochii ceasornicarului. Însă fiind că să stricasă ceva la ceasornic, ceasornicariul cel orb aŭ cerut voe de la mitropolit ca să vie să-l dreagă. Însă îndată ce-aŭ fost lingă ceasornic aŭ pus mîna pe un lanțuzal, adică pe o sîrmă de a ceasornicului și de atuncea apostolii n'aŭ mai bătut ceasul. Ceasornicu merge și'n zioa de astăzi, însă apostolii stau locului. Noi ne-am suit după o mare ostineală tocma în virfu turnului, care are mai mult de o mie de scări. La mijloc este un ecclisiarh. Acolo am scris în condică numile noastre și am cumpărat medalii care am uitat să și le trimăt. Însă după trei ani, adecă după ce vom mântui învătăturile la Liunevil, și înainte de a merge la Paris, ca să facem cursul legilor, în vremea vacanțăilor, care sint de doă luni și jumătate, dacă vei vroi oi putē ca să vin în Moldovva și să pitrec cu dumnevoastră vr'o doăzăci de zile, căci cu dilijanțul pot să merg în Moldova în doăzăci de zile. De la catedrală am fost în biserica protestanților, unde este îngropat vestitul marșal a Franței, numit marșalul de Sacsă ¹. Marșalul, îmbrăcat în strae de Roman, șăde cu un picior rîdicat și cu un aer de veteaz, vrînd ca să între în săcriu, acăruia capac moartea cu coasa în mână rîdică. Între marșal și moarte ² este Franția plecată, inchipuită ca o fimei tinără și frumoasă cu lacrămile în ochi. Cu o mină ea depărtează moartea și cu alta oprește pre marșalu ca să nu între în mormint. De ceia parte de mormint este un Iraclis ³, care îi măhnit. De dreapta marșalului sint multe steaguri rupte și un leu, un vultur și un pardos. Sunt răsturnați cu picioarele în sus. Acești înșămnează: vulturul sau pajura inchipuește că Austrienii aŭ fost biruiți, leu că Englezii aŭ fost bătuți și pardosul că Belghi-

¹ Mauriciu conte de Saxa, mareșal de Franța (1696—1750).

² în original, din greșeală, *Franția*.

³ Ercul.

eni și Olandezii au fost goniți de marșalu. Iar în stânga marșalului sunt steagurile Franței rădicate.

Rămășița o trimete cu viitorul răvaș.

Acest monument îi alcătuit de două bucăți de marmură albă și foarte frumoasă. Băbacă, am trimăs prin Rișard, bucătariul Măriei Sale, multe cărți pentru duduși și deci cînd a vini, dudușile să-l poftescă să șadă și să vorbească cu politică, pentru că nu-i un bucătar prost și că-i de bună familie.

Băbacă, aice este un tînăr Franțez foarte învătăt și ar vrè să vie în Moldovva, ca să fie profesor. N'ai pute să vorbești cu Măria Sa, ca să-l pue la școala domnească sau de nu la vr'un boer? Insuși abatele să dă chizăș pentru el. Dacă-i găsi vre un loc, apoi mă rog scie-mi cit poate să-i dè pe an. Sărutîndu-ți mînile, sînt a d-tale pre plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 35

XXIX

Cu fiască plecăciune sărut mînile d-tale, băbacă!

De datoriia unui fiu cunoscătoriu este ca, măcar că este depărtat de părintele său, să-i scie și să-i arate la înoirea anului, precum și în toate zilele vieții sale, supunirea, cinstea și recunoștința sa. Deci nu lipsăsc și eu a împlini cea mai scumpă și mai iubită mie datorie. Din cea mai fragedă a mè copilărie, am simțit și am primit facerile d-tale de bine. Nu numai că mi-ai dat viață, și mi-ai arătăt încă și chipurile și mijloacele de a o înfrumusăța și de a o pitrece în cinste și în fericire. Toate chipurile și toate trurile ți le-ai dat, numai ca să mă vezi norocit și însămnat între Moldoveni. Nu crede, dar, prea scump mie părinte, că ai făcut toate aceste pentru un necunoscătoriu și pentru un nemulțămitor. Nu, în toată curgerea vieții mele, și la cel mai de pe urmă minut, voi căută ca să mă fac vrednic de purtările de grijă a domitale pentru mine, cu buna mè purtare, și deapurare sara și dimineața voi binecuvîntă numile domitale, și voi rugă pe [prea]milos-tivul Dumnezeu ca să-ți întoarcă prețul a atîtor faceri de

bine, căci numai ziditorul singur poate să facă aceasta. Cu prilejul inoیرهi anului, mă grăbăsc ca să-ți poftesc cele mai mari norociri, o viață îndelungată, fericită, cu zile lungi, cu sănătate necurmată și cu tot feliul de bunătați. Rog pe făcătorul tuturor ca să asculte aceste dorințe care le fac din toată inima și din toate puterile mele. De și aceste poftiri sînt mici și nu sînt bine arătate, și că gura și condeiful meu nu sînt destul de distoinice pentru a-ți arată asămîne simțiri, însă inima mea simțăște mai mult de cît nu mi-î cu putință a rosti. Aceste sînt dorințele care le fac și le voi face pînă la cel mai de pe urmă minut a vieții mele. Pentru daruri (ce voești) să-mi faci, nu cer altă nimică de la dumneta decît dragostea și iubirea domitale, lucruri care vor pricinui mai mare bucurie aceluî ce este pentru todeauna cu cea mai mare supunere și plecaciune a domitale pre plecat și pre supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

1834 6/18 dechemvrie

Lünevil

Măriei Sale am scris prin Monsiū de Lencur, și după poronca dumitale îți voi trimete încă un răvaș prin viitoarea mē carte

Ms. 1161, f. 38

XXX

Cu fiiască plecaciune sărut minile domitale, băbacă.

Cu cea mai mare bucurie am primit doă de a domitale răvașuri, unul din 19 noemvrie și altul din 26 a aceștii luni. Am dat laudă mult milostivului Dumnezeu că întregimea sănătății d-tale mult mie scumpă să află în deplin, precum și duduile și Alecu. N'am putut ca să răspund mai degrabă la aceste scrisori, din pricină că n'am vreme care să-mi fie slobodă de cît Duminica. Dumnetă îmi scrii în întâiul răvaș că nu trebuie să plătesc pentru cărțile care îmi trimeți, de cît de la sfârșitul Austriei, însă Austria nu să mezăeșești cu Franția, căci eșind din Austria trebuie a trece prin crăiia Ba-

variei, prin crăiia Viurtembergului și prin marele ducat de Baden și apoi să întră în Franția.

Așă dar dumnetă plătești jumătate de drum și eă cealaltă jumătate. In cît pentru cartea care mi-ai trimes măi dăunăzi, în care eră și o carte pentru Monsiū Lencur, am plătit 8 franci, care fac 24 de lei¹. Noi am fost scriși² în toate gazetile Franției la venirea noastră, nu știū dacă în a Moldovvei a fost asămine. Înștiințază-mă mă rog, băbacă, dacă, cînd am purces, Asachi ne-au scris în *Albina românească*. Înștiințează-mă mă rog ce fel de chip are monumentul care să zădește la Iași.

La ochi imi merge măi bine, însă după poronca (d-tale) am dat să-mi facă rățata ce mi-ai trimes. Am văzut că preotu Grigorie au ajuns la Iași. Am văzut și cite au făcut acolo. Monsiū Lencur de multă vreme au purces la Iași. Cît pentru o recomandație de la domnu abate, voi cere și îți voi trimete în puțână vreme... Noi aice nu cunoaștem pre nimine și nu eșim nicăire. Măriia Sa Vodă știū c'au vrut ca să mergem cite odată la teatru, însă findcă domnu abate n'are nici o știință pentru aceasta, de aceia nu ne lasă. Decî te rog, băbacă, ca să mijlocești ca Măriia Sa să scrie ca să mergem cu pedagogu care il avem cite odată. Bezădelile însuș te roagă pentru aceasta. Uniforma nu o puî aice, pentru că m'or ride toți, pentru că samănă cu cea rusască și aice Rușii is urăți. Mă rog, băbacă, trimete-m într'un săculeț simburî de harbuz cu poșta, căci aice nu să știe măcar ci-î harbuzu și domnu abate m'au rugat ca să-ți scriū pentru aceasta. Numai să fie simburî bine învăluiți și cînd ii vei da la poștă să iaî siguranție. Copilu lui Logofătu Lupu Balș îi cel întâiū în tacsiea saū clasul lui.

Cu fiiască plecaciune sărut mîmile d-tale, băbacă, și sint al d-tale pre plecat și prea supus fiu

KOGĂLNICEAN

1 ghenarie 1835

20 dechemvrie 1834

Ms. 1161, f. 47

1) vechi.

2) In original, *scriis*.

XXXI

18/30 ghenarie 1835

Cu fiiască plecăciune sărut minile d-tale, băbacă.

Mult mie dorită scrisoarea dumitale din 31 dechemvrie cu cea mai mare bucurie a sufletului meu am primit-o și am dat laudă [prea] milostivului Dumnezeu că mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în deplină întregime. Cît pentru mine, veți ști că slavă preaputernicului, mă aflu sănătos. Eram în ce mai mare îngrijare asupra dumilorvoastre, neprimind de la 25 noemvrie și până astăzi nici un răvaș de la dumnevoastră. Însă acum văzând că vă purtați sănătoși și fericiți, n'am mers pe la biserică, pentru că aici nu sînt, ci în fundu inimii am mulțămît prea milostivului Dumnezeu care vă păzește în pace. Rețepisele de la poștă cînd sînt le iscălesc, căci fără aceasta nu mi să dă cartea, însă cu răvașul din 9 noemvrie, precum și acum, nu s'au aflat. Mi-i de mirare cum Monsiū Lencur n'au ajuns la Iași, adecă pînă la 31 dechemvrie, de vreme ce s'au pornit de aici în 6 noemvrie. Nu pot nici de cum să știu care poate să fie pricina aceasta, precum și bucătariul Rișard. Prin răvașul ce l-am dat lui Monsiū Lencur pentru dumnetă veți vedea că te rog ca să-mi trimeți ceva bani. Crede, băbacă, că nu ț-aș cere, însă nu am strae nici de cum, căci am numai un surtuc care mi s'au făcut aici la Liunevil și surtucu cel blănit, care însă nu pot să-l port, pentru că-i cald ca vara și pînă acum încă omăt n'am avut. Pricina că n'avem strae este că banii dați de Măriia Sa n'au fost d'ajuns, de vreme ce pentru bezădele și pentru mine au fost dat numa 50 galbeni pentru șasă luni și aici postavu îi [mai] scump. Nu numai eu cer bani, ci și copilul Paharnicului Enuță au cerut de la tată-său 30 galbeni. măcar că și la purces i-au dat. Însă precum el, așa și eu am cheltuit 20 galbeni numai la Viena pentru deosăbite lucruri, precum pentru jăletce, pălărie, toc de pălărie, gulere, manesce și altele. Pe urmă am cheltuit cinci galbeni, de am văzut lucrurile vrednice de văzut în drumul meu. Apoi 30 galbeni, cu care mi-am cumpărat un ceasornic

de aur de la Paris prin Monsiū Lencur, apoi plata cîrșilor precum și alte istorii ¹, care îmi sînt trebuincioase. Apoi plata răvașilor la poștă. Paharnicu Enuță aū și trimes fiului său 30 galbeni prin bancheriul Pop de la Viena. Aga Asachi il cunoaște.

Mă rog dară, băbacă, ca să-mi trimeți și dumneta cevă, cît vei vroi, încît măi în grabă, pentru că am fost poștit în multe locuri, însă fiind că n'am nici un straiū bun, n'am putut merge. Măi întăi că pînă acum n'am leafă de la Măria Sa. In lucrurile preotului voi căută sfintele moașteni, însă nu cred să le fi lăsat aice. Iți trimăt un răvaș de la micu Balș, ca să vadă Cc. Lupu că nimene nu-l bate. La ochi tot pătimesc, însă nu înlăuntru, ci la gene, unde sînt niște bube.

Sărut mînile și sînt al d-tale pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 50

XXXII

27 ghenarie
8 februarie 1835

Cu fiiască plecăciune sărut mînile dumatiale, băbacă.

Scrisoarea dumatiale din 6 ghenarie cu cea măi mare bucurie am primit-o și am dat laudă preaputernicului Dumnezăū că mult mie scumpă sănătatea d-tale să află în deplină întregime. Cît pentru mine vei ști că slavă ziditoriului mă aflu sănătos. La geane încă suffăr, însă nu mult. Cu cea măi mare bucurie am văzut că Monsiū Lencur aū sosit în lași, precum și bucătariul. Căci cu toții ne îngrijăm, neștiind care putea să fie pricina că aū zăbovit atita vreme în drum. Am văzut că ați primit și ce am trimes, adecă un portofel, o butelcă de gomelastic și 17 bucăți de cîrși și sînt tocma cum le-am trimes. Pentru banii care dumneta bine voești a-m trimete, dacă pînă acum n'ai găsit prin cine să-i trimeți, apoi poți să vorbești cu Aga Asachi, ca să scrie bancheriului Pop ca să mi-i trimată, căci și Paharnicul Enuță tot prin (mijlocul) ² său i-aū

¹ Cărți de istorie.

² In ms. din greșeală *fiul*.

trimes. Bezădelile aū primit până acum numai o scrisoare de la Măria Sa Vodă și domnu abate iarăș numai una. Până acum încă nu avem voe ca să mergem la teatru. Am auzit că Crupenschi, Alecu Mavrocordat și Sandulachi Miulescu s'aū făcut ofițeri. Inșă nu știū dacā Alcaz s'aū făcut și el, căci el erā mai vechiū în slujbā de cit Miulescu și de cit Mavrocordat.

La purcesu nostru erā vorbā ca să se mai facā un escadron și un batalion de oșteni, înștiințază-mă mă rog, bābacā, dacā aceasta s'aū făcut și cine sînt comandirii. Căpitanu Carp trebue să se fie făcut maior. Am auzit că să face o Academie pentru nobilii în casāle Cazamiroaei, dar cine sînt profesorii și ce limbī aū să se în[vețe]? Scrie-m mă rog, bābacā, unde are să așaze monumentul care să face acum și ce are să înfășoșaze, asăminea și dacā Curtea Veche¹ are să se zideascā de iznoavā. Aici în Liunevil toate sînt liniștite, precum și la Paris. În vara viitoare să zice că să va face un drum de fher, care va trece pre lingā Liunevil, și atunci cinevā pornindu-sā cu butca de aburī dimineața poate sara să fie la Paris. Am văzut prin gazete că Sultanul aū poroncit ca să se facā drumuri împărătești ca în țara nemțascā în toată împărăția, scrie-m mă rog dacā să vor face și în Moldovva. Am scris până acum de trii orī lui Milu, care erā la d. Chiunem și n'am primit nici un răspuns. Trimete, bābacā, pe cinevā mă rog ca să-l întrebe dacā aū primit vr'un răvaș de la mine. Dăunāzi ț-am scris că-ți voi trimete un răvaș de la micu Balș cătrā tatā-sāū, în care arātā că nu-l bātē nimene, inșă am uitat ca să-l pui în plic, decī l-aū trimes pe urmă drept cătrā Cuconu Lupu.

Cu fiiască plecāciune sārut minile dumitale și sînt pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEANU

Ms. 1161. f. 53

XXXIII

Cu fiiască plecāciune sārut minile d-tale, bābacā.

Cu cea mai mare bucurie am primit răvașul d-tale din

¹ Curtea domnească.

18/30 ghenarie și am dat laudă prea milostivului Dumnezeu că vă aflați cu toții sănătoși și că pitreceți după cum poftiți. Cît pentru mine vei ști că slavă prea puternicului Dumnezeu mă aflu destul de bine. Mi-i de merare că n'ați văzut în gazetele Franței ajungerea noastră aici. Aceasta se află în *Gazeta Franței* (franceză *Gazette de France*), în *Național (National)*, în *Jurnalul târgurilor și țărilor (Journal des villes et des campagnes)*, în *Jurnalul de deba.*¹ și în alte multe. Răvașul Măriei Sale a ajuns la Liunevil, în care zice ca să mergem la teatru, însă acum actorii nu sînt aici, ci peste o lună vor veni iarăș. În cartea care Măria Sa Vodă au scris bezădelilor, zice și aceasta, ca să mă port bine și să mă silesc, și că dacă voi face aceasta îmi va împlini ce nădăjduesc. Mă rog, băbacă, ca să-i arăți supunerea și recunoștința me, pentru că eu nu îndrăznesc să-i scriu. Am auzit că iconomul Grigorie îi la mînăstire. Aice vremea pe care [a]lî plătit directorului coleghiului pentru nepotfu să]u s'au împlinit și directorul nu știe ce să facă cu nepotu său... Pentru cadruři, cînd am mers cu dumneta la Asachi la zioa d-sale, atunce am văzut tipărit pe un cadru moldovinesc *să vinde la Paris la...* și aceasta m'au înșelat. Am văzut asămine că ai avut bunătate ca să-mî trimeți prin bancheriul Pop 135 fiorini argint, însă pân acum n'am primit nimică de la Viena. Aici pitresem foarte liniștit, nu să aude nimică de rău. Duminica și Joia eșim după masă doă ceasuri de ne primblăm. Toată vremea care ne rămîne o întrebuițăm la cetit și la scris, căci în doă luni vom ave ecsamen public. Noi cu toți ne aflăm sănătoși, câți sîntem aici. întreabă mă rog, băbacă, pe Monsiu Lencur, dacă au primit o carte de la mine, căci nu primase nicî un răspuns. Cu fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă, și sînt pre plecat și supus viu

KOGĂLNICEAN

7/19 februarie 1835

Mu. 1161, i. 57

1 *Journal des débats*.

XXXIV

16/28 martie 1835

Cu multă fiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

Domnul Pop, bancheriul, mi-au trimes prin dilijanță bani care ai bine voit să-mi trimeți. Inșă nu mi i-au trimes toți, căci 30 galbeni fac în franci 345 și mi-au trimes numai 337 și jumătate. Pe urmă din acești bani imi oprește 5 franci și jumătate pentru răvașurile care mi-au trimes. Apoi aici în Liunevil am plătit încă la dilijanță șapți franci pentru adus. Eū i-am scris ca să-mi dei mai bine poliță la un negustoriū din Liunevil și așă n'aș fi prăpădit din 345 franci 20 franci și jumătate, adecă 8 franci lipsă, căci în loc să-mi trimată 345 franci mi-au trimes numai 337 franci, di vreme ce galbanu face 11 franci și jumătate. Pe urmă 7 franci ce am plătit la dilijanță pentru adus și 5 franci și jumătate pentru răvașurile care domnu Pop mi-au trimăs ca să mă înștiințeze că imi va trimete bani. Afară de aceasta am mai plătit încă eū aice vr'o patru franci pentru răvașurile lui, căci el a plătit numai până la sfirșitul țării nemțăști, [iară eū] de la intrarea în Franția... Am văzut prin scrisoarea dumitale că Domnu mi-au făcut leafă de 150 franci pe șasă luni, inșă până acum n'am primit nici o scrisoare de la domnu Lencur, inșă trebue să primim în puțin, precum și bani, căci simestru s'au implinit și acum începe celelalte șasă luni, pentru care nu avem bani. Arată mă rog, băbacă, lui domnu Lencur închinăciunile mele și zâ-ȳ ca să ne trimată bani cît mai ingrabă, căci n'avem nici cacum strae, precum și bezădelile. Eū i-am scris de doă ori, dară n'am primit nici un răspuns.

Băbacă, mă rog, ai bunătate de pune în plicul dumitale cărțile care ȳa trimete Mateiū Milo, căci el nu poate să mi li trimată singur, de vreme ce costisăc foarte mult. Mă rog ai bunătatea aceasta, căci mi-i adevărat prietin care mă iubește foarte mult.

Am postit săptămâna dintăi, precum vom posti și cea de pe urmă. Am vrut să fac post Mercurea și Venirea, dar fiind

că nu știe aice să facă bucate de post, de vreme ce nu să găsească, ni da numai cartoafe; și pe urmă îmbolnăvindu-mă, doftoru nu m'au lăsat.

Cu fiiască plecăciune sărut minile d-tale băbacă și sînt pre supus fiu

KOGĂLNICEAN

Am auzit, băbacă, că acum la maiu are să vie la Liunevil nepotul Domnului, adecă fiul cucoanei Rucsandei Mavrogheni. Deci mă rog atunce, ca să dai aceluia care îl va întovărăși aice, adecă saū slujei saū pedagogului vre un șal de a dumatiale ca să mi-l aducă mie, căci aice în Franția nu să găsească nici cacum și sînt piste măsură scumpe. Pentru un șal turcesc poate cinevâ să iae până la două sau trii sute de galbeni... D'aici doi dascăli de la coleghiu vreū să meargă în Moldovva pentru lucrarea pămîntului, căci aice să lucrează pămîntul foarte bine, iar nu ca în Moldovva... Scrie-mi mă rog, băbacă, dacă socotești că acești profesori vor putè profesorisi în Moldovva...

Ms. 1161, f. 60

XXXV

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile d-tale, băbacă. . . . Pentru coriū Dumnezeū m'au ferit, însă și chear de m'ar fi lovit, n'ar fi fost nici o primejdie, pentru că aici coriul n'are nici o răutate, și bolnavul nu trebuie să șadă 40 de zile în casă, ca la Moldovva. Numai bezădelile aū fost bolnave, dară atîta de pușin, încit au șazut în pat numai patru zile și pe urmă aū mers cu noi la Nansi,¹ un tîrg mare, aproape de trii ceasuri de Liunevil, pentru care îți voi da relație prin viitorul meu răvaș... Pricina acestei întîrzâeri este că am avut ecsamen și darea premiilor, și deci am avut ca să mă sălesc și eū ca să pot aveā cevâ. Așâ dară după ecsamen am avut premiu întii din limba nemțască. Cîrțile care mi le-aū dat

¹ Nancy.

nu pot să ți le trimet, pentru că sînt mari și grele, dară îți trimăt hirtia alăturată care aū fost lipită pe iale și unde directorul coleghiului aū iscălit. In limba franțeză, grecească și latinească, care fac numai un clas, am primit accesitu, a-decă premiu al patrulea, din pricina că latinește încă nu știu bine și că clasul in care sint îi mare, de vreme ce-î clasul ritoricii mici. Piste cincî lunî vom intră in clasul ritoricii mari. Bezede Grigori n'aū avut premiū, însă îi de nădăjduit că la sfîrșitu anului va avè multe. Mă rog ca să arăți premiu meu și lui moșu lancu, ca să vadă că mă sălesc... In gazetele din Franția să vorbește foarte mult de Moldovva și de Valahia. Dăunăzi am cetit că aceste prințipaturî s'aū cunoscut neatir-nate de Anglia și de Austria, că Turcii n'aū a mai luà bir de la Moldovva. Foarte mult m'am bucurat de aceasta, căci dacă așa este, atunci vom fi și noi un norod slobod și o-cîrmuiți de domniî nostri, neavînd a plecà capul sub jugul Turcului. Mă rog, băbacă, înștiințază-mă dacă aceste novi-tale sînt adevărate... Noi facem post această săptămână, însă ca pustnicîi mîncăm numai pîine, cartofe și mere coapte, pentru că alte lucruri nu să găsăsc aice. Cu acest prilej găsăsc ca cea mai scumpă a mè datorie, de a-ți pofti bună pitrecire, de a rugà pre milostivu Dumnezău ca să vă păzască in deplină sănătate și fericire, și să vă ajute ca să pitreceți fericiti și mulțamiți sfintele sărbători a Paștilor. Dumnezău să vă în-vrednicească ca toate dorințele dumilorvoastre să se implinească cu fericire după placul dumilorvoastre. Atunce mă voi ține pentru cel mai norocit om și voi slăvi numele pre puternicului ziditorii. Aceste sint cele mai invăpăiate dorințe a celuia ce este cu cea mai mare fiiască plecăciune a dumitale pre plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

18/6 april 1835

Ms. 1161, f. 64

XXXVI

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
 . . . Sint acum vr'o zăce zile de cînd domnu Lencur aŭ scris din poronca Măriei Sale că domnu abate să tragă pre bezădele dela școala publică și să le dee dascalî particularî. Această poroncă îndată s'aŭ împlinit, dară nu știu dacă a-ceasta să atinge și de mine. Pină cînd voi fi sigur că trebuie să învăț ca și bezădelile, apoi eŭ tot mergu la colleghium, însă eŭ aș dori că mai bine să învăț tot unde învăț și pină a[cum, c]ăci învățăturile is mai bune. Iară acasă nu să pot aduce dascalîi cei buni, pentru că n'aŭ vreme și mai ales că domnu abate are un haractir prea slab ca să fie ascultat; de aceia și bezădelile mai bine ar face să învețe la colleghium decît acasă...

Aice toate gazetele vorbesc de neatîrnarea Moldovvei și a Valahiei; unele zic că Anglia aŭ făcut aceasta, ca Turcul și Rusul bătîndu-să vre-odată să nu poată întră în Moldovva, altele zic că împăratul Neculaî aŭ făcut aceasta, ca dintăi să-și tragă inimile Moldovenilor în partea lui și apoi să unească aceste prințipaturî cu imperiia Rosiei. Mă rog dară, băbacă, dacă aceste vorbe sint adevărate să-mî scriî și mie.

Cu cea mai mare fiiască plecăciune sărut minile dumitale și sint al dumitale pre plecat și prea supus fiŭ

KOGĂLNICEAN

1835 27 april
 9 maiŭ

Ms. 1161. f. 67

XXXVII

13/25 maiŭ 1835

...Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
 Doî Munteni adecă doî Valahî aŭ trecut pe aice viind de la Paris și mergînd la București. Eî aŭ să meargă și la Iași. Eŭ n'am fost acasă, cînd eî aŭ venit să ne vadă, decî întreabă-î să-î spue în ce hal aŭ găsit odăile noastre și ce le-aŭ zis bezădelile ca să spue Măriei Sale lui Vodă. În sfâr-

șit și bezădè Vogoridi are să se întoarcă în pușin de la Londra la Moldova și atunce îți va da destule relații, precum și directorul teatrului Furo¹ la întoarcerea sa... Nu pot să-ți descriu ce mâhniciune am sâmtit cu toții, cînd am văzut că bietu domnu Lencur aș murit. Sirmanu! ce om bun eră, și el singur putea ca să ne ușureze traiul de la Liunevil. Măriia Sa Vodă aș și scris un răvaș bezădelilor vestindu-le această nenorocită întâmplare. Toți sîntem mâhniși... Pentru tinerii Franțezi, ei aș hotărît ca să meargă negreșit în Moldova...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 73

XXXVIII

Cu multă fiască plecăciune sărut minile dumatile, băbacă.

...Îți trimăt relația orașului Nansi. Ți un tîrg depărtat de Liunevil de trii ceasuri; are patru zăci de mii de suflete. Ți una din cele mai frumoase politii² a Franției. Ulițiile sînt drepte, largi și toate casăle aș cincî rînduri. Sînt multe frumoase piețe și primblări. Are o bibliotecă, o academie, un muzeum de cadruri și o frumoasă șală de priveriște. Piste doă luni avem ecsamen și mă voi săli ca să Țaș multe premii, ca să vă mulțamesc; la Liunevil nu să învață pravilile, dară la Paris; și încă dintăi trebuie ca să învaț ritorica, loghica și filosofia, pentru care trebuesc doă ani, și atunce voi învață pravilile. Gazetile de aici vorbesc pentru neatîrnarea Moldovei; aceste novitale le aș primit de la Țarigrad... Băbacă, Vasălică Alecsandri, fiul spatariului Alecsandri, îmi scrie de la Paris că părintele său are să vie în Franția în anul acesta ca să lase la Paris pe fiu său cel mai mic. Nu cred că și dumneta vei vini, precum ai zis la Iași, dară mă rog că dacă spatariul Alecsandri are să vie cu adevărat în Franția, apoi mijlocește ca trecînd prin Liunevil să mă ia și pre mine la Paris, căci atunce voi avè vacanție și foarte mult aș dori ca să văd și eu acest frumos oraș, minunea lumei. Aice

¹ Baptiste Foureau

² orașe

mergem de două ori la teatru, dară nu-î atîta de bun ca cel de la Iași. Am văzut în gazetele de aici că adunarea obștească a Valahiei a mai dat încă domnului Ghica pentru curtea sa 600,000 lei... Mă rog, băbăcă, dacă ai găsi prilej, să-mi trimeți cartea aceea pentru care te-am rugat...

M. KOGĂLNICEAN

6/18 iunie 1835

Ms. 1161, f. 76

XXXIX

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbăcă. ... Cit pentru poronca ce-mî dai atingătoare de a merge la collegium, eă o urmez și voi împlini-o și de acum înainte... Nu pot să-ți spun cită bucurie am sîmțit cînd am văzut că Măriia Sa Vodă a binevoit să mă numască ofițar în cavalerie. Mulțămirea mē este nespūsă, căci eă gîndem că cit voi fi în țări strîine, voi rămînē tot cadet. Crede, băbăcă, că mă voi sâli ca să mă fac vrednic de un asămîne favor și că de acum înainte mă voi îndeletnici mult mai mult la îmvățătură, și într'o lună nădăjduesc că îți voi trimete atestat că am primit cincî premii, căci piste trii săptămîni avem ecsamen și pe urmă vacanții două luni. Această vreme o voi întrebuița-o de a merge într'un sat aproape de Liunevil, unde este școală crăiască de agricultură, acolo voi îmvățā lucrarea pămîntului. Măriia Sa Vodă mi-aă trimăs atestatul de ofițar. Eă îndată am alcătuit, cum ați poruncit, o carte franțuzască și am trimăs-o cu plicu bezădelilor¹. Iată că alăturez aice o carte pentru hatmanul; veă avē bunătatea ca să pecetluești și să i-o dai. Îți trimăt și ecemplariul acsesitului, saă al doilea premium de zugrăvit. N'am putut să căștig premiul întăiū, pentru că sînt școlari care îmvățā de zăce ani a zugrăvi, și eă îmvăț numai de șășă lunī, și încă sînt al doile într'un clas de triizăci de băeți...

Cel mai plecat și supus fiū

M. KOGĂLNICEAN

1835 iulie 1/13

Ms. 1161, f. 79

¹ v. pag. 15

XL

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
 ...Nu pot să-ți spun ce bucurie și tot odată ce . . . .
 am sâmșit văzînd că Măriia Sa Vodă s'aŭ hotărît ca să ne
 trimată în alt tîrg, și că domnul Tisò s'aŭ și pornit de la
 Iași. Dară sînt în mare îngrijăre ne știînd în ce tîrg saŭ în
 ce țară are să ne ducă. Dumneta zici ca să ne sprintinim
 în calabalâc, pentru că drumul îi mare, dară acesta îi cu ne-
 putință, fiind că bezădelile precum și eŭ avem o mulțame
 de cărți. Dacă este ca să nu eșăm din Franția, atunce va
 fi ușor de a le lua cu noi; dar dacă va fi cò să mergem în
 altă țară, apoi atunce voi căuta chipuri, ca să le trimet (la)
 Ieși pe Dunăre. Să vede că domnul abate nu știe nimic de
 aceasta. Inșă nu știŭ cum vom face la purces, căci bezăde-
 lile precum și eŭ sîntem datorî la un libreriŭ; bezădelile a-
 proape de 200 de galbenî și eŭ 80. Dacă a fi ca să șădem
 în Franția, voi da adresul meŭ libreriului și atunce îi voi
 trimete banî din tîrgul unde voi fi, iar dacă a fi ca să mer-
 gem (în altă țară), atunce voi căută ca să vînd cărțile și să
 plătesc... Eu în vara aceasta am învățat a înota și acum trec
 în not apa Meurtă¹, căci așa să numește.

24/12 iulie, 1835

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 90

XLI

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
 ...Nu pot să-ți spun ce părere de rău am sâmșit, când am
 văzut în răvașul dumitale că bietul spătariul Alecsandri aŭ
 picat într'o boală atăta de urâtă! Eŭ știiam cu o zi mai ina-
 întea sosărei răvașului dumitale că trebuem să mergem la
 Berlin; aceasta mi-aŭ scris de la Paris domnul Furnarachi
 care ține pe fiul spatarului Alecsandri. Nu știŭ inșă care este
 pricina că Măriia Sa Vodă, în loc ca să ne trimată la Paris

¹ Meurthe, râu care udă orașul Lunéville.

care îi atîta de aproape, să vroiască să ne trimată în Prusia atîta de diparti, însă socotesc că acolo nu ni va fi bine, și că nu vom șadè multă vreme, pentru că întăi vom uită limba franțuzască, al doile clima este friguroasă și umidă, care poate să nu priiască sănătății noastre. Eă însă, cum mi-ai poroncit, nu voi zice nimică; îți scriū numai de aceasta dumitale...

M. KOGĂLNICEAN

24 iulie
5 avgust 1835, Liunevil

Ms. 1161, f. 92

SCRISORI DIN BERLIN CĂTRE MIHAIL STURZA

1837

XLII

Berlin le 22 février 1837

Mon souverain,

Il y a trois ans que j'ai quitté la Moldavie ; depuis alors jusqu'à présent, et avant même mon départ de ma patrie mon seul but, ma seule pensée, ma seule ambition a été de donner un abrégé de l'histoire de mon pays : cette histoire ne devait pas être politique, ni offensante pour les cours suzeraine et protectrice ; elle ne devait peindre que les faits, les bonnes et les grandes actions des princes, le bonheur ou la misère du peuple, qui sous le règne de Votre Altesse vient de reprendre un rang parmi les nations indépendantes. En partant de la Moldavie, j'avais eu soins de me munir de tous les documents historiques qu'il m'avait été possible de me procurer, plusieurs manuscrits de Miron¹, de son frère², d'autres lithopistes, ainsi que des chants historiques. Arrivé en France, j'ai mis tous mes soins, j'ai employé tous mes petits appointements à l'achat des livres qui se rapportaient aux deux Principautés ; j'ai consacré mes veilles à lire et à extraire tout ce que les journaux disaient sur la Moldavie e

¹ Miron Costin

² ia pe Nicolae Costin drept frate, în loc de fiu al lui Miron Costin.

la Valachie : ayant quitté la France et étant venu habiter Berlin, j'ai eu à ma disposition la riche bibliothèque royale ; mon trésor historique s'augmenta considérablement, de sorte qu'il monta à plus de trois cents volumes. Tous les historiens polonais, hongrois, byzantins, transylvains me furent donnés. Quand je ne comprenais pas la langue dans laquelle ils avaient écrit, des professeurs distingués de l'Université de Berlin ont encouragé mon travail et m'ont donné les lumières que je n'avais pas. Il y a un an que je consacre tous les moments que me laissent mes autres études, pour mettre en exécution mon plan : toute l'histoire de l'ancienne Dacie, extraite des auteurs grecs et latins, est terminée, ainsi que l'histoire de la Valachie jusqu'à la mort de Michel le Brave en 1601 : ces deux parties sont déjà imprimées.

Aujourd'hui même, je viens de recevoir une lettre de mon père, où il m'écrit que Votre Altesse me défend de faire imprimer cette histoire, avant qu'Elle ne l'ait lue. C'est ce qui a toujours été mon désir, mais craignant de vous importuner, je n'ai pas osé Vous en écrire. Mon plan était sans doute bien hardi. que d'écrire les derniers évènements ; c'était naviguer entre Scylla et Charibde, d'un côté les Turcs, d'un autre les Russes : aussi je ne voulais traiter mon histoire que jusqu'en 1880 ; depuis cette époque jusqu'en 1834, je ne voulais dire que quelques mots sur les faits ; je voulais m'étendre davantage sur les bienfaits de la paix d'Andrinople, accordés à la nation moldo-valaque ; l'utilité salubre du règlement organique, dont Votre Altesse et l'auteur, je voulais donner pour raison de ce silence, que les évènements passés en Valachie et en Moldavie depuis 1880 étaient plus connus et qu'ils avaient besoin d'être traités dans un plan bien plus vaste que le mien.

Voilà mon plan. Votre Altesse pourra juger facilement que ce serait la plus basse ingratitude, la plus noire perfidie que d'oser, de quelque manière que ce soit, nuire à mon bienfaiteur. Je ne suis ni un ingrat, ni un démon, je suis un honnête homme reconnaissant de vos bontés, et cherchant

sans cesse l'occasion de pouvoir vous montrer ma gratitude. Je supplie donc Votre Altesse de me permettre la continuation d'un ouvrage où la politique moderne a un fort petit rôle à jouer : car on voit par l'histoire même que les Turcs n'ont pas été les oppresseurs de ma patrie, mais bien les Phanariotes. Quant aux Russes, ils ont été si souvent les bienfaiteurs de la Moldavie, surtout par la paix d'Andrinople, qu'ils peuvent faire oublier qu'ils nous ont pris la Bessarabie. D'ailleurs je m'engage à envoyer à Votre Altesse le manuscrite depuis 1880; après que vous l'auriez lû, je le ferai imprimer. En 1825, sous une dépendance bien plus étroite de la Turquie, Grégoire Pléchoianu, professeur à Bucarest, tonnait contre la tyrannie des Ottomans; maintenant à Kraguewatz, un recueil de poésies qui décrivent la guerre de l'indépendance des Serviens, est imprimé avec la permission du gouvernement. Je supplie donc votre Altesse de me permettre ce travail, auquel je me suis engagé : à moins que mon nom ne devienne la risée du public, il m'est impossible de l'interrompre. Déjà un grand nombre de journaux ont annoncé mon ouvrage et m'ont fait par ce moyen contracter le devoir de le publier. En tout cas, vos suprêmes ordres seront exécutés, qu'ils me soient favorables au non. Dès ce moment, je fais cesser l'impression, quoique dix feuilles soient déjà imprimées et qu'ils me coûtent plus de cinquante ducats, somme immense pour moi, vu que j'y ai consacré mes appointements pour six mois d'avance. Je prends en même temps la liberté d'envoyer à Votre Altesse une feuille déjà imprimée de mon ouvrage : si le ministère des affaires étrangères y consent, je vous enverrai toutes les dix feuilles, afin que Votre Altesse puisse voir que mes intentions ne sont rien moins que patriotiques

J'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect et la plus vive reconnaissance

De Votre Altesse

Les très obéissant sujet et très obéissant serviteur

MICHEL KOGALNITSCHAN

SCRISORI DIN BERLIN CĂTRE TATĂL SĂU

1835—1838

XLIII

Cu multă fiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă
Îndată ce domnul Tisò aù sosit în Liunevil, mi-aù dat cartea
de la dumnetă, precum și pañeștile care soră-mea Marghiolița
aù lucrat pentru mine. Tocma atunce eram să-ți trimăt răs-
puns pentru cartea cea mai depe urmă care mi-aì trimes-o
prin poștă. Decì îndată am despecetluit rãvașul meu și ț-am
scris pe o bucurie (sic) de hârtie că domnul Tisò aù sosit.

El îndată ne-aù spus că vroința Măriei Sale erà ca să pur-
cedem din Liunevil, însă nu ne-aù spus unde avem să mergem.
Decì ne-aù spus ca să ne gătim cit mai în grabă, și am și
purces a doăa zi, adecă luni în 10 avgust. Pentru aceasta
nu am putut să te înștiințáz. În drum iară nu am putut să
vă scriü, pentru că am călătorit cu dilijanța, adecă cu o trăsură
care merge noaptea și zioa. De aceia nu ne-am oprit nici
cacum, încit piste opt zile am ajuns la Berlin și mă grăbesc
a vă înștiința de ce știü. Aice să află socrul Cuconului Ale-
xandru Sturza de la Odesa. El este sftenic de taină a craiului
Prusiei. Măriia Sa Vodă i-aù trimes o scrisoare prin domnul
Tisò și în care il roagă ca să bine voiască să ne așaze saù
într'o casă particularnică, saù întru o școală crăiască. Aceasta
încă nu s'aù hotărât, pentru că astáz trebue să ne ducem
să-i facem vizită, și după aceasta poate să vor pune la cale
și îndată te voi înștiința de ce să va hotărâ.

În drum nu am văzut multe lucruri, pentru că nu ne-am oprit

nică cacum. Deci îți voi spune în scurt ce am văzut. De la Liunevil am mers prin Strasburg până la Carlsruhe. Aceste locuri ți le-am descris în călătoria mea din Moldova în Franța. Din Carlsruhe am mers la Heidelberg, târg mic pe apa Necher, dară vestit prin universitatea sa și frumoasa grădină botanică. Pe un munte, la poalele căruia îi zidit acest târg, să văd cele mai frumoase ruine a palatului palatinilor Bavariei. Aceste ziduri sint acum stricate, dar tot încă minunează pe călătorul cu mărimea și frumuseța palatului. În chivnița curței este cea mai mare bute care să fie în lume; căci poate să între în ea mai mult de 160000 garafe de vin, adică o sută șăizăci de mii de garafe. Pentru a ajunge deasupra lui trebuie a sui șăizăci de scări mari. Îți voi trimăte prin domnul Tisò și o zugrăveală de această bute urieșă. Dela Heidelberg am mers la Darmstad, târg foarte frumos, dar cu puțin norod. Acest târg îi capitalia marelui ducat de Hes-Darmstad. De acolo am trecut prin Francfort-pe-apa-Main, târg slobod, mare și frumos, cu o pòpulație de 40 mii de suflete. Pe urmă am văzut Lipțca, târg mare, neguțător, cu multe fabrici, cu o populație de 40 mii oameni, și piste o zi și o noapte am ajuns în Berlin, a căruia descriție voi trimet-o când voi cunoaște destul monumenturile.... O mare parte din cărțile mele le-am trimes în Moldova. Aă să vie pe Dunăre pe la Galați cu vasul cu aburi. Deci scrie mă rog, băbacă, sameșului de la Galați ca să iai sama cînd aceste cărți vor sosi...

M. KOGALNICEAN

19/7 avgust 1835, Berlin

Ms. 1161, f. 95

XLIV.

Cu fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

... Până acum încă nu sintem așăzați, ci am luat vreo cîteva odăi cu chirie, acolo vom șadè cu pedagogul nostru și dascalii vor veni acolo, până cînd să vor găsi persoane destul de vrednice la care să putem șadè. Adresa mea este aceasta: Den Herrn Michail Kogalnitschan, Fridirichs Strasse,

no. 79 in Berlin. Acum comunicația cu Berlin și cu Moldovva îi ușoară, deci mă rog, băbacă, ca să ai bunătate să-mi trimieți cartea care ți-am cerut, adecă *Istoriia Romînilor*, pe urmă să-mi trimieți tot prin dilijanța de la Cernăuți sau și cu poșta cadrurile istoriei Moldavviei, cîte au eșit până acum, adecă trii zugrăvele, tot odată te rog ca să bine vroești să vorbești la poștă, ca să pot primi la Berlin *Albina romînească*. Căci am mare dorință ca să cetesc vreo scrisoare moldovinească, căci nu am nici o carte în această limbă aice . . .

M. KOGĂLNICEAN

Berlin 25/12 avgust 1835

Ms. 1161, f. 99

XLV

Cu multă fiască plecăciune sărut minile dumatiale, băbacă. . . Aici am norocirea ca să merg la biserica pravoslavnică rusască, ca să aud sfînta liturghie, căci este acum un an trecut de cînd nu am auzit-o. Aice am luat o casă cu chirie până la întăiū octomvrie și atunce ne vom mută la un preot luteran . . . În toate duminicile ne ducem de mîncăm la domnul sfetnicul de taină Hufeland; acolo ne înglendisăm foarte bine . . . Noi mîncăm la tractir până la întăiū octomvrie, însă mîncăm foarte prost, căci la amezî avem numai o supă, un răsol, un fel de bucate foarte răle și o friptură și sara luăm numai o friptură. Pricina este că domnul Hufeland nu dă banî de ajuns, pentru că să teme că Măriia Sa Vodă să nu să supere de cheltuială. La masa de la amez plătım pentru fiește care 9 groși, adecă un sorocovăț; apoi ce mîncare îi aceasta într'un tîrg așa de mare și unde toate sînt scumpe peste măsură. Până acum n'am putut vizitarisi Berlinul, deci descrierea lui îți voi trimit-o cînd voi cunoaște mai bine tîrgul.

Roagă mă rog, băbacă, pre Măriia Sa Vodă ca să scrie domnului Hufeland ca să ne dee voe să mergem la teatru, pentru că acum deabiè ne dă voe să mergem odată sau mult de doă ori. Mai ales dorim ca să mergem la teatru franțu-

zesc, căci amintrilea vom uită cu totul limba franțuzască. Până acum învățăm numai latinește și nemțăște. Pe urmă sara mergem la ghimnazium, adecă o sală în care se învățăm a sări, a să sui pe frânghii, a trage armile, a să sui pe copaci. Aceste lupte ne dau multă putere și sint foarte folositoare pentru pieptul meu...

M. KOGĂLNICEAN

Berlin 12/1 septemvrie 1835

Ms. 1161, f. 101

XLVI

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă... Eri ne-am mutat la păstoriul luteran domnul Sușon. Eă șad cu bezădea Vogoridi într'o odai... Aice învățăm latinește, franțuzăște, nemțăște, englizăști, mathematica, călăria, armile, zugrăviia, jocul...

M. KOGĂLNICEAN

Berlin $\frac{3 \text{ octomvrie}}{21 \text{ septemvrie}}$ 1835

Ms. 1161, f. 108

XLVII

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă... Cit pentru ca să postesc și să mă pricistuesc cu sfinta cuminicătură, aceasta o voi face îndată ce preotul să va întoarce în Berlin, căci este o săptămână de cind aă purces la Petersburg, însă are să se întoarcă în puțină vreme... Noi aice învățăm grecește, latinește, franțuzăște, nemțăști, englizăște, precum și alte multe ramuri de învățături, între care și diplomatica; și mai târziu și legile... Scrie-mă rog dacă văru-me! Mihalachi Gherghel îi făcut căpitan în miliție. Bezădelile aă scris Măriei Sale lui Vodă ca să le trimată bani pentru uniformă de ofițar, căci avem să ne înfășăm craiului la întâiu ghenarie la anul nou. Dacă ai pute și dumnetă, băbacă, să catortosăști să-mi trimești și mie o uniformă de ofițar...

• MIHALACHI KOGĂLNICEAN

16/4 octomvrie 1835

Ms. 1161, f. 110

XLVIII

Berlin, 13/25 noemvrie 1835

... Cît pentru blană te rog ca să bine voești ca să-mi trimeți bani, pentru că di pe acum avem foarte frig, mai ales sara, și cum în toate zilele eșim saŭ să mergem la universitate saŭ la ghimnaziu, saŭ să jucăm, apoi pot să răcesc... Am uitat, băbacă, să-ți scriu că la poștă nu trebuie ca să ceî rețepisă pentru cartea care dai, căci aceasta costisăște foarte mult, de vreme ce pe cartea care mi-ai trimes am plătit 24 de lei; și fără rețepisă cărțile nu să prăpădesc. Căci și Măria Sa Vodă trimeti cărțile fără rețepisă.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 115

XLIX

Berlin $\frac{8 \text{ dechemvrie}}{26 \text{ noemvrie}}$ 1835

... Asămine și pentru bani care dumnetă binevroești să-mi trimeți pentru șubă. Inșă trebuie să te înștiințaz că aice sînt numai doă feliori de blană, adecă urs de America și samur. Ursul de America îi foarte greu ca să-l port pe jos, și în butcă aice nu mergem, pentru că costisăște prea mult. Decî trebuie să-mi fac o mantă blănită cu samur, care costisăște foarte mult. Pastoriul mi-aŭ spus că pentru o mîntă trebuie să plătescu puțin trii sute taleri, adecă mai noăzăci de galbeni. Dară cum mai am surtucul cel blănit care l-am luat de la Eși, măcar că nu-l mai pot purtă, pot să pun blana surtucului la speti la mîntă și așa poate să nu mă costisască atita de mult... Zioa mē am petrecut-o aice mai mahnit decît celelalte zile. Toată dorința mē este ca să treacă mai degrabă vremea aceasta, ca să mă întorc în Moldova și să-ți pot zice de față, că sînt al d-tale prē plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 119

L

Berlin 22/10 dechemvrie 1835

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Aice toate gazetile vorbesc despre un surgunluc a trii mari boeri moldoveni. Însă numile lor nu sint puse în jurnal. Cum această scrisoare vorbește cu cuvinte defăimătoare de Măriia Sa Vodă și precum m'am înștiințat pe jumătate, este un Muntean din Bavaria care aș pus acest articlu în gazetă, îți trimăt foia aceasta ca să o vezi și să faci ce vei găsi de cuviință, căci socotesc că Măriia Sa Vodă va fi foarte supărat de aceasta. De aceia, dacă aceste scrisori sint minciuni, apoi este foarte ușor de a arătă în Europa neadevărul acestor gazete. Decî dacă socotești de cuviință, apoi pot pune tot în acele gazete că cuvintele defăimătoare în potriua Domnului Moldaviei sint însuflate de vrăjmașăi Măriei Sale și a binelui obștesc. Eă aștept răspunsul dumitale, ca să fac ce îmi vei poronci... Tot odată apuc prilejul de a-ți arătă recunoștința mē la începerea unui noă an. Fiește care an care trece îmi aduce aminte de noăle faceri de bine a dumitale pentru mine și cit puțin vrednic sint de aceasta. Mă sălesc, dară în zădar, ca să pot a-ți fi deopotrivă în mulțămire cât dumneta ești în faceri de bine. Tot ce pot face este de a rugă pre Dumnezău ca să-ți dei prețul bunătăților dumitali și aceasta o fac sara și dimineața. Rog dar pre a tot țiitoriul ca să-ți dăruiască zile fericite și îndelungate, sănătate îndeplină, anî mulți și în sfârșit să-ți împlinească toate dorințele dumitale. Pe ducă și pe Alecu îi heretisăsc și le poftesc un bun an...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 122

LI

Berlin 28/10 dechemvrie 1835

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. Până acum am așteptat ca să scrii Măriei Sale lui Vodă pentru anul noă. Însă precum bezădē Dumitrachi este încă

tot bolnav, că bezădè Grigori are mult de scris, de aceia mă văd sâlit ca să scriu Măriei Sale sângur, pentru că precum să vede bezădelile nu vor scrie. Vremea trecind și nevroidind lipsi la datoriile mele, te rog dar, băbacă, dacă judeci cuviincios, ca să dai acest răvaș Măriei Sale și să-l încredințazi din gură că totdeauna mă voi sâli de a fi vrednic de bunătățile Măriei Sale.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale și sint al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 125

LII

Berlin $\frac{1 \text{ ghenarie } 1836}{19 \text{ dechemvrie } 1835}$

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Cit pentru cărțile, trebuie să iaș sama că între acele legături sint și a beizădelilor ; însă a mele sint acele mai mari, pe care numele mieu îi scris. In sfârșit înuntru veți găsi o sferă a pământului de piele și multe zugrăveli... Mihel Daniel te-au înșălat, căci 60 galbeni fac 195 de taleri, iar nu 185 taleri, căci galbănu face trii taleri și șășă, groși, precum domnu Tiso poate să-ți spue. Iar într'un taler sint trii zăci de groși de argint, adecă un galbănu face un taler și o cincime...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 127

LIII

Berlin 15/3 ghenarie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. ...Cit pentru prezenturi, băbacă, tocma aice să fac foarte multe ; însă nu la anul nou, ci la crăciun. Eū am fost sâlit ca să dau daruri, pentru că și păstorul la care șădem mî-au dat o părechi de călămări foarte frumoase și fimeia lui un toc de ceasornic. De aceia am cheltuit și eū vr'o cincî galbină cu

deosăbite bagateli și cu bacșis la slugi. Măria Sa Vodă mi-a scris o carte drept către mine, în care mă laudă și zice că «îi pare bine că mă port bine la învățături, și că la vremea și locul cuviincios va ști mulțami buna me purtare». Eă îndată i-am răspuns. Înșă te rog, băbacă, ca să ai bunătate, ca și dumneta să mulțamești Măriei Sali și să-l încredințezi din partea me că totdeauna mă voi săli de a mă purtă bine, spre a-î arătă recunoștința me. Nu pot să-ți spun, băbacă, cită mahniciune am că tot te supăr cu banii, dară nu am ce să fac; cind aș avè leafă de la Mărie Sa, nu te-aș supără. Dară aice toate sînt foarte scumpe. Pentru un măr sau o pară trebuie să dau un groș bun, care face mai mult de 20 de parali; pentru o cească de ceai trebuie să dau doi lei; și dacă mă duc cite o dată la teatrul franțuzesc, pentru ca să nu uit ifosul¹ franțuzesc, sînt norocit dacă am cheltuit numai doăzăci de lei, și încă nu mă duc in loji...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 132

LIV

Berlin $\frac{8 \text{ februarie}}{26 \text{ ghenarie}}$ 1836

...Cit pentru sfaturile care bine voești de a-mi da ca un părinte, le voi urma, căci sînt spre folosul mieu. Căci și chiar de aș voi să fac blăstămații, numai gîndind că te voi supără, mă port bine, după cum doriți. Gazetile de aice urmează a vorbi de Măria Sa Vodă, unile bine, unile rău. Măria Sa Vodă trebuie să răspundă... Din cusurul acelor 185 taleri imi rămăsăsa numai zăci galbeni, pe care i-am întrebuițat de a-mi cumpără o canapè, pentru că aice paturi nu sînt, și avem in odaï numai scaune de lemn, căci cele de lână is foarte scumpe și cum lucrez toată zioa, nu putem tot să șad pe lemn. Pe urmă mi-am cumpărat și o lampă, adecă fânar cu undelemn, pentru că ochii mă durea la lumîinare. De a-

¹ Scris deasupra cuvântului *limba*, șters.

ceia mă rog, băbacă, că să bine voiești de a-mi trimete leafa mè ceva în grabă. Măriia Sa Vodă aŭ scris o carte la ambasadorul Ribopier¹, în care recomanduește pe bezădeli. Domnul Ribopier aŭ întrebat pe bezădeli dacă sînt sîngurî la Berlin, și auzînd că eram și eu, m'aŭ poftit și pe mine să-i fac vizite, zicînd că datoriiia lui este ca să protectuiască pre toți Moldovenii, căci își aduce amînte cît aŭ fost de bine primit în Moldovva. Măriia Sa Vodă aŭ scris bezădelilor că le va trimite doă biblii; te rog dară ca să-mi trimeți și mie una; precum și istoria Romînilor scrisă de Dicio Sîn Martin moldovinește, cadrurile istoriei moldovinești, precum și cînticile moldovinești a lui Rozinschi, tipărite în tipografia Albineî, pentru că învăț claviru... acum la Paști este mare iarmaroc la Liptca și trebuie să vie acolò și neguțătorî de la Moldovva, iar de la Liptca la Berlin îi ușor de a trimete aceste lucruri, pentru că-i departe numai de doăzăci și patru de ceasuri. Inșă te rog, băbacă, fă toate chipurile de a-mi trimete aceste cărți, căci nu am afară de ceasoslov nici o carte moldovinească de cetit. Aice am început a învăța italienești din banii miei, căci această limbă are mare analoghie cu limba romînească...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 135

LV

Berlin 26/14 februarie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumatile, băbacă. ...Numai pieptul mă doare, pentru că mai toată zioa șad în casă, și că es la plimbare foarte rar. De aceia te rog, că precum știi că suffăr de piept să rogi pe Înălțimea Sa Vodă ca să scrie aice la pedagog ca să mi să dei voe de a mă primblă cîte un ceas pe zi, precum și doftorul aŭ zis; pentru că pedagogul de aice îi foarte aspru, pentru că Măriia Sa Vodă i-aŭ scris ca să mergem numai cu dînsu, sau cu voia

¹ Ribeaupierre (1783—1865), diplomat rus de origine franceză, ambasador al Rusiei la Constantinopol în 1823, iar între 1831 și 1839 la Berlin.

lui, el nu ne lasă nici cacum să eșim din casă, măcar cu voia lui. De cînd sînt la Berlin deabiè am eșit la cîmp patru sau cinci ori. Însă nu spune Măriei Sale lui Vodă aceste, pentru că poate să scrie pedagogului aceste și atunce pedagogul a căută ca să-mi facă rău scriind minciuni Măriei sale lui Vodă. Roagă pre Măriia Sa Vodă numai ca să scrie aice ca să mă pot primblă mai adese ori. Căci a-ți vorbi adevărul, aice la Berlin sîntem bine, numai că nu mergem mai nicăiri, ne ducem odată pe săptămîină la teatru, cite odată la bal; căci la Hufeland acolo numai noi sîntem tineri; căci Hufeland nu are copii; cînd ne poștește la ceai, nici cacum nu ne înglindisăm, pentru că sînt numai vr'o cinci șasă persoane bătrîne care vorbesc de anatomie, de doftorie, lucruri care noi nu înțelegem... Cît pentru uniformă, este slobod de a purtă, pentru că nu mergem la școlile naționale, ci avem dascalî particularnici...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 140

LVI

23/11 martie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumatile băbacă. ...La domnu Ribopier nu am fost de atunce, pentru că nici bezădelile nu aū fost, însă cînd vor merge, voi merge și eū. Însă în această sară, un prieten cu care am făcut cunoștință aice, are să mă recomanduiască la prințipul de Cumberland,¹ care are să fie craiū de Hanover. El este tot de o vrastă ca și mine. Ce voi face acolo îți voi scrie prin viitoarea mē scrisoare. Pe lingă cărțile care ț-am scris ca să binevoești să-mi trimeți, te rog ca să-mi trimeți și o Alecsandrie. Poate că vei ride de mine și vei zice că sînt un nebun ce îți cer acest felii de cărți, dară un Neamț, care aū fost în Moldovva cu Rușii și care este acum secretar la domnul Ribopier, m'aū rugat foarte mult pentru această carte.

¹ Ernest August, duce de Cumberland, (1771—1851), rege al Hanovrei dela 1837 înainte.

Aice în Berlin am găsit un fel de hirtie de răvaș cu asămine zugrăveli din Berlin¹; deci de acum înainte îți voi trimete totdeauna cîte o zugrăvală deosăbită. Turnu care este zugrăvit aice în acest răvaș este monumentul spre aducerea aminte a războiului Prusienilor cu Franțuzii în anul 1813, 1814 și 1815. Acest turn îi vărsat în bronz. El are 61 palme domnești saū picioare de nălțime, afară de statue, 2297 cîntariuri, 80¹/₂ pfunduri. Cele patru părți a turnului sint îndreptate cătră cele patru plajii a ceriului. In boltile monumentului de afară sint statuile cioblite a războinicilor nemțești. Deasupra turnului este o cruce de fhier... Din leafa mē îmvăț italienește odată pe săptămînă, care fac patru taleri pe lună; pe urmă îmvăț muzica iar odată pe săptămînă, care face doi taleri; pe urmă a zugrăvi pe aramă, trii taleri pe lună; pe urmă odată pe săptămînă la teatru, patru taleri pe lună. Trii ori pe săptămînă merg călare și pentru doă ceasuri trebuie să plătesc un taler, pe lună fac doisprezăce taleri. In doă luni am să merg în toate zilele să înot, pentru că doftorul mi-aū poroncit aceasta. Deci pînă acum cheltuesc pe lună 25 de taleri afară de mărunțușări.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 145

LVII

Berlin, $\frac{27 \text{ martie}}{8 \text{ aprilie}}$ 1836

Cu multă fiască plecăciune, sărut minile dumitale, băbacă. ... Doftorul singur mi-a zis ca să nu lucrez mult; însă eū lucrez, și mă plimb numai cînd nu ani nimică a face ... Eri, sfinta Joī mare, m'am pricistuit, după ce m'am ispovedit; la biserică mergem și dimineața și sara la denie, însă nu înțăleg nimică pentru că liturghiia să face slavonește. Pentru sfintele sărbători rog pre înaltul Dumnezău ca să vă păzască sănătos și să vă învrednicească a pitrece bine și cu bucurie. In toate zilele văd in gazetă rāle novitale de la Moldovva; am văzut într'o gazetă că norodul s'aū sculat și aū gonit afară

¹ Scrisoarea are ca en-tête o vedere din Berlin.

din Iași pre deputații adunării obștești, mai ales pe Scoghihorn.¹

Alăturez aici descrierea arsenalului din Berlin. Am scris și franțuzăște, pentru ca și dudușele să poată să cetească.

Arsenalul său locul unde să păstrează armile noă și vechi și tot felul de mahini de război, este unul din cele mai frumoase monumenturi a arhitecturii moderne. Această zidire este un cvadrat, avind pe fiește care față 280 picioare de lungime, adecă palme domnești. De amîndoa părți a ușilor sînt patru statue săpate în piatră, care înfătoșază Aritmetica, Gheometria, Mehanică și Pirotehnia. La fiește care fereastră deasupra este cite o cască sau perichefaleiu românesc. Zidirea în lăuntru îi despărțită în doă șali. In sala de jos este artileria hotărită pentru oști cu prăvăriile. Sala de sus are arme vechi, o mulțime de puști și de săbii, de dobe așazate în cea mai bună orânduială. Acum arsenalul este boit dinafară de noū în boie galbănă, precum vei vidē după zugrăvula care care este la inceputul cărții. Deasupra porții este portretul în aur a lui Frederic I, tatăl lui Frederic celui mare, craiul Prusiei. In lăuntru la fiește care fereastră este portretul a unu om ce moare. Fiește care are o deosăbită fisionomie.

L'arsenal, vis-à-vis du palais du roi, est un des plus beaux monuments de l'architecture moderne. Le rez-de-chaussée est d'architecture rustique, le premier etage est d'ordre dorique et la galerie autour des combles est décorée de trophées. Au-dessus du grand portail, en face du palais du roi, on voit le buste du roi Frederic I, en bronze. Des deux côtés de l'entrée on voit quatre statues de Hulot² représentant l'Arithmétique, la géométrie, la Mécanique et la Pyrotechnie. On admire encore les 22 masques dans la cour intérieure, qui expriment avec beaucoup de vérité les différents degrés d'agonie des mourants, tous modelés par Schluter,³ et les casques au-dessus de chaque fenêtre. L'intérieur du bâtiment est divisé en deux salles; dans la salle basse est rangée l'artillerie destinée aux troupes avec les caissons de poudre; la salle haute, qui fait le tour de l'arsenal, renferme d'anciennes armes, un approvisionnement de fusils, de sabres, d'épées, de tambours etc., rangés de la manière la plus ingénieuse en colonnes, pilastres, trophées, etc.

J'ai extrait cette description d'un livre intitulé *Le conducteur du voyageur à Berlin*.

M. KOGĂLNICEAN

¹ Ms. 161, fila 149 și 151
¹ Scobihorn sau Kiriak (v. Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași 1892, pag. 147 și 323).

² Vestit mecanic francez (1715—1781)?

³ Andreas Schluter (1664—1714), arhitect și sculptor german.

LVIII

Berlin, $\frac{10 \text{ maiu}}{28 \text{ april}}$

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. Prin scrisoarea mea cea trecută am scris dumitale că îți voi trimete tabla învățăturilor mele. O alăturez aice. Veî avè bunătate ca să eî sama că ceasurile sînt evoropienești, că lucrăm dela șășă ceasuri dimineața până la doă după ameazi zi și pe urmă iarăș începem a lucră dela cincî și până la șăpti și de multe orî până la opt. Scrisoarea roșie ¹ însămnează că eū plătesc din baniî ce-m dăî mathimile acele. Zugrăvitul și italienește îmvăț dela Octomvrie, la teatru totdeauna am mers din baniî mieî și la călărie merg acum di vr'o șășă săptămîni. Te rog dară, băbacă, ca să aî bunătate ca să-mî trimeșî cevă de cheltuit, pentru că am rămas mai fără niçî o pără. Deabia am încă cincî galbenî și la sfârșitul luneî trebue să plătesc dascalii, apoi am și alte cheltuele pentru mărunțușurî, precum pentru mănuse, gulere, bungăî, lucrurî care pastorul nu poate să plătească toate. Te rog dară, băbacă, aî bunătate de a-mî trimete cevă, pentru că și librerul de la Liunevil urmează de a mă sâli pentru urmarea prenumerașîilor.

Văd, băbacă, că îți pricinuesc multe cheltuiuale, dară crede că fac economie cât pot și pentru ca să te încredințezi poșî să zici lui Tisò ca să întrebe aice de purtarea mea. Eū acum mă aflu sănătos, am început a luă dicocturî.

Suffărū mult de ochî, încât am fost sâlit ca să port ochelarî.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale și sînt al dumitale pre plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

¹ In transcriere am subliniat cuvintele scrise în original cu roșu.

Ceașurile Evropienesti	6-8		8-9		9-10		10-11		11-12		12-1		1-2		5-6		6-7		
	Mathimile de învățat și scris	Grecești	Mathimile de învățat	Clavir	Legile	Latinește	Nemăști	Aritmetica	Zugrăvit	Latinește	Englizești	Aritmetică	Zugrăvit	Latinește	Englizești	Aritmetică	Zugrăvit	Latinește	Ghimnaz și armile
MARȚI	Mathimile de învățat	Clavir	Legile	Latinește	Nemăști	Aritmetică	Zugrăvit	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Ghimnaz
MERCURI	Mathimile de învățat	<i>Italianește</i>	<i>Zugrăvit</i>	Latinește	Nemăști	Aritmetică	Istorie	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Ghimnaz
JOI	Mathimile de învățat	Legile	Legile	Latinește	Nemăști	Aritmetică	Englizești	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Ghimnaz și armile
VINERI	Mathimile de învățat	Clavir	Legile	Latinește	Nemăști	Aritmetică	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Ghimnaz
SĂMBĂȚĂ	Mathimile de învățat	Legile	Legile	Latinește	Nemăști	Aritmetică	Istorie	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Latinește	Călari
DUMINICĂ	Clavir	Biserică					Călari												Teatru

Ms, 1161, f. 70, 71.

¹ Orariul acesta l-am mai publicat în *Săptămâna politică și culturală*, II, (1912), pag. 197, dar din greșeală s'a tipărit că e din Luneville în loc de Berlin.

LIX

Berlin, 19/7 mai 1836

Cu multă fiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă. . . . Aice face încă o vreme foarte urită, căci o zi ploă, o zi bate vînt, altă zi îi frig, de aceia și eă nu sînt prea bine . . . . . Gazetile numesc aice pre Scobihornu contrabandieriă și zicu multe lucruri care nu cred. Am cetit că comisarîi au venit să judece pre Măriia Sa Vodă și că între eî este baronul Riucman¹ și polcovnicul Leprandi². De vreme ce Alecu iubește mult a zugrăvi, de aceia băbacă te-aș rugă ca să-î tocmești un dascal de zugrăvit, căci cînd cinevă este așa tînăr, atuncea poate bine a zugrăvi, căci ochiî să deprind și îi foarte frumos cînd cinevă poate a zugrăvi...

Universitatea este peste drum de la operă. İi o mare zidire cu trii rînduri, dispărțită de uliță cu un parmaclic de fer. Acest palat aă fost zădit în anul 1754 și sfârșit în anul 1764 și era al prințipului Hainrich, fratele lui Frederic cel Mare, craiul Prusiei. În rîndul întăi sînt sălile, în care școleriî ascult cuvintele dascalilor; în rîndul al doile este o sală foarte mare și foarte frumos zugrăvită, unde să fac ecaminile, și cabinetul anatomiei. Iară în partea dreaptă este muzeul metalurilor și

L'Université, vis-à-vis de la place de l'opera, est un bâtiment de trois étages, avec deux ailes et une avant-cour séparée de la rue par une haute grille de fer. Ce palais a été bâti en 1754—1764 pour le Prince Henri, frère de Frédéric le grand. Le rez-de-chaussée est occupé par les salles spacieuses qui servent d'auditoires, des bureaux et des appartements habités par les domestiques. Au premier se trouve une salle qui est une des plus grandes et des plus belles de l'Europe. On y trouve

¹ Baronul Rukmann, numit doi ani după aceea consul general al Rusiei la București.

² «Agent rus în principate (1827), trimis a culege informațiuni necesare oștilor rusești în vederea răsboiului acestora cu Turcii (1828). Domnitorul Moldovei, Ion Sandu Sturza, partizan hotărît al Turcilor, poruncește ca acest Leprandi să părăsească țara în 24 ceasuri, căci altfel il va expulză. Cu toată intervenția consulului rusesc, Leprandi e silit să treacă hotarul în Basarabia. Revine în țară la declararea răsboiului și la înlăturarea domnitorului» (*Enciclopedia română*).

odăile directorului. Iară în rîndul al treile sînt odăile directorului muzeului de zoologie, muzeul însuș și temnița școlerilor, precum și cabinetul instrumenturilor și uneltilor.

Universitatea aceasta s'au deșchis în luna lui Octomvrie la anul 1810. Învățătura este împărțită în patru părți, care sînt Teologia, Legile, Doctoria și Filosofia. În aceste patru părți sînt mai mult de două mii de studenți sau școleri, care vin aice din toate părțile Evropei. Pentru a intra în vr'o dregătorie, sau oștinească sau politicească, candidatul trebuie să fi învățat la universitate și să aibă atestat de aceasta. La universitate sînt adăugite un seminar filologic, o școală pentru hirurgie, o școală pentru moașe și multe alte ghimnazii.

aussi quelques appartements et le théâtre anatomique. La droite contient le musée minéralogique avec le logement du directeur. Au 3-ème de l'aile droite sont les appartements du directeur du musée géologique, ainsi que le musée même. L'aile gauche du troisième contient les cabinets des instruments et des bandages, ainsi que la prison pour les étudiants.

Cette université a été ouverte au mois d'octobre 1810. Elle est divisée en quatre Facultés, qui sont la théologie, le droit, la médecine et la philosophie. Dans ces quatre Facultés il y a plus de deux mille étudiants de tous les pays de l'Europe. Tous les jeunes gens qui veulent avoir une place sont tenus de faire leur examen à l'Université et de recevoir le titre de docteur. Du ressort de l'Université sont encore les instituts suivants, un séminaire philologique, un institut pour l'étude de la chirurgie, une école de sages-femmes et d'autres établissements littéraires.

Ms. 1161, f. 158 și 160

M. KOGĂLNICEAN

LX

Berlin, $\frac{9 \text{ iunie}}{28 \text{ maiu}}$ 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumatiale, băbacă. Eū la piept sînt acum bine, sînt însă foarte rău la ochi. De aceia am fost alaltă erī la doftorul Iunker, care este doftorul craiului. Decī mergînd acolò cu pastorul, acest doftor mi-aū zis că durerea de la ochi imi vine din sînge și că de aceia ar trebui ca să beū burcut și dimineața câte un păhar de lapte de vacă, îndată ce-ī mulș. Decī mī-aū zis ca să merg

încă la dinsul poimîni duminică în 11 iunie, ca să-mi dei prescriș dieta ce trebuiesc să urmez. Decî îndată ce o voi primi-o îți voi face o copie și îți voi trimite-o iscălită de pastorul și de domnul Hufeland, pentru că el însuș mi-aũ zis ca să mă adresarisesc la doftorul Iunker, pentru că-ı doftor de ochi... Cît însă că am fost mai pe urmă de cãt cealalți la ecsamen, aceasta este înșelãciune, pentru că pãnã acum n'am avut încã ecsamen...

... Bezãdelile aũ primit alaltã erı doã biblii de la Moldova; Mãriia Sa Vodã li le-aũ trimes. Decî te rog, bãbacã, aĩ bunãtate de a-mı trimete și mie o biblie, precum și Istoria descãlecãrii Romînilor de Dicio sîn Martin, Alecsandria și notile cîntecilor moldovinești. De aceasta poți să rogi pre domnul Cuh, consul Prusiei la Iași, pentru că Mãriia Sa Vodã aũ trimãs aceste biblii prin asãmine prilej. Precum învățãm acum legile, zi, mă rog, Mãriei Sale lui Vodã, că și bezãdelile il roagã ca să ne trimatã *Codica* legilor Moldavviei.

La iarmarocul de la Lipțca aũ fost mulți Jãdovvi și Moldovveni, între alții și dascãlul Gheorghie care vã cunoaște, cãci un Grec de aice mi-aũ spus aceasta.

Decî dacã nu sã poate ca să-mı trimeți cãrțile acele prin domnul Cuh, cautã mă rog, bãbacã, ca să mi le trimeți cu un Jãdov care vine la Lipțca, avãnd bunãtate ca să-mı alãturezi atunce și o istorie de a lui *Cantemir*.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 164

MEDEANUL JANDARMILOR ¹

Aceastã piațã îi una din cele mai frumoase a Berlinului, pentru că are multe frumoase zidiri. No. 1 și no. 2, precum am însãmnat deasupra zugrãvelii, sînt doã biserici zidite amãndoã una întocma ca și alta. No. 1 sã cheamã biserica franțuzascã protestantã și no. 2 biserica

Cette place est une des plus belles de Berlin, parce qu'elle est ornée de plusieurs beaux bâtiments. Le no. 1 et no. 2, comme je l'ai écrit au-dessus de la gravure, représentent deux églises qui sont bâties sur un même plan. Le no. 1 c'est l'église évangélique française et le

¹ Vezi ilustrația la fine.

noă. Frederic cel Mare a zidit turnurile, care sînt înalte de 225 de picioare sau palme domnești. Biserica No. 1 este a sloboziei franțuzești, care a venit aici sînt acum 150 ani, fiind gonită din Franța, fiindcă această colonie îmbrătoșasă relighia calvinească. De aceia și până în zioa de astăzi slujba dumnezeiască să face în limba franțuzască. Biserica cu no. 2 este a bisericii nemțăști protestantă. No. 3 arată noul teatru, unde să joacă și nemțăști și franțuzăști. Acest teatru a ars la anul 1816 și s'a zidit de nou la anul 1819—1820. La fațada prințipală să sue deasupra unui peristolu, care îi suspendat cu șasă stâlpi și cu o scară în piatră cu 28 de trepte. De amândoa părțile scării sînt două uși pentru acei cari vin pe jos și didesubtul scării este o boltă supt care butcile trecu, pentru ca cei ce se scoborū să nu fie umpluți de ploaie.

no. 2 s'appelle la nouvelle église. Frédéric le grand en a bâti les deux tours, dont le hauteur est de 225 pieds. Le no. 1 appartient à la colonie française qui, il y a 150 ans, s'est réfugiée à Berlin, ayant été chassée de France par la révocation de l'édit de Nantes, à cause que cette colonie avait embrassée la religion protestante. Le no. 2 appartient à la communion allemande. Le no. 3 représente la nouvelle salle de spectacle, bâtie en 1819—1820 sur les dessins de Schinkel.¹ Elle a 245 pieds de long, les ailes 115 pieds et 120 pieds avec le groupe d'Apollon. Du côté de la façade principale on monte au peristyle, dont elle est décorée et que supportent six colonnes d'ordre conique, par un escalier de 28 degrés. Dans le premier fronton l'on aperçoit Melpomène, Polyhmnia et Thalia. Des deux côtés de l'escalier sont les entrées pour ceux qui arrivent à pied et sous l'escalier est une espèce de portique pour que les personnes qui arrivent en voiture puisse en descendre à couvert (Tiré du Conducteur de l'étranger à Berlin). La suite par la prochaine lettre.

LXI

Berlin, 14/2 iunie 1836

Cu multă fiască plecăciune sărut mînila dumitale, băbacă. ...Eū mă aflu bine la piept; însă pătîmind la ochi, am început a bea burcut. Poroncile care mi-ai scris le voi urmă; însă pentru italienește, fiind că acum știu ceva, ar fi păcat ca să las această limbă, de vreme ce o îmvăț numai odată

¹ Karl Friedrich Schinkel (1781—1841) arhitect german.

pe săptămână, și că costișăște atîta de puțin. Irotatul, săpătura pe alamă, claviriul le am lăsat. La Liunevil am scris ca toate abonamenturile să încetească, însă sînt cărți pentru care m'am îndatorit ca să le iau pîn la sfârșit și acele trebuie să le eū, căci și neluându-le tot voi trebui ca să le plătesc . . . Dacă neguțatoriul jâdov n'au purces încă pentru Berlin, te rog dară, băbacă, ca să-mi trimești și notile cântecilor moldovinești, precum și isoria Moldavviei, scrisă de Cantimir...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 166

LXII

Berlin 29/17 iunie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumatiale, băbacă, ...Eū mă aflu acum mai bine la ochi. Urmez de a luă burcut, și de doă orî pe săptămînă fac și feredei de săpon. Imî pare foarte bine că Alecu să află sănătos și că imvață a zugrăvi... Bancheriul mi-au dat prețul a 25 de galbeni, însă am pierdut 4 talerî la această sumă, pentru că prețul galbinilor să scoborăsă. La întăi Octoînvrie avem să lăsăm casa pastoriului și avem să ne așăzăm la un altru... De multă vreme, băbacă, te-am rugat ca să bine vroești de a-mî trimete vr'o doă-triî rubiele, vre un irmilic și vr'o cîteva părăli. Ai mă rog, băbacă, bunătate de a-mî face această bucurie.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 171

LXIII

Berlin, $\frac{8 \text{ iulie}}{26 \text{ iunie}}$ 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumatiale, băbacă. ...Intrebîndu pe doftorul lunker, precum și pe domnul Hufeland, mi-au rînduit apile de mare, adecă că trebuie ca să fac feredei de mare triî săptămînî și domnul Hufeland mi-au zis că trebuie negreșit ca să merg pentru aceasta la Döbbe-

ran, un tirg pe marea Baltică, care îi departe de două zile de la Berlin.

Doftorii îmi hotărisă. ca să merg îndată, însă eu nu am vrut să fac aceasta fără știința dumitali, deci domnul Hufeland mi-aș poruncit ca să merg la feredeii negreșit la sfârșitul lui iulie, călindariul nou, adecă la 18 iuli călindariul vechiu. Deci mă rog, băbacă, ai bunătați de a-mi răspunde cit măi îngrabă, căci pre urmă va fi cam prea târziu. In acest tirg, adecă la Dobberan, firedeile sînt măi aproape de Berlin și nu costisăsc atita de mult, ca în alte tirguri; însă după cum m'am înștiințat de la doftori, pentru trii săptămîni de feredeii imi trebuesc cel pușin 200 de taleri, adecă 62 $\frac{1}{2}$ galbină. In trecuta mea scrișoare ț-am trimes scrișoarea doftorului, unde este scris că după ce voi sfârși de a bè apă, apoi trebuie ca să fac o mică călătorie. Răspunsul dumitale pe scrișoarea aceia trebuie să-l primăsc în pușină vreme, deci dacă în cartea aceia dumnetă imi vei da voe pentru acea călătorie, apoi voi purcede îndată la feredeii, iar de nu, voi așteptă până la sfârșitul lunei sau pînă la 6 august. Mă rog însă, băbacă, ca să-mi scrii cit măi în grabă, pentru că pre urmă va fi prea frig și că voi sufferi măi multe dureri. Doftorii m'aș întrebat de cînd suffăr la piept și le-am spus că suffăr de trii ani și atunce ei mi-aș zis că este de anevoe ca să mă caut, pentru că boala poate ca să se învechească. Cit pentru bani, voi așteptă până la răspunsul dumitale, iar altmintrelea domnul Hufeland mi-aș sfătuit ca să ceru această sumă de la bancheriul cu care imi trimeș totdeauna bani și că el îi va trage înapoi de la dumnetă prin bancheriul Mihel Daniel. Inșă precum aceasta poate ca să te supere, nu voi face nimică până la 6 august călindariul nou și numai cu mare anevoe voi luă acești bani de la el.

M. KOGĂLNICEAN

LXIV

Berlin, 26/14 iulie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumatiale, băbacă. ...Eû la ochi mă aflu bine acum ; însă suffăr la piept din pricina vremei, pentru că cînd avem cald, cînd avem frig. Aici acum toate bolile să tîmăduesc cu deosăbite burcuturi și cu feredeii. Pentru că această apă este un fel de curățanie. Jădovul cu care ai bine voit de a-mi trimete cărți moldovinești nu aû soșit pîna acum aice... Acum am mîntuit de a bē burcut și pot a te încredința că nu mi-aû rămas măcar o pără în pungă. Dumnetă imi scrii dacă nu pot ca să beû burcutul în casă ? Aceasta nu să poate, pentru că nu beû burcut firesc, adecă care este din pămînt, ci beû o apă asămine ca și burcutul, care este făcută aice de un doftor într'o grădină, unde toți aceia care o beû să duc ; pentru că apa aceasta este caldă și aducîndu-să aceasta acasă, să răcește. Aceasta doftorul mi-aû poruncit. Cit însă pentru călătorie, iarăș doftorul mi-aû poruncit, zicînd că trebuie ca să schimb aer, pentru că în Berlin aerul, cînd îi cald, îi foarte scîrnav. Inșă acum nu voi face această călătorie deosăbit, ci aștept răspunsul dumatiale pentru ca să fac feredeii de mare, precum ț-am scris în săptămîna trecută. Măriia sa Vodă nu are nimică să zică de aceste călătorii, de vreme ce toate aceste le fac cu voia domnului Hufeland, care sîngur mi le-aû poruncit, apoi cu voia pastoriului și a pedagogului. Deci aștept cu mare nerăbdare răspunsul dumatiale, pentru că vremea trece. Eû astăz, după poronca doftorului, m'am hultuit de al doile oară, pentru că mulți sînt în tîrg bolnavi de vărsat ; și doftorii de aici zicu că hultuirea poate fi folositoare numai 15 ani și că pe urmă iarăș trebuie a să hultui. Bezăde Grigori s'aû dus de multă vreme cu sholerii să facă o călătorie, pentru că și el nu eră prea bine, și să va întoarce la 15 avgust. Bezăde Dumitrachi îi tot bolnav di boala știută. Noi de la 1 octomvrie avem să intrăm la un alt pastor, care aû și făcut contract. Pastoriul la care acum șidem și pedagogul ne lasă. Nu zic

nimică, însă cit pot ști, nu cred că vom fi bine acolo. Calătoria la feredei di mare o voi face-o cu un prieten a domnului Hufeland. Sfaturile care dumnetă ai bunătate ca să-mi dai, sînt sfaturile unui bun părinte și crede, băbacă, că le voi urmări și că voi căuta a mă face vrednic de părinteasca iubire a dumitale și de bunătățile Măriei Sale. Hapurile Morizon aici sînt foarte puțin cunoscute și nu pot ca să le ești, pentru că doftorul mi le-aș oprit.

Tot odată găsesc prilejul acesta, pentru ca să rog pe Milostivul Dumnezău spre a te învrednici de a pitrece bine zioa sfîntului Ilie, patronul dumilorvoastre. Îl rog zi și noapte ca să vă dăruiască o bună sănătate, zile lungi și fericite, în sfârșit să-ți îplinească toate cele ce dorești. Aceste sînt cele mai bune dorințe a mele și nădăjduesc că bunul Dumnezău le va împlini în răsplătire de bunătățile nenumărate care dumnetă ai pentru copiii dumitale. Tot odată rog pe Milostivul ziditoriu ca să mă învrednicească în puțână vreme de a vă vidă sănătos și mulțămît, ca să pot a vă zice di rost că sînt cu multă fiiască plecăciune...

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 176

LXV

Berlin, $\frac{9 \text{ avgust}}{28 \text{ iulie}}$ 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. . . . . Doftorii pe urmă aș schimbât, căci dintăi eram să merg la Dobberan, iară acum am să merg la Svinemiunde,¹ unde apa îi mai bună și mai eftin... Pentru că Svinemiunde îi mai la apus decît Dobberan și că vîntul de la miază-noapte îi oprit prin ostrovul Riugen, care are munți.

. . . Decî mă rog ca prin aceia să-mî trimești istoria Domnului Cantemir, precum și codica legilor, rubielile și *Biblioteca Romînească* de *Carcalechi* în Ardeal. . . .

Ms. 1161, f. 179

M. KOGĂLNICEAN

¹ Vezi ilustrația la fine.

CETĂȚUIA SAU CURTEA CRĂIASCĂ¹

Forma palatului crăescu este ca o masă lungă de 460 palme domnești și largă de 276 palme domnești. Electorul Frederic II a început a-l zidi la anul 1450 și zidirea s'a început la anul 1720. În năuntru palatului o mahină este făcută în formă de tulumbe, care aduce apa din râu până deasupra acoperământului. Întru acest mare palat sînt multe lucruri minunate. În șala *cavalerilor* craiul vine odată pe an și acolo dă cavaleriile la toți aceia care s'a purtat cu credință. Este și altă șală numită *galeria icoanelor*, unde sînt o mulțime de frumoase zugrăveli. Pe urmă vine *șala cea albă*, unde familia crăiască mănîncă la sărbătorile cele mari. În altă parte a palatului șade diadohul tronului cu familia sa (căci craiul are un deosăbit palat). Prințipul Vilhelm, fratele craiului, șade și el în curtea crăiască. În altă parte a palatului sînt totdeauna odăi împodobite pentru prințipii străini, precum pentru împăratul Nicolai, cînd vine la Berlin. În rîndul al doilea este apartamentul numit camera meșteșugurilor, unde sînt o mulțime de lucruri vrednice de văzut, precum strae și armă a Hinezilor și a oamenilor sălbatici din America, corăbii a Arapilor din Africa, lăzi, vasuri de chihrimbar, ceasornice vechi cu muzică și idoli păgânești. În palat este și șala crăiască, unde este tronul, adică *spătăria*. La părțile ceî dinaintea tronului este servitul de talgîre, de ligheanuri, toate de argint, lucruri foarte scumpe care

La forme du palais est celle d'un trapèze de 460 pieds de longueur et de 276 pieds de largeur. L'electeur Frédéric II commença à le bâtir en 1450, mais le château ne fut achevé, tel qu'il est aujourd'hui qu'en 1720. Dans l'intérieur du palais il y a une machine hydraulique, qui conduit l'eau de la rivière jusque sur les toits en cas d'incendie. On peut voir beaucoup de curiosités dans ce château. D'abord *la salle des chevaliers*, où le roi vient une fois par an pour décorer ceux qui ont bien mérité de la patrie. Ensuite *la galerie des tableaux*, où il y a de très belles peintures. Puis *la salle blanche*, où la famille royale dine les jours des grandes fêtes. Dans une autre partie du palais, au premier, près des arbres (no. 1) et de la porte (no. 2) demeure le prince et la princesse royales. Dans une autre partie demeure le prince Guillaume, frère du roi. Il y a ensuite de très beaux appartements destinés pour l'empereur Nicolas, lorsqu'il vient à Berlin. Dans le second étage est *la chambre des arts*, où on trouve une quantité de curiosités, tels que des habits et des armes des Chinois et des sauvages, des vaisseaux des Africains, des coffres, des vases faits tout en ambre, des horloges précieuses avec de la musique, puis des idoles, etc. Ensuite on trouve dans le palais *la salle du trône*. Vis-à-vis du trône il y a exposé le service d'argent du roi. Il a un

¹ Vezi ilustrația la fine.

s'au făcut de Frederic cel Mare. Odăile în care Napoleon au șazut, cînd au venit la Berlin, staū încă ca atuncea pînă la cerneala și condeiul cu care au scris.

grand nombre de vases, de tables, de miroirs, tout en argent et d'une grandeur remarquable. C'est Frédéric le grand qui a fait faire ce service. Les chambres où Napoléon a demeuré sont restées encore comme alors. On voit encore l'encre et la plume dont il s'est servi.

LXVI

Berlin, 15/3 avgust 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă. Măcar că prin trecuta mē scrisoare v'am înștiințat că nu voi merge la feredeii de cît la 15 septemvrie, domnul Hufeland mi-au zis că mai bine voi face de a merge acum, fiind că vremea bună iarși au venit. Decî cu voia domnului Hufeland și cu a păstoriului purcedū astăz împreună cu domnul Beoșen, prietin a domnului Hufeland și dascălul mieū de legi...

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1161, f. 183

LXVII

13/1 septemvrie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă. Scrisoarea dumitale din 22/10 avgust au ajuns aici în $\frac{7 \text{ septemvrie}}{26 \text{ avgust}}$; însă eu nu eram încă aice, pentru că mă aflam la Svinemiunde, însă întorcîndu-mă erî cu mare bucurie am cetit-o și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu că sănătatea dumilor-voastre să află în bună stare. Eū, slavă lui Dumnezeu, mă aflu acum foarte bine, feredeile de mare mi-au foarte priit, atîta la pîept cît și la ochi...

La Svinemunde am șazut mai mult de cît nu credem, pentru că m'am răcit din început și am avut friguri din început o săptămînă; de aceia am fost sâlît ca să rămîi patru săptămîni, spre a face 20 de feredeii. Acum am prins de nouă la putere și nădăduesc cu mila lui Dumnezeu că mă voi purtă bine de acum. La 25 a lunei acestie ne mutăm la pastoriul

Ionas. Precum Ț'am scris prin trecuta mē scrisoare, banherul nu mi-aū dat bani și nici eu nu i-amū cerut, pentru că pas-toriul Sușon aū binevoit să mă împrumute cu 160 de taleri... Pentru hultuire, doftorul Hufeland aū vrut aceasta, însă pe urmă aū văzut că nu mi-aū fost nici d'un folos și că am fost bolnav de jeaba. Socotesc în Dumnezeū că te vei fi întors de la Râpî ¹ sănătos...

KOGĂLNICEAN

Domnul Hufeland cel bătrîn aū murit de vr'o cîtevā zile.

Ms. 1161, f. 184

LXVIII

Berlin 25/13 octomvrie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

...Acum sîntem atît de rău aice, încît măcar nici strae aice nu mi s'aū făcut de ajuns. Eū am fost sâlit să-mī fac un surtuc de iarnă, care costisăște 30 taleri, și o părechi de pantaloni și doă zăletce, care costisăsc 16 taleri.

Văd că toate aceste costisăsc o mulțime de bani, dară nu am ce să fac, pentru că sîntem atita de rău la pastorîul, afară de casă și de mîncare, care sînt bune, încît trebuie că toate lucrurile spre toaletă să le cumpărămū noi din banii noștri. Incît în sfișit mă voi vidē sâlit ca să mă întorc la Moldova. Decī mă rog, băbacă, aī bunătate de a mă ajuta și acuma; căci cum nădăjduesc în puțână vreme mă voi întoarce, căci acum am doăzăci de ani, și nu pot a mai răbdā ca să fiu tractarisāt ca un copil și ca să mă hrănești mai mult; vreu ca să-mī pot singur cîștigā toate cele ce imī vor fi de trebuință. De aceia precum imī scrii că surorile mele sînt în vristă de a să măritā, și că nu (aū) destulā zăstre, pentru aceasta vreu ca să învăț cit voi putē mai mult, ca întorcîndu-mă în Moldova să pot cîștigā spre a le înzăstrā, cum și dumnetā aī înzăstrat pre surorile dumitale. Iară cit pentru

¹ Una din moșiile lui Ilie Kogălniceanu, jud. Fălciu.

mine, învățătura care voi ave îmi va fi averea cea mai mare și cea mai bună care dumnetă ai putut să-mi faci, căci învățătura nici odată nu voi pute-o perde...

Domnul Alexandru Sturza să află acum în Berlin. Tot odată mă rog că cind vei ave prilej să-mi trimești ceva cărți românești, spre pildă Grammatica Moldovinească, Cantemir și altele.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sint prè plecat și supus fiu.

OPERA CRĂEASCĂ ¹

La salle d'Opera, dont j'envoie le dessin, est une des plus grandes salles de l'Europe. Au-dessus de la principale entrée on voit l'inscription en latin, dont voici le sens «le roi Frédéric à Apollon et aux Muses». Le toit est décoré de statues. C'est le théâtre le plus brillant et le plus grand de Berlin, où les œuvres des plus grandes compositeurs et des auteurs les plus fameux sont représentées avec beaucoup de pompe et de magnificence. Les décorations y sont superbes, les costumes extrêmement riches. Les ballets qu'on y donne sont les plus beaux de l'Europe. La salle peut contenir deux mille personnes. La loge royale est extrêmement bien décorée. Les jours de bal masqué on élève le parquet et le parterre au niveau du théâtre, de manière que le tout forme une seule et même grande salle, où il y a place pour marquer 4000 masques. On donne dans ce théâtre des opéras, des ballets et des tragédies, ainsi que de grandes comédies. Aujourd'hui nous n'avons pas de gran-

Acest teatru este unul din cei mai mari din Europa. Deasupra ușei cei mari este o inscripție latinească, care însămnează «Craiiul Frederic lui Apolon și muselor», Acoperemîntul este împodobit cu statue. Acest teatru îi cel mai mare și cel mai frumos din Berlin, unde cele mai frumoase tragedii, opere, baleturi și comedii să dau cu mare pompă și frumuseță. Decorațiile sint foarte bine zugrăvite, straiile foarte scumpe. Baleturile sau jocurile care să dau pre acest teatru sint cele mai frumoase din Europa. Teatrul poate sa încape pân la două mii de oameni. Lojia crăiască îi foarte bine împodobită. Cînd sint baluri mascuite, atunce parterul să rădică tot una ca și ștena, încît atunce șala poate să primască mai mult de patru mii masce. Acum avem foarte buni actori și actrițe, numai cîntăreții sint mai buni la Viena. Actrița cea mai bună este Șarlotta Hagn, acăruia trimăt portretul. Acest teatru a fost zădit la anul 1740 supt Fride- rich cel Mare. El este zădit într'o formă de paralelogrammă de două

¹ Vezi ilustrația la fine.

des cantatrices : la première danseuse et Mme Taglioni et Marie Amiot. La grande tragédienne c'est Prelinger, qui est la plus grande actrice de toute l'Europe, mais elle est vieille. La plus belle et celle qui sera un jour très célèbre c'est Mlle Charlotte de Hagn, dont je vous envoie le portrait. Je le connais beaucoup, car nous avons habité un mois dans la même maison qu'elle. Il faut regarder le portrait de loin, pour qu'il ressemble.

sute săizăci și unu picioare de lung și o sută și trei de larg. Deasupra ușei este săpat în piatră Apolon și cele două muse ; pe urmă Orfeus, care înblânzești cu lira sa fiarele sălbatice.

Ms. 1161, f. 188 și 189

KOGALNICEAN

LXIX

Berlin, 14/2 noemvrie 1836

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile duminale, băbacă.
 ...Măria sa Vodă n'au trebuit să se minie pe mine, pentru că nu sînt vinovat: 1° m'am dus la Svinemiunde pentru că eram bolnav ; precum ai văzut prin cartea doftorului ce am trimes ; 2° avem voia lui Hufeland, a pastorului și a pedagogului ; și 3° Hufeland mi-au zis că au înștiințat pre Măria sa Vodă de călătoria mē. Dumneta poți să întrebă pre cucona Săftița Paladi, cum sînt toate lucrurile scumpe la feredee de mare și mai ales aici în Prusia, unde sînt atîta oameni care merg la feredee, și atunci mă vei crede că am cheltuit atîta bani, cît am putut măi pușintel. Măria sa Vodă zăce iarășă nu am pe ce cheltui 6 galbeni pe lună, pentru că aice oate sînt plătite în socoteala Măriei Sale. Aceasta are deoșbiră. Pentru că întăi mi-am cumpărat multe mobile în odaia nē din banii mei, spre pildă o canapē, o masă, un sfeșnicar, pentru că mobilile care pastorul mi-au cumpărat eră o măsușă goală, un pat și patru scaune. Acește și bezădelile au cumpărat din banii lor. Al doile, multe lucruri pentru tualetă tu zis Hufeland ca să ni le cumpărăm din banii noștri...

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă,
și sint al dumitale pre plecat și supus fiu

M. KOGALNICEAN

Ms. 1161, f. 192

LXX

Berlin, $\frac{4 \text{ ghenarie } 1836}{23 \text{ dechemvrie } 1837}$

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
...Eram în mare îngrijire, pentru că socotind triizăci de zile pentru ducerea și întoarcerea unei cărți, am primit răvașul dumitale tocma cincisprezăce (zile) mai târziu; însă am văzut că nunta suroră-meî a fost pricina... Am văzut, băbacă, și cele ce-m scrii pentru cheltuiala care o fac, dară de vreme ce sint aici în Berlin cu bezădelile, nu pot ca să nu cheltuescu acele trebuincioase, divreme ce mergu în acele adunări ca și ei; nu pot ca să mergu pe jos și ei în butcă, nu pot ca să mergu prost înbrăcat... Cind eram acasă, atunce un galbăn îmi eră de ajuns, căci avem acolò toate de la dumneta, bani pentru teatru, butcă pentru plimbare, cărțile trebuincioase spre învățat și multe altele; iar aice sint sălit să cumpăr toate din punga mè, până și multe strae; și ia sama, mă rog, că aice toate sint de doăsprezăce ori mai scumpe de cit la Iași. Ce la Iași cumperi cu un leu, aice îl cumperi cu un taleru. . . . Bezădelilor le-am spus înainte că era zioa Măriei Sale, însă aș zis că n'aș vreme ca să-i scrie, apoi eu nu sint vinovat. Acum bezădelile aș zis că îi vor scrie și vor trimete cărțile cu vărul lor Alexandru Sturza. Iară eu îți trimet o scrisoare pentru Măriia Sa Vodă, rugindu-te ca să i-o dai, dacă o găsești cu cale. Totodată eu acest prilej ca să îți arăt cu cite rugăciuni ferbinte am rugat pre Milostivul Dumnezău ca să împlinească toate cele ce vei dori în sfintele sărbători viitoare, în tot anul și în toată viața dumitale. Il rog zi și noapte ca să-ți dăruească o viață fericită și îndelungată, zile sănătoase și cu bucurie, ca să poți vidè norocirea fiilor și fiicelor dumitale. Dorul meu cel mai mare și

măhniciunea mea este că nu sînt acasă, ca să pot a-ți arăta prin fapte cît îți sînt de cunoscătoriu pentru nenumeratele faceri de bine cu care dumneta m'ai dăruit de la cea mai mică copilărie a mè.

Aici am petrecut foarte măhnite sărbători. Am fost mai totdeauna acasă pentru că mă răcisem într'o sară. Poimîni Vineri, fiind nașterea Domnului nostru Hristos, voi merge la biserică.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumatiale, băbacă, și sînt al dumatiale pre plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN.

Ms. 1162, f. 1

LXXI

20/8 ghenarie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînila dumatiale, băbacă. ...Cât pentru Biblioteca Romîneasă am găsit-o aice de cumpărat; de aceia nu trebuie ca să-mi trimeți alta...

Îți alătorez aice înștiințarea a unei istorie a Moldovii și a Valahiei, care am scris-o în limba franțuzască. Înainte de a începe a o tipări, am arătat-o domnului Consilierului de Stat Alexandru Sturza, și m'aŭ lăudat zicîndu-mi că am făcut bine de a scrie istoria patriei mele. Sînt acum aproape de trii ani de cînd am purces de la Moldova; de atunci și până acum am întrebuițat vremea ce am avut spre odihna mè, spre a scrie această carte. Fiind acum la Berlin, am aflat în biblioteca crăească multe hârtii atingătoare de Moldova și Valahia. Domnul Alexandru Sturza mi-aŭ spus și dat multe înștiințări asupra trebilor rusăști cu Moldova și la purcedirea mè de la Iași am luat cu mine multe litopisăști. Decî istoria care scriu, nădăjduesc că va plăcè Măriei Săte, căriia vreŭ să arăt că știu a fi vrednic de cheltuelile care are cu mine. O mare parte a istoriei îi scrisă acum, afară de istoria noă. Mă rog dar, băbacă, precum dumneta ai fost de atîta de mult întrebuițat în ocârmuirea pămîntenească și că poți ceretă în arhivele statului, să-mi trimeți proclamația lui Ipsi-

lanti la anul 1821; proclamația împăratului Neculai la intrarea Rușilor în Moldovva la anul 1828; scrie-mi mă rog, cite suflute și câji lăcuitoři are acum Moldova.

Tot odată am să mă rog, băbacă, că precum banii care mi-ai trimes nu-mi ajung acum pentru tipărirea istoriei, să ai bunătate să mă împrumuți, sau să-mi dai înainte 70 galbeni și până în patru luni, când această istorie va fi tipărită, atunce o voi vinde și voi câștigă iară banii tipăririi. Măria Sa Vodă poate că fiind mulțămît va cumpără multe cărți; și chiar fără de aceasta, cum sînt mulți Evropei, care să interesesc la Moldova, vor cumpără istoria mē.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

M. KOGĂLNICEAN

Mă rog, băbacă, ascultă rugămintea mē și nu o lepădă, căci, crede, nu am scris o scârnăvie și o carte ră.

Ms. 1162, f. 5.

LXXII

Berlin, 13/1 februarie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.
 . . . Acei 50 galbeni care dumneta ai fost atita de bun de a-mi trimete, i-am primit, precum v'am și înștiințat prin trecuta mē scrisoare. Însă, băbacă, îți voi mărturisi că din acei 50 galbeni mi-au rămas deabiē un galbin în pungă; căci îndată ce i-am primit, am dat 30 pentru tipărirea istoriei mele și pentru cumpărătura unor cărți trebuincioase; căci acum măcar cărți nu ni să dă din banii Măriei Sale. Însă în trii luni, cînd cartea mē va fi istovită, voi avē iarăș banii care am cheltuit. Precum v'am rugat prin trecuta mē scrisoare, mă rog, băbacă, încă și acum ca să-mi înaintezi leafa, încit să-mi trimeți 70 galbeni pentru istovirea cărții, precum și pentru cheltuiala mē; căci nădăduesc că și Măria Sa Vodă va fi mulțămît, văzînd că nu am prăpădit vremea în țară străină. Până acum am tipărit șasă coale și mai am încă 14

de tipărit. Am arătat cartea mē la mulți profesori de la Universitatea de Berlin și ei m'aū îndemnat ca să o dau la lumină. V'aș trimete de pe acum acele șasă coale tipărite, însă precum ar costisă prea mult, le voi trimete cu prilejul cărților care să trimet de stăpînirea prusienească la consulatul din Moldovva. Mă rog dară, băbacă, ai bunătate de a-mi trimete încă 70 de galbeni și pe urmă nu-mi vei trimete cît vei vroî.

Adevărat că Măriia Sa Vodă face o mulțime de cheltuele cu mine; dară dacă ar vrē, ar putē să nu le facă. Pentru noi patru il ține pe an 2500 de galbeni, adecă 625 galbeni pentru fiește carele. Această cheltuială îi prē mare; eū m'aș mulțami cu jumătate, adecă cu 300 galbeni pe an; căci în loc ca să plătesc dascalii acasă, care costisăște o mulțime de bani, aș merge la Universitate, unde merg și rudeniile craiului și unde costisăște pe an poate o sută de taleri. Pe urmă, fiind într'o familie, costisăște odaia și mîncarea mult mai mult de cît cînd aș șadē sîngur; căci fiind sîngur m'ar costisă odaia 200 taleri și mîncarea cu zacusca și altele iar 200 taleri; pentru strae iar 200; fac cu totu:

Pentru universitate	100	taleri
Pentru odae	200	»
Pentru mîncare	200	»
Pentru strae	200	»
Pentru cărți	100	»
Pentru mărunțușuri, leafa pe lună	200	»
fac	1000	taleri

O mie de taleri saū trii sute de galbeni îi mai tot una. Toți studenții cei bogați n'aū mai mult pe an pentru învățatura lor; apoî poți să vezi ce economie mare ar putē să facă Măria Sa Vodă, ar putē să cheltuiască numai jumătatea de ce noi îi costisăm acum. Adevărat că pentru bezădelile acestea nu s'ar cadē, pentru că aū trebuință încă de un pedagog, dară eū sint acum destul de bătrîn sa să știu ce-i binele și ce-i rău.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile și sint prè plecat și supus fiu

M. KOGALNICEANU

Ms. 1162, f. 8

LXXIII

Berlin, 21/9 februarie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Astăz am și primit răvașul dumitali din $\frac{25 \text{ ghenarie}}{6 \text{ februarie}}$ prin care văd că din mila preaputernicului mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare și mă grăbesc a-ți răspunde. Eu mă aflu sănătos, iar pentru că nu mă păzâsc, aceasta poți să vezi prin gazete că mai toți lăcuiorii din Berlin au fost bolnavi de gripă. Precum v'am înștiințat, banii toți care dumneta ai fost atîta de bun de a-mi da i-am dat pentru cheltuiala tipăririi istoriei.

Acum este prea târziu ca să încetez de a tipări, pentru că zăce coale sint tipărite; însă Măriia Sa Vodă nu are a să spăimîntă, pentru că în toată istoria-mè nu este nimica care să poată supăra sau pe Turci sau pe Ruși. În acele zăce coale care sint tipărite îi scrisă istoriia veche; iar pentru viitorime am lăsat pentru patru săptămîni ca să nu să mai tipărească nimica, vrînd a avè poronca Măriei Sale. Până în anul 1800 și Fotino au scris istoria Moldovii și el eră supus Sultanului. Decî până atunce, adecă până la 1800, Turcii n'au a să atinge de nimică. Iară de la 1800 încoace, înainte de a tipări, voi trimite în scris istoriia mè Măriei Sale lui Vodă și după ce o va ceti și o va încuviința o voi tipări-o. Spune dară Măriei Sale lui Vodă că-l rog să poroncească aghentului prusienescu ca să scrie aice ca să pot trimete prin curierul stăpinirei manuscriptul mèu. Istoriia mè poate eși la lumină doă sau trii luni mai târziu de cit la Martie, decî Măria Sa Vodă va avè vreme de a cercetă. Decî până la primirea răspunsului dumitale nu voi tipări nimică; iară ca să las cu totul și pentru vecinicie nu pot, pentru că multe gazete au vorbit

de cartea mè ; și dacă în anul 1837 nu o aş da-o la lumină, toată lumea m'ar batjocori. Încă odată, băbacă, te încredințaz că nu-î nimic rău de Ruși sau de Turci ; căci dacă aş vorbi rău, cartea mè n'ar pute întra în Moldova și am scris mai mult pentru patriia mè. Mi-aũ părut foarte rău că dumneta, precum și Măria Sa Vodă, ați putut crede că voi face în orice chip rău familiei noastre sau făcătoriuului de bine al meu. Eũ singur știu că fiind în Moldovva nu pot scrie rău, însă nu scriu pentru ca să vorbescu rău, ci bine, împotriva minciunilor care călătorii străini scriũ asupra Moldovii, precum sînt vr'o citevã săptămîni deputatul franțuzesc Sen Marc Girardin¹ aũ scris în Jurnalul de Debã o mulțime de rãutãți. Mă rog darã, băbacă, fă ca Măria Sa Vodă să-mi dee voe să urmez istoria mea măcar pânã la anul 1800, și crede că voi căutã a zice adevãrul, fãrã a zice rãul. Aștept cu mare nerãbdare rãspunsul dumitale.

Cu multã fiiascã plecãciune sãrut mînile dumitale și sunt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 12

LXXIV

Berlin, 22/10 martie 1837

Cu multã fiiascã plecãciune sãrut mînile dumitale, băbacã. . . . Pentru tipãrirea cãrții am scris dumitale în trecuta lunã precum și Măriei Sale. De atuncea pânã acum n'am tipãrit nimica : acele zãce coale care am tipãrit pânã acuma le-am dat de le-aũ cetit dumnealui Alexandru Sturza² și mi-aũ zis cã n'aũ vãzut nimicã întru ele care sã poatã atinge curtea

¹ Saint-Marc Girardin, *Souvenirs de voyages et d'études*, Paris 1852, publicate întâi în *Journal des Débats* din 1836 și 1837. Autorul spune în adevãr aici uneori lucruri absolut neserioase, ca de pildã cele despre moralitate în Moldova.

² Vãrul lui Mihail Sturdza, consilier de stat în Rusia, consilier intim al lui Nicolae I, țarul Rusiei. A trãit între 1788 și 1854.

rusască sau turcească. Dinpotrivă m'aŭ lăudat pentru ideia
me și mi-aŭ făgăduit că va scrie Măriei Sale lui Vodă în
favorul meu. Când am început lucrul acesta, nu mi-aŭ venit
nici cacum în gînd că voi avè atîta a sufferi. Adevărat este
că în Franția am făcut o mare nebulie de a cumpără atîte
cărți; iar cît pentru primbările carele dumneta zăci că am
făcut pe la feredee, le-am făcut pentru sănătatea mea și cu
poronca doftorilor: căci nu aș fi putut a rămînè mai mult
în Berlin, în aer necurat. Dumneta știi foarte bine că sufăr
de pept și în vara aceasta doftorii aŭ poroncit lui Bezadè
Dumitrachi și mie ca să facem feredee; de aceia domnu
Hufeland aŭ zis că va scrie Măriei Sale lui Vodă. Iar cît ce
zici că să trăg banii de la tipărit, aceasta nu pot să o fac,
pentru că tipărirea a zăce coale de hârtie costisăște mai mult
de 60 de galbeni, afară de înștiințările tipărite și de osti-
nelile librerului. Iar dacă dumneta nu vreî să-mi dai nimic,
apoî eu nu pot ce face. Ce veî face va fi bine. Însă cum
până la 1 mai avem încă 38 de zile și că de la întăi mai ai
să-mi dai leafă, mă rog ca să mi-o trimeți îndată, ca să poată
ajunge aice la Berlin până la sfârșitul lui Aprilie. Din leafa
viitoare voi plăti datoriile care voi face până la 1 mai; de
vreme ce de la întăi februarie nu-mi rămăsă să măcar o pără
în pungă. Mă rog dar, băbacă, fă ca Măriia Sa să-mi răs-
pundă la răvașul ce i-am scris, pentru ca să știu ce am să
fac. Orî că mă va opri, saŭ că îmi va lăsă voe de a tipări
istoria mea, am judecat fără strămutare de a cere ca să mă
întorc în Moldovva în viitoarea iarnă; căci sînt acum ostenit
de a mă vidè probozit pentru lucruri nevinovate. Știu foarte
bine că eu costisesc o mulțime de bani și dumatiale și Măriei
Sale; de aceia vreŭ să pun un sfârșit la aceste cheltue.
Vreŭ să mă hrănesc eu singur. Întorcîndu-mă în Moldovva,
voi sluji pre Măriia Sa, spre mulțămire, cît va avè trebuința
de mine, fără a-i cere cevă. După aceasta vreŭ să mă duc
să trăesc la țară, singur și slobod, fără a rugă saŭ a sluji
pe cinevă: căci slobozenia mi-î mai scumpă de cât un rang
mare și bogăția.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Prin o carte a cucoanei Săftiței Paladi am văzut că Măria Sa aŭ trimes la Berlin, ca să ne vadă, pre dumnealuî Crasa, directorul Academiei din Iași; mă mier că dumnetă nu-mî scrii nimică.

Ms. 1162, f. 15

LXXV

Berlin 13/1 aprilie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

Cu mare bucurie a sufletului am primit răvașul dumitale din 30/18 martie; și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sănătos. Tot cu răvașul dumitale am primit și o carte de la dumnealuî Tisò din partea Măriei Sale lui Vodă, însă scrisă trii zile mai înainte de a dumitale, prin care îmi scrie că Măriia sa Vodă nu primește ca să tipărescu istoria înainte de a-î trimete tetragele. Însă răvașul dumitale m'aŭ liniștit, căci vādū că Măriia Sa Vodă îmi dă voe de a o tipări până la 1800. Iar de atunce voi trimete Măriei Sale lui Vodă istoria până la sfârșitul istoriei. Decî îndată ce voi găsi prilejū, voi trimete la Iași manuscriptul meū. Eū aice dasăm toată istoria mē până la anul 1600 domnului Alexandru Sturza și aŭ fost foarte mulțamit și după aceasta aŭ scris și Măriei Sale în favorul meū. Crede, băbacă, că voi ascultă în toate poroncile dumitale și a Măriei Sale lui Vodă și că voi scrie numai lucruri care să placă Măriei Sale lui Vodă. Iar pentru ce-mî scrii, că aice tipografiile sau libreriî cumpără de la cei ce scrie istorii tetragele, este adevărat; dară aceasta să face numai cînd librerul are nădejde că va câștigă ceva. Iar de la istoria mē nu are prè mult a câștigă; căci nu sunt atâța de mulți, care să interesescu pentru Moldovva și Valahia. De aceia

trebuie ca să plătescu eu cheltuelile tipărireii, însă și câștigul îi al meu; și pentru a perde nu mă temu, căci numai că s'au auzit în Evropa că să scrie o istorie a Moldoveii, mulți străini s'au și înscris în catalog; deci îndată ce cartea me va eși, sint până acum mai mulți de cât o sută care o vor cumpără; și în Moldovva nădăjduescu că să vor cumpără multe cărți, pentru că cartea me îi scrisă în limba franțuzască.

Mă rog dară, băbacă, caută ca să-mi găsești istoria lui Cantemir; această carte îi tipărită la mănăstirea Neamțului¹; deci mă rog scrie starețului și îi-o va trimete. Tot odată te rog ca să-mi trimeți și legile lui Vasilie Vodă, căci acum învățu doă ceasuri pe zi legile la vestitul Savigni² la Univer-sitate. Mă rog să-mi trimeți și toată *Albina Românească* de la început până la sfârșitu ei, adecă până la 1835, căci îmi este trebuinciosă pentru istoria me. Aceste să mi le trimeți prin vr'un Jădovă sau de la Galați la Viena cu vasul de aburi sau să vorbești cu dumnealui Tisò de nu s'ar putè trimete prin consulul prusienesc. Eu însuși scriu acum și domnului Tisò pentru aceasta. Acei 50 galbeni care ai bunatate de a-mi trimete nu i-am primit până acuma, însă, băbacă, mă temu că nu îmi vor ajunge pe patru luni, pentru că, fiind că am plătit mult pentru tipărireii cărții, am făcut vr'o 80 taleri datorii.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sint al dumitale prè plecat și supus fiu

KOGALNICEAN

Băbacă, cît pentru a învăța mătăsăria, răchieria și creșterea oilor spaniolești, aceasta o dorescu și eu din toată inima me, însă mă rog, roagă pe Măriia Sa Vodă ca să scrie domnului

¹ *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor*, Iași, 1835.

² Frédéric-Charles de Savigni (1779—1862), jurisconsult german, dintr'o familie franceză emigrată din Metz, numit în 1810 profesor de drept roman la Universitatea din Berlin.

Hufeland de a mă pune în stare de a face aceasta, căci poate că pe mine nu mă va crede.

Tot o dată te rog trimete pre o slugă la Matei Milo ca să-mi dea niște cărți care îmi sînt trebuincioase pentru istoria mè.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

KOGĂLNICEAN

13/1 aprilie 1837

Mă rog, băbacă, dacă reglementul organicescu¹ s'aŭ tipărit să mi-l trimeți; iar de nu, apoi trimeti-mi măcar regulamentul Valahiei, carele știu că s'aŭ tipărit.

Ms. 1162, f. 18

LXXVI

Cu multă plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Scrisoarea dumitale din 5/17 aprilie cu mare bucurie am primit-o și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu din a căruia milă mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare. Eu slavă a tot puternicului mă aflu foarte bine. Îmi pare însă foarte rău că Săftița ũ încă bolnavă de cori.

Pentru tipărirea cărții am și răspuns dumitali prin trecuta mè scrisoare, precum și domnului Tisò.

Banii, adecă 50 galbeni, care dumneta ai avut bunătatea de a-mi trimete, i-am primit; însă, băbacă, spre a-ți spune adevărul, acești bani nu-mi vor ajunge patru luni; pentru că precum ț-am scris în trecutele mele scrisori, banii care dumneta mi-ai trimes de la întâi ghenarie până la întâi mai, i-am dat mai toți pentru tipărirea cărții și de aceia am fost sălit să fac datorii care s'aŭ suit până la 80 de taleri; deci primind acum de la dumneta 160 de taleri, am dat pentru datorii jumătate din această sumă; deci mi-au rămas 80 de taleri pentru patru luni leafă; iară din acești 80 de taleri am

¹ Regulamentul organic

fost sâlit ca să plătesc 40 pentru mathimă la Universitate ; căci Măria Sa Vodă a scris dăunăzi domnului Hufeland că nu plătește nici o mathimă la care bezădelile nu sînt ; și cum bezădelile nu sînt încă în stare de a merge la Universitate, sînt sâlit ca să plătesc pentru fiește care ceas zăci taleri pentru șasă luni. Decî să eă doă ceasuri de legî la domnul Savigni, apoi fac pe șasă luni doăzăci taleri ; pe urmă am să plătesc încă 20 taleri pentru codicile legilor latinești. Așa îmi rămâne numai patruzăci de taleri pentru patru luni și dumneta poî să judeci că atâta puîni bani nu pot să-mî ajungă ; decî mă rog, băbacă, caută de a mă împrumută cu ceva bani sau trimete-mî acum leafa mē pe patru lunile viitoare, adecă pe septemvrie, octomvrie, noemvrie și dechemvrie ; căci apoi cartea mē va fi tipărită și atunce voi avē bani de ajuns.

Cît pentru domnul Crasa, el încă n'aă venit aice, încă nici nu cred că va veni. Iară dacă să va întâmplă ca să sosască aice, voi face ce ai poroncit ; iară dacă vreo dată voi putē ceva, voi căută a mă răsplăti de o asămîne mîndrie a lui.

Mă rog, băbacă, caută de a-mî trimete cărțile pentru care v'am rugat ; căci îmi sînt foarte trebuincioase.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sînt al d-tale prē plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEAN

Berlin $\frac{5 \text{ mai}}{23 \text{ april}}$ 1837

Ms. 1162, f. 24

LXXVII

Berlin $\frac{2 \text{ iunie}}{21 \text{ mai}}$ 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Doă scrisori de a dumitale din 24/12 april și din 2/14 maiu le am primit mai tot odată și decî mă grăbesc de a-ți răspunde. Prin amăndoă răvașurile văd că toîi vă aflaîi în bună stare, pentru care mulțamesc atotziditoriului din acă-

ruia milă mă aflu și eu sănătos. Precum însă la ochi tot suffăr ceva, am să încep acum a bè din nou burcut.

Cât pentru ceia ce-mi scrii că nu trebuie [să] nădăduesc că voi vinde multe cărți în Moldovva, la aceasta ni[cî] odată n'am gândit; căci acum Moldovenii protimisăsc a dă sute de miș de lei pentru carete și marfe de la Viena și de la Lipțca de cit a da un galbin sau doi pentru o istorie a patriei lor. Însă străinii și Muntenii o vor cumpăra-o, căci până acum am și primit înștiințare de a trimete în Franța, Țara Nemțească și Rosia că la vro cincî zăci de istorii, și în Valahia ca la vro doăzăci. Domnul Tisò mi-au cerut și el doăsprezăce istorii.

Mă rog, babacă, fă tot ce este în puterea dumitale de a-mi trimete cărțile pentru care te-am rugat. Un prilej bun este de a le trimete la Gălați, ca de acolo puindu-să pe corabia cu aburi să sosască la Viena și de acolo să mi să trimată aice la Berlin; însă mă rog trimeti-le-mi cât mai în grabă.

Tot odată mă rog să-mi scrii dacă reglementul s'au tipărit; de este așa, trimeti-mi-l. Scrie-mi mă rog, babacă, cite milioane de suflète trăesc în Moldovva și la cit să sue birul și dajdiile care primește hazneaoa, precum și cheltuelile care să fac pentru oști și pentru ceelalți dregători.

Acei 50 galbină care dumnetă mi-ai trimes i-am primit, precum ț-am scris. Însă mă rog, babacă, de a mă împrumută cu 70 galbină pentru tipărirea cărții, căci toată leafa mē am dat-o, după ce mi-am plătit datoriile și la Universitate, și acum am rămas fără nici o păra. Acești 70 galbină vei putē să mi-i socotești la leafa viitoare, îndată ce tomul întâi al istoriei mele va eși la lumină.

Eu gândesc că dumnetă ai mers cu Măria Sa în întimpinarea Sultanului. Scrie-mi, mă rog, cine au mers cu Domnul la Sălistra.

Dacă vei vedē pe dumnealui Asachi, roagă-l mă rog, babacă, să-mi răspundă.

Tot odată mă rog, babacă, de a-mi trimete o zugrăvală

cu boele a uniformei unui ofiter de cavalerie moldovinesc, căci acum avem două sute de taleri pe an de la Măria Sa Vodă și din acești bani trebuie să ne facem strae; deci aș dori ca să-mi fac uniforma, însă nu știu cum îi acum. Epoleturile, palașca și marca de la chiveră veți pute să mi le trimiteți pe Dunărea la Viena. Dacă veți pute, trimeteți-mă rog toată chivăra. Aici toate sunt liniște.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sunt al dumitale prea plecat și supus fiu

MIH. KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 27

LXXVIII

Berlin 25/13 iunie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă.

Prin răvașul dumitale din 24 mai (6 iunie) văzînd că sănătatea dumilorvoastre să află în întregime m'am bucurat din fundul sufletului și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sănătos.

Acei 50 galbină care dumneta ai avut bunătațe de a-mi trimete, i-am primit alaltaeri. Inșă mare a fost mirarea mē văzând că de odată dumneta îmi scădezi leafa mē din 12 galbină la 6 galbină. De la întăi ianuarie dumneta mi-ai trimes 50 de galbină pentru patru lună, pe urmă la 20 april iar 50 galbină pentru alte patru lună; deci acești 50 galbină care mi-ai trimes acum mi să cuvin pe luna septemvrie, octomvrie, noemvrie și dechemvrie. In loc de aceasta dumneta puindu-mi numai 5 galbină pe lună îmi scrii că numai de la 1 septemvrie 1838 am a cere leafă. Aceasta o scriu dumitali că mi-i cu neputință; șasă galbină pe lună nu-mi ajung nici într'un chip, măcar de aș face cea mai mare iconomie. Dumneta știi foarte bine că ț-am scris în luna lui dechemvrie, arătîndu-ți că din acei șasă galbină sînt sâlitate de a cheltui pe lună doi sau trii pentru hârtie, cărți și tualetă; îmi rămân dară numai trii galbină, adecă zăci taleri, adecă pe zi zăci

groși. Ce să fac cu această sumă mică într'o țară unde toate is așa de scumpe? Bezădelile primesc de la Domnu 5 galbină și de la cucoana Săftița 4 galbină, în tot noă; noă galbină le ajung, pentru că toate lucrurile li să cumpără în cheltuiala Măriei Sale. Pentru mine îi almintrile; când ceru ceva, mi să răspunde că Domnul nu aū dat bani pentru aceasta. Am trebuință de cămeșe, de băsmale ceva mai delicate, trebuie să le cumpăr din banii mei; am trebuință de un dascal deosăbit, trebuie să-l plătesc eu, în loc că pentru beizădele îl plătește Măria Sa; acum spre pildă eu¹ burcut din poronca doftorului; aceasta trebuie să plătesc eu, în loc că bezădè Dumitrachi are să meargă să facă feredee de mare în socoteala Măriei Sale. Vezi deosăbirea. Și apoi acum nu mai sînt un copil; am doăzăci de ani, sînt un om, am multe cunoștințe și prietini; când eram la Liunevil putem să mă mulțămesc cu trii galbină, căci toată zioa șădēm în casă. În Berlin aceasta nu pot să o fac și cînd mergi în familii, nu pot să mă duc cu 10 groși în buzunar, de vreme ce o păreche de mănuși ce port numai o zi mă costisescu 17 groși. Decī îi scriu, băbacă, că dacă dumneta nu poți a-mi da mai mult de șăsă galbină, apoi roagă pe Măria Sa Vodă ca să mă cheme în Moldovva. Acolo chiar de aș lucra la pământ, aș putè agonisi pinea mē de toate zilele. Aice trebuie să cheltuesc fără să câștig ceva. Ți adevărat că viind acum la Moldovva, tot rodul învățăturilor mele să va prăpădi; căci până acum am învățat științe pregătitoare și acum am a începe de a învăța înainte științe.

Din acești 160 taleri care mi-ai trimes imi trebuesc 40 pentru burcut; cum vreți ca să pot trăi cu 120 taleri până la 1 septembrie 1838, mai mult d'un an? Nu zic că voi cere ceva, dacă voi câștiga ceva de la istoria mē; dară aceasta va fi foarte greu, pentru că dintâi trebuie să trag o sută de cărți pentru tipărire; și apoi voi ave a nădăjdui ceva câștig. Dacă

¹ iau

voi câștiga, băbacă, să fii sigur că nu te voi supăra, dar dacă nu câștig, ce să fac?

De¹ domnul Tisò Ț-au spus că aice în Berlin dascalii de la Universitate să plătesc de la stăpânire, aceasta nu este cu totul adevărat; dascalii primesc ceva de la ocârmuire; dară eu și de la școleri. Fiește care ce merge să îmvețe, plătește dascalului de la 10 până la 20 taleri pe șasă luni. Dacă dumnetă nu crezi aceasta, îți voi trimete o încredințare de la d. Hufeland.

Că Măria Sa Vodă v'au zis că învățătura legilor de aici este de prisos pentru un Moldovan, aceasta este o greșală din parte mè. Eu nu am scris dumitale că vroesc a învăța legile Prusiei, ci legile romane, de la care vin și legile Moldaviei. Deci fiește care om care vrè să știe bine legile patriei sale trebuie să cunoască matca lor, care este codica romană sau împărătească a lui Justinian.

Cât pentru mătăsărie, facere de rachiu și educația oilor spaniole, aice să află la Universitate profesori care dau dințai theoria și apoi mergu cu școlarii prin fabrice și le arată cum sînt și cum să fac. Odată ca să văd aceste fabrice nu poate să-mi ajungă ca să pot și eu face altele în Moldova. Imi trebuiește un an măcar; căci spre a putè face un lucru trebuie să-l cunosc; și de aceia trebuie să învăț și theoria și practica fabricilor.

Îți mulțămesc foarte mult, băbacă, de bunătatea ce ai avut de mi-ai trimes însămnaarea norodului Moldaviei; mă rog însă, băbacă, de a scrie la București spre a-mi trimete și însămnaarea norodului și veniturilor Valahiei.

Tot odată mă rog de a-mi trimete cât mai de grabă Cantimir precum și *Curierul Românesc* și *Albina Românească* și celelalte cărți de care am rugat pe dumnetă. Acum vin mulți Jâdovvi la Liptca sau poți să mi le trimeți pe Dunărea. Măcar că codica lui Vasile V. V. nu este astăz pusă

¹ dacă

în lucrare, însă tot îmi este trebuincioasă; poate că să găsește în mănăstirea Neamțului.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale și sînt prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 35

LXXIX

Svinemiunde 21/9 iulie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Răvașul dumitale din 13/25 iunie cu mare bucurie a sufletului l-am primit și am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mult mie scumpă sănătatea dumi-lorvoastre să află în bună stare. Cât pentru mine vei ști că mă aflu și eu sănătos. Pentru cărțile care ai găsit îți mulțămesc foarte mult; însă mă mier de ce nu este slobod de a trece peste hotar reglementul¹. Baniî care dumnetă mi-a trimis i-am primit de demult, precum am și scris dumitale prin trecutele mele scrisori; și tot odată v'am înștiințat că acești bani nu pot să-mi ajungă pe atîta vreme, pentru că cheltuelile îs prea mari. Bezădè Dumitrachi cu pedagogul s'au dus la Helgoland², în ostrov, să facă feredee de mare; iar după purcederea lui, pastoriul Ionas cu bezădè Grigori și cu Vogoridi au hotărît ca să meargă la Svinemiunde³ și la Puțar, un sat a grafului Sverin. Precum doftorul mi-au poruncit ca și în anul acesta să fac o mică călătorie după luarea burcutului, apoi am venit și eu la Svinemiunde și la Puțar, unde voi rămâne pînă la 3/15 avgust. Am gândit foarte bine că dumnetă te vei supăra că fără să-ți scriu ceva te-am adus în noă cheltuele, însă dacă aș fi așteptat răspunsul dumitate, aș fi perdut prilejul cel mai bun ca să

¹ Regulamentul Organic

² Insulă în Marea Nordului în fața gurilor Elbei și Weserului.

³ Swinemunde, la îmbucătura râului Swina în Marea Baltică, în insula Usedom, — v. ilustrația la fine.

nu fac multe cheltuele; căci în anul trecut călătoria m'au costisit două sute de taleri și acum abia mă va costisi o sută, pentru că sintem împreună, și apoi singur nu puteam rămâne la Berlin, căci și fimeia și copiii păstoriului Ionas sînt la țară; și în Berlin nu puteam rămîne, căci nu am nici o pără în pungă. Cât pentru banii călătoriei, păstoriul a avut bunătate de a mă împrumută și mi-au zis că îi voi plăti când îi voi avè. De aceia, băbacă, nu trebuie ca să te sălești spre plata lor. Tot odată trebuie mai bine să-ți scriu acum, de cît prè târziu, că toți banii care mi-ai trimes i-am întrebuișat spre a plăti o parte din datoriile mele; toate însă nu am putut să le plătesc, căci mai sînt încă datoriu cu două sute taleri la librer pentru cumpărarea deosăbitelor cărți trebuincioase istoriei mele. Cunosc că is vinovat, că am făcut rău; dară almintrele nu știu ce să fac; mai bine îți mărturisesc greșala mè și îți juruescu că de acum nu voi mai face aceste răle lucruri, de cît să-ți pricinuescu mai târziu mai mare supărări. Librerul nu îmi cere încă banii; de aceia nu trebuie să-mi trimești acum, ci când te vei îndemâna. Mă rog încă odată, băbacă, să mă erți, căci dacă dumnetă mă vei lepăda, cine va avè grijă de mine?

Tot odată nu lipsesc de a rugă pre milostivul Dumnezeu de a vărsă comoara bunătăților spre dumnetă și mă rog proorocului Ilie, patronul dumitali, ca să te ocrotească de tot necazul și de a te învrednici ca să trăești o viață îndelungată și fericită, spre bucuria celui ce să înorocește de a să numi al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 32

LXXX

Svinemiunde $\frac{2 \text{ avgust}}{21 \text{ iulie}}$ 1837

Cu multă fiiască plecaciune sărut minile dumitale, băbacă. Primind răvașul dumitale din 28 iuni (10 iuli) 1837, am dat laudă mult mult milostivului Dumnezeu că mult mie

scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare; cit pentru mine, vei ști că mă aflu bine.

Tot pentru marea bunătatea dumitale ce ai pentru mine trebuie să-ți mulțămesc și acum. Îi adevărat că dumnetă mi-ai scris că îmi trimieți 50 galbeni în socoteala de la I-iu mai și înainte, dar acest cuvânt de *înainte* pute să fie înțeles pe patru sau pe opt luni. Iară acum fiindcă dumnetă ești atâta de bun ca să-mi lași acești 150 galbeni până la sfârșitul anului 1837, crede, băbacă, că îți sunt foarte mulțămitori și că voi căuta tot prilejul ca să-ți arăt dragostea și supunerea mea.

Știu foarte bine, băbacă, că îți dai atita muncă pentru casa noastră, de aceia dară caut ca să mă întorc cit mai îngrabă în Moldova, ca atunci să lucrez eu și dumnetă să te odihnești de o slujbă de patru zăci de ani.

Prin trecuta mea scrisoare v'am supărat, știu bine, prin înștiințarea că sînt datoriu cu două sute de taleri la libreru. Aceasta am scris dumitale fiind în îndoială dacă dumnetă îmi vei trimite o noă leafă de la I-iu ghenarie 1838; iară cum dumnetă mi-ai făgăduit aceasta, apoi nu trebuie să-mi trimieți acești două sute de taleri. Voi căuta a plăti această sommă din leafa mē și din vînzarea istoriei mele, dacă voi fi atîta de norocos de a vinde destule cărți ca să pot dintâi trage cheltuelile tipăritului și apoi a câștiga ceva. Decî mă rog, băbacă, iartă-mă dacă te-am supărat. Crede că de acum nu o voi mai face. Îți voi fi foarte mulțămit numai dacă îmi vei trimite banii pentru călătoria mē la Svinemiunde; cit pentru libreru nu este trebuință, pentru că știu că ar fi o mare summă de nou lîngă atite mare summe ce mi-ai dat. Aice la Pușar are graful Sverin multe saturi; și în vreme de două săptămîni m'am îndeletnicit de a luă sama cum să săceră aice și cum să lucrează pămîntul, încît pot zice că această călătorie mi-au folosit mult în câștigarea a noă cunoștințe asupra lucrării pămîntului. La 1/12 avgust mă întorc la Berlin și la 1 noemvrie voi începe a merge la Universitate spre a

învăța teoria agriculturii sau a lucrării pământului, mătă-săria, rachieria și aborul. În această iarnă am gînd ca să învăț mult pentru ca să pot a mă întoarce mai degrabă la Moldova, ca să pot câștiga și eu ceva, și nu tot dumnetă să cheltu-ești pentru mine.

Dumnetă îmi zici că codica țivilă îi numai pentru Moldova; dară trii pătrimi din legile ei sînt legi a Romanilor.

Bezadè Dumitrachi îi tot la Helgoland, unde îmi scrie că să află acum mai bine; iară e, după ce am făcut 15 feredei de mare, mă află iară bine la piept și la ochi, încît nici odată nu m'am purtat atîta de bine. Toată zioa sînt la cîmp cu vâ-tavul său merg la vînat.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

MIH. KOGALNICEANU

Ms. 1162, f. 41

LXXXI

Berlin 26/14 avgust 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinele dumitale, băbacă.

Cu mare mîhniciune și întristare a sufletului am primit răvașul dumitale din 23 iuli (4 avgust), prin care am văzut că dumnetă și Măria Sa Vodă sînteți foarte supărați asupra mea, pentru o carte pârătoare a domnului Hufeland. Atîta de vinovat nu sînt precum aș scris; și deci vreă a-ți arată ce am făcut din punct în punct. Dumnetă veți judecă apoi.

Îi adevărat că vr'o câteva ori n'am fost de față la învățătură și în aceasta mărturisesc greșala mē. Dar trebuie să spun la ce fel de învățătură am lipsit. Acum am doăzăci de ani, sînt un om în vîrstă; sînt opt ani de cînd învăț limba franțuzască și pot a mă fâli că acum știu ceva în această limbă, încît să nu am trebuință a învăța gramatica sau a tîlmăci din nem-țește în franțuzește. La o asămine învățătură prăpădesc vremea, precum la grecește și la latinește. De aceia văzînd că aceste

învățătură nu îmi folosiă mimică, nu m'am îndeletnicit prea mult cu iale. Însă sînt alte matheme la care nici odată nu am lipsit; aceste matheme sînt matematica, filosofia și relighia. Îmi pare rău că dascalii acestor învățătură nu sînt aice ca să-ți pot trimete atestaturile sâlinței mele. Însă îndată ce vor veni de la feredee, le voi trimete. Mii și mii de ori am cerut ca să învăț după poronca Măriei Sale legile, mătăsăria, rachieria, școala oilor spaniole, însă mi' s'au răspuns totdeauna că nu este încă vreme; pentru că politica de aice este de a ne arătă așa de neînvățați cât cu puțință, ca să putem mai mult rămînē aice.

Al doile, domnul Hufeland aū zis că întrebuiņtez rău banii care îmi trimeți. Ar fi trebuit să zică *mult*, dar nu *rău*. Căci cu acei bani îmi cumpăr cărți și cărțile nu sînt o răutate.

Al triile, domnul Hufeland zice că nu am mers la o adunare a păstoriului la care am fost poftit; și aceasta nu-ı adevărat și este almintrele. Intr'o Joı păstoriul aū venit în odaia mea și mi-aū zis că astăzi adecă Joı, nu poate să-mı deē mathimă de relighie. Eū i-am răspuns: bine; eū sînt gata a luā mathima aceasta altă zi cînd veı voi, însă numai nu vineri pentrucă sînt poftit într'o adunare. Cu toate aceste el îmi zice că mă poștește vineri la patru ceasuri evropenești a fi de față la botezul fiiceı sale. I-am răspuns eū atunce «datoria mē este de a veni la botez, măcar că sînt poftit aiurea; deci voi veni». A doāa zi am mers cu beizădelile la botez și am șăzut acolō trii ceasuri și jumătate până la șapte ceasuri și jumătate seara. Atunce crezând că erā vreme de a merge în odăile noastre, m'am închinat, am eșit și m'am dus în teatru. Cînd m'am întors înapoi, sluga mi-aū spus că după purcederea mea aū fost și masă, unde toată adunarea aū fost. Aceasta n'am putut ști, pentru că până atuncia nu am fost la nici un botez a protestanților și că însuși păstoriul nu mi-aū zis nimic de *masă*, ci numai de botez. A doāa zi el s'au mîniet și fără să-mı zică ceyā, el aū vorbit cu d-nul Hufeland care aū scris Măriei Sale. Acum după ce am primit răvașul dumitali, m'am dus și l-am arătat păstoriului și el

singur aŭ mărturisit că nu sînt vinovat, pentru că el socotia că ştiem că la botezul lor este sara masă şi adunare.

Cît pentru lipsirea de respect cătră beizădele şi pentru¹ mincinoasele mele adresuri, eŭ m'am dus îndată la Hufeland şi l-am întreat de aceste pîre. El şi păstoriul au jurat pre cinstea lor că nici odată nu aŭ scris aceste minciuni; pentru că ştie că totdeauna m'am p[ur]tat cju beizădelile cum să cade şi că nici odată nu m'am fãlit cu titluri care nu am. Hufeland şi păstoriul mi-aŭ zis ca să-ŭ scriu că aceste doă pîre sînt mincinoase şi aflate în Moldova de vre un vrăjmaş a dumitale, pentru că în răvaşurile lui nu să află nimica. Bezădelile singure aŭ scris de aceasta Măriei Sale; şi dumitale mă rog ca să ceŭ de la Domnul cartea lui Hufeland şi să arăŭ pre urmă Măriei Sale că aceste sînt minciuni iscodite de vre un cine de vrăjmaş. Caută dară, băbacă, de a află numele lui şi apoi scrie-mŭ şi mie cum să chiamoă acest mincinos. Cît pentru bani, mărturisesc că am fãcut rău de am scris Măriei Sale. Insa cîtevã zile pe urmă m'am cãit de greşala mē şi de aceia am scris dumitale prin răvaşul meŭ din 24 Iulie.

Indată ce păstoriul mi-aŭ spus că m'a pãrãt, am început a nu lipsi la nici o învăţatură, cît de nefolosãtoare să fie pentru mine; şi păstoriul precum şi Hufeland mi-aŭ fãgãduit că vor scrie iară bine de mine.

Bezãde Grigori şi bezãde Dumitrachi aŭ scris Măriei Sale; însă eŭ nu am vroit să-ŭ trimet răvaşul lor, pentru că Măria Sa ar fi gîndit că aceste cãrŭ le-aŭ fãcut numai dupã rugãminte mē.

Îŭ fãgãduiesc dară de a mă purtã de acum bine, cum vroeşŭ. Cît pentru crisoarea domnului Hufeland, aceasta ŭ-oŭ trimete mãi târziu, împreună cu atestaturile dascalilor.

Cît ca să cad la jenunchi cu rugãminte la domnu Hufeland, cum dumnetã imŭ scriŭ, aceasta nu o voi face nici odată; omul trebuie să cadă la genunchi numai înaintea lui Dumne-

¹ In ms. *prin*

zeu. Să mor de foame, să fiu sărac, aceasta nu o voi face nici odată; căci atunce aş fi nevrednic de a mă numi om slobod.

Aici în Berlin, holera morbus îi straşnică; în toate zilele mor cîte 50 sau 60 şi cad bolnavi 120 sau 130. De aceia toţi acum să tem şi caută a-şi pune în rînduială trebile. Librerul mi-aŭ trimes alaltă erî socoteala şi aŭ cerut cu topuzul ca să-î plătesc. Nu aş fi ştiut ce să fac, dacă pedagogul nostru, domnul Filipi, nu ar fi avut bunătatea să mă împrumute cu două sute de taleri, care îndată am trimes la libreru. Mă rog dară, băbacă, fă toate cele cu putinţă, ca să-mi trimetţi aceşti bani pînă într'o lună, adecă pînă la 26 (14) septembrie, pentru că atunce pedagogul are foarte trebuinţă de aceşti bani. Librerul ar fi aşteptat foarte mult, dacă această boală nu ar fi venit.

Slavă lui Dumnezeu, noi pînă acum ne purtăm toţi sănătoşi. Bezădelile sînt încă sănătoşi. Inşă un minut nu sîntem siguri de viaţa noastră, căci boala din zi în zi să înmulţăşte. Mulţămim înşă lui Dumnezeu că şădem într'o uliţă unde aerul îi curat şi unde pînă acum sînt foarte puţini bolnavi. Indată ce cinevă va cădè bolnav, iţi voi scrie. Surorile şi pre Alecu dulce îi sărut.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînilе şi sînt al dumitale prè plecat fiu

KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 45

LXXXII

Berlin $\frac{7 \text{ septembrie}}{26 \text{ august}}$ 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînilе dumitali, băbacă. Rog pre milostivul Dumnezeu ca răvăşul meu să vă afle în ce mai bună stare a sănătăţii. Noi, slavă prea puternicului Dumnezeu, ne aflăm cu toţi sănătoşi, măcar că holera îi foarte mare în Berlin. În toate zilele mor 45 — 50 pînă la 60 oameni. În zilele trecute Vogoridi au fost bolnav. ...În tîrg îi

cea mai mare liniște, măcar că toată zioa merg pe ulițe care pline de morți și de bolnavi.

Cu domnul Hufeland și cu Pastoriul m'am împăcat și mi-au făgăduit că vor scrie în favorul meu Măriei Sale. Toată pricina sfezii am aflat-o acum. În Franția și în Berlin, când eram la celalalt păstoriu, mă învățasăm a nu mânca sara. De aice și la acest păstoriu la care șădem acum nu mergeam sara la masă. El credea că aceasta o făcăm prin mîndrie și că nu catadicsēm a fi mult împreună cu familia lui. Iară acum merg totdeauna la masă și iată-l că îi mulțămît de mine... Jădovvul de la Salomon au venit aice de la Moldovva și mult mă mier că nu mi-ai trimes cu el cărțile pentru care v'am rugat. El mi-au spus că Salomon singur va veni la Lipțca; apoi mă rog, băbacă, trimete-m cu el cărțile.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînile d[umitale], băbacă, și sînt al dumitali prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 49

LXXXIII

Berlin 20/8 octomvrie 1837

Cu multă fiiasca plecăciune sărut mînile dumitale, băbacă. Am primit scrisorile dumitale din 28/16 avgust și din 25/13 septemvrie într'o diastimă de zăce zile; de aceia nu țin răspuns îndată la ce dintâi, căci socotind vremea, nădăjduiam că voi primi și un al doile răvaș de la dumnetă. Prin amîndoă răvașurile văd că mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare. Inșă mă mier că dum-nevoastră nu-mi scrii nimică de ați fost la țară sau ba.

Cit pentru mine veți ști că slavă a tot puternicului mă aflu sănătos. Puține zile am fost bolnav la piept. Holera, după ce s'au suit până la 60 morți pe zi, au scăzut acum mai de tot. Acum mor pe zi numai 5, 4; astăzi au murit trei și s'au bolnăvit de noă șăse. Cu mila lui Dumnezeu nădăjduim că în puțină vreme această boală va conțeni cu totul. În toată vremea

holerii noi am fost în Berlin și am trăit cum și înainte. Numai că ne-am ferit de a ne răci și că n'am mâncat poricale sau zarzavaturi. Aceasta a fost toată dieta noastră și slavă lui Dumnezeu, noi ne am aflat bine. Măcar că pe zi muriă atâța de oameni, în țîrg eră cea mai mare liniște, nimene nu avè frică. Școalile, tribunalurile, teatrurile eră deschise, precum și înainte. Poliția așazăsă cea mai mare rînduială în îngroparea morșilor și în lecuirea bolnavilor.

Pentru călătoria care am făcut cu Bezadè Grigori și cu pastorul am văzut că dumnetă crezi că sînt un minciunos și că ț-am cerut bani care eă n'am cheltuit. Eă tot mîhnindu-mă de această muștrare nedreaptă care îmi faci, pot să te încredințez că păștorul n'aă plătit nimică pentru noi, afară de 15 taleri care aă plătit la poștă pentru trii cai. Toate celelalte le am plătit noi și cu scrisoarea această îi trimetu și o adeverință de la bezadè Grigori. După aceasta vei vedè că ce ț-am scris îi adevărat și că nu sînt un minciunos. Îi adevărat că călătoria nu mi-aă costisit atîta de mult ca în anul trecut, pentru că cit am șăzut la socrul păștorului, am lăcuit și am mîncat în casa lui și nu ne-aă costisit nimica. Iară domnul Hufeland nu aă putut scrie de această călătorie Măriei Sale lui Vodă, pentru că el însuși eră la feredee de mare la Helgoland cu Bezadè Dumitrachi.

Prin scrisoarea dumitale din 25/13 septembrie dumnetă mă mustrezi că am luat de nimică tulburarea dumitale la scrisoarea părătoare ce aă trimis domnul Hufeland la Măria Sa în potriva mè. Cînd am primit răvașul dumitale, eă m'am mîhnit mai mult de cit pot zice ; și atunce și acum am vorbit cu domnul Hufeland și el mi-aă jurat pe cinștea lui că n'aă scris Măriei sale că lipsesc respect beizădelilor, că eă¹ titluri care nu sînt ale mele și că batjocoresc dascalii. Eă l-am rugat alaltă eră și mi-aă făgăduit că va scrie de aceasta Măriei Sale. Mai mult nu știu ce să fac, ca să pot a vă încredință că vorbăsc adevărul. Cit pentru că acum sînt de față la toate

¹ iau.

mathimile, că nu es nici odată fără voia păstoriului, că îl ascult în toate, aceste veî putè vedè în viitoarele scrisori a domnului Hufeland și a păstoriului. Precum ț-am scris în trecutul meu răvaș, așa vă scriu și acum și făgăduiesc de a fi ascultătoriu păstoriului și dascalilor, de a nu le lipsi cinstea cuviincioasă; aceste le jur. Iară cît să mă duc și să cad la domnul Hufeland și să-l rog ca să scrie bine de mine Măriei sale, aceasta nu o pot face. Dacă ț-am scris că sînt de douăzeci de ani și că sînt om întreg, aceasta am făcut-o ca să-ți arăt că nici odată nu voi face o faptă nevrednică de mine și de familia mè. Aici în Evropa luminată oamenii cad la jenunche numai înaintea lui Dumnezeu, iar nu înaintea oamenilor. De aceia și eî am învățat aice că fiește omü îi de o potrivă, că unul se deosebește de altul numai prin merit și prin fapte bune. De aceia nici odată nu voi pică la jenunchi înaintea domnului Hufeland sau înaintea orî și cui. Aceasta aș fi putut face de aș fi fost crescut în Țarigrad, unde fiește care îi robü a unui mai mare robü.

Adevărat este că eî¹ de la dumnetă mulți bani, că de multe orî te supăr și te necăjesc, însă nici odată nu te-am înșălat și nu te voi înșălă. Baniî care ț-am cerut, eră ca să-i plătesc pedagogului care în luna trecută m'aü împrumutat ca să plătesc librerului.

Îndată ce am primit acei 50 galbeni, pentru care îi mulțămesc foarte mult, i-am luat și i-am dat dat pedagogului, a căruia senet îl trimet aice în adeverița lui bezädè Grigori. Veî putè vedè că din 50 galbeni sau 160 taleri, eî n'am păstrat pentru mine de cît 10 taleri sau trii galbeni, care îndată i-am și dat spre a plăti alte mici datorii. Incît acum sînt fără nici o pără în pungă și sâlit de a plăti o mulțame de mici cheltueli trebuincioase. De aceia avînd a plăti la un legătoriu de cărți, la butcă, la mânușeri și spre a avè și ceva de cheltuală până la întâi ghenarie 1838, Hufeland m'aü im-

¹ iau

prumutat cu o sută de taleri și spre încredințare îți trimet domnului Hufeland.

Spre a-ți arăta starea mè și a-ți arăta că nu vreū să te înșăl nici decum, vreū să-ți arăt cât am să plătesc:

La domnu Hufeland sint datoriu 100 taleri	
Păstoriului pentru călătorie . . .	100
Librerului	50
și alte mici socotele	50

In tot 300 taleri

Din vînzarea istoriei mele nădăjduesc a primi 400 de taleri, însă acești bani nu pot a-i primi de cît în luna lui mai, după ce al doile tom va fi sfârșit. După aceste socotele poți vedè starea mè. Trii sute de taleri îmi trebuescu; având acești bani, plătesc tot și nu mai am nici o datorie. Mă rog dară, băbacă, ia în băgare de samă această scrisoare și prin adeverințele care îți trimet vei putè vedè că nu sînt un minciunos și că n'am căutat nici odată a te înșăla.

Măriei Sale lui Vodă nu am vroit a-i scrie pînă acum, iară fiind că acum tomul întâi a Istoriei Valahiei îi tipărit, îi-l voi trimete cu poșta, împreună cu o scrisoare, unde îi voi arăta purtarea mè. In tomul acesta am scris istoria Țărei Românești pînă la anul 1792. In al doile tomū voi scrie istoria Moldovei; însă înainte de a-l tipări, il voi trimete Măriei Sale ca să-l cetească și să vadă că nu am scris nimic de rău. Tomul întâi împreună cu cartea Măriei Sale le voi adresa-risi la dumnetă dintâi și apoi dumnetă le vei da Măriei Sale. Fiindcă în Eși nu să află nici un librerū, apoi am trimes la Cernăuți trii zăci de tomuri a istoriei mele la un librerū de acolo. Dumnetă vei fi atât de bun de a-i scrie la adresul care voi alătura aice; și el îndată le va trimete. Aceste trii zăci tomuri le vei primi însă foarte târziu, în luna lui de-chemvrie. Iară prin consulul prusienesc vei primi în mijlocul lunei lui noemvrie doă tomuri legate, unul pentru Măria Sa, și altul pentru dumnetă, băbacă.

Din acele trii zăci tomuri cere veți primi în dechemvrie veți avea bunătate, băbacă, de a dăruî unu *duducilor*, unu *mosului Iancu*, un altu cumnatului Iacovachi și un altu *Domnului Chiunè*¹ și un altu *agăi Asachi*, în tot cinci tomuri. Iară din celelalte 25 tomuri veți avea bunătate, băbacă, de a da dumisali domnului Tisò 12 tomuri, precum le-ați cerut. El îți va plăti aceste 12 tomuri 24 taleri. Celelalte 13 tomuri veți avea bunătate de a le ține; poate că Aga Asachi sau alții Moldoveni le vor cumpăra. Inșă ori cine va cumpăra, va trebui să dea înainte doi taleri pentru tomu întâi și alți doi taleri pentru tomul al doilea, care va fi tipărit în luna lui mart viitoriu. Acești bani veți avea bunătate de a mi-i trimete înainte de întâi ghenarie, pentru că atunce am să închid socoteala cu liberul, care are să tragă pentru el jumătatea câștigului.

Mai târziu voi scrie dumitale mai pre largu asupra aceștii trebii. *Domnului Tisò* voi scrie asemenea.

Dumnetă nu-mi scrii nemică în trecutul dumitale răvașă, dacă mi-ai trimes cu Solomon Postavaru cărțile pentru care te-am rugat. De nu l-ai făcut, mă rog, băbacă, trimete-mi cât mai în grabă *Albina Românească* până la sfârșit, *Hronograful*² lui Cantimir și toate cărțile câte ai mai putut adună³, precum și niște scrisori care Aga Asachi mi-au făgăduit. Mă rog, dacă îl veți vidè, ceri-i aceste scrisori. Aici să aude că va veni la 3 noemvrie împăratul Nicolai. Poate că vom trebui a ne arăta înaintea lui.

Cu multă fiiască plecaciune sărut minile dumitale, băbacă, și sint al dumitale prè plecat și supu fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 61

¹ Cuénim

² Hronicul

³ în ms. *lăudă*.

LXXXIV

Berlin $\frac{1 \text{ noemvrie}}{20 \text{ octomvrie}}$ 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînilе dumitale, băbacă.

Primind răvaşul dumitale din 8 octomvrie (26 septemvrie), prin care am văzut că mult mie (scumpă) sănătatea dumi-lorvoastre să află în bună stare, am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu şi eu sănătos. Măcar că Măria Sa Vodă au scris să mergem la vre un sat, noi nu am fost nici cacum din Berlin, fiind că aice aceasta este nefolositor, căci şi prin sate este holera şi că acolo nu sînt doftori în îndemănare. Acum holera s'a micşurat, căci deabiă mor pe zi doi sau trii oameni. Că domnul Hufeland s'a împăcat cu mine, aceasta vei vidè prin alăturata scrisoare a dumisale.

Cât pentru banii ce mi-ai trimes, îţi sînt foarte cunoscătoriu; însă prin trecuta mè scrisoare a[î] văzut că am întrebuinţat aceşti bani spre a plăti datoriile mele şi că nu mi-au rămas nici o pără în pungă. Nădejde de a primi bani din vânzarea istoriei mele nu am, pentru că libreriile nu plătesc decât în luna lui mart după iarmarocul de la Lipţca. De aceia nu ştiu ce să fac, mai ales că acum se apropie sărbătorile naşterii lui Hristos şi că atunce am trebuinţă de bani. Mă rog dară, băbacă, dacă îţi este cu putinţă, trimete-mi ceva înainte de începutul lui dechemvrie, pentru că sînt în mare lipsă. De la Salomon sau de la prietenii lui nu am primit până acum nimica şi de aceia nu pot sfârşi istoria. Mă rog dară, băbacă, fă toate chipurile ca să primesc toate cărţile care ţ-am cerut cât mai îngrabă.

Măini sau poimăni voi trimete prin consulatul prusienesc două cărţi din istoria mè legate aice, una pentru dumnetă şi alta pentru Măria sa. Cu acest prilej poate că Înălţimea sa să va îndurà a plăti ceva pentru mine, de vreme ce am pierdut mult prin poronca care mi-au dat în luna lui februarie de a nu tipări istoria mè.

Alaltă erî bezădelile și eu am fost primiți în numărul studenților de la Universitate. Mîini voi începe a luă mathime optsprezăce ceasuri pe săptămână la Universitate și zăce ceasuri acasă. La Universitate voi învăța legile firești și legile romanești, istoria și gheografia, iară acasă voi învăța latinește, grecește, filosofia și mathematica. Nădăjduesc dară că în puțină vreme, băbacă, vei fi mulțămît de silința mē, când îți voi trimete atestaturile profesorilor de la Universitate.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prē plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 51

LXXXV

Berlin 17/5 noemvrie 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Răvașul dumitale din 18/30 octomvrie primindu-l, mult m'am măhnit văzînd că întărzăerea scrisorilor mele v'au adus în neliniștire. Prin răvașul meu în care v'am înștiințat că boala holerii eră în Berlin, eū am făgăduit de a-ți scrie *dacă să va întâmplă ceva*; dară fiind că preputernicul ne-aū păstrat sănătoși, apoi nu am pentru ce a scrie pe toată poșta. Eū însă prin doă trecute scrisori a mele, care mă mier că nu le-ai primit până acum, ț-am spus cum petrecem, cum boala să micșorează. Apoi poți vedeă, băbacă, că nu-s vinovat.

Că noi am fost bolnavi, asta nu este adevărat; toți am fost sănătoși afară de mine; eū am fost vreo câteva zile bolnav de piept, însă nu de holeră.

Boala acum aū încetat mai cu totul; căci alaltă erî aū murit numai un om și erî nici unul.

Acei 50 galbină ce ai binevoit de a-mi trimete i-am primit de demult, precum ț-am scris prin trecutele mele scrisori, în care vei fi văzut la ce i-am întrebuițat. Până acum nu am primit cărțile carele mi le-ai trimis cu jupânul Salomon; însă eū ț-am trimes cu Jădovul Naibauer doă tomuri legate

a istoriei mele, din care mă rog să dai unul Măriei Sale și celalalt să-l ții pentru dumnetă.

Tot odată mă rog, băbacă, să-mi trimeți ceva de chel-tuală, căci n'am nici o pără în pungă și Crăciunul și anul nou să apropie.

Cât pentru ceea ce-mi scrii, că vei ruga pre Măria Sa ca să mă întorc în Moldovva, aceasta o doresc din toată inima și eu singur voi scrie un răvaș Măriei Sale (carele îl voi trimete dumitale ca să-l dai Măriei Sale), pentru că mi-î destul de a trăi depărtat de patria mea, îs sătul de a mîncă pine străină și sint prea bătrîn spre a fi școler și pansioner la un păstoriu. Căci arăt atîta de bătrîn încît toți cei ce mă văd cred că am trii zăci de ani.

Mă rog dar, băbacă, catortosește ca să mă întorc în Moldovva, însă dintăi să merg să văd Parisul, căci această că-lă[torie] nu costisăște mult.

Nădăjduind în p[uțină] vreme să te văd sănătos, îți sărut minile și sint al dumitale prè plecat și supus fiu

MIHALACHI KOGĂLNICEANU

Ms. 1162, f. 66

LXXXVI

Berlin $\frac{25 \text{ noemvrie}}{7 \text{ dechemvrie}}$ 1837

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînele d-tale, băbacă. Primind răvașul dumitale din 24 octomvrie (5 noemvrie) și văzând că mult mie scumpă sănătatea dumilorvoastre să află în bună stare, am dat laudă mult milostivului Dumnezeu, din a căruia milă mă aflu și eu sănătos.

Boala holerii, slavă prea puternicului, aū contenit cu totul în Berlin.

Acum voi începe, băbacă, a răspunde la toate punturile răvașului dumitale.

Nu mi să cade mie a zăce dacă pastorul Ionas întrebuintează bine sau rău mulțimea de banî care ia de la Măria Sa

Vodă. Mi-î destul de a zice că în tot oraşul Berlin nu să găseşte un om care plăteşte atîta de mult ca noi şi că am putea fi mult mai bine în altă familie pentru jumătatea banilor care Măria Sa plăteşte.

Cât pentru politica care urmează domnul Hufeland şi pastorul, adecă ca dumnetă să nu-m dai banii în mîină, ci să-î trimeţi lor, ca apoi ei să-mi dè puţin câte puţin, aceasta este următoarea pricină. Eū sîngur sînt între noi patru care n'am trebuinţă de pastorul. Bezădelile şi Vogoridi aū a trage banii lor de la pastorul, la începutul fieşte cărei luni. Decî dacă unul din bezădele vroeşte a avè ceva bani mai înainte din începutul lunii, apoi el este sâlit să-l linguşască şi să facă toate vroinţele păstoriului. In acest chip bezădelile având totdeauna trebuinţă de păstoriul nu scriu nimică împotriva lui la Măria Sa, ci fac toate poftetele lui. Inşă acest chip nu folosăşte nimică, căci păstoriul, pentru a-şi îmbuni pe bezăde Grigore, i-aū dat o mulţame de bani, înainte (de) începutul lunei, încît acum bezăde Grigori până la 15 martie n'are nicî o pără a primî. Acest chip î foarte priincios păstoriului şi de aceia î foarte posomorît că eū sînt neatîrnat; căci primind drept de la dumnetă banii, n'am trebuinţă ca să-l linguşescu. Decî el caută tot chipul ca să mă aibă în puterea sa.

Dumnetă ai foarte dreptate, dacă zâci că cu 300 galbeni poţi a mă ţinè orî în care şcoală. Dă-mî numai 300 galbeni pe an, e-mă ¹ de la păstoriul şi dă-mî voe ca să trăesc cum trăeşte la Paris ficiorul lui Costachi Răşcanul şi vei vidè că voi trăi mult mai bine de cît la păstorul şi că n'oi avè trebuinţă să fac datorii. Căci cu 300 galbeni pot aveà doă odăi, pot mîncà cînd imî place şi unde vreū; în loc că acum, fiind sâlit să mînînc la păstoriul şi adese orî bucate foarte rale, mă duc într'o ospătărie şi mînînc în socoteala mè. Vine un prieten să mă vadă, trebue să plătesc toată mîncarea, cafè şi celelalte, căci păstoriul nu dă nimică. Apoi fiind singur, pot

¹ Ia-mă

să eu o odai în mijlocul oraşului şi n'oi ave trebuinţă de a plăti o mulţime de bani pentru butcă ; în loc că acum lăcuind în laturea târgului, sint sălit să eu butcă, cînd am a merge ceva departe.

De aceia mă rog, băbacă, de vreme ce plăteşti tot atîşa bani, ia-mă mai bine de la păstoriul şi atuncea Măriia Sa Vodă nu a mai ave a să supără pentru mine.

Socoteala pentru acei 200 galbeni care am cheltuit şi pentru acei 300 taleri o alăturez aice ; din care vei putea vedeà la ce lucruri am cheltuit banii ce ai avut bunătate de a mi-i trimete.

Toate cărţile ce am cumpărat mi-au slujit pentru alcătuirea istoriei mele, precum vei putea vedeà numele cărţilor la începutul istoriei mele.

Bezădelile primesc acum pe lună 30 taleri de la Măria Sa şi 15 de la cucoana Săftica, în tot 45 taleri. Dacă dumnetă vreî ca să ştii ce fac cu banii şi că de acum să nu cheltuesc toţi banii odată, apoi poţi să scrii bancherului de aice, care este corespondant cu Mihel Daniel, ca să nu-mi plătească toţi banii lefiî mele de odată, ci de la întăi ghenarie 1838 să-mi plătească la începutul fieşte căruia lunî leafa pe o lună. În acest chip voi ave totdeauna bani şi nu voi putea cheltui banii la olaltă. *Dacă vei binevoi à plăti toate datoriile mele, apoi 40 taleri îmi vor ajunge pe lună ; şi eu jur şi făgăduesc ca să nu-ţi cer măcar o părà mai mult piste aceşti 40 taleri, afară de tipăritul istoriei mele.*

Aceasta însă o cer, dacă voi rămînè în Berlin, căci a vorbi adevărul, sint acum sătul de a trăi în străinătate şi doresc din toată inima de a mă întoarce în Moldovva, unde voi putea arătà dumitale şi Măriiei Sale că nu sint aşà de rău cum m'au înfăţoşat domnul Hufeland şi păstorul.

Cărţile până acum nu le-am primit. Deci mă rog, îndată ce vei aveà un prilej, trimeti-mi-le. Pe lingă cărţile numite, trimete-mi mă rog şi toate tomurile *Albinei Româneşti*, a *Curierului Românesc* şi *Condica grecească a lui Calimah*.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă, şi sint al d-tale prè plecat şi supus fiu

MIHAIL KOGĂLNICEAN

Socotelele acestor libreri le am; și dacă vei vroi le voi arăta la persoana care dumnetă vei însărcina cu această revizie.

Din 840 taleri ce am primit am plătit 600 pentru cărți.

Deci mi-aș rămas încă 240 taleri. Din acești am întrebuințat :

Pentru călătorie la Pomerania ¹	50	taleri
» butce	30	»
» teatru	80	»
» mănunchșuri	80	»
	<u>240</u>	taleri

De prisos este de a-ți scrie că pentru butce, teatru, mănunchșuri nu pot să-ți dau socoteală deamăruntu, fiindcă nu am scris cheltuiala.

Am a mai adaoge încă 100 taleri ce sînt datorii încă la librerul Ber ² și 50 taleri ce am a plăti pentru mănunchșuri. Deci spre a nu mai avè datorii îmi trebuiesc încă 350 taleri.

În anul 1837 am primit de la dumnetă 200 galbină, adecă . . . . . 640 taleri

Maî sînt datorii încă păstorului . . . . . 100 »

Domnului Hufeland . . . . . 100 »

În tot fac . . . . . 840 taleri

Din acești am cheltuit :

Întâi ghenarie la librerul Ber . . . . . 150 taleri

Tot atunce la librerul Lojier pentru cărțile nemțăști . . . . . 50 »

La legătoria de cărți . . . . . 30 »

Întâi mart am trimes la librerul de la Lunevil . . . . . 70 »

În septemvrie am plătit iarăși librerului Ber . . . . . 150 »

¹ la Swinemunde

² Behr — Se păstrează între manuscriptele lui Kogálniceanu și compturi dela această librărie. Descoperim din ele ce cărți citia pe atunci Kogálniceanu (Engel, Cantemir, Volney, Fénelon, etc.). Ms. 1162, f. 31.

Librerului Lojier	50	taleri
În octombrie legătorului de cărți . . .	20	»
Unui librer numit Kuhr	20	»
Pentru diorthosirea istoriei mele la un dascal franțuzesc numit Prevò . . .	60	»
În tot fac . . .	600	taleri

Ms. 1162, f. 54

LXXXVII

Berlin 30/18 ghenarie 1838

Cu multă fiiască plecăciune sărut mîinile dumitale, băbacă.

Acum este mai o lună de zile de când nu am primit nici un răvaș de la dumnetă; bezădelile asămine nu știu nimică de Măriia Sa. În zădar așteptăm marța și vinerea, ce sînt zile de poște, zilele trecu și altele vin și noi nu primim nici o carte. Este acum mai mult de o lună de cînd ț-am răspuns pe cartea dumitale din 22 noemvrie (4 dechemvrie) a anului trecut și până acum nu am primit răspunsul. Oare ești bolnav, oare răvașul s'aũ prăpădit? Nu știu ce să gîndesc.

Prin scrisoarea dumitale din 20 dechemvrie 1837 (1 ghenarie 1838) văd că dumnetă te porți sănătos, dară de atunce până acum îi o lună de zile și nu știu ce să gîndesc de o asămine lungă tăcere. De aceia mă rog milostivului Dumnezeu ca să facă ca scrisoarea mè să vă găsească în sănătate și în bucurie. Eũ suffăr la piept din pricina marelui frig u ce este acum în Berlin.

Tot prin trecuta scrisoare a dumitale îmi scrii că ai primit 2 tomuri a istoriei mele și că a doăa zi vei da un tom Măriiei Sale. Zi peste zi am așteptat un răvaș de la dumnetă, pentru ca să știu dacă Măriia Sa îi mulțămît cu mine sau ba.

Spre a săvârși cursul învățăturilor, cum facu cea mai mare parte a studenților, îmi trebuescu doi ani și jumătate, pentru că spre a câștigă diploma de doctor în filosofie, fiește care student trebuie să învețe trii ani de zile la Universitate și eũ învăț la Universitate deabiè o jumătate de an. Decî dum-

netă singur vezi că trebuie să rămîn aice încă doi ani și jumătate și aceasta mi-î cu neputință. Însă aice în țara nemțască este un obicei că cineva care a scris o carte folositoare, poate să primească diploma de doftor în filosofie, fără ca să îmvețe trei ani. Decî dacă dumnetă vroești, apoi eu voi trimete istoria mea la universitatea lenei, unde acest felîu de diplome să dau măi lesne, și îndată ce voi primi diploma trebuincioasă, îți o voi trimete, ca arătîndu-o Măriei Sale, să cei întoarcerea mē în Moldovva. Însă câștigarea hărtiilor trebuincioase mă vor costisi 30 de luidor¹ sau 160 taleri.

De la Jâdovvul Salomon am primit de la Liptca cu poșta doă tomuri a *Albinei Românești*, cu o carte de la soră-mea Elenco; însă acele 11 tomuri care mi le-ai trimes de atîta vreme nu le-am primit. Să pare că Jâdovvul le aș prăpădit în drum. Această ră întâmplare îi pricina că nu pot sfârși al doile tom a istoriei mele. Decî mă rog, băbacă, adună-mî de nouă aceste cărți, împreună cu Condica grecească a lui Calimah și trimeti-mi-le cît măi îngrabă prin consulul prusienesc sau cu corabie cu aburi.

Banii ce-ai avut bunătate de a-mî trimite i-am primit, însă după o mare întârziere, care aș fost pricina că tocma cînd avēm trebuință de bani nu i-am primit. Mihel Daniel te înșală, băbacă, căci în loc ca să trimată banii prin poliță sau cu poșta, îi trimete cu neguțători care călătoresc trei zeci de zile și cu carantina patru zeci. Răvașul dumitale din 22 noemvrie (4 dechemvrie), în care îmi scrii că mi-ai trimes 50 galbeni l-am primit în 18 dechemvrie, decî a doăa zi trebuiam să primesc banii. Însă am așteptat în zădar o mulțame de vreme și deabiē i-am primit la 10 ghenarie 1838. De la 18 dechemvrie și până la 18 ghenarie am fost sâlit să împrumut de la unul și de la altul. Îndată ce am primit banii, am luat o sută de taleri și m'am dus la Hufeland că să i-î dau, însă el mî-aș zis că el poate a așteptă încă și că acești bani să-î dau la datornicii care aveă trebuință de bani. Decî din acești

¹ louis d'or

banii am dat 50 taleri păstorului (mai rămân încă să-i plătesc 50 taleri), 50 taleri pedagogului. Din cealaltă 60 taleri am plătit lui bezăde Dumitrache 15 taleri, care m'au împrumutat în lipsă de bani până la 10 ghenarie 1838 și 25 taleri i-am întrebuințat în daruri la Crăciun, păstorului, femeii lui, copiilor pedagogului, slujilor. Decă mi-au rămas mie 20 taleri; cu acești am trecut cum am putut luna lui ghenarie, iar acum mă aflu fără o pară în pungă și nu știu ce să fac și mă voi vidè sălit de a împrumutâ iarăș. Prin trecutele mele scrisori eă te-am rugat ca să-mi hotărâști o sumă de bani pe fieștecare lună și ca să zici lui Mihel Daniel ca să scrie la bancheriul de aice, ca la începutul fieștecăruiia lună să-mi dee această summă. În acest chip aș avè la începutul fieștecăruiia lună bani, în loc că acum trebuie să aștept până cînd te îndemânezi ca să-mi trimeși și lună întregă sînt sălit să trăescu cu bani împrumutați. De acest chipu în loc a plăti datoriile mele, fac noă datorii. Mă rog dară, băbacă, trimete-mi încă doă sute de taleri ca să plătescu rămășița datoriilor mele și pe urmă hotărâște la banhierul de aice ca la începutul fieștecăruiia lună să-mi dee suma ce vei hotărâ de ajuns pentru mine. Almintrelea sâmșesc că mi-i cu puțință de a rămâne în Berlin; și de aceia dacă nu poți a-mi trimite acești bani, apoi roagă pe Măriia Sa Vodă ca să mă sloboadă de a mă întoarce la Moldovva. Știu foarte bine că îi mult ¹, încă că bezădelele primesc 45 taleri pe lună după averea ce aă; însă fiind că trăescu cu bezădelele, trebuie ca să am și eă atâta bani; căci sînt tînăr și nu pot trăi sîngur și rămînè acasă, cînd sînt poftit împreună cu bezădelele. Cînd aș fi sîngur, atunce aș putè trăi almintrelea; știu iarășî foarte bine că îți costisescu mult, dară în Berlin toate sînt scumpe. De aceia, băbacă, mă rog fă ca să mă întorc în curând la Moldovva, căci aice nu pot să trăesc fără bani; și fără voia mè, voi face datorii. Spre pildă acum nu știu ce să fac; de o parte trebuie să plătesc datoriile trecute, de altă parte trebuie să am

¹ în ms. puțin

banii de cheltuială. Mă rog dară, băbacă, gindește în ce stare ticăloasă mă aflu. Crede-mă că sînt sătul pînă piste urechii de străinătate și că ceasul cel mai norocit a vieții mele va fi cînd mă voi întoarce în Moldovva lîngă dumnetă.

Bezădelele m'au rugat ca să-ți scriu ca să mergi la cucoana Săftița și să vezi ce face; căci sînt mai mult de cît patru luni de cînd nu le-au scris nimică; și de mai mult de cît opt luni nu le-au trimis leafa cuvenită.

Tot odată mă rog, băbacă, ca să-mi scrii cît mai îngrabă dacă Măria Sa îi mulțămită de istoria mea.

De la Moșu Iancu și de la Marghiorita nu știu nimică, scrie-mi, mă rog, cum să află și unde sînt.

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînele dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 68

LXXXVIII

Berlin $\frac{10 \text{ februarie}}{29 \text{ martie}}$ 1838

Cu multă fiiască plecăciune sărut mînele dumitale, băbacă.

Dela începutul anului acestuia pînă acum nu am primit nici o scrisoare de la dumnetă. Bezădelile asămine nu au primit nimică de la Măria Sa și de la cucoana Săftița. Sîntem în cea mai mare îngrijare, căci nu știm ce să petrece în Moldova, nu știm dacă sînteți sănătoși sau bolnavi. Mă rog dară, băbacă, grăbește-te și îmi răspunde ce este pricina unei asămine lungi tăceri. Dumnezeu singur știe în ce îngrijală și în ce frică sîntem.

Cît pentru mine vei ști că acum mă aflu bine și că dureră au trecut îndată ce au început a fi vreme frumoasă în Berlin.

Tot odată mă rog, băbacă, ca să faci ca să mă întorc la Moldovva cît mai în grabă; căci nu vreî mai mult să trăiesc fără a căștiga ceva. Este acum o bună vreme, de cînd sînt în Berlin fără nici o pără. Toți se bucură, toți merg în baluri

și în adunări, eu singur trebuie să mă mulțămesc numai cu auzul altora. Spre pildă astăzi îi un mare bal în teatru, unde prințipii, craiul și curtea merg, eu trebuie să rămîn acasă, pentru că n'am banii trebuincioși spre a-mi cumpără o păreche de mănuși și o păreche de colțunî de mătasă. Gîndește dară, băbacă, în ce stare mă aflu și ai milă cu mine. De nu poți a-mi trimete o poroncă la un bancher de aice ca la începutul fieștecăriia lunî să-mî dee o sumă hotărîtă și în deajuns, apoi fă ca să mă întorc la Moldovva, unde prin osteneala mē să pot a-mi agonisi banii de ajuns pentru traiul meū. Gîndește mă rog, băbacă, că sînt acum mai în o vrîstă de doăzăci și unul de anî, și că în această vrîstă cheltueele sînt mai mari de cît în copilărie, gîndește că am ochi și urechi și că nu pot rămînē orb și surd la plăcerile înmulțate ce să află în Berlin. Aice mi-i cu neputință a trăi făr de bani. Întorcîndu-mă la Moldovva voi aveā poate de prisos, căci voi puteā câștigā mai mult de cît voi puteā cheltui.

Starea mea în Berlin îi foarte ticăloasă; de o parte trebuie să plătesc datoriile vechi, de altăparte trebuie să am bani pentru cheltuelile de toată zioa. Spre a plăti cheltuelile vechi, trebuie să fac cheltuele noă. Mă rog dară, băbacă, orî fă ca să mă întorc la Moldovva, orî trimete-mî regulat banii trebuincioși. Cunosc că am făcut rău de am cumpărat atita de cărți, dară ce să fac, greșala îi făcută. Ce îmi rămîne a face de acum înainte este de a nu mai cumpără mai multe cărți; și îfi jur, băbacă, pe viul Dumnăzeu că de acum nu voi mai face această nebulie.

Nădăjduescu băbacă, că în pușină vreme îmi vei răspunde și că saū mă voi întoarce la Moldova, saū vei împlini rugămintea mē, căci altmintrele nu știu ce voi face de deznădăjduire.

Aștept cu mare nerăbdare răspunsul dumitale; pe duduți și Alecu dulce îi sărut.

Cu multă fiiască plecăciune sărut minele dumitale, băbacă, și sînt al dumitale prē plecat și supus fiu

MIHALACHE KOGĂLNICEAN

LXXXIX

Berlin, 19 februarie 1838

Cu multă fiiască plecăciune sărut minile dumitale, băbacă. Sint acum șasă luni de cînd neîncetat te-am rugat ca să faci să mă întorc la Moldovva. Dumnetă tot mi-ai răspuns că dintăi trebuie să sfârșesc învățăturile, dar învățăturile să sfârșesc vre o dată? Oamenii zic în metaforă a sfârși învățăturile de doă feluri; cînd un tînăr a trecut prin toate taxiile unui ghimnasu și cînd un tînăr a învățat trii ani la Universitate. Toate taxiile ghimnasului le-am sfîrșit, cînd eram în Franția. Viind în Berlin am învățat în casă doi ani; ce am învățat în această vreme, vei pute vidè, cînd mă voi întoarce în Moldovva; ce fără dascăli am învățat, vei putea vidè prin istoria Valahiei ce am tipărit-o și prin istoria Moldovvei care îi aproape de a sfârși de a scrie. După doi ani de pitrecere la Berlin, am intrat la Universitate, unde am învățat mai toate legile romane ce se numesc instituțiile împăratului Justinian, care slujesc de temelie la Condica Moldovvei. Copiii lui Canta a învățat numai la ghimnasu și întorcîndu-să la Moldovva, ei a zis că a sfârșit învățăturile lor.

Dacă m'ai fi chemat la Moldovva înainte de șasă luni, poate ar fi fost bine; acum îi altmintrelea!

Cînd în anul trecut păstoriul a scris multe pîre asupra mè, Măria Sa Vodă a răspuns domnului Hufeland că la cea mai mică noă greșală el e împuternicit a mă trimete la Moldovva; (alăturez aice însuș cuvintele franjuzești a Măriei Sale, scrise domnului Hufeland: *à la moindre rechute de sa part, vous êtes autorisé, Monsieur, à le renvoyer à ses parents*). De atunce până acuma eu am trecut cu păstoriul foarte bine; iară dăunăzi auzind că eu te-am rugat de atite ori ca să mă întorc la Moldovva, a sîmțit că dacă din bună voia mè mă voi întoarce la Iași, atunce Măria Sa va luà de la casa lui pe bezădele. Decî a socotit că ar fi mai bine să mă trimată ei pe mine la Moldovva fără voia mè, decît eu să es din casa

lor de bună voia mè. Îndată păstoriul aŭ pus tot în intrigă ca să poată a-m face rău și în aceasta el aŭ catorthosit.

De un an de zile păstoriul aŭ știut că avèm mari datorii la libreri, dară nici odată nu mi-aŭ zis nici un cuvînt. Fiind că Hufeland ne dă prè pușini bani pentru strae, adecă 200 talerî, m'am văzut sâlit să îmi fac în anul trecut deajuns strae și pe anul viitoriŭ și pentru aceasta am mai cheltuit 180 de talerî. Întru această faptă nu am fost sîngur, căci bezădelele aŭ la croitori încă mai mari datorii. Cum pe luna februarie eram în cea mai mare nevoe și că de la dumnetă nu am primit nici un răvaș de doă luni de zile, m'am văzut sâlit să împrumut de la un bancheriŭ o sută de talerî. Toate aceste aŭ folosit pe Hufeland ca să mă împovoreze cu piri. Decî îndată aŭ zis că el nu poate să mă mai ție la Berlin din pricina datoriilor, însă el n'aŭ socotit că din istoria mea am a luă 1000, adecă o mie de talerî. Fiind că această piră de datorii nu eră de ajuns păstoriuluŭ, el aŭ căutat și alte pîre. Auzînd că cîte odată mergem să fac vizită la o actrișă de la teatru grecesc, el îndată aŭ scris lui Hufeland că fiind că trăesc cu o actrișă, el nu putea a mă ținea mai mult în cinstita casa sa. A doă zi Hufeland aŭ venit la mine și arătîndu-mi mai sus numitul răvaș a Măriei Sale mi-aŭ zis ca să mă pregătesc a mă întoarce la Moldovva. Eŭ cu mare bucurie i-am zis că eram gata de a purcede; căci cea mai mare dorire a mè este de a mă întoarce în familia mè cât mai în grabă. A tria zi după această sfadă Hufeland aŭ trimes pe pedagogul la mine ca în teptil să-mi zică să mă împac cu păstoriul și că în acest chip eŭ voi rămînea la Berlin. Dară acești doi ani care am trecut în casa păstoriuluŭ aŭ fost prea amăriși pentru mine, pentru ca să mai doresc a mai pitrece asămine alți doi în acea stare. Eŭ am cerut ca să mă întorc la Moldovva și Hufeland văzînd că almintrelea nu vroiam, aŭ fost sâlit să primască cererea mè. Decî între 21/9 și între 26/14 februarie voi purcede fără îndoială din Berlin și după trii ani și jumătate de străinătate mă voi întoarce iarăși la Moldovva. Ce am învățat în această diastemă de vreme, vei vedè

în examenul ce voi face întorcându-mă la Moldovva. Cum m'am purtat, aceasta iarăș veți vedea prin zilosul meu a împlini toate voințele dumitale și a Măriei Sale.

Însă de un lucru sînt sigur. Hufeland și păstoriul nu mă vor cruța. Orî și ce pîre, orî și ce răutăți vor afla asupra mea, ei le vor scrie Măriei sale. Decî știu foarte bine că Măria Sa va fi amarnic minios asupra mea, însă mai tîrziu va vedea că de și m'am purtat ușor, nu am făcut nimic de nevredeie. Avînd acum douăzeci și unu de ani, nimine nu poate să gîsască rău ca să mă plac în adunarea damelor... Bezăde Dumitrache au avut un an întreg feluri de boale și Hufeland nu l-au trimis la Moldovva. Bezăde Grigori, un copil de 17 ani, au început a să strică... și nimene nu zice nimic, căci păstoriul face ca cînd n'ar vedea și n'ar ști nimic, și pe mine mă trimet la Moldovva numai că am mers la o actriță... Dară de ce să vorbesc atît de mult; purtarea mea în Moldovva îți va fi o dovadă dacă acele pîre sînt adevărate sau ba. Atestaturile profesorilor de la Universitate, care voi aduce cu mine, laudile scriitorilor asupra istoriei mele, diploma de doctor în filosofie, care Universitatea îmi va da, aceste îți vor arăta dacă am învățat ceva în trei ani de zile în străinătate.

Drumul meu va fi prin Breslau, Cracovia, Lemberg, Cernăuți, Eși. Decî mă rog, băbaca, ca să-mi trimeți la graniță o trăsură spre a putea sosi la Iași. Tot odată mă rog să-mi gătești odăi; căci între 4/2 și 20/8 a lunii lui mart voi ajunge negreșit în Eși. Cu toate acestea eu te voi înștiința mai lămurit de zioa purcederii mele și a sosirii în Iași.

În minutul acesta eu am primit de la poștă un răvaș de la dumneata din 28 ghenarie (9 februarie 1838) cu mirare văd că dumneata nu ai primit de la mine nici o carte de două luni de zile. Eu până acum ț-am scris patru cărți, numai în luna ghenarie și februarie. A tria carte am scris-o dumitale la 10 ghenarie călindariul nou; au trebuit decî să sosască în Iași în 12/24 ghenarie și dumneata nu o ai primit-o măcar în 9 februarie. Nu știu ce să gîndesc, căci și bezădelile au

scris de multe ori Măriei sale și până acum nu a primit nici un răspuns.

Hufeland s'a purtat atîta de rău asupra mè, în cît nu a vrut să-mi dè ceva bani spre a-mi cumpăra trebuincioasele lucruri pentru călătorie și spre a plăti datoriile mele cele vechi.

Căutînd ca cea mai mare norocire a vieței mele de a putè a vă vidè în puțină vreme, îți sărut mînile cu multă fiască plecăciune și te rog să nu crezi toate minciunile ce îți vor scrie, căci fiul dumitale nici odată nu îți va face rușine. Pre ducă și pre Alecu sărut dulce și sînt al dumitale prè plecat și supus fiu

M. KOGĂLNICEAN

SCRISORI DIN BERLIN CĂTRE SURORILE SALE
1835—1838

XC

Berlin, 19/27 august 1835 ¹

Mes très chères sœurs,

... Me voilà maintenant à Berlin. Je suis bien portant, mais encore bien fatigué à cause du voyage...

Votre affectionné frère

MICHEL KOGALNITCHAN

Ecrivez-moi pourquoi Milo ne répond pas à ma lettre. Envoyez quelqu'un pour le lui demander.

Ms. 1161, f. 98

XCI

Mes chères sœurs,

... Je suis très bien à Berlin. Je m'applique aux études; c'est pour cela que je n'ai pas encore eu le temps de visiter les curiosités de cette capitale. Nous allons prendre le thé le mercredi et dîner le dimanche chez Mr. le conseiller d'État Hufeland. Je m'y amuse très bien. La société est choisie et toute composée de personnes recommandables par leur mérite et par leur naissance. En Allemagne on est plus tranquille; l'instruction est plus profonde, les mœurs sont plus innocents, et les coutumes plus patriarcales; cependant je voudrais mieux

¹ Această scrisoare a fost trimisă — spune chiar Kogălniceanu în ea — odată cu scrisoarea către tatăl său din 19/27 August 1835.

rester en France. Nous allons une ou deux fois au spectacle ; mais je ne vois que des pièces allemandes. Les acteurs français, établis dans cette ville, ne commenceront à donner des représentations qu'à la fin du mois d'octobre. L'opéra est une très belle salle. Il y a ici quatre théâtres qui sont : La Comédie, l'Opéra, le théâtre de Kœnigstadt et le théâtre de Charlottenbourg. Ce dernier n'est pas dans Berlin, mais à une lieue plus loin, dans la petite ville de Charlottenbourg. J'ai vu à l'Opéra un des plus beaux ballets de l'Europe. C'est la révolte au Sérail . . . Dites, je vous prie, à mon père que je le prie de parler à la poste, afin que je puisse recevoir la gazette moldave, et pouvoir par ce moyen avoir des nouvelles de mon pays, vu que je n'ai aucun livre moldave près de moi, à l'exception du *Livre d'Heures* que vous m'avez donné... Ecrivez-moi pourquoi Millo ne m'écrit plus . . .

Affectionné frère

KOGALNITSCHAN

Le 1/13 septembre 1835

Ms. 1161, f. 102

XCII

(Fără dată)

. . . Je suis mieux à Berlin qu'à Lunéville. Cependant je préférerais être en France, car ici je finirai par oublier le français pour lequel je me suis donné tant de peines. . . Monsieur Roczinsky, qui vous a donné des leçons de piano, a publié une collection de chansons moldaves : alors dites à mon père que je le prie de me l'acheter et de l'envoyer à Berlin. Je ne connais pas encore les monuments de Berlin pour vous en faire part, mais aussitôt que j'en aurai connaissance, je n'y manquerai pas. Je vous demandais une liste des livraisons qui manqueront dans les livres que j'envoie de France ; car peut-être il s'en perdra dans la route ; mais non des livres que j'ai à Iassy. Ainsi aussitôt que les livres arriveront, vous ne ferez la liste de tous les ouvrages que vous aurez reçus, afin que je sache ce qu'il y manque. J'apprends les sciences

en allemand. Je suis bien aise que mes livres vous font du plaisir d'avance. Mes très humbles respects à Madame Catinca Voinesko, ci-devant Mademoiselle Catinca Alexandri. J'ai été content de quitter Lunéville, parce que c'était une petite ville, parce que je quittais un abbé avaro, parce qu'on n'y pouvait pas apprendre des sciences. Je suis mécontent de quitter Lunéville, parce que j'ai quitté en même temps la France. J'embrasse Aleco et je lui souhaite toutes sortes des prospérités et surtout de la sagesse et de l'instruction, plus un bon cœur. Ici nous allons demeurer chez un pasteur luthérien. Nous allons quelquefois au théâtre. Il y a des actrices excellentes et qui ne sont pas à comparer avec celles que j'ai vues à Iassy. Ecrivez-moi comment vous plaisent les comédiens qu'a amenés Baptiste Foureaux. Si mon oncle Jean est à Iassy, présentez-lui mes respects, dites-lui que je lui suis bien reconnaissant pour l'argent qu'il m'a envoyé et que je lui écrirai par la première poste. Mes respects à Madame Wimmer, à Monsieur Cuénim, ainsi que mes amitiés à Monsieur son fils. J'embrasse Savitza et Aleco. Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse et suis

Votre affectionné frère

MICHEL KOGALNITSCHAN

Mon adresse est Au sous-lieutenant Michel Kogalnitschan, chez les Princes de Stourdza, Friederichstrasse no. 79, à Berlin.

Ms. 1161, f. 105

XCIII

21 septembre
3 octobre 1835

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre datée du 5/17 septembre. Je suis bien charmé que mon portait vous a fait plaisir. Quant aux notes, je croyais que vous saviez chanter; il paraît maintenant que je me suis trompé. Cependant vous pouvez bien dire à mon père de parler avec une actrice qui vienne vous donner des leçons de chant. Alors je tâcherai de vous envoyer d'ici des notes sans accompagnement. Vous en trou-

verez aussi dans le Musée des familles et dans le Magasin Pittoresque, qui sont dans mes livres. A Savitza je n'ai rien pu envoyer maintenant, de même qu'à Aleco. Cependant vous trouverez dans mes livres plusieurs petits livres, tels que Promenades d'un papillon et d'une abeille, de petits abécédaires avec des gravures illuminées, puis le Musée des enfants, et d'autres encore. Tout cela est pour Savitza et pour Aleco. Vous les leur partagerez. Pour vous j'ai acheté plusieurs ouvrages, tels que le Magasin Pittoresque, le premier volume pour Marie, le second pour Hélène, le Magasin Universel pour Pulchérie, le premier volume de la France Dramatique pour Marie, le second volume pour Hélène, l'Annuaire des enfants pour Pulchérie. Les volumes de Walter Scott pour Marie et ainsi, d'autres livres, qui sont : Les œuvres de Madame Guizot, les Manuels de toilette, de la politesse, de la biographie. Ensuite vous pouvez lire tous les autres livres qui vous feront plaisir. J'ai vu aussi moi ici Fradiavolo en allemand. C'est une belle pièce, n'est-ce pas ? Mes respects à Madame Wimmer, ainsi qu'à Monsieur Cuénim et à Madame son épouse. Je voudrais cent fois mieux rester en France ; je suis allé dans plusieurs belles sociétés de Berlin, mais je n'y pourrais jamais vivre. Il y a un ton flegmatique, cérémonial, à en mourir d'ennui. Les demoiselles sont bêtes et laides, elles ne vous parlent que par *oui* et par *non*. Malgré cela on ne permet à aucun jeune homme de leur parler. Aussitôt que vous leur parlez, elles fuient. Alors les vieilles mamans s'emparent de vous, vous mettent entre elles à table ; vous les versez à boire et vous êtes obligé de répondre à toute leur conversation, qui n'a pour sujet que les choux, les pommes de terre, les chats et les petits chiens. C'est terrible!!!

Adieu, je vous embrasse et suis votre affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

XCIV

Le 4/16 octobre 1835

Mes très chères sœurs,

Je suis bien étonné de ce que vous dites par votre lettre du 15/27 septembre, que vous n'avez reçu que deux lettres de moi; cependant je vous en ai envoyé trois: une par l'entremise de Madame Tissot, la seconde par la poste et la troisième par Monsieur Tissot. Je ne sais pas comment il s'est fait que vous n'en avez reçu que deux. Mes grandes sociétés se réduisent à la société de Monsieur le pasteur Souchon, chez lequel nous sommes en pension et à celle de Monsieur Hufeland, où il n'y a que fort peu de jeunes gens et de demoiselles; et encore on ne peut pas leur tenir conversation. Quant à la manière dont on est dans ces sociétés, je vous en ai donné des détails par ma dernière lettre. Quant à la Cour, nous n'y allons pas, mais nous irons au premier janvier; cependant, comme les princes iront en uniforme, je ne pourrai pas aller habillé en civil, et je ne sais pas si mon père voudra faire cette dépense.

Quelle est cette demoiselle Maurogêni qui est devenue folle? Je ne le connais pas. Le libraire de Lunéville m'écrit que les livres sont arrivés à Iassy, cependant vous m'écrivez qu'ils ne le sont pas encore. Vous lettres je les ai reçues toutes et je vous en ai envoyé les réponses. Moi, j'ai quitté le violon, parce qu'il est très difficile, et j'ai choisi le piano. Peut-être que je prendrai aussi des leçons de chant. Le premier novembre, j'irai à un bal donné par les Français de Berlin; j'espère que je m'amuserai bien. Ici je vais aussi au spectacle français. Les acteurs sont assez bons...

MICHEL KOGALNITSCHAN

Mes compliments à mes cousins Constantin, Aléco et George.

Ms. 1161, f. 112.

XCV

Le 29/17 octobre 1835

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre du 29 septembre (11 octobre). Je me porte très-bien. Vous m'écrivez que Monsieur Canta est ministre de l'intérieur et que Monsieur Aleco Guika a pris sa place de ministre de finances, et mon père qu'est-ce qu'il est? Ecrivez-moi où est-ce que se trouve Millo, car il ne m'a pas écrit depuis bien longtemps. Ne pensez pas que les pasteurs protestants soient comme les prêtres catholiques. Quelle différence! Ceux-ci sont tolérants, vont au spectacle, aux bals et pas du tout hypocrites. La langue française, je ne l'oublierai pas, mais je ne la parlerai pas aussi bien que quand j'aurais été en France. Présentez mes respects à Monsieur Cuénim et dites-lui que je le prie de me pardonner si je lui écris si rarement, mais le temps ne me le permet pas. Si je le pouvais, je lui écrirais par chaque poste. Il paraît que Monsieur Voïnesko est bien jaloux de sa chère moitié Madame Voïnesko. Ici les acteurs française ne jouent pas bien; ceux de Nancy étaient beaucoup meilleurs. Si ma tante Marie n'est pas encore partie pour Botoschani, présentez-lui mes respects, ainsi que mes compliments à mes cousins et à mes cousines. J'embrasse Savitza ainsi qu'Aleco; je crois cependant qu'Aleco n'a pas écrit lui-même sa lettre. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Kische, s'il n'est pas mort...

MICHEL KOGALNITSCHAN

Ms, 1161, f. 114.

XCVI

Berlin, le 13/25 novembre 1835

Mes très chères sœurs,

Je suis bien sensible aux félicitations que vous me faites touchant ma fête: je vous en suis bien reconnaissant. Le bonheur que vous me désirez, et que moi je désire le plus, est

celui de vous revoir et de vous embrasser, mais ce bonheur tardera peut-être encore deux ans ; car, malgré que je ne fais plus mes études en langue française, j'ai toujours besoin d'apprendre, et je sens très bien que je ferais très mal si, ayant l'occasion de m'instruire, je ne le voudrais pas. L'allemand me sera aussi bien utile ; qui sait et qui connaît les événements ? Je suis prévoyant, mes sœurs ; un an passé à l'étranger m'a donné plus d'expérience que dix-sept passés en Moldavie. Là, mon père me conduisait, je n'avais rien à craindre ; ici j'ai tout à craindre, je dois bien me conduire, car je ne veux pas fâcher le prince. Je ne suis plus enfant. Mais c'est assez raisonné ; parlons de votre lettre. *D'abord nu trebuie ca să-mi scrii așa rău de Prusienți, pentru că cărțile să pot deschide la poștă ; măcar că ai dreptate. Când ai să-mi scrii ceva de Nemți, scrie-mă moldovenești.* Tout ce que vous m'écrivez au sujet des Nemți (Allemands) m'a beaucoup amusé. Les livres de Lunéville vous parviendront au milieu de décembre. Ecrivez-moi où loge Jean Stourza¹ et comment il est reçu à Iassy, si le prince a été le voir ; comment il est traité ? en prince ou en boyard ? si les boyards vont le visiter, ainsi que mon père. Ici, je vais prendre des leçons de danse dans une famille noble recommandée par Madame Hufeland. Il y a des demoiselles d'autres familles distinguées de Berlin qui viennent prendre des leçons de danse avec nous. Elles sont au nombre de sept. Il y en a quatre qui sont petites, âgées d'environ treize à quatorze ans, et trois autres âgées d'environ 18 ans ; parmi celles-ci, il y en a une bien vilaine, mais elle a un bon cœur ; c'est une bonne fille. Je m'y amuse très bien ; je danse depuis sept heures du soir jusqu'à dix. C'est assez. Je commence à valser à la manière allemande, qui est bien jolie. Je danse aussi une espèce de valse nommée *radova*. Les premières danseuses de Paris sont maintenant à Berlin ; je vais souvent à l'Opéra pour les voir danser ; elles dansent très bien, surtout Fanny Eisler.

Ms. 1161, f. 117

MICHEL KOGALNITSCHAN

¹ Foștul Domn al Moldovei (1822 -- 1828)

XCVII

Berlin le $\frac{8 \text{ décembre}}{26 \text{ novembre}}$ 1835

Mes chères sœurs,

Votre lettre datée du 10 (22) novembre m'a causé un grand plaisir. Je vous remercie en général des nouvelles que vous me donnez au sujet de ma fête. Si vous voyez Millo, dites-lui que je suis très fâché de ce qu'il ne m'a pas écrit depuis tant de temps, et qu'il dise cela aussi à Alexandre Mavrocordato. Cependant, puisqu'il y avait bal à la Cour, alors mon père a dû y aller le soir de ma fête, et est-ce que la soirée que mon père a donnée était seulement présidée par vous ? Le mari de M-me-Voïnesko n'est pas laid ; vous vous trompez. Dites-moi, je vous prie, quel est ce Monsieur Hadick, mari de M-lle Eléonore ; je crois que je le connais, mais je ne peux pas me souvenir qu'est ce qu'il est. Madame Voïnesko a l'honneur et le bonheur d'avoir un beau frère bien bête : c'est Alexandre Bourquy ; j'ai appris avec lui à Miroslawa et chez Mr. Cuénim. Tâchez de me dire si Alcaze a été fait officier. Mr. Cuénim vous le dira. Ces Messieurs qui n'ont pas daigné aller à l'invitation du prince, parce qu'on mangeait, dit-on, pêle-mêle, ont très mal fait. Aujourd'hui toutes ces distinctions, toutes ces chimères, toutes ces aristocraties ont disparu. C'est le mérite qui est la vraie distinction. La naissance n'est rien ; c'est un don qui est très mauvais dans certaines circonstances. Et mon père qu'a-t-il reçu pour présent à la fête du prince ? A Berlin nous avons un temps abominable depuis une dizaine de jours. Il pleut, il neige, il fait du vent et surtout il fait très froid. Aujourd'hui seulement quelques traîneaux se sont montrés dans les rues, car ils sont très rares ici. Ma chère Pulchérie, vous m'écrivez que j'ai dû bien m'amuser le jour de Saint-Michel, parce que vous vous êtes amusées fort bien ; ce n'est pas une raison. Alors vous avez dû bien vous ennuyer, bien être chagrines, parce que j'ai été bien chagrin, et je me suis

bien ennuyé à ma fête. Qui voulez-vous qui vienne me complimenter à ma fête; où voulez-vous que j'aille danser?! Au contraire je n'ai pas su même le jour; ce n'est que le soir que je me suis aperçu par la date du jour que c'était ma fête...

M. KOGALNITSCHAN

Dans toutes vos lettres, mes chères sœurs, tâchez de m'envoyer les notes d'une nouvelle chanson moldave; mais tâchez de n'y pas faire des fautes. Vous pouvez m'envoyer même deux; car la lettre n'est pas plus chère par cela.

Ms. 1161, f. 120

XCVIII

Berlin le $\frac{19 \text{ décembre } 1835}{1 \text{ janvier } 1836}$

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre avec bien de plaisir. Je suis bien content de ce que vous êtes bien portantes: ma santé est assez bonne. Mais pourquoi le bal pour la fête de l'empereur Nicolas a-t-il été donné chez Madame Bogdan, et non pas chez le Prince? Vous ne me dites pas si vous y avez été. Le pauvre Bukchanesco n'est pas bien spirituel: pourquoi diable se marie-t-il, car il est encore bien jeune? J'ai écrit à Monsieur Cuénim depuis bien longtemps une lettre et je n'en ai pas encore reçu la réponse. Serait-il fâché contre moi? Maintenant je me souviens de monsieur Hadick, le mari de M-elle Garet. Je l'ai connu: il parle plusieurs langues. Est-ce que l'Abeille moldave ne paraîtra plus dorénavant? Vous me dites que le prince Jean Stourdza est traité comme un boyard; est-ce qu'il n'a pas conservé son titre de prince? Vous ne me dites pas si le prince Michel a été le voir. Hier soir j'ai été à un bal, chez le locataire de notre maison. Je me suis beaucoup amusé. Depuis six heures j'ai dansé jusqu'à minuit. A minuit nous avons souhaité une bonne année à la maîtresse de la maison et aux demoiselles. Puis nous avons été

souper et puis coucher. J'ai beaucoup dansé, je n'ai pas manqué ni contredanse, ni masourka, ni valser, ni galopper, ni radova, etc. J'ai été très content de ma soirée et c'est après avoir dormi quatre heures que je vous écris, les yeux encore demi-fermés. Pour hier soir, j'étais invité encore à un autre bal, à Kofnigue, une petite ville éloignée de deux heures de Berlin et dont je connais le commandant ; mais j'ai préféré aller au bal du propriétaire de la maison où nous logerons... Comme nous changeons de maison, je vous envoie mon adresse : à Mr. Michel Cogalnitchan, place de Mon Bijou, nr. 10 (en allemand Monbijou-Platz). Je vous embrasse et suis votre frère qui vous aime de tout cœur

M. KOGALNITSCHAN

Quand vous aurez reçu mes livres, placez-les bien dans ma bibliothèque et envoyez-moi la liste des ouvrages. Dites-moi aussi qui demeure maintenant dans ma chambre.

Ms. 1161, f. 128

XCIX

Berlin, le 15/3 janvier 1836

Mes très chères sœurs,

Votre lettre datée du 15/17 décembre 1835 m'a fait beaucoup de joie. Je vous ai écrit que je me suis ennuyé à ma fête : cela est vrai, car qui voulez-vous qui vint me féliciter ? Je me plais à Berlin mieux qu'à Lunéville, mais je me plaindrais mieux, si j'étais à Jassy. Ici je suis occupé du matin jusqu'à 10 heures du soir, c'est-à-dire 10 heures européennes. Ici nous jouissons d'un temps superbe. Un peu de pluie seulement de temps en temps nous tombe. Si vous n'avez pas de nouvelles chansons moldaves, alors envoyez-moi des anciennes. Cependant je sais que, lorsque j'étais encore en Moldavie, Roczinsky avait publié dans l'imprimerie de l'Abeille (*Albina Românească*) une collection de chansons moldaves, valaques et grecques. Je crois qu'ils coûtent un ducat. Dites alors à mon

père que je le prie de l'acheter et de prier ensuite Michèl Daniel de me l'envoyer à Berlin, quand il aura l'occasion ; d'autant plus qu'il y aura sans doute beaucoup de Juifs de la Moldavie, qui viendront à Pâques à la foire de Leipsic, et de là on peut très vite m'envoyer ces chansons à Berlin, car Leipsic n'est séparée de Berlin que de vingt-quatre heures. Depuis que je suis à Berlin, j'ai été à cinq bals : les deux derniers étaient chez deux riches banquiers. Je me suis beaucoup amusé. Il y avait là beaucoup de Françaises et de Belges ; en général, tout le monde y parlait le français. J'espère que je serai invité encore à d'autres bals pendant cet hiver, et puis les grands bals de l'Opéra commenceront bientôt, et je ne manquerai pas d'y aller. Vous ne m'écrivez pas si vous allez aussi aux bals et si vous êtes contentes des nouveaux acteurs, s'ils donnent de belles pièces et s'ils font bien leurs affaires ; enfin si vous êtes abonnées au théâtre et quelle loge avez-vous ? Est-ce que l'Abeille moldave n'a pas envie de reparaitre, ou bien est-elle morte à jamais ? Adieu, je vous embrasse, ainsi que Savtitz et Aleco, et suis votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Dites à mon père qu'il m'envoie par Michel Daniel aussi les tableaux de l'histoire moldave, car j'ai grande envie de les voir dans ma chambre.

Ms. 1161, f. 133

C

Berlin, le 9 février 1836

Mes chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre du 12/24 janvier 1836. Je jouis bien content de ce que vous vous portez bien. Je jouis aussi d'une bonne santé. Je suis bien aise que mes livres sont arrivés à lassy et qu'ils vous font plaisir. Ecrivez-moi s'ils ne se sont pas gâtés en voyage. J'ai reçu la liste que vous m'avez envoyée. Ecrivez-moi si vous en

avez trouvé aussi une dans les caisses. Ecrivez-moi si vous y avez trouvé les gravures pour Lord Byron, car je crois qu'il y en avait; sinon, je les ai laissées en France. Quant à la Bibliothèque des voyages, les volumes qui manquent n'ont pas encore paru, car il faut qu'il y en ait quarante-cinq, ainsi que beaucoup d'autres cartes. La maison rustique non plus n'est pas complète. Est-ce que vous avez été à la noce de Rasou, et avec qui s'est-il marié? Je n'ai pas encore reçu la lettre de Monsieur Cuénim; peut être que je la recevrai dorénavant. Je suis allé dernièrement au bal de l'Opéra: c'est à y mourir d'ennui. Je n'irai plus dorénavant, quand même on me payerait. Demandez mon père si le prince ne me fera pas bientôt lieutenant, car quand je retournerai en Moldavie que je sois au moins capitaine. Est-ce que ma bibliothèque est assez grande pour contenir tous mes livres, car j'en ai encore en France à et Berlin avec moi. Maintenant j'achète des livres allemands, car il y en a aussi de fort bons, surtout Schiller et Goethe. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. J'embrasse Aleco et Savtitz. Envoyez-moi des notes de musique.

Adieu; je vous embrasse et suis.

votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 137

CI

Berlin, le 2/14 février 1836

Mes chères sœurs,

J'ai reçu vos lettres du 28/8 janvier avec bien de plaisir. Je suis charmé que vous vous portez bien et que vous vous amusez. Je regrette aussi de n'être pas en Moldavie, car ici je m'ennuie à mourir. Ce n'est pas que Berlin n'est pas une ville où on ne puisse pas s'amuser; mais je m'ennuie de la société dans laquelle je me trouve. Je suis avec un gouverneur qui est le diable. Je suis toujours dans ma chambre, je ne sors que très rarement, et, lorsque je sors, ce n'est qu'après m'être disputé avec lui. Aussi je suis malade, car je

souffre de la poitrine. Je tâche de me bien conduire ; mais c'est inutilement que je le fais, on ne me récompense pas de mes peines, et qu'est ce que je demande ? Un peu plus de liberté. Ah ! en quittant la Moldavie ce sont de beaux rêves que je faisais ; mais ils se sont évanouis. C'est maintenant que je regrette ma patrie. Un poète dit :

« Plus je vis d'étrangers, plus j'aimai ma patrie » ;

et je trouve qu'il a raison. Vous me demandez de vous dire qu'est-ce que c'est que le bal de l'Opéra. C'est une grande salle, où il n'y a que les deux extrémités de la société qui ont le privilège de danser : *les dames de la Cour et les danseuses de l'Opéra*. Les autres viennent en grande toilette pour se montrer ; car c'est du bon ton pour s'ennuyer ; car c'est encore du bon ton et pour bâiller. J'y ai été une fois, mais je n'irai plus de ma vie. Ma chère Pulchérie, ce n'est pas un an que je vous ai quitté, mais un an et sept mois. Ici je n'ai pas même l'espoir de me masquer ; on donnera un bal, mais on ne veut pas nous y conduire ; vous voyez si je m'amuse bien. J'embrasse Savtica et Aleco. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. Millo ne m'a pas encore écrit. Si vous le voyez, dites-lui qu'il n'est pas mon ami, puisqu'il m'oublie...

Votre frère

M. KOGALNISCHAN

Ms. 1161. f 142.

CII

Berlin, le 23 mars

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu avec bien de plaisir votre lettre du 23 février (6 mars). Je suis bien aise de ce que vous êtes en bonne santé. Moi, je me porte bien, seulement je souffre beaucoup de la poitrine et des yeux. Vous me dites que je vous écris bien peu ; c'est vrai, puisque je ne sais rien qui puisse vous intéresser. Je ne lis qu'une gazette, qui ne parle que d'affaires publiques. De la guerre, je n'ai rien entendu. Mais est-ce que

les deux parties de ma bibliothèque sont pleines ? Je n'achète maintenant que la continuation de mes souscriptions. Qu'est-ce que mon père a dit «aussi», car vous écrivez : «il a dit aussi...», et puis vous finissez. Mais, si Millo m'a écrit, pourquoi Monsieur Cuénim retient-il sa [le]ttre ? Qui est ce Mr. Aleco Guika, qui a reçu le titre de prince, et comment le nomme-t-on dans la langue moldave ? Il paraît que M-me Palady s'est masquée en reine pour masquer la Princesse de Moldavie. Mais depuis quand elle va à la Cour ; est-ce qu'elle va chez la Princesse et chez le Prince ? Pourquoi Mr. Canta est sorti du ministère ? Je suis bien affligé de la mort de Rosnovano ; c'était un homme qui avait de grands talents éminents ; c'est un homme dont la Moldavie doit se glorifier. Est-ce que le Prince a été à son enterrement ? Je vais être recommandé au Prince de Cumberland, neveu du roi d'Angleterre et qui sera roi de Hanovre. Il est du même âge que moi. Il est très instruit ; seulement il est devenu aveugle. Cependant les médecins font espérer qu'il reverra la lumière. Par ma prochaine lettre je vous donnerai des détails sur la Cour de ce Prince. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. J'embrasse Aleco et Savtitzia. Adieu ; je vous embrasse et suis

votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Le cachet qui est au-dessus de ma lettre est fait par moi¹.

Ms. 1161, f. 47.

CIII

Berlin, le 8 avril

Mes tres chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 12 (24) mars, avec le plus grand plaisir. Je me porte maintenant mieux, parce que je peux me donner beaucoup d'exercice. On m'a donné maintenant la

¹ Plicul care conține pecetea aceasta, aplicată pe ceară roșie, se găsește și el în *Ms. 1161, f. 149.*

permission de monter à cheval. Dites à Millo qu'il m'écrive et qu'il donne ses lettres à mon père pour les mettre dans votre paquet. Vous dites que vous n'avez pas des nouvelles à me donner; mais dans les gazettes d'ici je vois qu'il y a de grands troubles; qu'il y a de quelques coquins de boyards qui se sont révoltés contre le prince, qu'il y a des commissaires russes et turcs qui sont arrivés à Jassy pour examiner la conduite du Prince. Je vous envoie maintenant la description de l'arsenal de Berlin ¹, je continuerai à vous envoyer toujours de nouveaux détails, avec un nouveau dessin. Mes chères sœurs, cherchez dans votre musique et envoyez-moi les notes et les paroles des chansons *Nu-î, nu-î, nu-î nădejde nu-î* et *Zioa, ciasul despărțirei*, puis *Aideți frați să trăim bine*. Ensuite demandez au domestique Jean un livre qu'il avait nommé *Arghir* et envoyez-moi tous les jours une feuille de ce livre, que vous copiez dans votre lettre, ensuite la mort du Prince Guika, *Moartea lui Ghica Vodă*. Vous m'obligerez beaucoup; car il y a beaucoup d'auteurs d'ici qui me prient de traduire quelque chose de la poésie moldave et que je donne ensuite à imprimer. Vous m'obligerez beaucoup, je vous le répète. Cherchez ensuite dans les volumes reliés de l'Abeille moldave, que j'ai laissés à Jassy, ces vers: *Ruinele Târgoviștelor*, faits par un Walaque. J'embrasse Aleco et Savtitză.

Adieu, mes chères sœurs, je vous embrasse.

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 150

CIV

Berlin le $\frac{21}{3}$ avril
3 mai 1836

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 5 (17) avril avec bien de plaisir; maintenant je me porte bien, seulement je prends toujours des médicaments. Maintenant je crois que vous serez contentes

¹ v. pag. 83

des nouvelles que je vous donne, puisque je vous envoie de jolis dessins, des descriptions, et vous ne m'envoyez rien de ce que je vous ai demandé. Par exemple je vous ai prié tant de fois de m'envoyer des notes de musique. Chez le roi de Prusse nous n'avons pas été ; mais moi, j'ai été présenté chez le Prince de Cumberland : il m'a très bien reçu ; je vais souvent à la promenade dans sa société. La chanson que vous m'avez déjà envoyée, lorsque j'étais encore en France, lui à ^κ extrêmement plu ; il vous prie donc de m'en envoyer d'autres, dans toutes vos lettres. Cette petite chanson fait fureur partout : j'en ai donné jusqu'à présent une vingtaine de copies. Envoyez-moi aussi dans vos lettres par une feuille l'*Arghir* et la mort de Grégoire Guika. Dites à Millo que je le prie de m'écrire une seconde fois et de remettre sa lettre à mon père, car il paraît que Mr. Cuénim ne veut pas me l'envoyer. Dites à mon père que je le prie extrêmement de m'envoyer un peu d'argent, car j'en manque tout à fait. Si vous voyez mon oncle Jean, priez-le de ma part de vouloir bien m'aider aussi un peu, car mon père dépense une quantité d'argent avec moi, et dites à mon oncle que je le prie de m'envoyer une vingtaine de ducats, car je suis dans une grande pénurie.

Mes chères sœurs, dites au domestique Jean de s'informer ce que veulent dire dans la langue cigaine les mots ci-dessous : *pen, sob, gur, gam, pi, durke, deblo, gadscho, romnitschel*. Ensuite, dites-lui qu'il s'informe, comment on dit en cigain *parle, dors, bats, aime, bois, donne, mange, dieu*, etc., et puis envoyez-moi ces détails, parcequ'un savant¹ qui s'applique beaucoup à l'étude des langues orientales m'a prié pour cela. Informez-vous si Germano² a déjà publié son

¹ un an după aceea Kogălniceanu a publicat chiar un studiu despre Țigani (*Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains*, Berlin, 1837)

² Arhimandritul Gherman, ^{Vida} posesorul manuscriptului cronicii lui Șincai. După două încercări neizbutite, cronica lui Șincai a apărut abia în 1853 mulțumită lui Gr. Al. Ghica, Domnul Moldovei de atunci. El a cumpărat manuscriptul dela Arhimandritul Gherman și a dispus să fie tipărit sub îngrijirea unei comisii compuse din Logofătul N. Șuțu, Vornicul Al. Donici, M. Kogălniceanu, Aga Anastasie Panu și Aug. Treb. Laurian.

histoire de la Moldavie. S'il l'a déjà publiée, dites à mon père que je le prie de me l'envoyer aussi quand il aura l'occasion. Maintenant les bals ont fini : toute la journée je travaille, après dîner je sors une heure à la promenade, puis le soir je vais au théâtre ou chez le prince de Cumberland. Vous ne m'écrivez pas ce que vous faites, ce que vous apprenez ; moi je m'applique beaucoup à l'anglais et à l'italien : lorsque je retournerai en Moldavie, je vous en donnerai des leçons. Dites à mon père que les jeunes Princes sont très inquiets de ce que Madame Palady ne leur écrit pas depuis longtemps. J'embrasse Savtitzza et Aleco. Mes compliments à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim. Mes amitiés à mes cousins. Dites-moi qu'est ce que fait Leondari et où est-ce qu'il se trouve. Adieu ; je vous embrasse et suis votre

affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 155

CV

Berlin, le 19/7 mai 1836

Mes très chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 17/29 avril avec bien de plaisir. Je suis bien content de ce que vous vous portez bien : moi, je suis enrhumé à cause de l'affreux temps que nous avons ici dans ce diable de Berlin. Je vous remercie bien des nouvelles politiques que vous m'avez données, car j'étais dans une grande inquiétude sur l'état de la Moldavie. Quant à l'évacuation de Silistra, j'ai vu cela dans les journaux. Vous me demandez des détails sur le jardin d'hiver ; deux mots ne suffiront pour cela : ce sont d'immenses serres-chaudes, avec toutes espèces de fleurs et avec de grands orangers ; pendant l'hiver, on y met des tables, et puis les dames et les messieurs viennent s'y promener, entendre la musique et prendre une tasse de café. On y gagne aussi des pots de fleurs, car tous ceux qui y entrent reçoivent un lot. Pour *Arghir* vous pouvez demander ces vers au domestique Jean,

qui les a ; et, s'il ne les a pas, faites-les acheter. Cherchez dans l'Abeille moldave et envoyez-moi, je vous prie, les vers moldaves faits par Stamaty, intitulés, je crois, *Oșteanul românesc* ou à peu près¹. Jean avait de même copié la mort du prinse Guika d'un cahier du jardinier ; ainsi il doit l'avoir, et, si vous le trouvez, envoyez-le moi, je vous prie, peu à peu, en m'envoyant dans chaque lettre quelques vers. Envoyez-moi aussi quelques notes des plus jolies chansons moldaves, car on m'en prie beaucoup. Mes compliments à M-me Wimmer et à Mr. Cuénim. J'embrasse Aleco et Savtitzza, je suis content de leur écriture.

Je suis votre sincère

frère

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1162, f. 159

CVI

Berlin, le 9 juin 1836

Mes très chères sœurs,

Les chansons que vous m'envoyez me font beaucoup de plaisir, et je vous prierai de m'en envoyer dans chacune de vos lettres deux, car la lettre que vous m'avez envoyée ne m'a pas plus coûté que les autres fois, malgré qu'il y avait dedans six feuilles de papier. Tout le monde me prie de leur donner des copies de mes chansons. Quand est-ce que Mr. Cuénim finira-t-il sa lettre ? Dites-lui que je le prie de m'envoyer au moins la lettre de Millo, parce qu'il y a quelque chose d'important qu'il a dû m'avoir écrit. Maurocordato s'est conduit en lâche et les officiers ont très-bien fait de l'avoir rossé. Écrivez-moi la suite du duel et si le Prince a dit quelque chose de cela. Dites, je vous prie, à mon père que je cesserai d'apprendre la musique et la nage, mais qu'il faut que j'apprenne à monter à cheval, parce que, étant officier,

¹ probabil «Sentinele taberii dela Copou la 1834» — v. C. Stamate, *Muza Românească*, pag. 55.

je dois le savoir, et qu'en outre je dois le faire, parce que les médecins l'ont commandé. Dites à mon cousin George, que je le prie d'écrire à mon oncle de ma part, pour qu'il m'envoie aussi lui un peu d'argent, parce que mon père dépense déjà trop avec moi. C'est vrai que je dépense beaucoup, mais que voulez-vous que je fasse? Rien qu'une simple tasse de thé coûte un zwanziger. Le portrait de Hagi est gravé sur du cuivre. Les fils du roi des Français sont arrivés il y a un mois; ils sont restés ici deux semaines, et puis ils sont partis pour Vienne. Je les ai vus chez le Prince-heritier de Hanovre. Ils sont très aimables. Le cousin du Prince, Mr. le chambellan de Stourdza, est aussi arrivé à Berlin avec sa femme et sa fille; ils y resteront une quinzaine de jours, puis ils feront un voyage en Suisse et en Italie et reviendront ensuite ici pour passer l'hiver....

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161, f. 124

CVII

Le 29/17 juin 1836

Mes chères sœurs,

Votre lettre datée du 24 mai (5 juin) m'a fait beaucoup de plaisir. Grâce à Dieu maintenant je me porte bien et je suis diablement content, parce que vous vous portez aussi bien. Je vous remercie bien des mots cigains que vous m'avez envoyés. Le prince de Cumberland vous en remercie aussi, parce que c'est pour lui que je vous les avais demandés. Vous ne me dites pas dans quel pays de l'Europe [est] Monsieur Constantin Maurocordato. Quand donc est-ce que Mr. Cuénim finira sa lettre? Je suis bien content des livres que mon père veut m'envoyer. Remerciez-le de ma part et tâchez de m'envoyer tout ce que vous trouverez qui se rapporte à l'histoire et à la poésie de la Moldavie. Pauvre Procope Florescu, pourquoi diable a-t-il l'envie d'épouser Mlle Cavacou? Est-ce que notre jardin de Copou est abandonné maintenant, puisque tout le monde va dans celui de *Regnersbourg*? J'em-

brasse Alécou et Savtitzza, et q'Alécou m'envoie par une lettre un de ses dessins: je suis curieux d'en voir. Je n'ai pas le temps aujourd'hui pour vous envoyer avec cette lettre une description d'un des édifices de Berlin, mai je vous en enverrai par ma première. Millo ne m'a jamais écrit; il paraît qu'il m'a oublié; c'est un faux ami, car il ne se souvient pas de moi. Mes compliments à M-me Wimmer.

Adieu, mes chères sœurs; je vous embrasse et suis votre frère affectionné

M. KOGALNITSCHAN

Ms. 1161. f. 172

CVIII

Le 26 juillet 1836

Mes très chères sœurs,

Le Juif à qui mon père a donné ce qu'il voulait m'envoyer n'est pas encore arrivé à Berlin, et cependant il en est temps. Je suis bien f[âc]hé de ce que Monsieur Cuénim s'est porté mal; mais aussi je suis doublement content de ce que maintenant il se porte bien, et de ce qu'il m'écrira une lettre de quatre pages. Je ne puis pas vous dire absolument combien de temps je resterai à Berlin: peut-être resterai-je trois ans ou peut-être je retournerai à Iassy dans un an. Maintenant nous allons loger chez un autre pasteur; si je suis bien chez lui, je resterai à Berlin; si je ne suis pas content, je demanderai au Prince de retourner en Moldavie. Le remède Morison est presque tout à fait inconnu: c'est un ancien remède qu'on veut remettre à la mode. J'apprends toujours le piano, mais pas si souvent qu'autrefois. Si mon père trouve l'occasion encore de m'envoyer quelque chose à Berlin, dites-lui que je le prie de m'envoyer deux paires de souliers de dames qu'on fait à Constantinople; vous savez, de ceux qui sont brodés avec de l'or et avec de perles. Je veux en fai[re] cadeau à la princesse de Cumberland, le jour de la nouvelle année, parce qu'elle a bien des bontés pour moi. Tâchez, mes chères sœurs, d'engager mon père à me faire

ce petit plaisir et croyez-moi que vous m'obligerez beaucoup. Maintenant je m'ennuie terriblement à Berlin : 1. parce que je souffre beaucoup de la poitrine : 2. parce que tout mes amis sont partis pour la campagne et le prince Grégoire aussi. Je suis seul à la maison, parce que le prince Démètre est malade, et que Vogoridès est une grande bête, bonne à manger du foin.

Les Français¹ de Luneville sont bien fiers ; en France ils recevaient pour une année entière 18 ducats et en Moldavie ils reçoivent la même somme dans un mois. J'embrasse Savitza et Aleco et vous aussi.

Votre affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

Envoyez-moi aussi cette lettre à mon oncle.

Ms. 1181, f. 178

CIX

Le $\frac{27 \text{ juillet}}{8 \text{ août}}$ 1836

Mes chères sœurs,

Le Juif n'est pas encore arrivé à Berlin ; aussi je n'ai rien reçu jusqu'à présent. Je souffre toujours de la poitrine, mais pas bien fort et, si je dois faire des bains de mer, ce n'est que par prudence et par l'ordre des médecins. Ne croyez pas, mes sœurs, que je me fâche du conseil que vous me donnez ; au contraire, je vous en remercie. Cependant croyez-moi que je fais tout mon possible pour être économe et pour ne pas chagriner mon père qui dépense tant et tant pour moi ; mais étant à Berlin, avec les jeunes princes, et placé dans une haute position, je ne peux pas m'astreindre à vivre comme je le voudrais. On nous invite quelquefois à dîner, ou à souper, ou à faire quelque visite. Nous ne pouvons pas aller à pied ; ensuite, nous devons toujours être bien

¹ doi profesori francezi plecați de acolo în Moldova.

habillés, avoir mille petites choses que le prince ne paye [pas] pour nous, telles que chaînes pour la montre, bagues, boutons, cravates de soie, des gants blancs et tant d'autres niaiseries. Lorsque je vais au théâtre, je ne peux pas aller au parterre, car j'ai des connaissances qui m'y verraient, et puis pensez que la plus petite chose coûte douze fois plus cher qu'en Moldavie. Pour un abricot, on paye un piastre : avez vous entendu cela ? Aussi si je vois que cela dure toujours ainsi et que le prince ne me paye rien, je demanderai à mon père de retourner en Moldavie, parce que je sais qu'il ne peut pas dépenser tout pour moi. Maintenant on va nous placer chez un autre pasteur, où je crois que nous serons mal ; aussi je ne le supporterai pas, et j'écrirai aussitôt à mon père de revenir à lassy, car je ne suis plus un enfant à être mené par le nez. J'embrasse Aleco et Savtitzza. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

Adieu, mes chères sœurs. Votre affectionné frère

M. KOGALNITSCHAN

Au moment où j'ai fini la lettre, le Juif est arrivé et m'a apporté toutes les choses complètes ; mais vous avez oublié de m'envoyer la ballade de la mort de Grégoire Ghika, ainsi, je vous prie, copiez-la et envoyez-la moi dans votre prochaine lettre ; si elle est très (*sic*) grande pour être enfermée dans une seule lettre, envoyez-la moi petit à petit.

Ms. 1161, f. 181

CX

Le $\frac{1}{13}$ septembre 1836

Mes très chères sœurs,

Votre lettre est arrivé ici le 7 septembre, mais je ne l'ai lue qu'hier, après mon arrivée de Swinemünde. Je me porte très bien, les bains de mer m'ont été d'un grand secours. Les endroits de Swinemünde sont très beaux, ainsi que l'île de Rügen. Dans une autre lettre, je vous en parlerai avec plus

de détails. J'ai reçu la lettre de Mr. Cuénim une semaine avant la vôtre. Dites-lui que je l'en remercie de tout cœur pour des compliments et pour des bontés que je mérite si peu. Ma réponse suivra bientôt cette lettre. Je suis bien content de ce que vous apprenez l'italien. Je l'apprends aussi depuis une demi-année. Mes amis sont revenus depuis longtemps. Je vous remercie bien des détails que vous me donnez sur le cabinet d'histoire naturelle; je l'avais vu avant mon départ de Moldavie. De combien de volumes se compose-t-elle, cette grande bibliothèque de votre cabinet d'histoire naturelle? Je vous envoie la mesure des pantoufles pour la princesse de Cumberland. Priez mon père de ma part de les choisir bien jolis. J'ai cessé depuis longtemps de prendre les eaux minérales. Nous allons changer maintenant de pension et tout me fait confirmer que nous allons être bien mal logés et mal entretenus. Aussi je suis résolu, dès que je ne serai pas bien, de demander au Prince la permission de retourner en Moldavie. Je suis trop âgé pour être traité comme un enfant de dix ans. Je vous prie, mes chères sœurs, envoyez-moi le plus tôt possible dans vos lettres la ballade de la mort de Ghica; on me la demande de tous côtés. Je vais faire imprimer ici les chansons moldaves. Tâchez aussi de m'envoyer les paroles de ces chansons.

Addio, carissime.

KOGALNITSCHAN

Mes respects à Madame Wimmer.

Ms. 1161, f. 185

CXI

Berlin le $\frac{21 \text{ septembre}}{3 \text{ octobre}}$ 1836

Mes très chères sœurs,

Je n'ai pas pu répondre à votre aimable lettre plus tôt, parce que nous avons changé de logement: nous demeurons maintenant chez Mr. le Pasteur Ionas; nous sommes bien logés; j'ai maintenant une chambre à moi à part. Les bains

de mer m'ont été d'une grande utilité ; maintenant je suis tout à fait bien. Vous ne pouvez pas vous imaginer, mes chères sœurs, quel plaisir j'aurais à vous revoir ; vous me dites de revenir en Moldavie ; mais qu'y ferais-je ? qu'y serais-je, un samesse dans un district, ou un officier au-dessous d'un Miclesco, d'un Croupensky, au-dessous d'un ignorant ? Non, mes chères sœurs ; je veux m'instruire, je veux retourner en Moldavie riche en connaissances. Alors, même si je n'ai pas une bonne place, je serai moi : je serai toujours au-dessus des autres par mes talents, par mon instruction. Ainsi donc, je ne vous verrai que dans deux ou trois ans, à moins que je ne me plaise pas au genre de vie que j'ai maintenant. Le fils d'Aga Manolaki est un fat et un jeune homme corrompu. On n'embrasse dans la rue que les mauvaises femmes du peuple : et il paraît que lui n'a fréquenté que des personnes d'une pareille espèce ; jamais cela n'a eu lieu à Paris, le centre de la civilisation. J'ai déjà acheté pour Aleco des joujoux, que je lui enverrai avec la première occasion. D'abord le ballet nommé *Le chat botté*, tiré du conte qui porte le même nom : tout cela est imité en plomb d'après le ballet représenté à l'Opéra ; c'est très joliment fait ; ensuite un combat entre les Turcs et les Russes. Je crois que cela l'amusera. Pour vous autres, mes chères sœurs, si je trouve l'occasion, je me ferai un *grand* plaisir de vous envoyer quelques *petits* souvenirs de moi. Mes respects à M-me Wimmer et à Mr. Cuénim.

Votre frère

M. KOGALNITSCHAN

Envoyez moi donc, je vous prie, la ballade de la mort de Grégoire Ghika ; j'en ai extrêmement besoin.

CXII

Berlin, le 13/25 octobre 1836

Mes très chères sœurs,

Je vous remercie bien des détails que vous me donnez dans votre lettre du 27 septembre (9 octobre) et je suis bien content de ce que vous jouissez d'une bonne santé ; moi, grâce à Dieu, je me porte aussi bien. Il faut, mes chères sœurs, que vous m'aim[i]ez bien peu, puisque depuis six mois je vous prie de m'envoyer la ballade de Ghika, et vous ne me l'envoyez pas. Dans votre dernière lettre, vous m'écrivez : *nous vous envoyons la ballade de la mort de Ghica* et cependant elle n'était pas dans la lettre. Je vous prie donc, mes chères sœurs, pensez un peu à moi et envoyez-moi cette malheureuse ballade : vous m'obligerez infiniment, croyez-moi. Présentez mes compliments à mon cousin Constantin, et dites lui que je le prie de vous remettre pour m'envoyer tout ce qu'il aura de joli des vers moldaves, tel que la satire *le Mensonge et la Vérite*, et puis *La prise de Choczin (Luarea Hotinului)*, ainsi que d'autres choses de ce genre. Ce n'est pas le Prince, mais le neveu de Mr. Hufeland, le vieux, qui nous a fait changer de pension. Au reste, quant au logis et à la nourriture, nous sommes bien chez Mr. Ionas. J'ai une chambre à part. Il y aussi un jeune Hufeland, gendre du vieux Hufeland. C'est lui qui est chargé de prendre soin de nous. La princesse de Cumberland, c'est la mère du jeune prince dont je vous ai écrit. Tâchez de m'envoyer les souliers, dont je vous ai priés. J'ai cessé d'apprendre maintenant l'anglais, mais dans peu de temps je le recommencerai. Mr. Dallot est un charlatan ; il n'a jamais été à Berlin, ou peut-être qu'il y a été, mais dans les cabarets.

Adieu ; j'embrasse Savtitz et Aleco.

Tout à vous

KOGALNITSCHAN

Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.
Assurez-le de ma reconnaissance,

CXIII

Berlin, le 2/14 novembre 1836

Mes très chères sœurs,

Merci, mes sœurs, merci : j'ai reçu avant hier la ballade que vous m'avez envoyée : je vous en remercie de tout mon cœur. Vous me demandez qu'est-ce que je ferai, si, en retournant en Moldavie, je ne voudrai pas être un sameche ou un simple officier. Qu'est ce que je ferai ? Je trouverai toujours deux ou trois mille piastres à emprunter ; je prendrai en ferme une campagne et je travaillerai la terre ; je pourrai assez gagner pour mon entretien. Mais, vous me direz : à quoi me servira mon instruction ? A quoi ? D'abord l'instruction me tiendra lieu du monde ; elle m'éloignera de la cabale, m'accoutumera à me contenter de peu, à être modeste dans mes goûts et à être libre au milieu des esclaves. Ce n'est pas parce que l'état de sameche est petit que je n'en veux pas ; non, mais c'est qu'étant sameche, on est esclave, on est serf, on est attaché à la glèbe ; et moi, je ne le veux pas. Je servirai le prince, parce qu'il a été mon bienfaiteur, je lui serai reconnaissant toute ma vie ; je le servirai dans tout ce qu'il voudra, tant que mes services lui seront utiles ; mais, quand il n'en aura plus besoin, je me retirerai, car je ne veux pas travailler pour mon ambition, mais pour ma reconnaissance ; je servirai le prince pour lui, parce qu'il est mon bienfaiteur ; mais pas pour son rang, pour ses récompenses. C'est justement l'exemple de mon père qui m'engage à ne pas entrer dans la carrière des honneurs. Il a servi, il a consacré toute sa vie à sa patrie, et quelle récompense en a-t-il eue ? C'est très beau de servir sa patrie ; mais pourquoi servir, quand elle n'a pas besoin de vos services ?

Je remercie beaucoup mon cousin de sa bonté ; dites-lui je vous prie, que je le prie de m'envoyer aussi la satire *Le Mensonge et la Vérité*. Mon instruction me servira à mépriser les grands qui méprisent les hommes et qui se croient plus que les autres hommes. Tous les hommes sont égaux ;

mais si la noblesse est quelque chose, je suis autant noble que les autres nobles de la Moldavie, quoique je ne sois pas aussi grand en pouvoir, ni en richesse, comme eux. C'est par cela qu'ils ne me verront jamais dans leurs antichambres.

Adieu, mes chères sœurs. J'embrasse Savtitz et Aleco, ainsi que vous.

Votre affectionné frère
KOGALNITSCHAN

Mes respects à Mr. Cuénim et à M-me Wimmer.

Ms. 1161, f. 193

CXIV

Le $\frac{23 \text{ décembre } 1836}{4 \text{ janvier } 1837}$

Mes chères sœurs,

J'ai reçu votre lettre du 30 novembre avec beaucoup de joie, car je craignais qu'il n'y eut quelque malheur chez nous, vu que vous m'aviez répondu si tard. La nouvelle du mariage de Marie m'a fait un grand plaisir : j'ai beaucoup regretté de n'y avoir pas assisté. Quoique éloigné, je ne lui souhaite pas moins tout le bonheur qu'elle mérite. Vous me dites que ma sœur a beaucoup pleuré à son départ ; je le crois bien, est-ce que moi ne le sais je pas ! Et croyez-vous que je ne maudis pas tous les jours le moment où l'idée infernale m'est venu de quitter la Moldavie ? Je suis au milieu des étrangers ; pas un ami, pas un parent !

J'ai reçu les objets que mon père m'a envoyés. Les souliers ne sont pas bien beaux ; mais pour Berlin, ils le sont assez. Je n'ai pas encore eu le temps d'en donner une paire à la princesse de Cumberland ; une autre paire j'en ai donné à une dame chez laquelle je vais souvent en société ; elle en a été bien contente. Les nouvelles de la mort de Madame Theodoraki et de Baptiste m'ont causé beaucoup de chagrin. Cette pauvre dame ! Où amène la lecture des romans !

Je suis maintenant beaucoup occupé à Berlin : dans trois mois

je veux faire imprimer *une histoire de la Moldavie et de la Valachie* que j'ai écrite en français. Je suis déjà bien avancé; il y a seulement quelques matériaux qui me manquent. Tâchez, mes chères sœurs, de me trouver parmi les livres moldaves que j'ai en Moldavie le traité de la paix de 1812 entre la Russie et la Turquie; si vous ne le trouvez pas, informez-vous, et priez mon père de me l'acheter. Faites aussi tout votre possible de me procurer l'histoire de Moldavie par Cantemir; demandez-en Millo, peut-être, qu'il pourra me trouver ce livre; je lui en serai bien reconnaissant. Demandez ensuite mon père en quelle année a été tué ce prince Grégoire Ghica, dont vous m'avez envoyé la ballade. Priez ensuite *Părintele Ștefan* de vous donner la liste des Principes de Moldavie et celles de archevêques de Moldavie, avec l'année dans laquelle ils ont vécu, qu'on trouve dans de vieux livres d'église. Tâchez ensuite de me procurer la chronique du Vornicu Ureke, *Letopisețul lui Vornicul Ureche*, et informez-vous s'il n'existe pas en moldave ou en grec quelque livre sur la révolution des étéristes en Moldavie, pendant l'année 1820, ainsi que la proclamation que l'empereur Alexandre a fait publier à Iassy contre Ipsilanti. Priez mon père de m'envoyer ces livres le plus tôt possible; il pourra me les expédier par Monsieur Kuch, le consul de Prusse: c'est le moyen le plus sûr; mais le plus tôt possible. J'en écrirai plus tard aussi au Prince pour me faciliter cet envoi. Dans trois ou quatre jours je vous enverrai le *prospectus* imprimé de mon histoire. Je vous souhaite maintenant, mes chères sœurs, tout ce que vous désirez et je vous félicite pour la nouvelle année; amusez-vous aussi pour moi. Ecrivez à Marie que je l'embrasse de tout cœur ainsi que Savtitz et Aleco.

Adieu, je vous embrasse.

Votre frère
KOGALNITSCHAN

Mes respects à M-me Wimmer et à Mr. Cuénim.

CXV

Berlin, le 20/8 janvier 1837

Mes chères sœurs,

Croyez qu'aussi moi je me suis bien réjoui d'entendre que Marie est heureuse avec son mari; je lui souhaite que son bonheur dure toujours! Il paraît, ma chère Hélène, que vous êtes bien extravagante. Vous vous moquez de votre corps et de votre laideur; mais savez-vous, ma toute bonne, que j'ai entendu de source certaine que vous êtes très belle et qu'on vous fait la cour? En frère, je suis très content de ce qu'on trouve ma sœur belle, mais je la prie de n'en être pas vaine, et de souffleter tous ceux qui voudraient faire les empressés auprès d'elle. Quant à vous, ma chère Pulchérie, vous êtes toujours enfant; tant mieux. Est-ce que vous ne jouez plus avec votre poupée, puisque le cheval qui comprend tout ce qu'on lui dit, vous plaît? Tâchez d'éviter et craignez que ce cheval, en passant par Berlin, ne me dise pas quelque chose de mal de vous. Je vous envoie ci-joint le prospectus d'une histoire que je fais imprimer en français. Depuis deux ans j'y travaille; monsieur Alexandre Stourdza m'y a encouragé. Mais, comme l'impression coûte cher, dites et priez, mes chères sœurs, mon père qu'il soit assez bon pour m'y aider. Si mon père ne veut pas le faire entièrement, écrivez aussi à Botossani à Marie; elle est riche maintenant; dites-lui qu'elle demande à son gros mari une trentaine de ducats; qu'elle m'aide en bonne sœur; quand mon livre sera vendu, je les lui renverrai avec beaucoup de reconnaissance. Tâchez-le, mes chères sœurs, et priez mon père de ne pas rejeter ma prière. Adieu, je vous embrasse. Tout à vous

KOGALNITCHAN

Demain j'écrirai à Monsieur Cuénim.

J'embrasse Aleco et Savtitz. Mes respects à Madame Wimmer.

CXVI

Berlin le 1/13 février 1837

Vous avez bien tardé, mes chères sœurs, de m'écrire : j'ai été dans de grandes transes sur votre santé. Je suis en même temps bien peiné de ce que vous n'avez pu me rien procurer pour mon histoire. Je me souviens très bien d'avoir vu l'histoire de Cantimir imprimée en grand 4°. Quant à la chronique du Vornicu Oureki, vous pourrez vous en informer chez le prêtre Stefan ou Etienne; peut-être saura-t-il vous donner quelques détails. Dans le premier volume de la gazette moldave (*Albina Românească*), qui est relié, vous trouverez un chapitre, tout au commencement, sur le mariage de la fille d'Étienne-le-Grand avec le fils d'Ivan, Czar de Russie; soyez assez bonnes de l'en détacher et de me l'envoyer par votre prochaine lettre. J'ai déjà répondu à Monsieur Cuénim: dites-lui que je lui serai bien reconnaissant s'il voulait m'envoyer quelques détails sur la révolution grecque en Moldavie, ainsi que sur le règne de Jean Stourdza, enfin sur les événements passés dans la principauté depuis 1800 jusqu'en 1834: c'est une personne qui a été spectateur de la plupart des faits, et il ne pourra que faire augmenter le mérite de mon histoire. Je suis maintenant bien occupé; tous les jours je travaille depuis huit heures du matin jusqu'à minuit: il faut me hâter; j'ai promis la publication de mon ouvrage à la fin du mois de mars; j'ai déjà fait imprimer six feuilles. Si vous voyez Millo, dites-lui que je le prie de m'écrire une petite lettre de deux lignes.

Ma chère soeur, quand le vertige et la folie s'emparent d'un peuple qui prétend vouloir se civiliser, en caricaturisant les autres nation policées, on ne voltige pas seulement; mais on fait encore d'autres choses bien plus graves. Pitié pour Messieurs Mavrocordato, Cantacuzène et autres pareils! Ils ne méritent pas autre chose. La vraie civilisation consiste dans l'amour de la patrie et de son prochain, dans le respect pour les lois, dans l'abolition de l'esclavage, qui subsiste

encore dans notre pays à notre honte, dans l'égalité des personnes, sans distinction de rang et de naissance, et non à monter pour le bénéfice d'un baladin et d'un voltigeur ; honte aux Moldaves qui se déshonorent ainsi aux yeux de l'Europe !

Tâchez, je vous prie, mes chères sœurs, de m'envoyer le plus tôt les sources historiques que je vous ai demandées. Dites à mon père que je le prie beaucoup de me dire à combien monte la population de la Moldavie, ainsi que les revenus de cette principauté. Informez-vous aussi si le Règlement Organique n'est pas encore imprimé. Tâchez de découvrir si on ne peut pas trouver le code des lois imprimé à Suczawa par l'ordre du prince Basile l'Albanais. Demandez aussi à mon père, quel est le nombre des Cigains de la couronne (*Țigarii domnești*), ainsi que les Cigains des boïars ; de même le nombre des Juifs.

Adieu, mes chères sœurs, j'embrasse Savtitzza et Alecu. Mes respects à Madame Wimmer. Je vous embrasse.

Votre frère
KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 10

CXVII

Le 21 février 1837

.... Non, mes chères sœurs, je ne suis pas découragé, car mon projet était d'écrire une histoire, et non un libelle diffamatoire : le prince lui-même comprendra que ce serait une injustice, quand je jure que je ne dirai de mal, ni des Russes, ni des Turcs, ni de toute autre puissance ; je ne traite dans mon histoire que les événements passés dans l'intérieur du pays, et non des questions diplomatiques. Aussi j'espère que je gagnerai mon procès. Dans cet espoir je vous prie, mes sœurs, d'envoyer dire à Millo, si vous ne le voyez pas, que je le prie beaucoup de m'envoyer les sources historiques que je lui ai demandées. Dites-lui qu'il m'obligera beaucoup. Mais dites-lui aussi de faire tout son possible pour me les pro-

curer le plus vite. Surtout la chronique d'Oureche et le code des lois publié par Basile-Voda surnommé l'Albanais, et qui a été publié en 1640 à Suczawa. Quant à ce que je demandais à ma sœur, — mon père et vous, vous avez raison ; c'est une bassesse que j'allais faire, je m'en répons bien sincèrement. Présentez, je vous prie, mes compliments ou mes respects à mon oncle Jean : dites-lui que je lui écrirai avec la première lettre que j'adresserai à mon père. Mes respects à Madame Wimmer ; j'embrasse Savtiza et Aleco, qui signe magnifiquement son nom *Æ. Bravo, Aleco.*

Adieu, je vous embrasse. Priez pour moi mon père.

Votre affectionné frère
KOGALNITCHAN

Mss. 182, f. 14

CXVIII

Berlin le 22 mars 1837

... Il y a maintenant, mes chères sœurs, plus d'un mois que vous ne m'avez pas écrit ; j'étais dans une grande inquiétude ; sans lettres, sans aucune de vos nouvelles ! Que le prince me défende ou non d'imprimer mon histoire, je suis résolu à ne rien faire contre sa volonté ; mais, en tout cas, je suis décidé, et sans changer de résolution, à retourner en Moldavie l'hiver prochain. Mon père me fait des reproches que je ne mérite pas ; le Prince de Moldavie me défend l'impression d'un ouvrage loué par Monsieur Alexandre Stourdza, son cousin, dont les opinions sont sûrement les mêmes que celles du Prince. Que ferais-je ici à Berlin ? Toujours des reproches, toujours des défenses ; jamais une louange de la Moldavie. Cette vie m'ennuie à la fin. Je veux retourner en Moldavie, je veux prouver ma reconnaissance au Prince par des services pour lesquels je ne veux lui demander aucune récompense. Plus tard, j'irai prendre en ferme quelque petite campagne, je tâcherai de m'acquérir une modique et honnête fortune, et alors je dirai adieu pour toujours à cette

Moldavie, terre malheureuse, où la pensée n'est pas même libre de s'exprimer, et j'irai m'enfermer dans quelques coin obscur de la Transylvanie, ou de tout autre pays de l'Autriche, où de temps en temps je pourrai entendre quelques voix compatriotes. Pour le bénéfice que les jeunes Moldaves ont donné, je dis que les Moldaves méritent leur sort : celui de n'être jamais libres. Adieu, je vous embrasse

KOGALNITCHAN

J'embrasse Savtitz et Aleco ; mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

Ms. 1162, f. 17

CXIX

Berlin le 1/13 avril 1837

J'ai reçu votre lettre du 18/30 mars dans un moment difficile à décrire ; il y a tant de temps que je vous avais écrit, et il y a tant de temps que je n'ai reçu aucune de vos nouvelles. Je n'ai pas le talent de vous décrire vraiment ces jours derniers qui se sont passés. Outre que je ne savais rien sur votre santé, je n'avais aucune nouvelle du Prince ; j'étais dans le doute si le Prince me permettrait ou non l'impression de mon ouvrage : d'un autre côté mon libraire me pressait vivement et me demandait une réponse décisive. Je ne savais plus où mettre ma tête, lorsque la lettre de mon père arriva, et, victoire, j'étais sauvé. Le Prince me permet l'impression de mon histoire, de ma chère histoire. J'ai écrit à mon père au sujet de Millo et j'espère qu'il exaucera ma demande. J'espère que Monsieur Cuénim me répondra bien vite et qu'il m'enverra les sources historiques, pour lesquels je le prie encore une fois. Dites aussi à mon père que, s'il ne me facilite, lui, les moyens de faire une bonne histoire, qui est-ce qui le fera ? J'envoie ci-joint une lettre à Monsieur Asaki, avec quelques fragments de ce que j'ai écrit en alle-

mand; priez mon père de les lui remettre et de le prier de m'être utile dans ce que je le prie.

Je vous remercie beaucoup des nouvelles que vous me donnez; mais malheureusement elles ne sont pas bien gaies; la mort du pauvre Krisovergui¹, jeune poète que j'estimais, m'a fait beaucoup de peine. Pour moi, je ne saurais que vous dire; je travaille beaucoup à mon histoire, qui sera achevée, j'espère, dans trois ou quatre mois. Vous aurez un exemplaire doré sur tranche. Marie-m'oublie depuis qu'elle s'est mariée; ce n'est pas bien de sa part; voilà presque six mois dans lesquels elle ne m'a écrit qu'une lettre. Dites à mon père que je le prie beaucoup de m'envoyer la copie d'un *Pont*² des paysans, c'est-à-dire le traité entre les paysans et les boïars. Dites-moi aussi comment êtes-vous contentes du théâtre moldave, et quelles pièces on a représenté. Priez aussi mon père de m'envoyer toute l'Abeille Moldave; il y a beaucoup de feuilles qui manquent: c'est pour cela que, moyennant quelques ducats, mon père les fera compléter à la rédaction. Je le prie de même pour le *Bulletin* qui s'imprime aussi à Iassy. Ecrivez-moi si Germano imprime son histoire de Moldavie; si elle est imprimée, tâchez de me l'envoyer. Est-ce que le Règlement Organique n'est pas encore imprimé? Mes respects à Madame Wimmer; j'embrasse Aleco et Savitzza. Je vous embrasse,

M. KOGALNITCHAN

Ms 1162, f. 21

CXX

Berlin, 5 mai 1837

Vous ne m'avez encore envoyé, mes chères sœurs, aucune réponse favorable de Monsieur Cuénim; priez le, je vous prie, de faire tout son possible pour me faire parvenir les

¹ Poeziile acestuia s'au publicat cu șase ani în urmă, la 1843. Prefața e scrisă de Kogălniceanu.

² «Ponturile» însemnau pe acest timp încă toate regulamentele, legile, tratatele, alcătuite din articole, «puncte» (*N. Iorga*).

sources que je lui ai demandées, je lui serai bien reconnaissant. Je vous remercie beaucoup du chapitre de l'histoire d'Hélène¹ que vous m'avez envoyé: si vous voyez le révérend père Germano, demandez-le s'il a commencé à faire imprimer son histoire de la Moldavie et de la Valachie; si cela est, dites-lui que je le prie beaucoup de remettre les volumes déjà imprimés à mon père, qui les lui payera. Si c'est le contraire, demandez-le s'il ne pourrait pas m'envoyer quelques fragments de son manuscrit. Priez mon père de me faire savoir quelle est la population de la Moldavie, ainsi que ses revenus et ses dépenses.

Mes chères soeurs, si je suis venu à l'étranger, ce n'est pas pour apprendre à aller à la chasse; c'est un exercice que j'aurais pu apprendre en Moldavie mieux qu'en Prusse, où la chasse n'est pas permise à tout le monde. Que les autres jeunes gens, tels que Monsieur Raducanu et ses pareils, chassent! Ils sont nés pour cela; mais, dites-moi, leur nom serat-il célèbre. et laisseront-ils quelques souvenirs glorieux après leur mort? Non, mes chères soeurs; ces gens ne vivent pas même, ils végètent. Pour moi, la chasse n'est pas ma carrière: travailler jour et nuit, mais rester dans une douce indépendance, dans une heureuse médiocrité, comme dit Horace, telle est ma destinée. En retournant en Moldavie, je n'irai pas afficher le luxe et le faste; si jamais je revois ma patrie, ce sera pour la servir et lui sacrifier ma vie, s'il le faut.

Mais laissons ces discours sérieux et parlons de vous et de votre passe-temps: vous ne me dites pas ce que vous faites, ou comme disent les Allemands, *Was sie treiben?* Avez-vous beaucoup dansé cet hiver; travaillez-vous beaucoup, vous promenez-vous beaucoup, voyez-vous beaucoup de monde? Vous ne m'écrivez pas si vous avez reçu du Juif Salomon deux boîtes de joujoux en plomb. Moi, je m'amuse assez bien, autant que mes occupations le permettent; j'ai

¹ *Arghir și Elena* a lui Ion Barac.

plus d'amis que je ne puis visiter, et c'est ce qui me fâche, car la plupart sont de braves gens qui m'aiment. Il y a près de Berlin (dix milles) une ville qui s'appelle Wittemberg; là se trouvent un grand nombre de sources historiques pour la Moldavie; si j'avais de l'argent, je voudrais bien y aller passer deux ou trois jours; mais malheureusement ma bourse est vide. Marie ne m'écrit plus. Adieu, je vous embrasse, ainsi que Savtitz et Aleco. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

KOGALNITCHAN

Je remercie beaucoup mon cousin de la peine qu'il s'est donnée à me copier le chapitre de l'histoire moldave.

Ms. 1162 f. 2.

CXXI

Le $\frac{21}{2}$ mai
juin 1838

Si vous voyez, mes chères soeurs, monsieur Cuénim, dites-lui que je ne lui demande pas de traités historiques sur les temps passés de la Moldavie, mais la relation de tout ce qui s'est passé dans mon pays depuis son arrivée. S'il a d'autres écrits qui puissent se rapporter à mon livre historique, je les recevrai avec beaucoup de reconnaissance, mais ce qui m'intéresse de plus, ce sont *les détails du règne de Jean Stourdza et de la révolution de 1821*, et voilà ce que je le prie de m'envoyer.

Envoyez encore une fois un domestique à Monsieur Asaki, et faites-le prier de m'envoyer une réponse à la lettre que je lui ai écrite. De même si vous voyez Millo, faites-lui la même demande, ainsi qu'à mon cousin Cotin, pour les vers que je lui ai demandés.

Chaque entreprise est faible a son commencement; il est de même du théâtre moldave, comme il a été des théâtres des autres nations. Au lieu de montrer votre mécontentement et de préférer la théâtre français, il faut faire tout

votre possible pour encourager les acteurs moldaves; car pensez, les acteurs français ont eu des modèles et ils jouent depuis leur jeunesse; il n'en est pas de même des moldaves; acteurs depuis hier, sans avoir eu devant eux aucuns prédécesseurs, ils jouent, sans doute, mal; mais, à mesure qu'ils joueront, ils feront mieux. C'est toujours un commencement et chaque Moldave doit l'encourager, car le théâtre contribue plus que tout autre chose aux progrès de la littérature nationale et des lumières parmi les classes inférieures. Dès son apparition, vous ne devez pas demander au théâtre moldave de vous donner des chefs-d'œuvre, car pour des chefs-d'œuvre il faut qu'il y aient des auteurs qui en fassent, et jusqu'à présent nous n'en avons pas. Contentez-vous des traductions d'abord; les pièces originales viendront ensuite; quand les jeunes écrivains verront qu'il y a une scène nationale, ils s'empresseront de lui porter leur tribut; mais pour cela il faut de la patience et, plus encore, l'intérêt de tous les Moldaves pour une entreprise qui ne peut que faire du bien à notre peuple.

Ecrivez-moi où est imprimée cette pièce allemande *Bellas Glucht*; je voudrais la lire. Est-ce parce que le *Premier Mai* a de danses moldaves qu'il est vilain? A Berlin ma vie est très monotone; il y fait presque toujours mauvais temps, et alors je suis obligé de garder la chambre. Quand le soleil luit sur notre horizon, et c'est ce qui est une rareté, je fais quelque partie de campagne avec mes amis, mais pour cela il faut terriblement de l'argent, car tout est cher ici, même l'air qu'on respire. Le soir je vais au théâtre, ou je visite quelques familles. Mes respects à Madame Wimmer.

J'embrasse Savtitzza et Aleco.

MICHEL KOGALNICEAN

Ms. 1162 f. 29

CXXII

Le 13/25 juin 1837

Je n'ai pas demandé, mes chères sœur, à Monsieur Cuénim une histoire de la révolution grecque; mais seulement

quelques détails des événements dont il a été spectateur ou acteur. Pour cela il ne faut pas une histoire; Monsieur Cuénim s'il voulait m'écrire une lettre, pourrait me raconter ces événements, comme sa mémoire pourrait les lui rappeler. Réitérez-lui donc ma demande et dites-lui que je lui serai bien obligé, s'il me donne quelques détails sur le règne de Jean Stourdza. En même temps je vous serai bien obligé, si vous parvenez à m'obtenir une réponse de Monsieur Asaki.

Parmi la liste des livres que je vous demande, dites à mon cousin que je lui serai bien obligé s'il m'achette aussi deux ou trois histoires manuscrites de la Moldavie, connus sous le nom de «litopisăŧ». On les trouve surtout chez les prêtres et chez les moines; et elles ne coûtent pas bien cher. Pour un ducat on peut en avoir. En tout cas dites-lui que je le prie d'acheter tout ce qui a rapport à l'histoire de la Moldavie et de la Valachie.

Envoyez-moi aussi la liste détaillée des revenus de la Moldavie, de la vente des salines, etc. J'embrasse Savtitzza et Aleco, ainsi que vous. A Marie j'écrirai une autre fois. Mes respects à Madame Wimmer.

Votre frère

KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 39

CXXIII

Swinemünde, 9/21 juillet 1837

Vous me dites, mes chères sœurs, qu'il n'y a pas de détails sur la révolution de 1821 et sur le règne de Jean Stourdza; mais les détails on les trouve dans la mémoire de chaque personne âgée d'un peu plus de vingt ans. Demandez le premier venu, il vous dira les faits importants de ces temps-là, puisqu'ils se sont passés de son vivant. A plus forte raison, si vous demandez une personne qui a été employée par le prince Stourdza. Monsieur Cuénim a été en Moldavie pendant la révolution d'Ypsilanti, il a été spectateur, si non acteur, d'un grand nombre d'événements: il est donc en état plus

que tout autre de me donner les détails nécessaires. Priez-le donc de ma part de me faire ce petit service. Quant au règne de Jean Stourza, demandez mon oncle Grégoire sur les détails secrets de la Cour, et quelque autre personne importante sur les événements qui ont eu lieu dans le pays ; par exemple, si les impôts ont été augmentés ou diminués sous son règne, si le trésor était riche, si le peuple a été heureux, s'il y a eu de grandes maladies, de tremblements de terre, etc. A Monsieur Asaki j'aurais l'honneur de lui répondre par la prochaine poste. Je me trouve maintenant à Swinemünde, et de là j'irai dans peu de jours à Putzar, village du compte Schwerin, beau-père du pasteur Ionas. Mes respects à Madame Wimmer. J'embrasse Savtitz et Aleco.

Adieu, mes toutes belles, portez-vous bien, amusez-vous de même et pensez quelquefois à votre frère

MICHEL KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 34

CXXIV

Swinemünde, le 2 août 1836

Le mal dont vous souffrez des yeux, ma chère Hélène, m'a beaucoup chagriné ; je ne saurais vous dire quel remède j'ai employé pour la guérison de mes yeux : j'en ai tant employé, et tous en vain. Les bains de mer m'ont fait le plus de bien ; cependant le meilleur conseil que j'ai à vous donner pour guérir vos yeux, c'est de ne rien manger d'échauffant, de ne manger rien de maigre, de ne pas dormir avec les rideaux des fenêtres ouverts, car la lumière du soleil, si elle est vive, nuit beaucoup. C'est la meilleure recette, car avec les yeux il faut être bien circonspect et ne pas employer beaucoup de remèdes. Je suis bien curieux de lire l'ouvrage de Negroutza¹ ; ainsi que les poésies de Chrissorvergüi². Si vous pouvez m'en

¹ E vorba de *Aprodul Purice*, apărut cu data 1837, dar de sigur cu câteva luni înainte.

² Poeziile acestuia le-a publicat mai târziu chiar Kogălniceanu, însoțindu-le de o interesantă prefață. (A Hrisoverghi, *Poezii*, Iași, 1843).

envoyer quelques-unes, je vous en serai bien obligé. Je vous remercie aussi pour les autres détails et je suis bien aisé de ce que vous vous êtes bien amusées au bal de Reguensbourg. Moi, après avoir fait quelques bains de mer, je suis retourné à Putzar, qui est tout près de Swinemünde. J'apprends l'agriculture, ou je chasse. Je tue les corneilles, les corbeaux, les alouettes, les étourneaux, les canards sauvages, tout ce qui se trouve devant moi.

Le premier volume de mon histoire paraîtra à la fin du mois d'août : pour le moment, j'ai fait paraître un petit livre sur les Cigains et sur leur langue. Si la poste l'accepte, je vous en enverrai un exemplaire. Je l'ai composé pour le prince royal de Hanovre, qui s'intéresse beaucoup aux Cigains, — je ne sais pas pourquoi, parce qu'ils ne le méritent guère.

J'ai reçu aussi l'uniforme moldave ; cependant mon père m'avait écrit une fois que l'uniforme avait été changé comme l'uniforme des Ulans russes ; est-ce que cela est ainsi ? Si j'ai de l'argent, je m'en ferai faire pour cet hiver ; priez seulement mon père de tâcher de m'envoyer la giberne (lădunca) et les armes de la Moldavie qui sont sur le schako ; les autres ornements je puis les faire ici. Mon père m'écrit qu'il ne peut me rien envoyer ici, parce qu'il n'a pas l'occasion. Mais deux fois par mois il y a le bateau à vapeur, qui va de Galatz à Vienne et de Vienne à Berlin ; c'est bien facile de me faire parvenir tous les objets. Est-ce donc que mon père ne peut pas m'envoyer les livres qu je lui ai demandés par ce bateau à vapeur ?

Adieu, mes chères sœurs ; je désire de tout mon cœur, ma chère Hélène, que bientôt vous soyez délivrée de votre mal aux yeux. Ecrivez à Marie que je l'embrasse bien. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim, à qui je remercie du poème de Negruzza. J'embrasse Savtitzza et Aleco.

Votre affectionné frère
KOGALNITCHAN

CXXV

Berlin, le 8 (20) octobre 1837

Vous voulez savoir une chose bien difficile, mes chères sœurs, lorsque vous me demandez l'explication de l'énigme qui est entre le pasteur et moi. Comment voulez-vous que je l'explique, lorsque moi-même je ne la comprends pas. Tout ce que je sais, c'est que j'ai blessé son amour propre, en quittant une de ses soirées pour aller au théâtre. Ce fut là l'étincelle qui mit en feu sa colère. Du reste, maintenant je suis en paix avec lui, mais je ne sais pas combien de temps cette heureuse paix durera. Aussi, dès que le second volume de mon histoire sera fini, dans le mois du mai 1838, je suis résolu à demander moi-même mon rappel au prince. Je suis résolu, et rien ne pourra me faire changer de dessein, à retourner en Moldavie; je veux aller à la campagne, où j'aurai assez pour m'habiller et manger. Le jour, je travaillerai la terre; le soir, je trouverai quelques heures pour cultiver mon esprit. Je suis résolu à ne plus rester un moment de plus en Allemagne; de retour à Jassy je n'y passerai que quelques jours. Car je ne veux plus être exposé à perdre la faveur du Prince, quand le premier venu se donnera la peine de lui écrire quelque chose de mal contre moi. On voit que la faveur des grands est aussi facile à perdre, qu'elle est difficile à gagner. Oh! je suis assez las de cette vie! Je veux une fois vivre aussi pour moi, et avec ce que j'aurai gagné. A l'âge de vingt ans, il fait mal de manger la pain qu'on n'a pas mérité et qu'on n'a pas gagné. Est-ce que mon beau-frère n'est plus ispravnic de Botoschani?

Grâce a Dieu, le premier volume de mon histoire est fini ¹. Avant-hier j'ai expédié deux cents exemplaires pour les différentes contrées de l'Europe. Un libraire de Bucarest m'en

¹ Michel de Kogalnitchan, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens*. Tome premier: *Histoire de la Dacie, des Valaques Transdanubiens et de la Valachie* (1241—1792), Berlin, 1837. Tomul al II-lea n'a mai apărut, v. *Studii de lit. rom. I*, Buc. 1910, p. 42—43.

a demandé cinquante, et je me suis empressé de les lui demander¹. Pour la Moldavie, on ne m'a encore demandé pas un seul. Voilà comme les Moldaves encouragent leurs gens de lettres ! Par la poste j'enverrai un exemplaire relié au Prince et un autre à mon père. Dans le mois de décembre, j'enverrai à mon père trente exemplaires pour contenter ceux qui en demanderont. Ici, la plupart des savants se sont plus à m'encourager et à me soutenir ; je ne sais pas si en Moldavie quelqu'un voudra sacrifier quatre écus pour avoir l'histoire de son pays.

Dites à mon père qu'il envoie à Czernovitz au libraire *André Dobrzanski* la ci-jointe carte imprimée, et qu'il le prévient qu'aussitôt qu'il aura reçu les trente exemplaires de mon histoire, qu'il en avertisse mon père.

Tâchez aussi de m'expédier le plus tôt les livres que j'ai demandés, car le temps presse.

Pour les mœurs des paysans prussiens, je me garde l'occasion de vous en parler par une de mes prochaines lettres.

Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim ; j'embrasse Savtitz et Aleco. Adieu, je vous embrasse.

M. KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 64

CXXVI

Le 1-er novembre 1837

Comment pouvez-vous, mes chères sœurs, me croire un si petit cœur, de me fâcher, lorsque vous me donnez de bons conseils ? Si je ne vous ai pas écrit, c'est que j'étais chagrin, mais non fâché. J'avais tant d'affaires, tant d'intrigues à démêler, car tout le monde m'en veut, même des personnes d'un rang très élevé. Que voulez-vous que je fasse ? J'ai été quelquefois léger, inconsidéré ; et aussitôt on m'en a fait des crimes. Mais je laisse toutes ces idées tristes, pour parler de vous, mes chères sœurs, car pour moi, je n'en ai rien à vous écrire. Dans

¹ De sigur greșit pentru *expédier*.

vos lettres vous ne me dites rien de Marie, dont je n'ai reçu des lettres depuis un siècle. Vous ne me dites rien non plus de votre genre de vie, de ce que vous faites, de vos plaisirs, de vos amusements. Vous ne me dites rien, ma chère Hélène, de votre mariage. Car voilà quel est mon sort ! J'aurai bientôt deux sœurs mariées, et moi je resterai toujours *écolier*, sous les ordres d'un pasteur plus vigilant qu'Argus aux cent yeux. Si vous voyez Monsieur Cuénim, présentez-lui mes respects et dites-lui qu'il y a quelques jours que j'ai fait la connaissance de Monsieur Lefebre, qui a été longtemps chez Alecu Mavrocordato ; dites-lui qu'il se rappelle à son souvenir ; maintenant ce Monsieur est souffleur au théâtre français à Berlin.

Adieu ; je vous embrasse, ainsi que Savtitzza et Alecu. Mes respects à Madame Vimmer.

Votre frère
KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 53.

CXXVII

Le 7 décembre 1837

Merci, mes sœurs, merci de vos tendres souvenirs, et de vos bontés pour moi ; croyez que j'en apprécie le prix, et que de mon côté je ne vous aime pas moins. Le choléra a passé, après avoir exercé des ravages assez terribles ; la tranquillité n'a jamais été troublée dans Berlin, et l'on se livrait aux plaisirs, même lorsque soixante personnes mourraient par jour. Quant à mes livres, priez mon père d'en donner douze exemplaires à Monsieur Tissot, un à Monsieur Cuénim et un autre à Aga Asaki. Les autres il peut les remettre à Monsieur Bell : je les lui laisse pour quatre écus pour les deux volumes ; lui, pourra les vendre quatre écus et demi.

Je ne pourrai terminer le second volume que bien tard, parce qu'il me manque encore beaucoup de matériaux, que, pour compléter, je serai obligé, peut-être, de faire un petit voyage en Moldavie, où, peut-être, je resterai pour toujours,

car je suis dégoûté de Berlin. Quant au projets que vous faites sur la célébrité future de mon nom il n'en sera rien. Vous ne me dites rien de mon oncle Jean et de ma sœur Marie, de laquelle je n'ai reçu des lettres depuis une éternité; est-ce que par hasard elle m'a oublié? Ce ne serait pas trop bien. Dites-moi est-ce que l'Abeille Moldave ne paraît plus? Et est-ce que Monsieur Asaki n'a pas remis à mon père quelques matériaux pour mon histoire? J'embrasse Alecu et Savtitzza et je fais mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim, de qui j'attends une réponse qu'il me doit.

Adieu, je vous embrasse, au plaisir de vous revoir à Iassi.

KOGALNITCHAN

Ms. 1162, f. 75

CXXVIII

Mes chères sœurs,

Il y a une éternité que je n'ai pas reçu de vos nouvelles; je suis dans la plus grande inquiétude. Les Princes de même n'ont reçu aucune lettre de la Moldavie. Nous ne savons qu'en penser. Aujourd'hui que c'est jour de poste nous avons en vain entendu; le temps où on apporte les lettres est passé! Hâtez-vous donc, je vous prie, de me tirer de cette inquiétude mortelle. Est-ce que mon père serait malade! Que Dieu fasse que cette crainte soit injuste!

Je vous remercie beaucoup des compliments que vous faites sur le premier volume de mon histoire. Puissent tous les lecteurs lire mon ouvrage avec autant d'indulgence que vous l'avez lu; mais, malheureusement, la critique est sévère. Grâce lui soient rendues cependant; jusqu'à présent je n'ai eu qu'à me louer d'elle; elle a été très bonne envers moi et plus que je ne le méritais. Le Juif Salomon ne m'a envoyé que deux volumes de l'Abeille Moldave; il a perdu apparemment les autres livres. C'est un grand malheur pour moi; car cette perte tardera l'apparition de mon second volume.

Une prière que j'ai à vous faire, mes sœurs, c'est de me

donner le plus de détails que vous pourrez sur les publications littéraires de la Moldavie et de la Valachie. Vous me ferez grand plaisir, si vous me faites connaître le nom des livres et des auteurs et les sujets des ouvrages qui ont paru et qui paraîtront dans les deux Principautés.

La belle saison, c'est-à-dire le temps des bals, vient de commencer à Berlin ; malheureusement je ne puis y aller que bien rarement, parce que ma bourse se trouve dans un état bien déplorable ; elle souffre d'une maladie d'inanition vide. C'est une terrible maladie, bien dangereuse pour la bourse et encore plus pour moi. Priez mon père de venir à son secours, et priez-le encore plus de tâcher que je revienne le plus tôt possible en Moldavie, car il m'est impossible de vivre sans argent à Berlin. Une autre cause qui me rend à Berlin odieux, c'est la discorde qui ne finit jamais entre le révérend pasteur et moi. Nous nous haïssons à la mort, et cette haine ne finira qu'avec notre séparation. Ecrivez-moi ce qu'on dit de mon histoire en Moldavie. J'ai entendu qu'un professeur de Bucarest a publié l'histoire de la Valachie. Le professeur se nomme Florian Aaron¹. Tâchez de me faire parvenir son ouvrage. Je m'ennuie terriblement à Berlin : et vous, comment passez-vous votre temps ? Avez-vous reçu de belles étrennes ; moi, j'en ai faites et pas reçues. C'est le sort de ceux qui vivent chez les étrangers. Comment se porte mon oncle Gros Jean ? Est-il toujours pontife suprême de Thémis, c'est-à-dire président du tribunal de justice ? Et ma sœur Marie, a-t-elle toujours à ses pieds le très humble district de Botosseneni ? Est-ce qu'elle est contente de ces très humbles et très dévoués sujets les Botosseniens ?

C'est assez badiné, adieu, je vous embrasse, ainsi que Savtitza et Alecu. Mes respects à Madame Wimmer et à Monsieur Cuénim.

Votre frère
KOGALNITCHAN

^{*} Ms. 1162, f. 70

¹ F. Aaron, *Idee repede de istoria Prințipatului Țării Românești*, tom I, București 1836 (pe coperta interioară, 1835) ; tom II, Buc. 1837.

SCRISORI DIN DRUMUL SPRE MOLDOVA

1838

—
CXXIX

Cracovia în $\frac{20 \text{ februarie}}{4 \text{ martie}}$ 1838

Cu multă fiiască plecăciune sărut minele dumitale, babacă.

Precum prin trecuta scrisoare a mē v'am înștiințat de întâmplările mele, așa au și fost. Cu cea mai mare bucurie, de o parte, de a mă întoarce în patria mea, iară de altă parte cu cea mai mare mahniciune, pentru că mă întorc în așa răle împrejurări și încărcat cu atite de pîre, eū m'am pornit din Berlin cu poșta 24/12 februarie și astăz, tocma o săptămână după purcedarea mea din Berlin, mă aflu în Cracovia, vechea capitalie a Lehieī. Aici voi rămînē până marți dimineață (6 martie) din pricina dizghețului apei Vistulei, care oprește toată comunicația între Cracovia și între Galiția. Dela Cracovia pân la Lemberg am 48 mile, care voi face în două zile și o noapte. La Lemberg voi rămînē o zi sau două, până cînd o fi zi de poștă; dela Lemberg pân la Cernăuți voi întrebuița două nopți și o zi; decī în 11 sau 12/1 martie voi fi negreșit în Cernăuți, de unde îndată voi purcede la Moldova, și așa între 14/2 și 15/3 martie mă voi întoarce în sinul familieī mele.

Că am greșit, eū singur cunosc aceasta; de șasă luni de zile eu am sâmtit că începșam a face răū, de atunce am

căutat tot chipul ca să ies din prăpastia în care picasăm. Singurul mijloc, care eră cel mai bun, eră ca să mă întorc la Moldova. În multe rînduri eă singur te-am rugat, băbacă, ca să rogi pe Măria ca să mă trimată la Moldova. Acum aceasta să face fără voea dumitale! Eă simțesc că sînt prăpădit și că nici odată nu am a nădăjdui ceva dela Măria sa. Căci Hufeland și păstorul nu vor cruțā nimică ca să mă oborască de tot; căci ei știu foarte bine, că de nu mă vor obori ei, eă îi voi obori.

Vieața care am trecut un an și jumătate în casa păstoriului nu o doresc vrăjmașului meu celui mai amarnic. Eă am pe-trecut această vreme ticăloasă într'o casă de Jădovi botezați; căci *păstoriul* îi Jădov botezat, *pedagogul* îi Jădov botezat, *fimeea din casă* ce îi însărcinată cu gospodăria îi Jădoavcă botezată, asăminea îi *fata* care ne făcē așternuturile. Când am intrat în casa lui, Hufeland n'aă scris Măriei sale că ne pune într'o casă de Jădovi, dară aceasta îi curatul adevăr. Măria sa Vodă poate să scrie lui Ribopier, saă la alte persoane, și va videă că toate ce zic sînt adevărul și nimică decit adevărul.

Însă cum știu că Măria sa să minie degrabă, deși pe urmă îi bun și milostiv, mă rog ca să dai paretisul¹ meu din miliția moldovinească, și tot odată să faci ca să merg la țară, să grijesc interesurile dumitale cu cuconul Neculaki Theodori. Căci ce să fac în Iași? Să slujesc? Dară ce? Sămțind că pot și sînt în stare de a avē o mare slujbă, nici odată nu mă voi supune a fi scriitor¹ și diac de visterie; căci dacă aș fi voit să fiu scriitor², nu aș fi avut trebuință să învăț în streinătate și să sufăr atite chinuri, în vreme de trii ani și jumătate.

Eă în toată vremea aceasta nu am avut bucurie o singură zi. Toți tinerii din Berlin eră slobozi, puteă merge ori unde vra; eă și bezădelile sînguri erăm nevoiți de a trăi supt

¹ demisiunea

² Cuvântul acesta e scris de altă mână, probabil a tatălui lui Kogălniceanu, peste termenul original, care nu se poate citi.

poronca unui păstoriu care ne tractarisă ca niște robi, și această asprime nu eră de nici un folos, căci noi căutam a face în ascuns, ce nu am fi făcut, dacă noi am fi fost slobozi. Bezadè Dumitrachi de doă sau trii orî aŭ voit să se omoare și nu pot răspunde încă dacă aceasta nu să va întâmplă, mai ales acum, că-î singur, că nu are nici un prietin și că păstoriul din zi în zi îl tiranisăște mai mult.

Nădăjduind în puțină vreme a vă vidè și a-ți cere ertare cu lacrimj, pentru grijăle ce îți pricinuesc, îți sărut minele, băbacă, și cu multă fiească plecăciune sînt al dumitale pre plecat și supus fiŭ

M. KOGĂLNICEANU

Prè duduçi și prè Alecu, dulce îi sărut.

SCRISORI DINTRE 1838 ȘI 1848

CXXX

Viena, $\frac{1}{13}$ mai 1844¹

Băbacă,

Iată și acum, ca și alte dată, te-am ascultat, chiar impropria interesurilor mele, pre care dumneta nici odată n'ai vrut a le înțalege și a le apăra. Eă am rămas în Viena cu sorămea, care în câteva zile are să-și facă operație.

Te ascult, însă cu o *singură condiție*, adecă că după ce sorămea să va îndreptă, voiă merge la Paris pe vro cincisprezece zile; căci mai mult, chiar să vreă, nu voiă putea; că dintăi că mi se va împlini pasaportul și al doile pentru că nici bană nu-mă vor rămâneă pentru mai multă vreme, fiind că aice toate sînt mai scumpe de căt la Paris.

Știi tare bine că de șapte ană, adecă de la întoarcerea mea de la Berlin, totdeauna am dorit să merg în Franția, pentru că am privit această călătorie ca neapărată pentru oră ce tânăre ce dorește a-și însuși ideile și cunoștințele, a-și desăvârși educația prin privirea tutulor descoperirilor și propășirilor ce au făcut duhul omnesc în acea țară fericită și în sfârșit a nu rămâneă în urma veacului seă. De această idee este însuși și Vodă, căci almintrelé nu și ar fi trimes singur copiii la Paris, un oraș pre care pentru mine îl privește ca primejdios. Număi ca să-mă împlinesc această îndelungată dorință, știi câte

¹ S'a publicat și în *Convorbiri Literare*, XLI (1907), 428 de d-l N. Cartoian.

jărtfe am făcut: m'am lepădat din slujba oștinească, mi-am jărtfit mica carieră, mi-am vândut tot ce am avut cu mic preț, ca să plătesc datoriile vechi, și am făcut alte datorii nouă, ca să am cu ce face drumul, m'am hotărit să-mi perd veniturile pe un an întreg. Și acum, după ce am făcut toate aceste, după ce m'am pus în drum, după ce am început a cheltui, să mă opresc, să mă lepăd de o dorință așa de aproape de împlinit și așa de scump cumpărată, să nu mă duc în sfârșit la Paris, pentru ce? Pentru că niște mârșavi clevetitori neavând cu ce să placă altfel lui Vodă s'a'u dus și i-a'u spus Dumnezeu știe ce împotriva mea, ca când eu fiind în Paris n'aș avea altă a face mai folositor, de cât a-mi bate capul cu lucruri străine și de care eram sătul încă când mă aflam la Moldova? De aceea îți scriu lămurit și nestrămutat: te ascult, ți-am făcut voința, dar în urmă vreă să mă duc la Paris; almintrele *mă giur pe oasele maică-mea* (și crede că voi țineă acest jurământ) că în veci nu mi-î mai vedeă și să fiă răspunzător dinaintea lui Dumnezeu pentru toate nenorocirile în care voiă cădeă. Căci judecă singur că după o ocară așa de mare, care mi s'a'u făcut, adecă de a mi se opri pasaportul în mijlocul drumului, ca când aș fi un criminalist de stat, ce-mi mai rămâne mie de nădăjduit în patria mea? Și nu trebuie oare să mă tem că întorcându-mă în Moldova să mă văd înfundat într'o mănăstire pentru toată vieața?¹ Ce mai poate fi sfânt, când cele mai lămurite pravili să calcă în picioare? Fiește care Moldovan are dreptate să călătorească unde-î place? Eu ce am făcut, pre cine am omorit, pentru ca să fiă oprit în mijlocul drumului, când ca particular sînt slobod și nu atârî de cât de pravile? Dacă nu înțelegi aceste, ești foarte nenorocit; și în acest punct, dumneta, iar nu eu, vei face nenorocirea familiei d-tale. Imi scrii că dacă mă voiă duce la Paris, voiă face pierderea mea; și spune-mi, mă rog, ce-mi mai ră-

¹ Prevestirea s'a și întâmplat, Kogălniceanu a fost închis după aceea la mănăstirea Râșca — v. «Tineretea lui M. Kogălniceanu» în *Conv. Lit.* XLV (1911) pag. 1346—1347,

mâne spre a o desăvârși cu totul; mai am o bucățică de moșioară, luați-o și aceasta, dar să am aceea ce are cel de pe urmă Moldovan, să fiu slobod. Încă odată, ori să am voie să mă duc la Paris, ori să știți că pentru ce de pe urmă dată mă iscălesc și mă numesc a d-tale fiu

Ms. 1162, f. 89

MIHAIL KOGĂLNICEAN

CXXXI

24 mart 1844

(Râpi)

Cu multă fiească plecăciune sărut mânil, babacă.

Iată trimăt dumitale pre Gheorghii calfa din satul Cucuteni¹ carele aū făcut biserica vornicesii Dimăchioae, velnița de la Bohotin², stodola³ de la Ilie Gherghel și multe alte binate. El este în stare să facă ori ce zidire. Am făcut cu dânsul alăturatul izvod. Prețul lemnăriei este cel obicinuit în Botoșeni; însă scriind lui Hartulari și trimețând carele la Fălțiceni, s'ar putea aveă cu un preț mult mai mic. Eū (cred) că spre a te feri de ori ce supărare ar fi bine ca dumneta să te îndatorezi să dai planul, salahorii și carele pentru aducerea materialului; și pe urmă să-ı dai acestui 9000 lei și el să fie îndatorit să-ı dee biserica gata. Cu aceasta vei scăpa de o mulțime de supărări. În sfârșit dumneta hotărește cum vei vroi și te rog ca până joi după paști să sfirșești cu dînsul, pentru ca întorcându-se să pun la cale ce vei hotărâ. De aceasta nici nu i-am dat bani, afară de ceva pentru cheltueala drumului. Eū pe sâmbătă după paști voiū fi la Iași: pentru că acum luni mă pornesc la Slatină; de acolo joi mă întorc la Mătieni, unde din pricina sărbătorilor n'am putut încă nimică sfirși cu impoesuirea morii. Dar până atunce voi sfirși, Astăzi primesc moara de la Manoli în stăpânire.

Sărutându-ți mânil și dorindu-ți sărbători fericite sint a d-tale prea plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 85

¹ sat în jud. Iași

² sat în jud. Fălciu

³ hambar

CXXXII

(Râșca) 22 noemvrie 1844

Cu multă fiească plecăciunc sărut mânil, babacă.

Iată doă săptămâni de când nici de la dumneta, nici de la nimene n'am primit nici o scrisoare. In cea de pe urmă scrisoare din 8 noemvrie, îmi scrii, precum și în celelalte, că Măria Sa Ț-aŭ trimis răspuns că îndată după întoarcerea sa de la Focșeni îmi va da slobozenia. De atunce, dacă ai o inimă de om, judecă însuși aceste doă săptămâni ce am trebuit să sufăr, căci în loc de a vedea să-mi vie voie, n'am primit macar o linie de la dumneta, prin care să mă liniștești și să-mi spuî care este noua pricină a acestii întârzieri.

Nu-ți voiî măi aduce aminte de stavila ce mi-ai făcut la Viena, din care pricină mi se tragă toate nenorocirile, nu-ți voiî aduce aminte de răvașele ce-ți scriam de acolo, în care îți proorociam ce aveam să pățesc întorcându-mă în Moldova, de vreme ce dumneta, carele măi bine de cât altul știaî că în călătoria mea nu intra alt scopos de cât de a mă răcori ceva, singur și fără milă ai așîțat prepusurile Înălțimii Sale, nu-ți voiî pomeni de scrisorile ce dumneta îmi trimeteaî la Viena în care îmi ziceaî: «Vino, fătul meu, vino la Moldova, că vei fi îmbrățoșat și bine văzut»; și iată acum îmbrățoșarea ce mi s'auî făcut. Dar îți voiî zice să-ți aduci aminte când Pașcanul cel bătrân se gătiaî să trimată aproziî ca să te rădice de la Iași, oare eî am tăcut cum, ai făcut dumneta, când auî venit să mă rădice fără judecată, fără vină, în contra tuturilor pravelilor, chîar din casă, chîar subt ochii dumitale. Oare eî n'am alergat îndată la logofătul Costachi Sturza și în sfat i-am declarat că înainte ca aproziî să treacă la dumneta trebuiaî să calce pe trupul meu? Eî Ți-am depărtat la bătrânețe o asemenea ocară. Și dumneta ce-ai făcut? In loc ca să mă aperi, în loc ca să te duci împreună cu Aga la Vodă, cum îți ziceaî singur Aga, ce-ai făcut? Ca și totdeauna, eî am fost cel reî, eî am fost cel părăsit; și când după trii săptămâni de necaz, de nedreaptă închisoare, așeptam de la părintele meu un cu-

vint de mângâiere, iată ce mi-ai scris în răvașul din 8 noembrie : *și după asemenea, nu se putea în alt chip de cât a suferi aceasta.* O tată ! tată ! Cumplit ai fost pentru mine și nu știu pentru ce ? De Ț-aș fi purtat numele prin tină, de Ți aș fi risipit milioane de galbină, de Ț-aș fi făcut cea mai mare nelegiuire, încă ca cătră un fiu, n'ai (fi) trebuit a fi așa de nemilostiv cătră mine. Care părinte, cât de slab în Moldova, nu se pune pentru fiul seșu, carele nu cere îndreptare strâmbătății și dumneta de bună voie te faci mai crud de cât acei ce m'au închis. Singur propești pe rudeniile, pe surorile mele ca să vie să mă vadă, ca să-mi scrie macar. In loc că numai să vrei, poți face tare mult. Dumnezeu te-au făcut om și părinte, Măria Sa Vodă te-au făcut Vornic Mare, trebuie prin urmare ca să suferi ca fiul dumitale să fie pedepsit mai cumplit de cât ucigașii, de cât dătătorii de foc...¹ adecă fără a fi judecat. Mai că-mi vine a mă deznădăjdui de dragostea părințească ce mi-ai arătat și a crede că ea nu este de cât o mască pentru ochii oamenilor.

Sint bolnav, sufăr de picioare, de pept, sint mânjit până la suflet, nu din pricina închisoării, dar din pricina strâmbătății nepriavilnice. Dacă nu ca un părinte cătră fiul seșu, macar ca un creștin cătră alt creștin, pune-te pentru mine. Ai voință și vei putea ! Eu cunosc pre Vodă ; ori cum să fie, îi un bărbat ca te judecă și care înțalege ; arată-î nelegiuirea de care sufăr ; nu-î cere milă, pentru că n'am greșit ca să fiu miluit, cere-î dreptate. Arată-î că prin asemenea măsură își desnădăjduște singur norodul ; dacă ocârmuirea nu păzește pravila, cum o să o păzească supușii ? Spune-î că dacă mă socoate primejdios, ca dacă nu mă vrea în țară, eu sint gata a mă disteră. Pentru ce însă să mă năcăjească de geaba. Vrê poate cū un nevinovat slab să înfricoșeze pre vinovații cei puternici ? Aceasta n'ar fi nici creștinesc, nici domnesc.

Știi că nici odată de la întorcerea mea de la Berlin nu Ți-am făcut cheltueli cu mine, știi că nici odată nici n'am pre-

¹ Suspensiunea lui Kog.

tendat, nici nu pretind clironomi¹. Dar dacă nu-mi dai, nu mă fă macar să păgubesc aceea ce cu atâta strădanie și muncă am adunat. Astă vară m'am împrumutat cu patru sute galbeni, ca să fac o călătorie după placul meu, și din pricina dumitale fără gust, în desperație i-am cheltuit, oprit în Viena. Când m'am întors însă, nu m'ai întrebă: ai sau n'ai. Acum toată averea mi se risipește la tipografie², dacă n'oiu fi lângă dânsa, dacă n'oiu scrie; dacă n'oiu îndreptă, de unde voiu strînge bani, de unde voiu putea plăti oamenii, cu ce voiu putea tipări *Foia Sătească*? La Mătieni³ ai pâne⁴, am fân, moșia nu-î dată cu anul, cu ce m'oiu hrăni, când voiu eși de la închisoare, cu ce voiu căra lemnele visteriei, pre care, dacă aș fi fost slobod, le puteam istovi cu 16 coare a mele ce am la Hilița⁵ și la Mătieni, cu boii lui Alhaz că-mi dase pentru toată iarna, în sfîrșit cu plată încă, pentru că astă toamnă n'am găsit mai mulți cărauși, fiind că-mi ceria câte 55 lei de stinjină? In loc că acum, după ce voiu eși de aici, mă voiu găsi păgubit cu tipografia, cu fânul de la Mătieni, cu lemnele visteriei, pre care o să trebuiesc să le plătesc și în sfîrșit cu banii ce aș fi câștigat fiind slobod. Prin urmare, privala ce am dinainte-mi este calicia? Aceasta este cariera la care nădăjduiam că mă vei ajuta?

Vei socoti poate că scriu cu patimă; nu, Dumnezeu mlîi-mă martur că scriu cu deplină convicție că dumneta nu din vinză, nu din răutate, dar în sfîrșit din slăbiciune mi ai fost pricinor acestor nenorociri. Să nu fi dat singur povod⁶ să fiu oprit lau Viena, nu pătimeam nimică; mă duceam la Paris, după două luni mă întorciam înapoi, Vodă vedeă că n'aveam nici un

¹ moșteniri

² Avea tipografie la Iași și se angajase prin contract cu tipărirea puere blicației oficiale *Foia Sătească*.

³ sat în Dorohoi

⁴ cereale

⁵ sat în Fălciu

⁶ prilej

scopos rău. În loc că cu *prothimia* d-tale i-ai vârît prepusul în cap şi cine poate să i-l scoată ?

Încă odată mijloceşte cu toată energia ; nu cred pre Vodă nemilostiv ; decî fie-ţi milă de nenorocitul d-tale fiu

M. KOGĂLNICEAN

Îmî scrii că închiderea mea vine de aiurea ; nu crede, te-au înşălat şi acum, cum te-au înşălat şi când m'ai oprit la Viena.

Ms. 1162, f. 91

CXXXIII

(Paris) 8/20 februarie 1846

Cu multă fiească plecăciune sărut mînilor, babacă.

Astăzi am primit răvaşul dumatilor din 20 ghenarie şi m'am bucurat foarte mult că vă aflaţi cu toţi sănătoşi. Eū asemenea mă aflu foarte bine ; liniştea duhului în care mă aflu mi-aū făcut mai mult bine de cât chiar însuşi doftoriile ce am luat şi care s'aū mărginit numai în nişte decocturi.

Eū petrec foarte bine, şi lăsând de a vorbi de teatru, baluri, conţerturi, numai singura plimbare prin Paris este cea mai frumoasă petrecere. Mai ales sara, Parisul este o minune. Toate dughenile se luminează cu gaz, încât în uliţe este ca a doua zi. Noroade întregi se plimbă până târziu noaptea şi atunci se poate zice că tot Parisul este în miş-

Din nenorocire traiul este prea scump şi bogătiile sale mari întristează pe omul care n'are mijloace de a cum-
ce doreşte. Numai de aceea nu cred că voiū şede în
is multă vreme. Dorinţa de a-l vedea eră pentru mine
după aceasta acum pot trăi chiar într'un sat. Socot că
toamna viitoare voiū face o călătorie în Spania şi în
tera ; eara voiū petrece-o în Italia şi în vara anului
îi adecă într'un an şi jumătate de acum, m'oiū întoarce în
va.

-mî scrii nimică de soră-mea Elenco ce face ; zi-i te rog
scrisoare, şi surorile celelalte asemenea. De când am purces,

am primit numai o scrisoare de la Rola, în care îmi arată că i-au dat până acum 8000 galbeni pe Hilița. I-am răspuns că dacă îi va da 9000 să o vândă. Cu mare părere de rău mă văd silit să vînd această moșioară care am înfrumusețat-o cu atîta dragoste. Când ar fi vre un mijloc ca să nu o înstrăinez, dar care-î și cum? Tare, tare mult aș dori ca să se găsească vre un mijloc, ca să nu o vînd!

Instiințază-mă, mă rog, babacă, dacă pre Asachi hatmanul l-au primit iarăși adiutant și dacă înainte de a face aceasta, Vodă ți-au vorbit ceva?... Zi lui Alecu să-mi scrie și el. Dorind tare mult ca să te pot earăși vedea, îți sărut mînilor și sînt a d-tale pre plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Adresa mea este Rue de la Chaussée d'Antin 39.—De la banchierul vornicului Alecsandri am primit suta de galbină ce ai bine voit a-mi dărui și îți sărut mînilor pentru această facere de bine.

Ms. 1162, f. 99

CXXXIV

Paris 28/16 fevr. 1846

Domnul meu,

Sînt acum două luni de cînd mă aflu în Paris. Intr'această scurtă vreme am avut norocire a face cunoștință cu mai mulți învățați însemnați, mădulari a Academiei des inscriptions, care se ocupă cu literatura clasică și arheologia. Pre toți i-am văzut însuflați de un mare interes pentru rămășițele romane ce se mai găsiu pe pămîntul vechii Dacii și de care până acum n'au nici o știință. Mi-au spus că aș face o mare slujbă și țării noastre și lumii învățate, dacă le-aș împărtăși ceva sigur despre aceste. Incât se atinge de Valahia și Moldova, pe lângă ce știu eu, m'am adresat cătră d-l D. Laurian și Seulescu. Pentru Transilvania nu pot, domnule, să mă adresez mai bine decît cătră dumneta. Știu, domnule, că ești foarte o-

cupat ; însă, domnule, cererea ce îți fac este pentru folosul comun. Deaceea cu mare îndrăzneală dar vei binevoi a mi ertă în privirea zelului, te rog să binevoiești a-mi adună tot ce știi că s'a tipărit sau s'a scris despre monumente, mozaic, monede, ruine vechi în Transilvania. Bunăoară jurnalul nemțesc *Transilvania*, un tom despre Dacia de Haine, ecstrasuri din jurnalele patriei, din cele nemțesti, din jurnalul dumitale, care are atâte bogății în el și însfârșit de tot ce știi dumneata singur prin ispită. Inscripțiile să fie copiate cu sârguința cea mai mare. Pentru cumpărarea cărților tipărite vei bine-voi a-mi scrie deadreptul, aș mai bine a-l cere dela Istrati, căruia i-am scris în aceeași privire. Te rog, domnule, numai nu te îngreuia. Slujba ce-ți cer este de un interes național. Trebuie și noi să dăm ceva Europii civilizate, care ne-au dat atâta ; trebuie ca și literatura noastră prin lucrările sale, să înceapă a-și face loc lângă surorile sale. Și aceasta nu se poate face decât prin concursul unor bărbați ca dumneta. Nădăjduesc că voiți primi în curând un răspuns bine vestitor dela dumneta și primește mai înainte expresia recunoștinții mele cu care am cinste a fi a dumitale plecată slugă

M. KOGĂLNICEANU

Pachetul mi-l poți trimete prin Viena și la Paris.

SCRISORI DIN EXIL CĂTRE FRATELE SĂU

1848—1849

CXXXV

Paris, 16/28 iunie 1848

Iubite frate,

Ț-am scris ieri; astăzi îți mai scriu rugându-te ca dنداتă să te duci cu acest răvaș la Rolla și dându-l dنداتă să-l rogi să-ți deie un răspuns, pre care apoi să mi-l împărtășești fără zăbavă; stăruiește pentru bani; gândește că la 20 iulie călindar vechiul trebuie să fiu neapărat la graniță¹, spre a-mi apăra contracturile târgului Neamțu și Reucești². Toată averea mea și viitorul meu este în aceste moșii. Prin urmare cu orice chip îmi trebuiesc bani spre a purcede din Paris.

Al tău frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 163

CXXXVI

28 avgust (Cernăuți 1848)³

Iubite frate,

Am primit scrisoarea ta din 23 avgust. Poți foarte lesne să vii și pân la graniță, căci acum să știe că am trecut în

¹ fiind fugit din țară în urma revoluției din 1848 nu putea intra în țară.

² Răucești, sat în jud. Neamț.

³ Localitatea și anul reies din scrisorile următoare.

Bucovina, fiind că eu singur am înștiințat pre ispravnicu Stan, ca să nu măi ostinească satele cu căutarea mea. Tă-tână-mieū i-am scris cât am putut de măsurat, cu toate că este greu de a se măsura în asemenea tălmăcirī.

Este vina dumisale dacā ascultā niște ticāloși ca d. d. Leonī și măi ales Scheleti, care aū spus ispravnicului de Neamț că sânt în Bălțatești și este pricina că am trecut granița. Mulțămindu-ți pentru novitale, de și sunt prea puțin plăcute, te rog ca înainte de a purcede, să întrebī pre Apostoleanu și pre Scarlat Várnav dacā aū primit scrisorile ce le am trimes cu doā poște înainte de la Cernăuți. Dorind a te vedea, sânt al tăū bun frate

KOGĂLNICEAN

În Ardeal Româniī aū început a se bate cu Unguriī, asemine și în Bănat.

Ms. 1167, f. 45

CXXXVII

Cernăuți¹ 11 oct. 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 30 octomvri. Te rog întâlnește-te cu Balaieș de la vornicia bisericească și caută de află ce aū făcut în sfârșit Milu la Mănăstirea Neamțului. Asemine du-te și la Milu și-l întrebă dacā aū primit o scrisoare a mea și dacā este respuns. Numai atâta.

Pentru ficiorul² meu am scris băbacăī să-ī deē 15 galbinī. Dacā până acum nu i-aū dat, du-te și la Gheorghī Asachi cu alăturata scrisoare și caută ca să-ți deē 95 galbinī ce-mī datorește. Neputând să ți-ī deē toți deocamdată, ia ce veī putea și dând lui Costachi aceī 15 galbinī, rămășița trimete-mī-o, că am rămas numai cu vro doăzeci de galbinī. Pre Maugș roagă-l ca să ție tablourile la dânsul pân ce m'oiū îndemâna,

¹ Localitatea se vede pe plicul scrisorii, păstrat și el.

² omul de serviciu.

să-î trimăt ce-î sânt dator. Asemene te rog du-te la un argintar neamŃ Helmbold ce șede în dughenile Codreanului și-l întrebă ce aŃ făcut cu 12 linguriŃ mici și 6 linguri mari de argint ce i-am dat să-mi facă, plătindu-î și vro 12 galbeni înainte. Dacă sânt gata, cere-î socoteala ca să-î trimăt și rămășița banilor. Hărtiea ce mi-ai dat îi prea bine scrisă ca stil și-ți fac compliment însă ca *adeverată cunoștință a țerii nu*. Vrei ca Moldova să se apere în contra R.¹, când ea n'aŃ fost în stare de a se scula în contra unui ticălos Domn ca Sturza. Și apoi acum proclamațiile sânt de prisos. Dacă vei a face ceva de aplicabil, fă articole de corespondenție asupra abuzurilor lui Sturza; însă nu generalități, *des faits et des faits*. Cercetează furtișagurile lor, rușfeturile lor, răsipă cu proviantul rusc, relațiile lor cu Ruși, isprăvile acestor din urmă, anecdote politice. Asta acum interesează mai mult..

Al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 54

CXXXVIII

Cernăuți² 18 oct. 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 15. *Bucovina*³ vei primi-o de la început cu posta viitoare. Pentru ficioru Costachi cere bani deocamdată de la băbaca, pentru că-mi scrie că îi va da... te rog ca să-mi scrii cu toată posta și să mă înștiințezi de ce se face în țeară, mai ales de *acturile ocârmuirii*... Prin D. Tudurani trimite-mi o colecție a cuvintelor Măriei Sale cătră

¹ Rusiei

² Localitatea e în stampila poștei.

³ Ziar care apărea în limbile română și germană la Cernăuți. Ca subtitlu avea: «Gazetă românească pentru politică, religie și literatură».

Adunare dela începutul domniei¹. Cere un exemplar de la Ber-
man ori de la Asachi.

Al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 57

CXXXIX

(Cernăuți) 12 noemvri 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 8 noemvri. Ți mulțămesc pen-
tru urările ce-mi faci și pentru știrile ce-mi împărtășești de
risipile de la Ripi. Ce să facem? Așa ne este soarta, ca tatăl
nostru să îmbogățească pe străini și numai pe noi să ne lase
săraci. *Bucovina* Ț-am trimes-o din început prin spatar Tudu-
rani Vasiliu, du-te de o cere de la dânsul și întreabă-l pen-
tru ce nu-mi răspunde la mai multe scrisori importante ce
i-am trimes. Asemine te rog, Alecule, întâlnește-te cu G Asachi
și cu Pedemonti,² caută numai de cât să-mi trimeți paralele
ce aceste persoane îmi datoresc, căci n'am macar nici cu ce
să-mi plătesc chiria casei, acăria vadè³ sosește în câteva zile.
Părinții de la Neamț acum nici catadisesc să-mi răspundă, da
încă să-mi trimată bani. *Bucovina* nu-î oprită; esă numai ceva
neregulat din pricina atât a redacției care-î leneșă, cât și a
tipografiei care-î ră. Trimete-mi aceea ce ai aflat despre pră-
dăciunile proviantului. Ce face Apostoleanu? Se află în Iași
sau s'au dus? Tot nu te-ai întâlnit cu Nicula Milu? Caută ca
din întâmplare să te întâlnești cu dânsul și întreabă-l dacă

¹ *Recueils des communications de S. A. S. le prince régnant de la
Moldavie, Mihail Stourdza... depuis l'année 1834 jusq'en 1840.* Jassy
1840. Sunt și altele din anii următori.

² Un Angelo Piedemonti, supus sard, trăește în Piatra Neamț la 1857,
v. Ghenadie Petrescu și Sturdza, *Acte și Documente*, V, 27.

³ termen

aŭ primit scrisoarea mea și ce aŭ făcut la Neamț pentru moșiile lui Beizade.

Adio frate, altă dată mai mult.

M. KOGĂLNICEANU

Ms. 1164, f. 63

CXL

Cornulunci 19 noemvri 1848

Iubite frate,

Surorilor de mai multe poste am trimis o scrisoare foarte grabnică, ca să o dee spatarului Tudurani de la Mitropolie și până acum nu mi-aŭ trimes nici un răspuns. De aceea te rog întâlnește-te *dendată* cu d-lui și stăruiește ca numai de cât să-mi răspundă sau dacă nu va vrea, apoi cere-î înapoi două scrisori ce i-am trimis, una către logofătu Alecu Mavrocordat și alta către Neculai Docan. Pre aceste scrisori le vei da singur d-ta la adresa lor. Asemine stăruiește și pentru banii de la Asachi și de la Pedemonti, fiind că de nicăire aiure nu pot primi bani și-mi trebuiesc ca să mă pornesc și eu, fiind că toți s'aŭ dus din Cernăuți: Casimireștii, Negri, Cuza, Muruz, Alecsandri.

Costachi ficioru prin posta trecută îmi scrie că pînă acum n'aŭ primit rămășița de zece galbină din acei cincisprezece ce am rugat pre tatăl meu de două luni ca să îi dee și pre care de atunce mi-aŭ făgăduit să îi va da. In adevăr n'am crezut nici odată că d-lui s'ar refuza să-mi facă atâta mică îndatorire, mai ales că i-am fost cerut numai ca împrumut. La cel întâiu străin, dacă m'aș fi adresat, mi-ar fi dat această sumă mică. Spune-î că mai bine ar fi făcut să-mi scrie de atunce că nu poate, de cât să lase în lipsă pe un biet om care m'aŭ slujit la nevoie. Spune-î asemine că este de prisos ca în răvașele sale să-mi mai scrie că mă iubește sau mă dorește, că plânge după mine. Purtarea d-sale *in faptă* către mine este adevăratul termometru a ferbinteî dragoste părințești ce simțește pentru mine. Alți părinți cât n'aŭ făcut spre a veni în ajutorul fiilor sei: la Vodă, la Ruși, la Turci s'aŭ dus, i-aŭ

ajutat cu punga, s'au însărcinat cu trebile lor, i-au înlesnit la nevoie. Dumnealui din toate aceste n'au făcut nimică. M'au văzut desbrăcat, sărăcit, prigunit, dat în dispoziția ciocoilor din Peatră și Neamț, cari au făcut o adevărată goană în-contra-mi și la toate aceste au șezut *neutru* ca un credincios a lui Mihalachi Sturza, ear nu ca un părinte al meu. Caută dar aiure acei zece galbeni și-i dă ficiorului cât se poate mai în grabă, că-mi scrie că moare de foame.

Al tău frate

M. KOGĂLNICEAN

Cu posta viitoare aștept numai de cât răspuns pentru scrisorile lui Tudorani.

Alăturatul revaș te rog să-l dai lui Iancu Docan și să ceî răspuns.

Ms. 1164, f. 67

CXLI

Cernăuți 30 noemvri 1848

Iubite frate,

Ț-am primit amândoă scrisorile, atât cea din 9, cât și din 26 noemvri. Lui Apostoleanu, dacă i-ai dat 12 galbeni, bine; rămășița îi vei da-o când vei primi din banii mei. Deocamdată plătește acelora cui sânt dator, adică lui Costachi ficioru. Aceasta este mai cu grabire. Novitalele se vor întrebuița, precum mai ales acele despre proviant, bir și noua comisie cu Rosnovanu. Lui Asachi nu-i da răgas nici de cum. Văzând că nu poți căpăta bani în numărătoare, ia o orândueală la visterie și voiți scrie și eu lui Brănișteanu. Spune-i că cât pentru răspunsul seu, mi-l va scrie când va putea; deocamdată cere banii. Te-am rugat să-mi cauți Cuvintele lui Vodă la Adunare, n'ai făcut nimică. Asemine te am rugat să stăruești numai de cât cătră Tudorani ca să-mi dea scrisorile ce i-am trimes, să-mi răspundă; iar n'ai făcut nimică. Te rog dar stăruește pentru aceste două lucruri. Prin Iancu Can-

tacuzino de la Podoleni cu adresa către Codreanu Ț-am trimis o scrisoare; ai primit-o sau ba? Adio, frate, silește-te să-mi stringi acești bani, că nu am nici o para și aș voi și eu să mă pornesc la Paris pe vro câteva săptămâni, fiind că mor de urit aice. Rămăi sănătos și-mi scrie în curând. Tatămeu mi scrie că vrea să te puie în slujbă, să nu cumva să primești. Dar dacă îți dă Ripile spre căutare, cu bucurie să le ei, cu aceasta însă ca să-ți hotărească ce să plătești pe an și apoi să fii stăpân pe moșie. La aceasta te sfătuiesc ca unul ce sânt pătitit. Dacă de la Codreanu ai primit răvașu, spune-mi ce ai făcut cu răvașu către Domn.

Al tău frate

KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 70

CXLII

(Cernăuți) 10 dec. 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisorile trimase atâta cu poșta, cât și cu Mihalescu. Stăruiește pentru răspunsurile de la Tudurani și Docan. Pe Asachi nu-l lăsa nici de cum în liniște. Spune-i curat că îi voi face aceea ce nici nu gândește, dând jalbă în contra lui. Cuvintele lui Vodă¹ n'ai trebuință să le aduni, ele sânt toate adunate într'o ediție tipărită acum la Asachi. Du-te numai la Berman și o cere în socoteala banilor. Asemine și o colecție a ofisurilor sale din ramul judecătoresc.

Gazetele din București, îndată ce vor sosi, te rog să urmezi a mi le trimete prin posta austriecească, dându-le lui Savul deschise. Îți trimăt un program pentru biografia lui Sturza; orî cine are documenturi asupra vieții sale poștește-l să mi le trimată la adresa mea.

Adio și fii sănătos. Roagă pre bábaca să facă toate chipurile pentru bani.

Al tău bun frate

KOGĂLNICEAN

¹ Mihail Sturza

Trimete-mă însemnare de ce lucruri ai luat Apostoleanu din straele mele.

Ms. 1162, f. 165

CXLIII

Cernăuți 13 dec. 1848

Iubite frate,

Imi scrii că n'ai primit de mult scrisori de la mine; cu toate aceste eu încă cu postele trecute amândoa ț-am scris.

1°) Nu-mi răspunzi nimic de scrisoarea ce ț-am trimis pentru Iancu Docan.

2°) Nu-mi răspunzi nimic dacă te ai întâlnit cu Tudorani și dacă i-ai cerut hârțile ce i le am trimis de mai mult de o lună, de vreme ce nu vroește a-mi răspunde singur ce ai făcut cu dânsule.

Cu toate aceste eu te am rugat în mai multe rânduri despre aceasta. Caută scrisorile mele trecute.

3°) Ofisurile domnești dă-le lui Savul de la agenție, că el mi le va trimete.

4°) Pre Asachi nu-l lăsa nici de cum în pace. Du-te la Brănișteanu, cum ț-am mai scris, sau mai bine zicând la Brănișteanca, spune-i că-i sărut mânil și că o rog ca să afle de la bărbatu-scu dacă cu o orânduială de la Asachi imi poate plăti bani. Și scrie-mi aceasta, pentru ca apoi să scriu deadreptu lui Brănișteanu.

5°) Prin nepoții Mitropolitului său prin Jora (căruia de mult ț-am trimis o scrisoare și nu-mi răspunzi ce ai făcut cu dânsa) nu poți să capeți banii de la Pedemonti?

Adio, frate, te rog îplinește-mi aceste cincă comisioane) sau macar răspunde-mi despre toate și-i îndatori pre al tău bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 77

CXLIV

Cernăuți 19 dec. (1848)

Iubite frate,

Imi scrii că de mult nu ți-am scris; eu știu însă că aceasta am făcut-o mai cu toate postele trecute. De aceea du-te la agenție și cercetează. Mia de lei ce ți-au dat Asachi n'ar fi trebuit să o primești, având mai întâi a închia socoteala pentru banii ce are să-mi dee, precum ți-am fost scris, trimetându-ți și o scrisoare către Berman, de care nu-mi scrii nimic. Ce o să fac cu o mie de lei, când el are să-mi dee trii. De aceea iată îți mai trimăt o scrisoare către dânsul; te rog du-o și cere-î respuns verbal, fiind că în scris nu-mi va da. Rămâind însă cu această mie de lei, dintâi să plătești lui Costachi Filioru zece galbini, spuindu-î însă că nu rămâne cvit pentru socoteala straelor, pre căre mi le au risipit. In trecutele scrisori și în una anume pecetluită și pusă în răvașul tatână-meu te am rugat să mă înștiinzezi ce straie au luat Apostoleanu și nu mi-ai respuns nimic. Cu rămășița banilor, apoi să-mi scoți argintăriile... Imi scrii că Apostoleanu cere să-î îplinești 20 de galbini. Eu dintâi știu că d-lui se află dus la Focșeni de două luni de zile, că așa mi-au scris în cea de pe urmă a sa scrisoare de atunce, și al doile de unde să-î îplinești? Mai rămâind de la Filior și de la argintar, rămășița vei da-o băbacă-î. Imi (scrii) că pentru a merge la Paris socoți că trebuie să am bani. Da dacă aş avea, m'aş fi fost dus până acum și (n'aş fi remas singur în Cernăuți și aş fi scris tatână-meu și lui Iacovachi să-mi găsească, și (nu) te-aş fi rugat în atâta rânduri pentru banii de la Asachi și vreū negreșit să mă duc și de aceea cer bani de unde pot. In tot felul eu voi rămânea încă aice vro 15 zile. Până atunce te rog raspunde-mi la întrebările ce ți-am făcut prin scrisoarea trecută.

Al tău bun frate

M. KOGĂLNICEANU

CXLV

(Cernăuți) 31 decembrie 1848

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 27 dec. Înainte de toate îți doresc un an nou, bun și fericit, cu aducerea și a fericirii țerii. Cu postele trecute Ț-am scris regulat și nu-mi răspunzi dacă le ai primit. Bine ar fi ca când îmi răspunzi să pui în capul răvașului data scrisorilor ce ai primit de la mine. Asemenea nu-mi răspunzi nimic despre scrisoarea ce Ț-am trimis către Iancu Docan, când te am rugat atâta pentru aceasta. Te rog dar ca ori când îmi scrii să îți răvașul meu dinainte și așa să-mi răspunzi una câte una la toate cele despre care îți scriu. Aceasta este o regulă foarte bună și pre care eu pururea o urmez. Pentru Asachi îmi zici asemenea că i-ai dat scrisoarea, dar nu-mi pominești nimic și ce răspuns Ț-au dat macar din gură, când știi mai ales că se atinge de bani.

Mă întrebă dacă după întoarcerea mea de la Paris am să vii iarăși la Cernăuți. Așa gândesc, dar știu eu ce se va întâmpla până atunci și chiar dacă ne vor lăsa să ne mai așezăm aici?

Elencu mi-a scris dăunăzi că au aflat că Vodă ar fi scris la Viena ca să mă oprească, pentru că am îndrăznit să vestesc publicarea biografiei sale. După aceasta, de și Ț-am scris îndată ca să cercetezi mai cu deamănuntul această novelă, ai tăcut cu totul. De aceea te rog cercetează de unde au auzit acest vuet și dacă merită ca să mi-o scrie așa de pozitiv cum au făcut-o. Celelalte surori asemenea nu-mi scriu nimic.

Îmi scrii că Scheletii îi grozav dușman al nostru; nu știu în ce poate să vă facă rău!

Cercetează toate cele ce privesc arestuirea Cantacuziniștilor. În ce fel opinia publică s'aun rostit asupra acestei întâmplări. Aice sânt unii cari cred că aceasta ar fi numai o *comédie*, pentru ca să închidă gura acelor ce întreabă cum pre Cantacuzinești, cari au înarmat, au iscălit (Gheorghii)

proclamații, etc. s'aŭ lăsat în pace, când alți nevinovați cu totul se pedepsesc și se ținŭ orî închiși orî ecsilați din țară de ze[ce] luni de zi e.

Luî Grigoriță Ghica ¹ i-am scris de curând în mai multe rânduri și nu-mî respunde. De aceea te rog ca dendată să-î dai alăturatul răvaș și să mă înștiințezi ce va zice.

Adio, iubite frate. Poartă-te bine și fii sănătos. Eŭ aștept numai respuns pe scrisorile de astăzi și apoi mă pornesc la Viena. Iți voi scrie însă unde să-mî scrii.

Bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 85

CXLVI

Luni, Cernăuți 10/22 ghenar 1849

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din... ² Eŭ poimâne mercuri în 12/24 mă pornesc la Viena, împreună cu Vasilică Canta. Mi-am și luat locurile. De aceea de acum înainte să-mî trimeți răvașele la Viena poste-restante. Arată aceste băbacăi. Spune-î că-î sărut mânilor și că-l rog să mă erte că nu-î respund la răvașul d-sale din... ², care l-am primit, fiind că am o mulțime de pregătiri de făcut, dar că-î voiŭ scrie de la Lemberg. Arată și surorilor, atât Marghioliții și Profirei, cât și Elencăi, că le am primit scrisorile, dar că nu le pot respunde acum, din aceeași lipsă de vreme. Profirițăi i-am scris în mai multe rânduri să-mî trimată un bold și niște brice; aŭ avut mai multe prilejuri, nu mai puțin și în trecutele zile prin Neculaî Stefanovici, și tot n'aŭ făcut-o. De aceea spune-î că de acum să nu-mî mai trimată nimic, fiind că ar fi în zădar. Așa să faci și pentru cărțile ce Ț-am cerut; ofisurile, Savul nu mi le

¹ Viitorul domn al Moldovei dela 1849 înainte, după Mihail Sturza.

² ² lipește în m.

aŭ trimes. De aceea du-te și le cere îndată și dacă cineva ar fi să vie la Paris, atunce mi le vei trimete, ear de nu, nu. Docan până acum nu mi-aŭ răspuns.

Adio dar, frate, și să ne vedem în curând. Aceasta o doresc din tot sufletul meu, fiindu-ți bun și doritor frate.

M. KOGĂLNICEAN

Spune lui Codrescu [și] lui Filipescu că nădăjduesc că-mi vor scrie la Viena, poste-restante.

Ms. 1164, f. 108

CXLVII

Viena 3 februarie 1849
22 ghenar

Iubite frate,

De erî sânt în Viena. Peste trîi zile mă pornesc la Paris. Aice nimică nouă. Viena este veselă. Jora, care cu doă zile înaintea sosirei mele aŭ purces la Moldova, îți va spune toate. Eŭ deocamdată mă mărginesc a-ți scrie rugându-te ca îndată ce vei primi aceasta, să începî a-mi scrie la Paris poste-restante și cel pușin odată pe săptămână și răvașe cât se poate mai lungi și despre cele serioase și despre cele comice. Dovedește-mi prin aceste scrisori că știi a scrie și tragedie și comedie.

Intâlnește-te cu Codrescu, arată-î frățeștele mele închinăciuni și roagă-l ca să-mi scrie și el la Paris. De la dânsul de mult n'am primit nici o scrisoare.

Adio dar, pre surori le sărut; asemine și pre tine, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 110

CXLVIII

Paris 10/22 februar 1849

Iubite frate,

Socotiam să gădesc vre o scrisoare de la tine la poștă. N'am primit nimică, macar că ț-am scris și de la Viena. Ce

faci, ce faci surorile, ce mai faceți? Că de o lună de zile nu știu nimic. De aceea te rog scrie-mi pre larg și despre toate. Te-ai mai întâlnit cu Pedemonti? Caută, frate, să-mi scoți aceste parale de la dânsul, căci tare îmi trebuiesc. Aice în Paris sânt silit să-mi fac straie, să-mi fac cămeșe, căci în alergările mele am tot stricat, am tot pierdut. Asemine te rog să ei sama în *Buletin* sau în *Foaia Sătească* că trebuie să easă publicația pentru vânzarea moșilor Mănăstirei Neamțului. Dacă aū eșit sau când va eși, te rog să mi-o trimeți îndată și în deosăbire tot ce mă poate privi.

Adio, frate, eū în Paris voiū ședea foarte puțin, căci Parisul de astăz este mai trist decât însuși Viena. Remăi sănătos și dee Dumnezeu ca să ne vedem în curând. Pre Iacovachi și pre surorī le sărut și-ți sunt bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Inchinăciunī lui Codrescu care m'aū uitat.

Ms. 116A, f. 112

CXLIX

1/13 mart 1849

Iubite frate,

După multă așteptare, ți-am primit în sfârșit scrisoarea din 4/16 februarī. Ți mulțămesc pentru cele împărtășite. Imi zici ca să-ți scriū ceva despre politica de afară. A intra în deta-liuri zilnice, ar fi cu neputință într'o scrisoare. A-ți scrie în general este foarte scurt, doă cuvinte sânt de ajuns: *nimicā* și *reacție* pretutindenī. Franția mai ales nu-și bate capul în nimicā despre cele de afară. Ea de bună voie se primește a se face putere de rândul al doile. Nu *Rușii*, ci *Roșii* o preocupă acum. De aceea de la dânsa nu avem nimicā de așteptat, Anglia se interesează mai mult, și după cât știm și ne aū spus și beizade Călimach, avem mult să așteptăm de la dânsa. Eū în april mă întorc în Bucovina. Nu lipsi însă de a-mi mai scrie în Paris, căci întoarcerea mea atărnă cum ți-am scris de la primirea de banī.

Adio, frate, iartă-mă că-ți scriu așa de puțin, dar am primit mai multe revașe deodată și trebuie să răspund la toate. Fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 115

CL

Paris 10 mart c. n.¹ 1849

Iubite frate,

Iată o lună și jumătate de când n'am primit nici o scrisoare de la voi. Este cu puțință ca să mă dați așa uitării? Eă v'am scris de la Viena și de la Paris în mai multe rânduri. Dar imi veți zice că n'ai primit scrisorile mele. Chiar așa să fie, n'ai trebuit oare să-mi scrii? Dar iar imi veți zice că nu știați adresa mea. Socot că ai destulă ispită, pentru ca să știi că în lipsă de adresă, se pune pe răvaș *poste-restante*. Toată lumea aă primit și primește răvașe, numai eă nu. De aceea și eă, obosit de atâte scrisori care toate aă rămas fără răspuns, vă fac cunoscut că acesta este cel de pe urmă răvaș care vă scriu. Nu-mi scriți, nu vă voiă mai scie... pe la 15 april calendarul noă, mă întorc în Bucovina.

Adresa mea în Paris este tot Rue du Havre, n. 4.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 116

CLI

Paris $\frac{21 \text{ mart}}{5 \text{ april}}$ 1849

Iubite frate,

Ti-am primit scrisoarea din 11/23 mart... Iți mulțănesc că în sfârșit mi-ai răspuns în pricina moșilor Mănăstirei Neamțului. Aceasta mă interesa mult; și dacă despre aceasta mi-ai fi scris de mult, precum te-am fost rugat, în loc să șed în Paris și să cheltuesc degeaba, mi-aș fi întins călătoria în

¹ calendarul nou

Spania. Eă aștept acum numai niște bani de la Cernăuți și mă pornesc îndată la Bucovina, căci aice este de prisos de a mă șede. Eliad, Tel, N. Golescu, Negri, Alecsandri aă plecat la Țarigrad în zilele aceste. P. Casimir aă plecat asară spre Cernăuți... Iată îți mai trimăt articole din gazetele franțuzești, cu toate că acesste acum se ocupă numai cu trebile Italiei. Cele conservatoare sânt pentru ne-intervenție, cele republicane pentru intrarea Franțujilor în Italia. Rezultatul însă va fi că Franțujii vor sta locul și bieții Italiani vor remânea în aceeași stare ca și mai înainte.

Adio, frate, altă nimică nouă. Beizade Călimah aă fost foarte bolnav. Era să moară. Am fost eă de l-am văzut. M'aă întrebat de Grigoriță. Ghica dacă este în Iași. N'am putut nimică să-i spun, fiind că acesta de mai mult de două luni nu mi-aă scris nimică. Du-te într'o zi de-l vezi și întreabă-l dacă aă primit de la mine vro trii scrisori ce i-am trimis până acum din Paris. Adio, iubite frate, caută de află în ce staă dispozițiile Mănăstirei Neamțului cătră mine, fiind că acolo imi sânt toate nădejile mele.

Pre surori și pre Iacovachi îi îmbrățișez frățește; asemenea și pre tine, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 126

CLII

Paris 2/14 april 1849

Iubite frate,

Asară ț-am primit scrisoarea din 21 mart. Vă mulțămesc pentru suplementul *Albinei*. Nota rusească o cunoșteam de mai înainte...

Căt pentru California, îți spun în adevăr că n'am putut de cât să rid de naivitatea celor ce cred în basmele *Jurnalul des Debats*. Nu mai puțin am ris și de hotărîrea ce ai luat să mergi acolo saă să vii în Paris. Cu ce să te duci în California și cu ce îi să petreci în Paris? Saă tatăl meu s'aă îmbogățit poate acum? Nu știi ce ai suferit când ai fost

în Paris? Nu vezi pre tatăl meu înglodindu-se mai mult în datorii? Dacă eu aş fi în țară, atunci eu singur Ț-aș zice să te duci la Paris, fiind că ori cât tot aş putea să-ți Țiu de cheitueală. Nu veni, că eu am venit în Paris numai de două luni și n'am cu ce să mă întorc înapoi, din pricina că d. Negri s'aũ pornit la Țarigrad, fără să-mi plătească suta de galbini cu care m'aũ poliȚat cătră dânsul Ghica. De aceea cearcă la Pedemonti. Am scris și ProfiriȚei ca să facă toate chipurile să-mi trimată o sută de galbini și spre aceasta să se înȚăleagă cu Neculai Docan.

Băbacăi mine Ți voiũ scrie pentru Ripi. Nu cred însă că va face nimică. La vrâsta dumisale Ți cu greu de a-ș schimba firea. De aceea, cum zic FranȚujii, *j'ai pris mon parti là-dessus*. Nu mai aștept nimică de la d-luĩ. Fă asemenea și nădăduște și rabdă ca și mine. Ești mai tânăr de cât mine și prin urmare ai mai multe șansuri să vezi acele zile ferice, pre care eu le doresc, dar nu le voiũ vedea. Ți trimet un articol din *Presă*. *Des blagues et rien que des blagues*.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 129

CLIII

Paris 10/22 april

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea din 9 april. N'am nimică ce să-Ți scriũ. Ți trimăt un ecstract din interpelaȚiile făcute în parlamentul Angliei în privirea Principatelor¹. D'ar da Dumneũ să se adeverească! În Paris nimică nou. ReaȚia merge mereũ înainte. Patrusprezece mii de soldaȚi *de a republicei franȚeze* s'aũ dus în Italia se restoarne republica romană și să reașeze tronul Papei. Judecă acum de republica franȚeză. Imi scriũ că să zic Mad. de Lalantes² că vei vedea-o în curând? Ce, ai de gând să vii în Paris? Și cu ce? Nu fiĩ nebun, șezi

¹ v. Ms. 1164, f. 120—122

² Probabil gazda la care a stat A. Kogălniceanu, când a fost la Paris.

în Moldova, în Paris n'ai ce face. Când toți doresc de a se reîntoarce în țeară, desgustați de Franția și de Franțuji, tu dorești să-î vizitezi? Știu că ți-î urit, știu că nu poți suferi înactivitatea în care trăești. Da aice ce-î să faci?

Remăi sănătos și scrie-mi, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 134

CLIV

Paris $\frac{27 \text{ april}}{9 \text{ mai}}$ 1849 L4

Iubite frate,

Ț-am primit scrisoarea ce mi-ai trimis pe lângă acea a Elencului Eü în adevăr aș dori să mă duc în Țarigrad; însă întâi că n'am bani, al doilea că nu știu dacă m'or lăsa să intru acolo. Eliad, Tel și Goleșcu au fost siliți să se întoarcă înapoi. Franțujii au fost bătuți la Roma. Aceasta și cu intrarea Rușilor în Germania au produs în Paris o mare senzație. Credem că alegerile. Camerii legislative cari se fac în patru zile vor fi ceva mai liberale. Opinia publică se ocupă foarte mult de Ruși, jurnalele, cluburile, conversațiile politice nu tratează de cât chestia Rușilor. Ulițele sânt pline de placaturi și afișuri, din care îți trimăt una din cele mai curioase. Un jurnal au vestit erî că generalul Grabe n'au putut nimic isprăvi în Constantinopol; nu știm dacă este adevărat. Jurnalele se ocupă acum puțin de noi. Chestia unității Germaniei, a Italiei și intrarea Rușilor facu sujetul politiceii ecsteroare. Cât pentru cele din lăuntru, alegerile preocupă pe toți. Adio frate. Cercetează de aproape pentru moșiile Mănăstirii Neamțu și caută se afli prin călugări dacă imi păstrează contracturile sau ba. Ado aminte Profiriții pentru suta de galbinî ce mi-au făgăduit, fiind că de aiure nu pot primi nimic.

Fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 138

CLV

Paris 1/13 mai 1849

Iubite frate,

Am primit scrisoarea din 18/30 april și dintăi îi voi răspunde în scurt despre proiectul ce ai de a veni în Paris, întemeindu-te pe făgăduința ce ți s'au făcut când erai aici de a-ți da 12 galbeni pe lună la o litografie. La aceasta îmi vei da voie că înainte de toate eu socot că mă adresez la un bărbat cu minte coaptă, iar nu la un copil, pentru că nu mai ești copil. Ca bărbat cu minte coaptă, cum se poate dar să cunoști așa de puțin împrejurările obștești a Europii? Când criza politică și comerțială a dărmat stările cele mai mari și mai sdravine, când resboiul țivil este în toate țerile, când Parisul mai ales este în cea mai mare nesiguranție dacă are mânii să fie socialist sau monarhist, când prin urmare nimene nu gândește la arte, cum poți crede că vei găsi 12 galbeni pe lună într'o litografie? Această somă astăzi cu greu ar găsi-o cel întâiu litograf.

Imi zici că este deosebire între nevoile din Moldova cu nevoile din Paris. Dar în Moldova nu ești în primejdie de a șede în uliță, de a muri de foame, de a rămânea gol, ca în Paris. Dacă aceasta este deosebirea, sânt cu totul de aceeași opinie. Imi zici că în Moldova suferi, trăești în trândăvie, fără folos pentru tine și pentru alții. Așa este; dar ești oare singurul în aceastăși poziție? Da oare acesta nu este rolul obștesc a tuturor acelora care așteaptă un viitor mai bun? Dacă la vârsta ta te desperezi, apoi noi acei cari sântem mai bătrâni, cari avem mai puțin de trăit și prin urmare și de nădăjduit, apoi ce trebuie să facem? Când aveam vârsta ta, nu gândiam așa, nu mă descurajiam așa de lesne; și încă astăzi nu mă desnădăduesc, cu toate că vieța mea a fost plină de vifore, de prigoniri și de decepții. A se despera cu ușurință, nu este dovadă de inimă tare. Vițuriile de care trebuie să te ferești mai mult sânt presumția și mândria. Dară cred că vroești a te face folositor,

cred că viața trândavă nu-ți place ; dar pentru aceasta nu trebuie să te pui în *génie méconnu* și să faci ca Coradini carele zicea că Moldova nu este vrednică să-l aibă, că odată în țeară străină o carieră strălucită în așteaptă și care astăzi moare de foame în Frankfurt. Pentru noi singurul loc unde putem însemna ceva este Moldova ; acolo trebuie să ne silim să arătăm că sântem în stare de a face ceva. Cât pentru Franția, țeară plină de geniuri și de talenți, oameni ca tine și ca mine moru de foame, iar nu câștigă 12 galbeni pe lună mai ales în ramul inteligenței sau a artelor. De aceea, frate, curaj, ai nădejde în tinereța ta. Astăzi nu poți face nimic, dar mâne poate vei putea. Și în sfârșit cu toate greutatele țerii, am convicție că numai în Moldova poți și pot a face ceva. Cât pentru folosul ce zici că poți căpăta în Paris, adecă învățătura, aceasta, dacă vei vroi, o poți cunoaște și în Moldova. Știința astăzi nu este un mister ; tiparul au făcut-o universală. Cărți în Moldova poți găsi. Cât pentru mine, ceea ce știu mai mult, am învățat nu în Germania, ci în Moldova. Zici că pentru ca să înveți, ai trebuință de ceasuri liniștite. Dacă pe aceste nu le ai în Moldova, în Paris le vei avea mai puțin. Acolo ai numai îngrijiri¹ morale, în Paris vei avea pre cele materiale, care sânt mai cumplite. Când dimineața te vei scula și nu vei ști ce să mănânci și unde să te ascunzi de datornici, te încredințez că atunci vei avea prea puțin mintea dedată la învățătură. De aceea, frate, ai curaj și nădejde. Acum e primăvară. Du-te la țară, ia cărți cu tine, vei găsi de ajuns în biblioteca mea. Cu cărți, cu petrecerea vînatului și a unei moșii frumoase,² fără îngrijirea despre casă și masă, poți foarte bine petrece, cât pentru mine...³ Alecsandri, Goleștii, etc. Curaj și pentru numele lui Dumnezeu nu mai hrăni niște idei false și ridicole. Nu te lua după noua generație care crește acum și care n'are alt merit decât de a îmbătrâni la vrâstă de optsprezece ani. Misia noastră este de

¹ griji

² Rîpile în jud. Fălciu

³ hârtia ruptă.

a stăruii, iar nu de a ne văicara și le scriu aceste pentru că socot de datorie de a te întoarce din calea rătăcită. Rabdă, cum răbdăm toți. Intorcându-mă în țeară, atunci vei pute veni în Paris și unde vei vroi. Astăzi n'ai mijloace. Marghiolița îmi scrie că moșiile...¹

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 135

CLVI

Paris 16/28 mai 1849

Iubite frate,

Ț-am primit de câteva zile scrisoarea din $\frac{22 \text{ april}}{4 \text{ mai}}$. Nu Ț-am respuns, pentru că tot gândiam să mă pornesc. Intrarea Rușilor în Bucovina mă face însă să mă aștept până când voiți avea respuns de la Moldovenii din Cernăuți dacă sânt în siguranțe acolo. În Paris până acum nimică nouă; astăzi se deschide Adunarea Legislativă, mâni are să se formeze un ministeriu nou, care are să dea și programa despre politica ce are să păzească atât în cele de afară cât și în cele din lăuntru. Vom vedea dacă va eși progres sau retrograd. Tată meu să jeluște de tine, zice că n'ai vrut să mergi la Ripi cu dumnealui, știindu-l bolnav și în tot minutul în primejdie. Într' aceste reu faci, gândește că'i bolnav și că are nevoie de căutare în tot minutul. Prin aceasta nu zic că n'ai avea în multe dreptate. Îți înțeleg poziția, de vreme ce ai fost și a mea tot aceeași. Dar trebuie să rabzi! Dacă va da Dumnezeu ca să se prefacă lucrurile și să mă pot întoarce în țeară, atunci se vor schimba toate și vei putea găsi și tu o viață mă plăcută. Acum nu este vremea... De moșiile Neamțului nu-mi scrii nimică, când știi că mă interesez atâta.

Adio, frate, poartă-te bine și fii cu curaj și răbdare, fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

¹ hârtia ruptă.

Luî Iacovachi am scris în mai multe rânduri. Marghiolița îmi scrie că Divanul și partida de cărți nu-î lasă vreme să-mi răspundă. Se teme se vede de a se comprometa. Nu-î nimică, va veni vremea când și eu îi voi putea zice că nu vroî să mă compromitez cu dânsul.

Ms. 1164, f. 143

CLVII

Paris $\frac{23 \text{ mai}}{4 \text{ iunie}}$ 1849

Iubite frate,

Nicu Roset, fiçiorul Bălănescului, aû venit de doue zile în Paris; mă-aû spus că în minutul acesta moşile Mănăstirei Neamţului saû s'aû vândut orî se vândû. Dacă aceasta este adevărat, apoi cu toată a mea bună voinţă nu pot să-ţi fac de cât cele mai mari muştrări ce un frate poate să-ţi facă. Cum, de şese luni îţi scriû necontentit în această pricină, te rog ca să fii cu cea mai mare luareaminte ca să mă înştiinţezi de cu vreme, pentru ca să pot fi la graniţa la mezat, îţi arăt că tot viitorul meû, că toată starea mea este în această pricină, ca unul ce trebuie să ştii că într'un an şi jumătate, de când am fost cea de pe urmă dată în Moldova, mi-am jârfit toată vremea, toţi banii ce câştigam în alte profesurî, spre căutarea intereselor Mănăstirei Neamţului şi după ce îţi scriû toate aceste, urmezî a şti despre ele mai puţin de cât străinii. Cum, chiar dacă publicarea mezatului nu s'aû făcut prin foile publice, n'aî putut să cercetezi la departamentul bisericesc şi spre mai mare siguranţie chiar la mănăstire? O Alecule, dacă prin neglijenţa ta s'ar fi întâmplat că moşile să se fi vândut, fără a mă înştiinţa, nu poţi să-ţi împuţi că mi-aî făcut mai mult reû de cât cel mai mare duşman al meû; şi acest reû l-aî făcut nu numai mie, dar chiar ţie, fiind că ştii că cât aş fi avut eu, aî fi avut şi tu. Aceste bănaturî ţi le scriû din toată durerea inimii, doresc ca ele să fie nemeritate, doresc ca vânzarea aceasta să nu fie adevărată

și prin urmare să fii nevinovat de reproșele ce-ți fac. Acesta este singurul chip ca să-ți pot zice încă că-ți sânt

Al tău bun fate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1162, f. 167

CLVIII

Paris 11/23 iuni 1849

Iubite frate,

De la scrisoarea ta din 15/27 mai trecut n'am primit nici o veste din țeară. Ce faceți? Cum mergu lucrurile nu știu nimic. Sânt acum vr'o 25 de zile de când Grigoriță Ghica mî-au scris ca să șed în Paris până când voiți primi de la dânsul o nouă înștiințare. Aceasta până acum n'au venit. Numirea sa de Domn este adevărată? S'au pornit la Țarigrad, cum mi se scrie de la graniță? Eū doresc foarte mult să plec din Paris... adaog a-ți zice, sânt foarte nenorocit în Paris și vreū să-l las îndată, fiindu-ți bun prietin și frate

M. KOGĂLNICEAN

De vro zece zile nu sânt bine, am tot simptomă de holeră.

Ms. 1164, f. 145

CLIX

Paris 1/13 iuli 1849

Iubite frate,

Ț-am scris dăunăzi că eram gata de a călători. Lipsa de bani mă oprește. Când am făcut socoteala, am văzut că aveam mai mult pasiv de cât activ. De acea te rog ca să stăruești atât la Rola, cât și aiure, ca să pot primi cel puțin 150 galbeni... Asemine te rog că până ce nu vei primi de la mine scrisoare de la Cernăuți că am sosit acolo, să nu continești de a-mi scrie în Paris. Mai bine ca răvașele tale să nu mă mai găsească în Paris, de cât să fiū o lună fără scrisori din țară, precum văd că-mi scrii în cel de pe urmă răvaș că de

acum n'ai să-mi mai scrii. Te rog întâlnește-te cu părinții de la Mănăstirea Neamțului și spune-le că vroesc numai de cât păstrarea contracturilor, căci almintrele voiū procesta ori ce pagubă.

Fiindu-ți bun frate

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 148

CLX

Paris, 4 iuli .c. n.¹ (1849)

Iubite frate,

Erī am primit scrisoarea ta din 10/22 iuni și alta de la Elenco, prin care mă înștiințază că mi-ați trimis una sută galbinī. Până acum nu i-am primit încă. După ce îi voiū primi, voiū vedea dacă voiū pleca îndată spre Cernăuți sau voiū mă remânea încă în Paris. Cred însă că voiū porni îndată. Cu toate aceste nu conteni de a-mi scrie și de acum înainte și de a stărui mă ales pentru frimiterea banilor de care am scris băbacăi și lui Rolla, fiind că chiar să purced dendată, acei bani vor sluji spre a plăti câteva datorii ce voiū lăsa în urmă și cu plata căroră voiū însărcina pre Nicu Bălcescu. De aceea dar până voiū ajunge în Cernăuți, de unde dendată îți voiū scrie, urmează corespondența cu Paris...

M. KOGĂLNICEAN

Intâlnindu-te cu părinții de la Mănăstirea Neamțului, spune-le că sânt hotărīt a sprijini contracturile moșiilor ce le am și că despre aceste am și scris și noului Domn, gătin-du-mă a protesta și înaintea tribunalurilor.

Ms. 1163, f. 193

¹⁾ calendar nou.

CLXI

Moncher Alexandre,

Iulie 1849, Pa3is

Je vous écris ceci pour vous annoncer que d'aujourd'hui en . . . . .¹ c'est-à-dire dimanche le 17 (29) juillet je quitte Paris *décidément*, que je ne m'arrêterai qu'à Metz pendant deux ou trois jours, puis de là je descendrai le Rhin jusqu'à Cologne et puis par le chemin de fer j'irai jusqu'à Cracovie et de là jusqu'à la frontière, ne m'arrêtant nulle part. J'espère être à la frontière dans quinze à dix-huit jours. Si tu n'a rien de mieux à faire, viens à Mihaileni pour m'attendre. En attendant, comme je n'ai pas où loger à mon arrivée, parle à Régenzburg qu'à dater du 5 août vieux style il ait à me garder les deux meilleures chambres de son hôtel, parce que probablement quelqu'un viendra avec moi. En même temps, si Pulchérie est en ville, engage-la à ne pas louer sa maison pour l'année prochaine, ... je tiens à la prendre pour mon compte. Adieu, cher frère, ne m'écris plus rien. Tout ce qui est dans cette lettre est pour *toi seul*... garde moi le secret

Ton aimé frère

M. KOGALNICEAN

Ms. 1163, f. 195

¹ lipsește în ms.

SCRISORI DIN EXIL CĂTRE PĂRINTELE SĂU
1848—1849

CLXII

(Cernăuți)¹ 8 oct. 1848

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor d-tale, băbacă. Asară m'am întors de la Suceavă, unde m'am întâlnit cu moșu-meu lancu. Primind scrisoarea d-tale din 4 a acestii lună, mi-au părut foarte rău că tot ești bolnav; poate că vine din pricina schimbării vremii. Aici sântem bine; însă poate că vom fi siliți de a ne duce aiure; pentru că războiul din Ardeal între Unguri și Români se va întinde și pe aice.—Băbacă, am trimes la Iași pre vătavul meu de la casele de la Târgu Neamțului ca să-mi aducă niște schimburi; tot prin el slobod din slujbă pre feciorul meu Costachi. Inșă fiind că sânt dator cu leafa și că aice n'am măi (mult) de cât trii zeci de galbeni, am trimes lui Alecu niște orândueli, ca să scoată niște bani. Daca se va întâmpla ca să întârzie cu acești bani, te rog să dai ficiorului Costachi cincisprezece galbină și dumneta îi vei trage înapoi din cei întâi bani ce va primi frate-meu Alecu. Te rog numai să nu-mi faci sminteală.

Sărutându-ți mânilor, sânt a d-tale

plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

¹ Localitatea rezultă din scrisorile lui Kog. din aceeaș vreme către fratele său.

Surorilor și lui Alecu voiă răspunde cu posta viitoare, fiind că ceasul postii de astăzi trece.

Ms. 1164, f. 52

CLXIII

Cernăuți 6/18 dechemvrie 1848

Cu multă fiească plecaciune sărut mânil, babacă.

Cu toată voința ce am avut de a nu te supăra, mă văd silit de a-mi strica hotărîrea. Mă aflu fără o para și de nicăire de unde am a lua nu numai bani, dar nici macar respuns nu primesc. Vreă însă să mă duc la Viena pe vro câteva săptămâni și de acolo poate m'oiă duce la București (aceasta o scriu numai pentru d-ta) de unde aștept învoire de la ghe-neralul Lidere.

Aice în Cernăuți am remas cu totul singur și mor de urit. De aceea am trebuință de doă sute de galbină. Te rog dar ca să faci toate chipurile și în numele meu să te împrumuți cu această sumă pe vadea de șese luni și cu orî ce dobândă. La vadea sânt sigur că voiă putea răspunde, fiind că am a lua de la mai multe locuri și mai ales de la Mănăstirea Neamțului. Starețul ar vroi chiar acum să mă plătească ; însă n'aă putut să-mi dea de cât vro 50 de galbină, fiindcă n'aă primit nici o para de la posesori. Iar pentru aflarea acestor doă sute galbină saă de o cam dată cel puțin una sută, iată îți alăturez și o scrisoare cătră Nicolai Docan, în care îl rog ca să caute și el acești bani și găsindu-i să ceară de la dum-neta sinet. Neputându-se găsi bani, apoi macar mijlocește prin Docan ca să ei de la vre un banchier un credit de această somă la Viena și primind eu banii acolo, apoi tot atunci vei putea și dum-neta să plătești în Iași, mai ales că cu acest chip dobânda nu s'ar plăti așa de mult. Am scris și lui Iacovache să-mi găsească vr'o sută de galbină. Dacă el mi-i va găsi, apoi dum-neta să nu-mi cauți de cât o sută, dar almintrele doă sute îmi sânt neapărați. Te (rog) însă ca

aceasta să se facă cu grăbire, fiind că aş vroi să mă pornesc cu Vasilică Canta, care şi el merge la Viena şi ma aşteaptă numai pre mine.

Rugându-te ca să faci toate chipurile spre a-mi săvârşi această treabă, îţi sărut mânilor şi sânt a d-voastră

prea plecat fiu

M. KOGĂLNICEANU

Lui Alecu i-am scris doă răvaşă şi nu-mi răspunde. L-am însărcinat să-mi ceară nişte bani de la Asachi şi de la Pedemonti şi nu face nimică.

Ms. 1164, f. 72

CLXIV

Cernăuţi 24 dechemvri 1848

Cu multă fiească plecaciune vă sărut mânilor, băbacă.

Înainte de toate vă doresc serbători bune, fericite şi plăcute şi ca anul viitor să vă aducă mai bună sănătate şi veselie decât acesta care trece, care dacă Europiî întregi au adus slobozenie şi bucurie obştească, nouă Românilor nu ne au adus de cât robie şi lacrimi!

Răvaşul dumitale din 17 dechemvri l-am primit deabia alaltăeri, pentru că fiind cu recepisă, aceste se dau mai târziu. Asemine am primit şi poliţa lui Docan, şi iată alăturez dumitale un răvaş cătră dânsul, precum şi sinetul meu. Îmi scrii că s'au plătit ficiorului şi lui Apostoleanu, însă Alecu îmi scrie că aceşti s'au luat de dumneta îndată, în contra acelor daţi de dumneta mai înainte şi așa Alecu nu are cu ce să-mi scoată nişte argintării care şed de la mai la argintar. Nădăjduiam că dumneta ai fi binevroit să mai aştepţi ceva pentru acei 12 galbinî, cariî i-ai fost dat înainte. De aceea şi acum te rog ca îndată ce te vei înlesni să dai lui Alecu aceşti bani ca să scoată aceste argintării şi îndată ce va mai primi bani de la Asachi sau de la Pedemonti îi va întoarce dumitale. Îmi scrii asemine că ştii că eu am 300 galbenî,

adecă 100 de la Mănăstirea Neamțului, 100 de la Grigoriță Ghica și 100 ce mi-au trimis Docan. Aceasta nu este nici de cum așa. Mănăstirea nu mi-au trimis de cât două mii lei, de care Ț-am scris mai înainte. Grigoriță Ghica în zilele trecute mi-au trimis un ravaș către Costachi Negri, care se află la Paris sau în Italia (căci nu știu unde) că dacă se va înlesni din banii ce are să-î dea să-mi răspundă o sută galbină. Prin urmare pentru ca să pot avea acești bani, trebuie ca să mă duc dintâi să găsesc pe Negri și al doile trebuie ca el singur să aibă bani, lucru ce nu cred.

Iată toată starea bănească în care mă aflu, adecă acei 1400 sorocoveți care mi i-au trimis Docan și ceva din banii Mănăstării. De aceea, fiind că Iacovachi mi-au scris acum că dumneata ai găsit bani de împrumut din Divanul de apel, te rog ca tot odată să eî o sută de galbină pe socoteala mea și să mi-î trimeți cât se poate mai în grabă, fiind că vremile sânt foarte tulburate; și chiar când n'ar fi alte împregiurări, dar numai apropierea Ungurilor, carii au și ajuns la granița Bucovinei, mă silescu să mă duc din Cernăuți. De aceea am trebuință să am pe lângă mine ceva mai mulți bani de cât o singură sută de galbină. Dacă dar vei primi acești bani, te rog numai de cât să eî împrumut și pentru mine această sută de galbină și să mi-o trimeți cu poșta viitoare. Căci numai atâta aștept.

Sărutându-ți mânilor sânt a d-tale plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 79

CLXV

Cernăuți, 3 ghenarie 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, babacă.

Cu bucurie am primit scrisoarea dumitale din 31 dechemvrie și vă sărut mânilor pentru urările ce bine voiți a-mi face și mie pentru anul nou. Spaima Ungurilor au trecut din Bucovina, însă alta au venit în locu-î. Guvernul înștiințându-se

se vede că Ungurii avea partisanii între Leși, s'au hotărit să iee măsurii aspre și așa au declarat toată Galiția și Bucovina în *stare de război*, rădicând libertățile constituționale și supuind autoritățile civile puterii militare. După o asemenea stare, care mai ales este îngrijitoare pentru străini, eu nu mă pot șede în Cernăuți și de aceea de astăzi cel mult în opt zile mă pornesc la Viena și de acolo, văzând și făcând, ori la Paris, ori la București prin Triest și Țarigrad, singurul drum carele mă este deschis spre a merge în Valahia.

Cât pentru considerațiile de cari îmi vorbești ca să nu mă duc nici la Viena, nici la Paris, socot că te înșeli. Primejdia este mult mai mare aici în Cernăuți de cât ori și unde aiure. Intreabă pre ori și cine să-ți spuie ce este stare de război și dritul stator (Standrecht, cum se zice nemțește) și atunci nădăduesc că în sfârșit vei judeca că nu mă trebuie să șad aici. Eu dar hotăritor mă pornesc, căci aici pe loc mă bine pot cunoaște împregiurările de cât dumneta în lași.

De la Mănăstire te încredințez că până acum n'am primit o para, nici răvaș de la tatăl lui Teofan din Suceavă, poate de acum înainte să-mi vie. În tot felul eu îți foarte mulțămesc și îți sărut mâinile pentru acei 700 sorocoveți ce ai bine vroit să-mi trimeți. Cât pentru acele ce-mi zici că ți-au zis zaraful, că adecă hârtia și sorocoveții au acelaș preț, aceasta este adevăr în vreme de pace, când creditul este mare; iar acum în vreme de tulburări și de război, hârtia perde din preț, precum ți-am scris în răvașele trecute și chiar acum, de și au trecut frica Ungurilor, hârtia asupra argintului are o pagubă de zece la sută.

Sărutându-ți mâinile, te rog ca revașele să mi le adresezi tot la Cernăuți, căci de și voi fi dus, ele vor veni după mine, și sânt a d-tale plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

CLXVI

Paris 11/23 iuni 1849

Cu multă fiească plecăciune vă sărut mânilor, babacă.

De mai mult de două săptămâni n'am primit de la d-voastră nici o scrisoare; aceasta mă îngrijește foarte mult. De aceea îți scriu acest răvaș. Tot odată îți arăt dorința cea vie ce am de a lăsa Parisul cât se poate mai curând. Din nenorocire însă lunga mea ședere în Paris a fost pricina că cea mai mare parte din banii ce mi-au trimis Profirița am trebuit să întrebuițez spre a plăti datorii, în cât rămășița nu-mi ajunge spre a mă putea întoarce. Te rog dar, babacă, fă toate chipurile și împrumută pe socoteala mea cu orî ce preț o sută de galbinî pe vade de două luni. Căci îndată ce voi primi, mă pornesc deadreptul la graniță. Știu că este foarte cu greu de a găsi astăzi bani, însă cu bună voință se face orî ce. Te rog dar stăruiește ca să primesc banii acestii cât mai curând, căci până îi voi primi nu voi avea liniște, neplăcându-mi nici de cum în Paris.

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 140

CLXVII

Paris 15/27 iuni 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor d-tale, babacă.

Au trecut mai mult de o lună de la scrisoarea dumitale din 13/25 mai; ...Vroesc numai de cât să mă întorc în Moldova pe la 20 iulie, pentru ca să fiu la mezatul moșiilor Mănăstirei Neamțu, spre a-mi apăra contracturile mele...

M. KOGĂLNICEAN

Holera începe a scădea în Paris. Vro zece zile am fost lovit de simptome destul de înspăimântătoare; acum însă îmi este mai bine.

Ms. 1164, f. 146

CLXVIII

Paris 1/13 iulie 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânil, băbacă.

Sânt câteva zile de când am primit scrisoarea dumitale din... ¹ Nu Ț-am respuns dنداتă, socotind că aş putea să mă și pornesc din Paris. La facerea însă socotelelor mele, am văzut că datoriile ce am aice covârșesc suta de galbeni ce am primit de la noul Domn ². Am căutat să mă împrumut de la cineva, însă toți Moldovenii și Muntenii se află în cea mai mare lipsă; și de aceea cu cea mai buna voință mă aflu în neputință de a purcede. Te rog dar, băbacă, să faci toate chipurile și toate mijloacele ca să-mi trimeți cel puțin 150 galbeni... Nu cruța mărima dobândelor și împrumută-te cu ori ce preț și pe ori ce vreme, căci îndată ce mă voiu întoarce în țeară, voi plăti până la o para... La Mănăstire am scris ca să-mi respecte contracturile. Tot odată însă trimăt și lui Iacovachi un protest, ca să-l deie Divanului de apel.

Sărutându-ți mânil și așteptând cu cea mai mare nerăbdare respunsul dumitale, sânt a d-tale

prea plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Adresa mea este acum Rue Neuve de l'Université, No. 3.

Ms. 1164, f. 150

CLXIX

Paris 6/18 iuli 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânil, băbacă.

Cu mare bucurie am primit scrisoarea dumitale din ^{iuni 24}/_{iuli 5} de și in urmă m'am măhnit văzând că ești tot bolnav și năcăjit despre multe. Eu cu mare bucurie m'aș porni dنداتă din

¹ Lipsește în ms.

² Pritenul său Grigoriță Ghica, ajuns domn al Moldovei după Mihail Sturza, în urma convenției dela Balta-Liman.

Paris. Din nenorocire însă n'am cu ce; în adevăr am primit de la noul Domn o sută de galbeni, însă i-am întrebuințat spre a plăti niște nebunești cheltueli ce am fost făcut, de care îmi pare rău, dar tot odată n'am avut alta a face de cât a le plăti. De aceea precum v'am mai scris, dacă său dumneta său Iacovachi nu mi-ți trimete în curând cel puțin 150 galbeni, mi-ți cu neputință ca să mă descurc din Paris. Te rog dar, băbacă, fă toate chipurile și-mi găsește acești bani cu ori ce preț și mi-ți trimete cât se poate mai în curând, căci a doua zi mă și pornesc. Am scris de o lună trecută lui Teofan ca să-mi trimată bani. Nu cred însă că-mi va trimete, său chiar (de) va trimete, aceasta va fi tocma pe la avgust, fiind că interesul lor este ca să nu fiu în Moldova la 28 iulie, când se dau moșiile în posesie...

Sărutându-ți mânilor și dorind să vă văd în curând, sânt a d-voastră

plecat fiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 153

CLXX

Paris $\frac{8}{20}$ iuli 1849

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, băbacă.

Înainte de toate dă-mi voie să-ți fac fieștile mele urări pentru zioa durnitale care se apropie. Doresc ca scrisoarea mea să te găsească sănătos, voios și fericit, precum doresc ca și eu la întoarcerea mea să te aflui.

Scrisoarea dumitale din $\frac{29 \text{ iuni}}{8 \text{ iuli}}$ am primit-o erî, și astăzi îți și respund. Îndată ce voiți primi banii cari mi se vestescu, mă voiți porni spre Moldova; și până acum aș fi făcut-o, dar noul Domn îmi scrisese ca să nu întru în Moldova, ci să aștept la graniță. Apoi mai bine de cât să mor de urit la graniță, am socotit să șed în Paris. Viindu-mi acum bani, mă voiți porni.

Cât pentru mezat, eu am trimis lui Iacovachi un protest ca să-l deie la Divanul de apel. Asemine am scris și sta-

rețului. Tot acum trimăt lui Alecu un protest, ca să-l deie în zioa mezatului la Târgu Neamțului. De aceea te rog ca cu câteva zile înainte să-l înlesnești cu ceva bani, ca să poată merge la Neamț. Holera aū conținut mai cu totul în Paris. Inaintea purcederii mele, îți voi scrie încă.

Sărutându-ți mânilor, sânt a d-tale plecat fiiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 155

CLXXI

Paris 13/25 iuli 1849

Cu multă fiească plecăciune vă sărut mânilor, băbacă.

Erī am primit banii ce asteptam de la Moldova. Astăzi mercuri te înștiințez că în patru zile, adecă duminică, mă pornesc negreșit din Paris și că prin urmare după cincisprezece zile cel mult voi fi la graniță. Vroesc însă ca îndată să intru în Moldova; prin urmare ai bunătate de a stărui ca să se trimată poroncă la granița Mihăilenii și Cornuluncii ca să am slobodă intrare în țară. Îți însemnez aceste doă granițe, fiindcă nu știu încă pe la care voi trece. Dacă poți, ai bunătate de a-mi scrie câteva cuvinte la Lemberg *poste-restante*, înștiințându-mă dacă am voie să intru în țeară sau ba. Fiind că dacă este ca să mai aștept încă în străinătate, preferez să aștept în Lemberg de cât în Cernăuți. Acest răvaș il aștept dar de la dumneta în Lemberg neapărat.

Sărutându-ți dar mânilor și bucurându-mă de a vă vedea în curând, sânt a d-voastră

plecat fiiu

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 156

CLXXII

Paris 17/29 iuli

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, băbacă.

Astăzi la patru și jumătate după miazăzi plec din Paris. Pe drum voi fi de la 15 până la 18 zile. Dumnevoastră

dar aveți bunătațe, precum v'am rugat, de a-mă scrie un răvaș la Lemberg, *poste-restante*, dacă ocărnuirea moldovinească aū dat poronci la granița ca să fim slobozi de a intra în țară, căci nu vroesc nici de cum a mă opri în Cernăuți.

Plin de bucurie de a vă vedea în curând, vă sărut mânilor și sânt a d-voastre

plecat fiū

M. KOGĂLNICEAN

Ms. 1164, f. 157

CLXXIII

(Fără dată)

Cu multă fiească plecăciune sărut mânilor, băbacă.

Eū m'am hotărit să nu dau Richile¹ în posesie și pentru că n'am găsit preț bun, fiind că din potrivă din cel întâi cuvânt mi s'aū dat 280 galbină, atât de vatavu Vasili, cât și de alți negustori din Huși, dar pentru că mergând la fața locului am văzut toate acareturile stricate și gata de a cădea și că pe pe altă parte mai mulți răzeși aū venit să-mi vândă părțile lor; în cât sânt sigur că mergând la Râpi de mai multe și adese ori foarte lesne aș cumpăra toată moșia. Apoi fiind și moșia pe socoteala mea mai lesne aș ajunge la scopul meu, înlesnind când pe unul, când pe altul. Cu părere de reū dar nu vă pot împlini cererea; eū însă am dat poroncile covenite ca oamenii d-tale să fie neclintiți; dumneta poți poronci pe moșie ca și până acum, fiind caii, vitele ce veī vroi și chiar arând pentru trebuințele casei. Căci dându-vă moșia cu 200 galbină sau macar cu 300 galbină eū deabia aș trage dobânda banilor și nu sânt destul de bogat pentru a pune bani la dobândă. Pe de altă parte, crede-mă, băbacă, că Răpile pentru dumneta ar fi o pagubă. Dacă în anul acesta, când s'aū făcut pâne până și pe drumuri, ai pagubă până la 300 galbină cu o asemine mică moșie, ce trebuie să fie când anul îi protivă. Cât pentru rămășița banilor ce vă datoresc, eū vă voiū răs-

¹ Răpile, moșia din jud. Fălciu.

punde-o îndată ce-mi va începe velnița, adecă înaintea Sf. Dimitri. Dumneta dar dispozează pe anul viitor cum veți voi pe moșie, până când să va împlini posesia Mătienilor...

M. KOGĂLNICEAN

Dacă săcara o ai de vândut, te rog, cu prețul ce-ți vor da alții, să mi-o dai mie. Asămine și câteva stoguri de fân, dacă ai de prisos, și vro câteva merțe de grâu.

Ms. 1163, f. 198

ADAUS ȘI ÎNDREPTĂRI

— La pag. 15 se găsește reprodus conceptul românesc al unei scrisori de mulțumire a lui Kogălniceanu către Mihail Sturza. Adăugăm aici și textul francez. Scrisoarea e din Berlin 8/20 August 1835. Trebuie deci înlocuit acolo Lunéville prin Berlin și Noemvrie 1834 prin August 1835.

Mon Souverain,

Chaque jour et marqué par les bienfaits dont Votre Altesse ne cesse de me combler. Je ne sais comment Lui en témoigner ma profonde gratitude. Il n'y a pas longtemps qu'elle a daigné par la plus insigne faveur me nommer sous-lieutenant, et déjà Elle a permis que j'accompagne de nouveau les Princes, Ses enfants : Elle a mis le comble à Ses bontés. La haute protection que Votre Altesse m'accorde, me rend confus, car je n'ai rien encore fait pour le mériter, mais je Vous supplie, mon Prince, de croire, que Vous trouverez toujours en moi l'homme le plus fidèle, le plus reconnaissant à Votre Altesse et le plus prompt à La servir, même au peril de mes jours. De mes plus tendres années j'ai appris à bénir le nom de mon bienfaiteur, et depuis bien longtemps j'ai reçu des marques de Sa générosité éminente. Ici je consacrerai tous mes instants pour m'appliquer à l'étude, car c'est le seul moyen que j'aie pour prouver ma gratitude à Votre Altesse. Je ferai tout mon possible pour acquérir à Berlin une instruction et des sciences solides, et afin que je puisse ensuite consacrer dignement ma' vie au service de mon Prince.

terară și nădăjduesc că veți fi atât de bun de a proteja o lucrare patriotică.

Ați fost totdeauna sprijinul tinerilor scriitori și dacă am voit să devin eu însumi scriitor, e pentru a merge pe urmele Domniei-Voastre; vă voi fi recunoscător toată viața mea, dacă veți avea bunătatea să-mi trimeteți o mică relație despre faptele petrecute în Moldova dela 1815 pînă la 1829.

Am încă o rugăciune a vă face: pentru ca o istorie să fie completă, trebuie ca ea să trateze asemenea despre legislația țării. Am în mâini codul civil publicat în 1833 prin îngrijirea Domniei-Voastre, dar nu am decât prea puține idei despre regulamentul organic; fiindcă nu știu dacă e imprimat, iau îndrăzneala de a vă ruga să aveți bunătatea să-mi dați o prescurtare din el, adică împărțirile sale de căpetenie și articolele cele mai importante. Domnia-Voastră sunteți în stare mai mult decât oricine de a mă satisface, fiindcă ați fost, prin meritul Domniei-Voastre deosebit, însărcinat cu redactarea sa în calitate de prim-secretar.

Credeți, Domnule Agă, că vă voi păstra o recunoștință nestrămutată pentru tot ce veți binevoi să faceți în privința istoriei mele. În acelaș timp îmi iau libertatea a vă trimite un mic tratat asupra literaturii române ce am tipărit în nemțește: vă voi rămânea îndatorat, dacă veți voi să-mi dați părerea Domniei-Voastre la care știu atâta.

Primiți, Domnule Agă, expresia perfecte mele considerații și stime, cu care am onoarea de a fi

ai Domniei-Voastre supus și devotat servitor

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Pag. 18	in loc de «trainer»	să se citească <i>trăiner</i> .
» 27	» «paur»	» <i>pour</i> .
» 38	» «Chețcu»	» <i>Cheșcu</i> .
» 44	» «Ms. 1861»	» <i>Ms. 1161</i> .
» 48	» «Liunevil ² / ₈ , 1834»	» <i>Liunevil ⁸/₂₀</i> <i>noemvrie 1834</i> .
» 48	notă » «scris 1161»	» <i>ms. 1161</i> .

Pag. 50	in loc de «gomiestică	să se citească	<i>gomielastică</i>
» 56	» «siguanție»	»	<i>siguranție.</i>
» 59	» «minile»	»	<i>minile.</i>
» 84	» «dascalii»	»	<i>dascalii.</i>
» 114	» «mi-a trimes»	»	<i>mi-ai trimes</i>
» 136	» «altăparte»	»	<i>altă parte.</i>
» 141	» «Berlin ^{19/27} august 1833»	»	(Berlin ^{7/19}

august 1835).

Pag. 141 notă în loc de ^{19/27} să se citească ^{19/7} sau ^{7/19}.

» 161	in loc de «tout»	să ce citească	<i>tous.</i>
» 176	» «1838»	să se citească	<i>1837.</i>
» 179	» «1836»	să se citească	<i>1837.</i>
» 186	» «purcedarea»	să se citească	<i>purcederea</i>
» 187	» «scriitor ¹ » și «scriitor ² »	»	<i>criitor ² și</i>

scriitor ³, iar jos în notă loc de 2 să se citească 2,3.

Pag. 197 să se adauge la sfârșitul scrisorii indicațiunea *Ms. 1004, f. 108—109.*

» 212	in loc de «acesste»	să se citească	<i>aceste.</i>
» 214	» «1819»	»	<i>1849.</i>
» 226	» «impreglurările»	»	<i>impregiurările.</i>

INDICE DE LUCRURI

Abur (corabie cu 133; vas de, 73, 107; vapor cu aburi Viena-Berlin, 180; idem Galați-Viena, 180.
Academia Mihăileană, XV, 24, 59, 106.
Academia Română, V, XIII, XIV.
Académie des inscriptions, 196.
actori (fluerăți), 36.
Adunarea Legislativă (în Franța) 217.
Albina Românească, XV, 25, 56, 74, 107, 113, 125, 130, 133, 149, 150, 151, 155, 158, 170, 174, 184, 212.
Alexandria (carte pop.), 81, 88.
Annuaire des enfants, 35, 144.
Aprodul Purice, 179 notă.
Arghir și Elena, 155, 156, 157, 175, 175 notă.

Balade («chants historiques»), 69.
bani (transportul lor), 133.
Bellas Glucht (piesă de teatru), 177.
Biblioteca românească, 93, 100.
Bucovina, (ziar), 200, 201.
Buletinul Oficial, 174, 210.

Calimach (condica lui) 130, 133.
Carricature (ziar) 31.
cărți (costul lor), 26, 32, 36.
ceasul turcesc, 14.
Chalet (le), piesă de teatru, 31.

Chat botté (le), balet, 164.
concerte, 22.
Convorbiri literare, III, IV, V, IX
notă, 189 notă, 190 notă.
corespondență (publicarea), IV, V, VI.
Curierul Românesc, 113, 130.
Curtea veche, XV—XVI, 59.

Dacia Literară, XIV.
divanul de apel, 225.
domnească (școală), 54.
drum; Iași-Lunéville, VIII; Boian-Cer-
năuți, 3; Lemberg-Viena, 7; Luné-
ville-Berlin, 72; Berlin-Marea Bal-
tică, 91; Berlin-Leipzig, 151; Cra-
covia-Lemberg, 186; Paris-Iași, 230.

E*skisse sur l'histoire des Cigains*
de M. Kogălniceanu, X, 156, 180.
Estafette (ziar), 31.
examene, 37.

Filarmonică (societatea), 34.
Foaia sătească, 210.
Fradiavolo, 144.
France dramatique, 35, 144.

Gazette de France, (ziar), 31, 60.
Gil-Blas, 35.
gramatică moldovinească, 97.

Histoire de la Valachie, de M. Kogălniceanu, tom. I, X, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 110, 124, 126, 130, 132, 135, 137, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 180, 181, 181 notă, 182, 184, 185; dorința lui K. de a o scrie, 69; cum a lucrat la ea K., 70; M. Sturza interzice tipărirea, 70, 106, 126; cum-părătorii ei, 107, 110; prețul, 125; critica ce i s'a făcut, 184; tom II, 183.

Hronicul lui D. Cantemir, 107, 125.

Irmilic, 90.

italiană (limba-asemănarea ei cu l. rom), 80; o învață surorile lui K., 163.

Intâi Mai («Premier Mai», piesă de teatru), 177.

Joc țărănesc, 37; jocuri moldovenești, (cracovianca, sârbeasca), 39.

Journal des Débats, 60, 212.

Journal des villes et des campagnes, 60.

Journal des Modes, 31.

Letopiseși, 69, 178.

Livres d'heures, 142.

Luarea Hotinului, 165.

luidor (louis d'or, monedă), 133.

Magasin pittoresque (revistă) 35, 143.

Magasin universel (revistă) 35, 144.

Magasin für die Litteratur des Aus-landes, X, XVI.

marșilieza grecească, 39.

medicină (pe la 1830), 87, 92.

Mercure de France (revistă), 31.

Minciuna și adevărul (satiră), 165, 166.

Moarrea lui Ghica Vodă (baladă populară), 155, 156, 158, 162, 163, 164, 175.

moldovenească (muzica), 33; armata, 59.

Morizon (hapuri), 93, 160.

Musée des enfants, (revistă), 144.

Musée des familles (revistă), 35, 144.

National (ziar), 69.

Nopți (o mie și una de) 35.

note (buletin de), 48.

Obștească (adunarea), 66, 83.

orar de studii, 85.

Palma domnească (unitate de măsură), 52, 53, 94.

pastori protestanți (în opoziție cu preoții catolici), 146.

parale (monedă), 90.

picior (unitate de măsură), 52.

poștă, 2; cai de, 1, 2; zilele de... la Berlin, 132.

Pré aux clercs (piesă de teatru), 31.

Presă (ziar), 213.

profesori francezi (tratamentul lor în Moldova), 161.

Promenades d'un papillon, (carte), 144.

Protée, (ziar), 31.

Răsboiu (stare de), 226.

răsboaiele din 1813—1815, 82.

regulamentul organic, 70, 108, 171, 174.

revoluția din 1848, 199, 212, 213, 214, 217, 222, 225.

Revue Maritime, 31.

Revue des deux Mondes, 31.

Revue de Paris, 31.

Robinson, (Crusoe), 31.

roman (dreptul—«legile romane»),
113; «legile romanești», 127.
rubiele, 90.

Săptămâna politică și culturală,
85, notă.
scrisori (taxa) 20, 56, 76; neplă-
tite, 11.
sinucideri, 45.
surugiu, 2.

Taler (monedă), 91, 116, 120, 123,
130, 133.

Transilvania, (ziar german), 197.
Țigani boierești, 171; domnești 171

Vamă (taxă de), 3.
vase (pod pe), 4.
visterie («v. stiairie»), 38.
Voleur (ziar), 31.
vornicia bisericească, 199.

Zestre (a surorilor lui K.), 96

INDICE DE NUME PROPRII

- A**aron (Florian), 185.
 Ailîț (Alz), 14.
 Alcaz, scris Alcace, 26 și Alcaze, 148.
 Alecsandri (V., tatăl), 67, 196.
 Alecsandri (V., poetul), IX, XVI, 24, 36, 44, 65, 202, 212; gazda lui la Paris, 67.
 Alecsandri (Catinca), 143.
 Alecu (văr cu K.), 21, 32, 145.
 Alexandru (țarul Rușilor), 168.
 Alexis (negustor), 26.
 Alexis (Wilibald), romancier german. XIII.
 Altenmarct (Altenmarkt), 14.
 Amiot (Marie), cântăreață, 98.
 Amsteden (Amstetten), 13.
 Ana (Sf.), decorație, 42.
 Andrinople, 70, 71.
 Anglia, 30, 63, 64, 213; față de noi în 1849, 210.
 Apollon, 89.
 Apostoleanu, 199, 201, 203, 205, 206, 224.
 Ardeal, 93, 199.
 Artur (actor), 36.
 Asachi (Gh), 51, 56, 58, 60, 125, 173, 176, 178, 179, 184, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 234.
 Aslanoe (Elencu), 46.
 Austria, 5, 8, 9, 12, 13, 29, 30, 55, 63, 173; drumuri în, 5.
 Austrieni, 13, 53.
Baden, 52, 56.
 Baghus (negustor), 26.
 Balaieș, 190.
 Baș (Lupu), 3, 6, 11, 52, 56, 58.
 Baș (fiul), 58.
 Baș (Smărăndița), 13. -
 Balta Liman, 228 notă.
 Baltică (Marea), 91, 114 notă.
 Bariț (Gh.), VI.
 Basarabia, 86; Bessarabie, 71.
 Bavarez, 13.
 Bavaria, 11, 14, 55-56, 73, 77.
 Bălănescu, 218.
 Bălcescu (N.), XVI, 220.
 Bălțătești, 199.
 Bănat, 199.
 Belghieni, 53-54.
 Bell (negustor), 183.
 Beoșen (nume de persoană), 95.
 Ber (Behr), librar, 131.
 Berlin, X, XI, 40, 67, 70, 73, 80, 81, 88, 91, 92, 95, 97, 98, 102, 103, 106, 107 notă, 110, 115, 129, 130, 141, 142, 144, 150, 152, 159, 160, 161, 165, 167, 172, 176, 177, 185, 189,

- 193; cântece și poezii românești la B., 156, 158; Francezii din B., 145; teatrul în B., 142, 143, 146; opera din B., 164; balurile dela operă, 152, 153; scumpetea vieții la B., 79, 112, 159, 162, 177; clima la B., 132, 148, 150, 177; holera la B., 120, 121, 126, 127, 128, 183; Universitatea din Berlin, 86-87; taxa cursurilor, 109; studii de agricultură la U. din B., 117.
- Berman (tipograf), 201, 204, 206.
- Biala, 8, 9, 9 notă.
- Biliți (Bielitz), 9, 9 notă.
- Bogdan (M-me), 149.
- Bogdan (I.), V.
- Bohnia (Bochnia), 8, 9 notă; Buhna, 6.
- Bohotin, 191.
- Boian, 2, 3, 5.
- Bonaparte (Napoleon), 45; v. și Napoleon.
- Botezatu, 32.
- Botoșani, 1; Botoșăni, 1, 2; Botoschani, 146, 181 și Botoșeni, 191.
- Bourquy (Al.), 148.
- Brănișteanca, 205.
- Brănișteanu, 203, 205.
- Breslau, 139.
- Briun (Brünn), 10.
- Bucovina, 5, 199, 210, 211, 212, 217, 226; lucrul pământului în B., 5.
- Bucșănescu (scris Bukchanesco), 149.
- București, 223; Boukarest, 34; Bucarest, 71.
- Buffon, 29.
- Burștin (Bursztyn), 4, 5.
- Buzne (Lupu), scris «Boujne», 38.
- Byron (Lord), 152.
- C**alifornia, 212.
- Calimah («beizade Călimah»), 210, 212.
- Calvari (Kalvarya), 8.
- Cananău (Iorgu), 6.
- Canta, (V.), 137, 146, 154, 208, 224.
- Cantacuzinești, 207.
- Cantacuzino («Cantacuzène»), 170.
- Cantacuzino (Gh.), 207.
- Cantacuzino (Iancu), 203—204.
- Cantemir (D.), 88, 90, 93, 97, 107, 113, 125, 131 notă, 168, 170.
- Carcalechi, 93.
- Carol al X-lea (regele Franței), 22, 45.
- Carp (Gh.), 38.
- Carp (căpitan), 59.
- Cartoian (N.), 189 notă.
- Cavacu, 32, 159.
- Cazimirești, 202, 212.
- Cazimiroae, 59.
- Cernăuți (și Czernowitz), 2, 3, 4, 46, 47, 74, 124, 139, 145, 182, 186, 198, 199, 206, 207, 212, 219, 220, 225, 226, 230, 231; pavajul din C., 4.
- Charlottenburg, 142.
- Chateaubriand, 29.
- Chenti (Kenty), 8.
- Chernertor (Kärntnerthor), 13.
- Cheșcu, 6, 38.
- Chihak, 24.
- Cocotă (Al.), văr cu K., 42.
- Codreanu, 200, 204.
- Codrescu, 209, 210.
- Cologne, 221.
- Constantin, (văr cu K.), 145, 165; sub forma Cotin, 2, 6, 31, 43, 176.
- Constantinopol, 160, 214, (v. și Tarigrad).
- Copou, 159.
- Coradini, 216.
- Corneille (P.), 29.
- Cornuluncii, 230.
- Corvin («Mătieș»), 12.
- Costin (Miron), 69.
- Costin (N.), 69.

Cracovia, 139, 186, 221.
 Crasa (dir. Acad. Mih.), 106, 109.
 Crupenschi, 59, 164.
 Crupenschi (Scarlat), 29.
 Cucuteni, 191.
 Cuenim (scris și Chiunem), 2, 6,
 11, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 28,
 31, 37, 40, 41, 50, 146, 148, 149,
 154, 158, 163, 174, 176, 177, 178.
 Cumberland, XII, 81, 154, 156, 157,
 159, 160, 163, 165, 167.
 Cuza, 202.

Dacia, 196; Dacie, 70.
 Dallot, 165.
 Daniel (Mihel), bancher, 91, 130,
 134, 151.
 Darmstadt, 73.
 Dembina (Denbica), 8, 9 notă.
 Demoustier, 35.
 Densusianu (Ov.), V.
 Dicio Sin Mărtin (P. Maior), 26,
 80, 88.
 Dimăchioae (vorniceasă), 191.
 Dobberan, 90—91, 93.
 Dobrzanski (André), librar, 182.
 Docan, 209.
 Docan (Iancu), 203, 205, 207.
 Docan (N.), 202, 213, 223, 224.
 Donici (Al.), vornic, 156.
 Dorohoi, 1, 2.
 Drăghici (V.), scris «Basile Dra-
 gitsche», 31.
 Dunărea, 12, 67, 73; «pe Dunărea»,
 111, 113; Danube, 40.

Ebersberg (Ebelsberg), 13.
 Eisler (Fanny), dansatoare, 147.
 Elba, 114 notă.
 Elencu (soră cu K.), 2, 208, 214, 220.
 Elencu (vară cu K.), 3.
 Eliad (Rădulescu), 212; la Cons-
 tantinopol, 214.

Engel, 131 notă.
 Englezi, 53.
 Eni (Enns), 13.
 Enuță (paharnic — soția și fiica sa),
 37, 40, 45, 46, 47, 57, 58.
 Ercul, 53 notă.
 Erlauf, 13.
 Esterhazi (print), 13.
 Europa (sub forma «Evropa»), 1, 12,
 13, 107, 123; l'Europe, 19.
 Europeani (sub forma «Evropei»), 101.

Fanarioți, 71.
 Fălticeni, 191.
 Fénelon, 131 notă.
 Fieschi (anarhist), 40.
 Filipescu, 209.
 Filipi, 120.
 Florescu (Procop.), 159.
 Focșeni, 192, 206.
 Foureau (Baptiste), impresar, 34,
 35, 36, 37, 65, 143, 167.
 Foureau (Josèphe), actor, 36.
 Fraiberg, 9.
 Franchenmarct (Frankenmarkt), 14.
 Francisc al II-lea (împăratul Aus-
 triei), 11.
 Frankfurt, 73, 216.
 Franția (în scrisorile franceze
 «France»), IX, 24, 33, 38, 45, 50, 51,
 52, 53, 55, 56, 60, 61, 63, 70, 73,
 142, 143, 152, 161, 210, 216; par-
 tide politice în Fr. pe la 1835,
 22, 45; scumpetea vieții în Fr.,
 142; Fr. față de noi în 1849, 210.
 Franțez, 13, 42, 54, 65; Franțuz,
 13, 82, 212, 214; Frânc, 14.
 Frederic al II-lea (electorul), 94.
 Frederic I (regele Prusiei), 83.
 Frederic cel Mare, 89, 95, 97.
 Fridec (Friedeck), 9, 10 notă.
 Furnarachi (Filip), 41, 45, 67.

- G**alași, 73; Galatz, port liber, 30 ;
 Gălași, 110.
 Galiția, VIII, 4, 8, 9, 226.
 Gane (D.), 2.
 Garet, (familia, conduce un institut
 de fete in Iași), 20, 29, 32, 34,
 38, 149.
 Genlis (M-me de), 38.
 Germani («Allemands»), 147.
 Germania (unitatea ei), 214.
 Gheorghită (văr cu K.), 2, 6, 32,
 43, 145, 159.
 Gheorghe (dascăl), 88.
 Gherghel (Ilie), 191.
 Gherghel (M.), văr cu K., 75.
 Gherman (arhimandrit), 156, 174,
 175,
 Ghica (Al.), domnul Țării Româ-
 nești, 66.
 Ghica (Al.), boier moldovean, 146,
 154.
 Ghica (Gr. Al.), domnul Moldovei,
 208, 212, 219, 228 notă.
 Ghica (Pulchérie), 32.
 Ghiculeasă (Catinca), 2.
 Goethe, 152.
 Golescu N., 212; la Constantino-
 pol, 214.
 Gonersdorf (Gauersdorf), 10.
 Grabe (general francez), 214.
 Grigore (preot), 45, 52, 56, 60.
 Grigore (unchiu lui K.), 179.
 Grodec (Grodek), 7, 9 notă.
 Guard (Mr. et M-me), 28.
 Guizot (M-me), 35, 144.

Hadick, 148, 149.
 Hagn (Charlotte), actriță, 97.
 Haine, 197.
 Hainrich (Heinrich), fratele lui Fre-
 deric cel Mare, 86.
 Halopcița (Ropczyce), 8, 9 notă.
 Hanovra, 81, 159, 180.

 Harpe (La), 29.
 Hartulari, 191.
 Haschçuk, 37.
 Heidelberg, 73.
 Helgoland, 114, 117, 122.
 Helmbold (argintar), 200.
 Hes-Darmstadt, 73.
 Hilledorf, 13.
 Hilița, 194.
 Hinezi (Chinezi), 94.
 Hobersdorf, 10.
 Horatius, 175.
 Hoțemir (Chocimirz), 4, 5.
 Hrisoverghi, 174, 179,
 Hufeland (senior, soția sa și junior),
 74, 81, 87, 88, 90, 91, 93, 95, 98,
 105, 108, 109, 118, 119, 122, 123,
 126, 129, 130, 131, 133, 138, 140,
 141, 145, 147, 165.
 Hulot, 83.
 Humboldt (Al.), XIII.
 Hurmuzacchi, 46.
 Huși, 231.

Iacovache (cumnat cu K.), 218, 223,
 225, 229.
 Iancu (in scrisorile franceze «Jean»),
 unchiu lui K., 28, 35, 42, 63, 125,
 156, 172, 185, 222.
 Iași, 1, 2 notă, 3, 42, 51, 64, 67,
 83, 106, 187, 222, 223; Eș, 51;
 Eși, 47, 49, 124, 139; Jassy, 34,
 36, 40, 142, 143, 145, 147, 150,
 151, 160, 162, 168, 174; școală
 de fete la 1835 in I., 37; revo-
 luție in 1836 la I., 82—83; li-
 brar in 1837 la I., 124; teatru la
 I., 56, 66, 174, 176, 177; un mo-
 nument la I., 25.
 Iena, 133.
 In, 14.
 Ion (servitor), 156, 157, 158.
 Ionas (pastor), gazda lui K la Ber-

lin, 96, 114, 128, 163, 165, 179.
Iorga (N.), V, XV, 174.
Iosif al II-lea, 12.
Ipsilanti, 101, 168.
Iraclis, 53 (v. Ercul).
Istrati (N. ?), 197.
Italia, 225, unitatea ei, 214.
Italieni, 212.
Iunker (medic la Berlin), 87, 88, 90.

Jaroslav, 9 notă.
Jădov, 45; Jădovvi, 4, 88, 113.
Jora, 205, 209.
Justinian, 113.

Kalwarya, 9 notă.
Karlsruhe, 73.
Kenty, 9 notă.
Kiriac, v. Scobihorn.
Kisch, 11, 28, 29, 50.
Klain-Miunhen (Klein München), 13.
Kofnigue, 150.
Kogălniceanu (Al.), frate cu K., 213, 224, 230 și în tot volumul sub cuvintele «Alec» ori «frate-meu»,
Kogălniceanu (Ilie), tatăl lui K., 44, 217 și în tot volumul sub cuvintele «băbacă», ori «tată-meu»; cavaler al ordinului Sf. Ana al Rusiei, 11; director al finanțelor, 11, 28; plănuiește facerea unei biserici la Râpi, 191; amenințat cu închisoarea, 192; vornic mare, 193.
Kogălniceanu M. — înaintarea lui, 37; ofițer, 66; începe să poarte ochelari, 84; leafa lui de acasă, 111; leafa dela Mihail Sturza, 61; trimite exemplare din *Hist. de la V.* lui Tissot, lui Cuénim și lui Asachi, 183; traiul lui în Franța, 38; dorința de a vedea Franța și Parisul, 65, 68, 128, 142,

143, 189, 190, 191; descrie Parisul, 195; cum a petrecut acolo, 195; despre Franța din 1849, 210; plecarea în 1849 dela Paris, 221, 230; cum trăia la Berlin, 81, 99, 141, 144, 145, 149, 151, 152—153, 157, 163, 165, 177, 180, 182, 183, 184, 185, 187, 188; student la Universitatea din Berlin, 127; ce citia la Berlin, 131 notă, 153; cât eră de ocupat la Berlin, 150, 167, 168, 170; mediul în care a trăit la Berlin, 150, 155, 156, 159, 161, 179; profesorii din Berlin și K., 170; în mediu francez la Berlin, 151; antipatia lui K. față de Germani, 147; ducerea la bișerică, 57, 74, 82, 100; are cu el icoană, 52; postește, 61; ducerea la teatru, 20, 22, 27, 56, 59, 60, 74, 142, 145, 147, 177; K. despre teatru, 177; cumpără piese de teatru, 24; felicitări acasă de anul nou, 19, 21, 54, 77, 207; de Paști, 63; de Sf. Ilie, 93, 115; cere acasă o biblie, 88; cere cărți românești, 97; i se trimit, 92; vrea să citească lit. rom., 74, 80; cere *Ruinele Târgoviștei*, 155; cere balada despre moartea lui Gr. Ghica, 155; cere *Arghir și Elena*, 155; cere cântece moldovenești, 155; cere informațiuni despre limba țigănească, 156; cere informațiuni pentru istoria lui, 168, 171; cere un fragment din cronica lui Ureche, 170 și a lui Șincai, 175; cere informațiuni despre evenimentele dela 1821, 170; cere letopisețe, 178; se interesează despre Moldova (populație, impozite, venituri, epidemii, cutremure), 110, 151, 157, 159

175, 178, 179; se interesează despre Valahia, 113; cere informațiuni despre literatura din ambele Principate, 185; despre admiunistrăția lui Mihail Sturza, 200, 201, 209; cere colecția cuvântărilor lui Mihail Sturza, 200; studiile lui K., 82, 112, 127, 132, 137, 142—143, 147, 157; K. elev particular, 102; la școală publică, 64; la lecții particulare, 81; ia lecții de muzică, 145, 158, 160; de înot și călărie, 158; de l. engleză, 165; de dans, 147; K. dansator, 150, 151; orele lui de lucru, 84; premiat, 62—63; biblioteca lui, 23, 34, 152; K. cheluitor, 112, 115, 123, 129, 134, 161, 162, 185, 229; luxos, 76, 136; la băi, 114—115; compt de cheltuieli, 131; conflictul lui cu pastorul Ionas și cu Hufeland, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 126, 128, 130, 181, 185, 186; planuri de viitor, 166, 172—173, 175, 181; intenția de a-și lua un doctorat, 133; intenția de a tipări cântece moldovenesti, 163; intenția de a călători în Spania și Anglia, 195, 211—212; intenția de a se duce în 1849 la București, 223, 226; de a scrie o biografie a lui Mihail Sturza, 204, 207; iubirea de familie, 218; patriotismul lui, 38, 76, 142, 167, 216; democratismul lui, 148, 166; întoarcerea dela studii, 105, 112, 128, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 160, 162, 163, 164, 172, 181, 185, 186, 187; advocat, 218; recunoștința lui K. către Mihail Sturza, 166; oprit la Viena de către poliție, 190, 194; închis la mănăstirea

Râșca, 190, 192; demisiunea din armată, 187, 190; revoltat contra tatălui său, 193; oprit la Viena cu consimțământul părintelui său, 195; nemulțumit de părintele său, 202, 203; în contact cu membrii Academiei de inscripțiuni din Paris, 196; scrie lui Bariț în chestiunea aceasta, 196—197; îndeamnă pe frate-său să nu primească slujbă dela M. Sturza, 204; pare că ar vrea să devină din nou adjutant al lui M. St., 196; K. despre anul 1848, 224; cum trăie în exil, 201, 204, 216; ascuns la Bălțătești, 199; prigoanirea lui la 1848, 203; îndeamnă pe frate-său să publice despre reaua stare din 1848 a Moldovei, 200; în corespondență cu Gr. Al. Ghica, 229; primește bani dela el, 229; vârsta lui K., 96, 117, 136, 139, 181; starea sănătății, 117, 153, 154, 157, 161, 177; mândria lui K., 119, 123, 139, 164, 165, 167, 175, 181, 187, 193; vanitatea lui., 56; modestia, 184; susceptibilitatea, 172; stăruința, 171; cavalerismul, 192; decepționat, 213; încrezător în viitorul lui, 218; K. despre el, 215; cere bani în vremea exilului, 213; are să ia bani dela mănăstirea Neamțului, 218, 220, 223, 226, 227; primește bani dela mân. N., 225; are să ia bani de la Asachi, 224; proprietar de veniță, 232; proprietar de tipografie, 194; tipărește *Foaia Sătească*, 194; are antrepriza lemnelor visteriei, 194; proprietarul moșiei Hilița, 194; propr. moșiei Mătieni, 194; propr. moșiei

- Râpi, 213; are intenție să cumpere dela răzeși și restul moșiei Râpi, 231; idei morale, 215-216, 216-217; K. despre instrucție; 166; K. despre civilizație, 170, 171; k. despre generația tânără dela 1849, 216; adresele lui din străinătate, 73-74, 150, 211, 228.
- Kraguevatz, 71.
- Kuch (consul prusian), 88, 168.
- Kuhr (librar), 132.
- Laib** 19.
- Lalantes (M-me de), 213,
- Laman (M-me), actriță, 36.
- Lambach, 13.
- Lancut, 9 notă.
- Laurian (Aug. Tr.), 156 notă, 196.
- Lazăr (hangiu), 45.
- Lefèbre (prof. francez), 183.
- Lehia, 186.
- Lemberg, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 40, 46, 47, 139, 186, 208, 230, 231; descrierea lui de K., 5; populațiunea, 5.
- Leon, 199.
- Leondar, 157.
- Leprandi, 86.
- Leși, 226.
- Liders (Lieders), 223.
- Lincourt (scris și «Lencur»), 6, 11, 16 notă, 18, 33, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 65.
- Linț (Linz), 13.
- Liov, (Lemberg), 2.
- Lipa (râu), 4, 7.
- Liptca (Leipzig), 73, 80, 88, 113, 126, 133; Leipsic. 151; târgul din L., 80, 151.
- Lojier (librar), 131, 132.
- Lommet (Lomé, Lhommé), abate, VIII, 41, 42, 43.
- Londra, 65.
- Lorraine, 38.
- Lubomirski, 7.
- Ludovic Filip (regele Franței), XII, 22, 39.
- Lunéville (scris și «Liunevil»), 2, 10, 11, 14, 20, 21, 22, 29, 31, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 50, 53, 72, 73, 84, 90, 112, 131, 142, 145, 147, 150; descrierea lui de K., 43-44; serate la L., 27; teatrul la L., 29, 33, 35, 36, 64, 65.
- Lupu (Vasile), domnul Moldovei, 107, 113, 171, 172.
- Manolachi** (agă), 164.
- Manoli, 191.
- Maria (mătușă lui K.), 20, 32, 146.
- Maria (sora cea mai mare a lui K.), sub formele: Marghioara, 2 notă și 17 notă; Marghiolița, 72, 208, 217, 218; Marie, 37, 167, 168, 169.
- Mariempol, 4, 5.
- Mars (M-elle), actriță, 36.
- Martin (M-me), 51.
- Mavrocordat, 158, 170.
- Mavrocordat (Al.), 59, 148, 183, 202.
- Mavrocordat, (C.), 159.
- Mavrogheni (d-ra), 145.
- Mavrogheni (Rucsanda), 62.
- Maugs (negustor), 199.
- Mătieni, 191, 194, 232.
- Melc (Melk), 13.
- Melpomena, 89.
- Meorta (Meurthe), râu în Franța, 44, 67.
- Metz, 107 notă, 221.
- Miclescu, 164.
- Micoli (negustor), 26, 27.
- Mihai Viteazul sub forma «Michel le Brave», 70, și «le prince Michel», 149.
- Mihalescu, 204.
- Mihăileni, 221, 230.
- Miller (profesor), 37.

- Millo (Matei), uneori sub forma «Milu», IX, 6, 23, 24, 29, 33, 59, 61, 108, 141, 146, 148, 154, 155, 158, 160, 170, 171, 173, 176; primește un dar dela M. Sturza, 24.
- Milu (N.), 199, 201.
- Mimaut, 37.
- Mirowslaw, 148.
- Mișlenița (Myslenice), 8, 9 notă.
- Miulescu (Sandulachi), 59.
- Moldova (în majoritatea cazurilor «Moldovva»), VIII, 5, 12, 28, 29, 32, 33, 38, 48, 53, 62, 63, 64, 65, 69, 73, 101, 107, 110, 112, 116, 133, 192, 196, 200, 215, 230; Moldova independentă, 30; Condica legilor M., 88; legile M. și dreptul roman, 113, 117; lux în M., 110; scumpetea ob. de lux în M., 29; străinii despre M., 104; pompieri în M., 31; crimă monștruoasă în M., 30; Francezi în M., 33, 54, 62, 65; actori fr. în M., 37; E-vrei din M. la Berlin, 121.
- Moravia, 9, 10.
- Mortier (mareșal), 39.
- Moscisca, 7.
- München (scris «Miunhen», «Miunhen» și «Münic»), 11, 14, 19, 41.
- Munteni, 64, 77, 110.
- Muruz, 202.
- Naibauer** (comisionar), 127.
- Naimarct (Neumarkt), 14.
- Nancy, 31, 62, 146; descrierea lui, de K. 38, 65.
- Nanorc, 13.
- Napoleon I-ii, 12, 95.
- Neamț (târgul), 198, 202, 230.
- Neamț (mănăstirea), 107, 199, 201, 210, 211, 212, 214, 217, 218.
- Necher (Necker), râu 73.
- Negel, 19.
- Negri (C.), 202, 212, 213, 225.
- Negruzzi (C.), 30, 30 notă, 179, 180.
- Nemți, 147.
- Nemția, 14.
- Nemur (Nemours-ducele de), 42.
- Nicolsburg (Nikolsburg), 10.
- Niculae I-ii (împ. Rusiei), 64, 94, 101, 125, 149.
- Nordului (marea), 114 notă.
- Ober-oghiezd**, 9.
- Obersberg (Ebersberg), 14.
- Obertin (Obertyn), 4, 5.
- Odesa, 72.
- Olandezi, 54.
- Olmuiț (Olmütz), 9, 11.
- Onești, 2.
- Ottomans, 71.
- Paladi** (Săftița), 99, 106, 112, 154, 157.
- Panu (An.), 156 notă.
- Paris, IX, 26, 34 notă, 36, 37, 41, 44, 47, 48, 51, 53, 58, 60, 64, 65, 67, 129, 164, 191, 195, 196, 197, 198, 204, 266, 207, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 220, 225, 226, 227, 229, 230; holera în P., 230.
- Pașcanu (C.), 20, 24, 46, 192.
- Păscănița, 46.
- Pceșco (Brzesko), 8, 9 notă.
- Pcevorc (Przeworsk), 7.
- Pedemonti, 201, 202, 205, 210, 213, 224.
- Petersburg, 75.
- Pilsno (Pilzno), 8, 9 notă.
- Plaphino, 52.
- Pleșoiann (Gr.), 71.
- Podoleni, 204.
- Poholița (Podhaiczki ?), 4, 5.
- Polonia, 38, 44.
- Polymnia, 89.

Pomerania, 131.
 Popp (bancher), 30, 60, 61.
 Potoschi (Alfred de), 7
 Prater, 12.
 Prelinger (actriță), 98.
 Prevo (Prevost ?), profesor francez, 132.
 Principatele — independența Pr., 63, 64, 65 ; ziare franceze despre Pr. 63, 214 ; Franța față de Pr., 214 ; chestiunea lor în parl. englez, 213.
 Profira (Profirița, Pulchérie, soră cu K.), 18, 208, 213, 214, 221, 227, Prohodè, 4.
 Promițlean (Przemyslany), 4, 5.
 Prosnit (Prossnitz), 10.
 Prusia, 68, 72, 113.
 Prusieni, 82.
 Prut, 3, 4.
 Puțar (Putzar), 114, 116, 179, 180.

Racine, 29.

Radymno, 7, 9 notă.
 Rautin, 9.
 Răducanu, 175.
 Rășcanu (C.), 129.
 Râpi, 96, 191, 201, 204, 213, 217 ; Richile, 231.
 Râșca, 192.
 Regensburg, 180, 221.
 Reichstadt («duce de Raichstadt»), 12.
 Reucești, 198.
 Ribopier (Ribeaupierre) 80, 81, 187.
 Richard (bucătarul lui M. Sturza), 19, 21, 51, 54.
 Rin, 52 ; Rhin, 221.
 Riucman (Rukmann), 86.
 Riugen (Rügen), 93 162.
 Roczinsky, 80, 142, 150.
 Rohatin (Rohatyn), 4, 5.
 Rola (și Rolla), 196, 198, 219, 220.
 Roma, 214.
 Roman, 53

Ropczyce, 9 notă.
 Rorliuți (Rohrlitz), 10.
 Roset (N.), 218.
 Rosnovanu, 154, 203.
 Rudi, 4.
 Rusia, 200 ; Rosia, 64.
 Pusso (Al.), XVI.
 Ruși, 56, 71, 101, 103, 210 ; Rusul, 64.
 Rușinau (Rausnitz sau Rusznice), 10.
 Rzeszow, 9 notă.

Saala, 10.

Saan, 7.
 Sadagura, 3
 Saint-Marc Girardin, 104.
 Salomon (comisionar), 133, 175, 184
 Salza, 14.
 Salzburg 14.
 Sandova-Wisznia, 7, 9 notă.
 Sant-Peolten, 13.
 Savigny («Savigni»), 107, 109.
 Savoia («Savoie», «Savuà»), 12 ; Eugeniu de Savoia, 12.
 Saxa (Mauriciu mareșal de), 53, 53 notă.
 Săftița («Savtitz»), soră cu K., 18 168.
 Săftița («Cucoana...»), 49
 Scheleti, 199, 207.
 Schiller, 152.
 Schinkel (Karl Friedrich), arhitect german, 89.
 Schluter (Andreas), arhitect și sculptor german, 83.
 Schönbrun («Seonbrün»), 12.
 Schwerin (graf), XII, 114, 116, 179.
 Scobihorn (și Schoghihorn), boier moldovean, 83, 86—v. și Kiriac.
 Scott (Walter), 144.
 Sendziszow, 9 notă.
 Seulescu (Gh.), 196.
 Serviens (Sârbi), 71.
 Silezia, 8, 9.

- Silistra, 157.
 Slatina (mănăstire), 191.
 Snetyn (Sniatyn), 4, 5.
 Souchon («Șușon»), pastor, 75, 96, 145.
 Spania, 212.
 Stein («Stain»), 14.
 Stamaty, 158.
 Stan (ispravnic de Neamț), 199.
 Stanislas (regele Poloniei), 38, 44.
 Strasburg, 14, 43, 53, 73; descrierea lui de K., 52.
 Strassvalhen («Strasswalchen»), 14.
 Stremberg («Strengberg»), 13.
 Sturza (Al.), văr cu Mihail Sturza, domnul Moldovei, 72, 97, 99, 104, 106, 159, 169, 172; consilier de stat la Berlin, 100.
 Sturza (C.), logofăt, 192.
 Sturza (D.), fiul mai mare al lui M. Sturza, 46, 47, 77, 105, 112, 114, 117, 119, 122, 134, 161, 188 (se găsește sub numele de «beizadea Dumitrache»)
 Sturza (Gr.), fiul mai mic al lui M. Sturza, 45, 46, 63, 92, 114, 119, 122, 129, 161 (se găsește sub numele de beizadea Grigore),
 Sturza (Ion Sandu), domnul Moldovei, 86, 147, 149, 170, 176, 178, 179.
 Sturza (Mihail), domnul Moldovei, 15, 16 notă, 32, 50, 51, 54, 55, 56, 60, 69, 77, 86, 93, 106, 112, 117, 200, 203, 204, 207, 208 notă, 233; onomastica lui, 17; scrie lui K., 79; gazetele germane despre el, 79; leafa copiilor lui, 112; (se găsește sub numele de S. A. le Prince și Măria Sa).
 Suceava, 171, 172, 222.
 Swina, 114 notă.
 Swinemunde («Svinemiunde», «Svinemiunde»), 93, 95, 98, 114, 131 notă, 162, 179, 180.
Șendișof, 18.
 Șincai (Gh.), 156.
 Ștefan (preot), 170.
 Ștefan-cel-Mare, 12.
 Ștefanovici (N.), 208.
 Șuțu (N.), 156.
 Șvabi, 8.
 Șvanștad (Schwanstadt), 13.
Tachi (unchiu lui K.), 32.
 Taglioni (cântăreață), 98.
 Tarnof (Tarnow), 8, 9 notă.
 Tecen (Teschen), 9, 10 notă.
 Tel, 212; la Constantinopol, 214.
 Teodoraki (M-me), 167.
 Thalia, 89.
 Theodori (vechilul moșiiilor K.), 187.
 Ticin (Vechiul și Noul. — Alt-Titschein și Neu-Titschein), 9 și 10 notă.
 Tillestad, 13.
 Timelcam (Timelkam), 14.
 Tissot, 16, 67, 72, 78, 106, 107, 125, 145.
 Tolmaci (Tl'umacz), 4, 5.
 Transilvania, 173, 196.
 Trasendorf, (Drassendorf sau Drassenhofen), 10.
 Trauenștain, 13.
 Traun (lupta dela), 13.
 Trei-lerarhi («Trois Saints»), 37; Trisfetitele, 12.
 Triest, 226.
 Tudurani (Vasilii) 200, 201, 202, 204; Tudorani, 203, 205.
 Turci, 103; Turcul, 64.
 Turquie, 71.
Tarigrad, 65, 212, 213, 214, 219, 226; v. și Constantinopol.

Tigani («Cigains»), 180.

Unguri. 226.

Ureche (Gr), 168, 170, 172.

d'Urvile 26.

Usedom, 114 notă.

Vadovița (Wadowicze), 8, 9 notă.

Vaghen (Waging), 14.

Vaïskirchen (Weiskirchen), 9.

Valahi, 64.

Valahia, 63, 64, 196, 221; Valachie, 70.

Valery (actriță), 31

Vaserburg (Waserhurg), 14.

Vârnăv (Scarlat), 199.

Vels (Wels), 13.

Versailles («Vasaili»), 44.

Viden (Wieden), 13.

Viena, XI, 2, 6, 7, 10, 11, 13, 19, 26, 30, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 57, 58, 110, 111, 189, 192, 197, 207, 208, 209, 211, 223, 226; Sfântul Ștefan din Viena, 52; descrierea ei de K., 11—12.

Vilhelm (Wilhelm), fratele lui Frederic Wilhelm al III-lea, regele Prusiei, 94.

Vilnic (Winniki), 4, 5, 6.

Vișau (Wischau), 10.

Viurtemberg (Württemberg), 56.

Voclabriuc (Vöcklabruck), 13-14.

Vogoridi, 19, 37, 65, 75, 114, 120, 129, 161.

Voinescu, 146.

Voinescu (Catinca), 143.

Voinescu (M-me), 148.

Voinița (Wojnicz), 8, 9 notă.

Volchersdorf (Wolkersdorf), 10.

Volksgarten, 12.

Volney, 131 notă.

Voltaire, 29.

Vosgi («Vosges»), 136.

Walter-Scott, 35.

Weser, 114 notă.

Wimmer, 2, 6, 11, 28, 29, 41, 50.

Wittemberg, 176.

Xenopol (A. D.), XV.

INDICE DE CUVINTE ȘI FORME

- abate**, 47, 48, 51, 54, 56.
abonament (plur. *abonamenturi*), 90.
academie, 65.
acaret, 231.
accesit (distincțiune în școală), 63.
acolè, 49; **acolò**, 46, 56.
activ, 219.
acù, 15.
adecă, 11, 52, 53.
adres, 11, 42, 67, 119, 124; **adresă**, 204, 211.
adresarisi, (*a*), 48, 88, 124.
adresuit, 11.
agă, 51.
aghent, 103.
aghenție, 206.
agricultură, 66.
aice, 15, 42, 43, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 60, 62, 110, 113, 206, 212; **aici**, 59.
alaltaeri, 111.
alăsidă, 49.
aleiu, 4, 7, 8, 12, 13.
almintrele, 223.
altile, 5, 57; **altru**, 90.
amândoă, 45, 205.
ambasador, 80.
anatomie, 81, 86.
april, 210, 211, 213, 217.
arc de triumf, 11.
arcadă, 8, 9.^s
arestuire, 207.
arheologie, 196.
arhiepiscop, 14.
arhitectură, 83.
arhive, 100.
aritmetică, 83.
arsenal, (explicat prin «armărie»), 12, 83.
articlu, 77.
artilerie, 83.
asară, 222.
asămine, 42, 49, 53, 55, 56, 60, 66, 109, 132, 232; **asăminea**, 59; **asemene**, 200, 213; **asemine**, 209.
astăz, 186.
atestat, 66.
atotziditoriu, 109.
atuncea, 2, 49, 62, 67, 186, 209.
austrielesc, 204.
așăze (să), 59; **așăzat**, 4.
avè (a), 42, 49, 63, 122; **avem** (aveam), 133.
avgust, 72, 115, 198, 229.
ba, 230.
balet, 97.
barchier, 196; **bancheriu**, 58, 60, 90.
baron, 86.

batalion, 59.
băbacă, 1, 3, 7, 11, 14, 41, 43, 44, 46, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 62, 92, 227, 228.
băet, 6.
bănat (supărare), 218.
băsmale, 112.
bătè (bătea), 59.
bezadè, 45; *bezădè*, 45, 46, 47, 112; *bezedè*, 63; *beizadè*, 210; *bezădele*, 47, 64, 112; *bezedele*, 42; *beizădele*, 45; *bezădelile*, 56; *beizădelile*, 118.
biblioteca, 65.
bîndă, 5, 8, 10, 52, 191.
biografie, 204.
blăstămății, 79.
boi (dela «a boi»), 83.
botanic, 73.
bucătariu, 51, 54; *bucătar*, 54.
bunătăți, 91.
bunghi, 84.
burcut (apă minerală), 87, 110, 112.
butcă (trăsură), 7, 76, 89, 130; *butcă de aburi* (tren), 59.
butelcă (sticluță), 48, 50, 58.
cabinet, 86.
cadet, 66.
cadru, 51, 60, 65.
café, 129.
calabalac, 67.
canapè, 79.
capitalie, 11, 73.
carantină, 133.
carboavă, 3.
carele, (care), 191, 192, 216, 226; *cari* (care), 15.
caretă, 110.
cariere, 194, 216.
carte (scrisoare), 45, 50, 52, 55, 56, 60.
cartofe, 63; *cartoaf*, 5, 62.

casă, (case), 65; *casăi* (casei), 46, 51; *casăle*, 4, 59.
cască (subst.), 83.
catadixsem (catadixiam), 121.
catalog, 106.
catedrală, 12, 52, 53.
catortosi (*a*—a aveă grijă, a reuși), 75, 128, 138.
cavalerie (decorație), 42.
cavalerie (armată), 66, 111.
cazermie, 8.
călari, (călare), 85.
călărie, 84.
călătoriu, 73.
călindariu, 91.
cămeșe, 112, 210
căpciune (căpșuni), 49.
cătră, 3, 10, 204.
căută (*a* — va căută), 81.
căzac, 2.
câne, 119.
cărți, (cărți), 58; *cărțile*, 62.
ce, (cea), 16, 57, 59, 120.
ceasornicariu, 53.
ceasoslov, 80.
cei (ceri), 52.
celalalt, 128; *ceialți*, 110; *ceialaltți*, 32, 43, 50.
cereri, (cerere), 16.
ceti (*a*), 6; *cețit*, 60.
cheltuiiale, 47.
chihrimbar, 94.
chivără, 111, *chiveră*, 111.
chivniță, 73.
chizăș, 54.
ciac, 43, 45, 56, 63, 66.
claviriu, 90; *clavir*, 85.
clironomie (moștenire), 194.
codică, 117.
cofitărie, 12.
colecție, 200.
coleghiu, 60, 62, 63; *coleghium*, 48; *colleghium*, 41, 66.

- colțun* (ciorapi), 9.
comandir, 59.
comedie, 97, 209.
comerțial, 215.
comisar, 86.
compliment, 200.
comprometă. (a se), 218.
comunicația, 74.
condiție, 189.
consul, 133.
consulat, 126.
contini (a), 219; *conteni (a)*, 120.
contrabandieriu, 86.
contract, 198.
contumanț, («împărăteasca contumant»), 3.
conțert, 195.
convicție, 194.
copiă (a), 197.
corabie cu aburi, 110.
coriu (pojar), 62.
costisi (a), 49, 115; *costisăsc*, 61; *costisescu*, 134.
craiu, 42, 44, 45.
crăciun, 128.
crăie, 11, 50, 55, 56.
crăiesc, («școala crăiască»), 66.
credem (credeam), 95.
credit, 226.
creițar, 3.
criză, 215.
cucon (copil), 10, 47.
cuconaș, 10.
cuoscătoriu, (recunoscător), 54, 110, 126; *recunoscător*, 15.
curieriu, 103.
curpeie, («curpeia orașului», explicat prin «l'hôtel de ville»), 5.
curs, («cursul legilor»), 53.
curte-de-oraș, 7, 9.
cuvini (a se), 46.
cvadrat, 83.
cvit (chit), 206.
dară, 12, 58, 63, 65.
dasăm (dasem), 106.
dascal, 73, 102, 112, 113, 118.
dăruești (dăruește), 15.
dăunăzi, 56, 59, 63, 109, 219.
de (să-să dea), 54, 129; *să dee*, 118, 206; *să dei*, 33, 43, 50, 61, 88.
de (dacă), 113.
deabè, 50.
dechemvrie, 57, 109, 128.
decorație, 97.
delicat, 112.
dendată, 198, 208, 220.
dentăi, 46.
deosăbire, 198, 210; *deosebire*, 215; *deosăbit*, 4, 5, 9, 41, 50, 57, 92, 112.
departament, 44, 218.
deputat, 83.
descriere, 7, 14, 52, 83; *descripție*, 73.
desperație, 194.
deșărt, 45.
di (de), 1, 42, 50, 61, 76, 84, 94; *de*, 54, 55.
diastemă (interval), 138; *diastimă*, 121.
dicocturi, 84.
didesupt, 89.
dietă, (regim), 122.
dilijanț, 53; *dilijanță*, 61, 72.
diorthosire (corectare), 132.
diparti, 68.
diplomatică, 75.
diplomă, 139.
director, 60, 63, 87.
dispărțit, 50.
distoinic, 55.
doă, 5, 7, 9, 41, 43, 44, 45, 47, 50, 53, 54, 55, 60, 65, 66; *doăsprezăce*, 13.
doăa (a), 8, 11, 12, 13, 46, 72, 118.
documenturi, 204.
doftor, 33, 42, 43, 49, 62, 98, 112, 126, 133; *doctor*, 132.

- doftorie*, 81; *doftoriia* (medicină), 87.
doile (*al*), 2, 68, 133.
domitale, 54, 55; *dumitale*, 55, 78;
dumitali, 77, 91, 103, 111, 118.
domneta, 52; *domnieta*, 44; *dum-
neta*, 11, 42, 52, 55, 56, 197;
dumneata, 49; *dumisale*, 1, 3;
dumnealui, 2; *dumnevoastră*, 18,
41, 42, 50, 52, 53, 57; *dumnilor-
voastre*, 57.
dorescu, 107.
dorințele, 77.
doviâl (*a*), 43.
dracină 14.
dragon, 44.
dregătorie, 2.
drit stator, 226.
drum împărătesc (șoseă națională),
4, 8, 9, 59.
ducat, 9, 52, 56.
ducă, (*duce*), 12, 42.
duducă, 14.
dugheană, 4, 9.
Dumnezău, 55, 60; *Dumnezeu*, 62,
106.
e-mă (*ia-mă*), 129; *eu* (*iau*), 112,
113; 122.
ecclisiarh, 53,
economie, 49.
ecsamen, 60, 62, 65.
ecsemplariu, 66.
educație («*educația oilor*»), 113.
energie, 195.
englizăște, 75; *englizăști*, 75, 85.
epolet, 111.
escadron, 59.
eșă (*ieși*), 53; *eșăm*, 48, 67.
etac, 45.
evropenesc, 118; *evropienesc*, 84.
face («*oiu face*», *voiu face*), 15; *fă-
cēm* (*făceam*), 121.
fațadă, 9.
favor, 66, 106.
făcătoriu, 15, 55, 104.
feliu, 6, 7, 12, 45, 48, 51, 55, 76, 133.
feredee (*băi*), 98; *feredei* (*feredee*),
90, 91, 117; *firedei*, 91.
fevruari, 210; *februarie*, 186.
fheară, 13.
fher, («*drum de fher*»), 23, 59;
fhier, 82.
fi («*a fi*», *va fi*), 15; *ii* (*e*), 7; *is* (*sunt*),
114.
ficior, 51, 52.
filosofic, 65.
filosofie, 87, 118.
fimeie, 81, *fimeii* (*femeie*), 53; *fi-
meia*, 115, *femeie*, 134.
fiorin, 60.
fisionomie, 83.
fiștecăre, 50.
fluviu, 4.
foamite, 5.
folosăsc, 51; *folosăște*, 129; *folo-
sător*, 9.
frac, 44.
franc, 61.
franțez (*adj.*), 213; *franțeză*, 63;
franțuzască, 107.
franțuzăște, 42, 45; *franțuzăști*, 85.
frasăn, 7.
frățâsc, 43; *frățască* 6, 18.
frigu, 132.
frumușăță, 73.
frumușâl, 8, 9, 13, 44.
fund (*fond*, «*fundul limbii*»), 9.
galben (*subst.*), 61, 62, 90; *galbin*,
78, 90, 101, 111, 196, 200; *gal-
băn*, 61, 99; *galbin*, 110.
galbăn, (*adj.*), 83.
gazeti, 77; *gazete*, 77; *gazetile*, 56,
63, 650.
gătântomie, 15.

găsăsc, 6, 62, 63; *găsesc*, 62; *găsește*, 114.
gândem (*gândiam*), 16.
geane, 58.
geniuri, 216.
ghenarie, 43, 49, 57, 58, 75, 105, 108, 130, 131.
gheneral, 223.
gheografie, 127.
gheometricesc, 14.
gheometrie, 83.
ghimnaziu, 76, 87; *ghimnazium*, 75.
ghizdan, 50.
gomelastic, 48, 58; *gomielastică*, 50.
graf, 4, 7.
grăbăsc, 55.
gripă, 103.
gros (monedă), 74, 112.
halstuce (fulare), 48.
halturi, 46.
harabagiu, 2, 45.
haractir, 64.
harbuz, 56.
havuz, 9.
haznă (tezaur), 110.
hândichiuri (șanțuri), 10.
herestcu (fierăstrău), 14.
heretisi, (*a*—*a* felicită), 77.
hîrurgie, 87.
holeră, 219.
hotărîre, 212.
hultui (*a se*—*a se* altoi), 91; *hultuire*, 92, 96.
iae (*să*, *să ia*), 62; *să iai* (*să* *iei*), 56; *să iai* (*să ia*), 73.
iale (ele), 5, 63.
iară, 101.
ïarmaroc, 3, 10, 13, 14.
iaste (este), 14, 16.
idiomă, 9; *idiomă*, 8.

ifos, 79.
imperii, 44.
interesesc (*să*—*se* interesează), 102; *interesescu*, 106.
interpeleție, 213.
ispovedi (*a se*) 82.
istovit («cartea mea va fi *istovită*»), 101.
iuli, 228, 229.
iuni, 228, 229.
iznoavă (*de*—*din* nou), 59.
izvod, 191.

îmbuni (*a*), 129.
imbrăfoșare, 192.
impregiurare, 226.
îmvăța (*a*), 65, 113, 133; *îmvățat*, 54; *îmvățatură*, 53, 66; *îmvățatură*, 113; *îmvățu*, 107.
inactivitate, 214.
închinăciune, 11; *închinăciuni*, 18, 42, 43, 50, 210.
închisă (*se*), 13.
îndemănă (*a*), 115.
înfătoșă (*a*), 83, 130; *înfătoșeze*, 59.
infrumusățu (*a*), 54.
inglendis (*a*), 74; *inglendisăm*, 81; *inglendisiri*, 12.
îngrijăre (grijă), 57, 67; *îngrijire*, 216.
înlantru, 58; *înuntru* 53.
înraurat (udat), 44.
însămnat, 14, 16, 54; *însemn*, 15; *însămnează*, 53.
înșăliu (*a*), 78.
înștiințu (*a*); *înștiințază-mă*, 59.
întârziere, 52, 62.
întra (*a*), 10, 45, 46, 52, 53; *intrare*, 61; *intrare*, 214.
înzăstra (*a*), 96.
îzletcă, 48, 57; *zăletcă*, 96.
jeaba (*ăe*), 96.

jenunche, 123.
jertvui, («oî jertvui»), 15.
jurnal, 214.
juruescu (făgăduesc), 115.

I
Iagăr, 11.
landcuceri (harabagii), 7.
lanțuzăl (lănțișor), 53.
lăcui (a—a locui), 122, 130; *lăcuit*, 4.
lăcuitor (locuitor), 5, 101, 103.
legătoriu, 131, 132.
leşăsc, 7, 12.
li (le), 52, 61.
liberal, 214.
librer, 51, 84, 106, 115, 120, 132;
libreru, 116; *librieru*, 67.
lingușescu, 129.
lipsăsc, 51, 54.
litografie, 215.
litopisăși, 100.
loghică, 65.
luminare (plur. *luminări*, expres.
de respect), 6.

m
macar, 193.
mahină, 83, 94.
manesce (piept mobil cămașă), 48, 57
manuscript, 103.
marfe, 110.
mari (mare), 15, 16, 53.
marșal (mareșal), 53, 54.
mart, 131, 210; *martie*, 186.
mască, 193.
matematică, 118.
mathimă (învățătură), 84, 109, 118
123; *mathimi*, 85; *matheme*, 118.
mănunțșuri, 131; *mărunțșuri*, 84
102; *mărunțșări*, 82.
mănușe, 84.
măstacăn, 5
măhnicuine, 65, 100.
mâni, (plur. dela «mână»), 48, 50;
mânile, 57, 62; *mânele*, 186.

mâni, (adv.), 54, 55, 215; *mâini*,
126, 132; *poimâni*, 126.
mână (a), 8, 9, 10, 13; *am mas*, 2, 7.
mâniel, 118.
mântă, 76.
mântui (a, a sfârși), 53.
mănușer, 123.
me, 10, 15, 41, 42, 44, 45, 47, 48,
49, 50, 51, 54, 55, 60, 63, 66, 98,
116; *mea*, 46, 91.
medalie, 53.
mehanică, 83.
menajerie, 13.
meritarisi (a), 15.
merță, 232.
mezăeși (a se, a se învecină); *me-
zăeșesti* (mezăeșeste), 55.
mier, (mă), 114, 121, 127; *merare*, 60.
mieu, 15.
mildui (a, «ni s'au milduit pas-
porturile»), 3.
minciunos, 122.
ministeriu, 217.
miniștergură (ștergar, prosop), 8.
misie, 216.
moașteni, 58.
moldovinesc, 44, 51, 92, 111, 187, 231.
moldovinește, 42.
monarh, 42.
monarhist, 215
monedă, 49.
monsii, 2, 6, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 55
monument, 59, 73.
moral, 216.
mulțănesc, 116, 211; *mulțămii*, 101,
106; *mulțămitoriu*, 116.
mulțame, 52, 67, 129; *mulțime*, 208.
mustru (exerciții militare), 42.
muzeu, 86; *muzeum*, 65.

n
năcăjit, 228.
năimi (a, «ăm, năimit cai jădo-
vești»), 3.

nărav, 8.
neatârnat, 129.
necunoscătoriu (nerecunoscător), 54.
neglijență, 218.
nemțasc, 61; *nemțască*, 59, 62.
nemțăște, 9, 42, 45.
nepravițnic (nelegal), 93.
nesiguranție, 215.
ni (ne), 62, 68, 98.
nicăire, 56; *nicăiri*, 51.
nici cacum, 3, 33, 43, 61, 62, 126;
nici decum, 57.
nimene, 59; *nimine*, 56.
nimică, 60, 129, 210, 217.
noă, 42, 116; *nouă*, 219.
noblu, 4.
norod, 63, 73.
novelă (știre), 207.
novitale (noutăți), 11, 42, 48, 63, 65,
 82, 199.

Obori (*a*), 187.
obscur, 12.
odai (odaie), 130.
ofițar, 66, 75; *ofițer*, 59.
ogor, 3.
omăt, 57.
operație, 189.
operă, 86, 97.
opinie, 215; *opinie publică*, 207, 214.
ostineală, 53; *ostineli*, 105.
ostini (*a se*), 199.
oștinesc (militar), 42, 48, 87, 190.
oștășasc, 12.

palașcă, 111.
palat, 4, 9, 13.
palatin, 7, 73.
palma (un. de măsură), 83.
panești, 72.
panoramele, 12.
pansioner, 128.
pară, 223, 228; *pără* 84, 105, 115, 127.

parc, 13.
paretis (demisiune), 187.
parmaclăc, 86.
particularnic, 72, 81.
pasiv, 219.
pasport, 3.
pastor, 129; *pastoriu*, 144, 129;
păstoriu, 118, 187.
patrlc, 5, 110, 113; *patriia*, 42.
păhar, 87.
păharnic, 45.
pământenesc, 100.
părechi (pereche), 96.
părințască, 51.
pătimi (*a*), 42, 43.
păzăsc (*mă*), 103.
pân (până), 198.
pâne (cereale), 112, 194, 231; *păine*,
 63.
pedagog, 56, 62.
perichefaleiu (ornamentație arhitec-
 tonică), 83.
peristol («peristyle»), 89.
pi, 2, 4, 50; *pe*, 2, 47, 54, 55, 62.
piață publică, 9.
picasăm, 187.
picioar (un. de măsură), 83.
pirotehnie, 83.
piste (peste), 2, 7, 14, 47, 62, 63, 65,
 66, 73, 135.
pitrece (*a*), 2, 12, 53, 54, 60, 82; *pi-
 trecere*, 48, 51.
placat (placardă) 214.
plăcē (*a*), 100.
plătescu (*să*), 107.
plecăciune, 3, 11.
plimbă (*a se*), 33; *plimbare*, 12;
a se primblă, 60; *primblare*, 12,
 65; *a se preumblă*, 33.
pod umblător, 3.
polc (regiment), 44.
polcovnic (colonel), 86.
politică, 22; *politică exterioară*, 214.

politică (sistem, procedare), 118, 129.
politică (politeță), 54.
politicesc, 87.
politicos, 42.
politie (oraș), 65.
poliță, (a, a da poliță), 213.
pompă, 97.
ponturi (articole de legi și regulamente), 174.
populație, 52.
porică (fructe), 122.
poroncă, 45, 47, 51, 55, 56, 64, 103, 112, 118, 126, 188, 230, 231.
poronci (a), 47, 59, 92.
portofeu, 52; *portofel*, 58; *portofeul*, 47, 50, 51.
portret, 12, 83.
posesie (arendă), 231, 232.
posiție, 217.
positiv, 207.
post, 63.
postă, 223; *poste*, 205, 206; *poste-restante*, 2, 209, 211, 231.
povoară, 8.
povod (prilej), 194.
prăpădi (a), 61.
prăvărie (prăfărie), 83.
pre, 4, 5, 7, 10, 12, 13, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 55, 55, 82, 86, 96, 120, 188, 191, 196, 205; *pe*, 7.
pre, 1, 3, 7, 11, 14, 16, 43, 44, 52, 54, 55, 56, 58, 60, 62, 63, 106, 188; *prea*, 13, 44, 47, 48, 50, 56, 60, 128, 199, 224.
preacurgătoriu, 43.
preferez, 230.
premiu, 62.
prepune (a a bănuți), 43.
prepurciă (praporci, locotenent), 15.
prescriere (descriere), 43.
prezent (dar), 78.
pricistui (a se—a se împărtași), 75.
priimi (a), 15; *primăsc*, 60.

prinț, 14, 15, 42, 94; *prințipe*, 15.
prințipal, 89.
prințipat, 63, 64.
privală (priveliște), 194.
privire (înfățișare), 44.
probozit (certat, ocărit), 105.
proceștă (a, a face proces), 220.
proclamație, 208; *proclamația*, 100.
prohorisi (a, a predă lecții), 62.
propri (a), 193.
protectui (a), 80.
protecție, 15.
protest, 229.
prothimie (preferință), 195.
protimisăsc (prefer), 110.
proșes, 218.
prusienesc, 102, 103, 126, 133.
public (adj), 60.
publicare, 218.
purcede (a), 42, 56; *purcesăscă*, 52.
purcedere, 51, 114; *purcedire*, 100.
purces (subst.), 48, 52.
putē («oți putē», voiui puteă), 53; *putē* (puteă), 54, 62.
puțân, 2, 4, 5, 8, 14, 42, 43, 49, 56, 65.
r*ang*, 105.
ră (rea), 2, 101, 133, 201.
răci (a se), 100.
rădică (a), 8, 11, 54, 226; *rădicat*, 53.
rămășiță, 52; *rămășăță*, 54.
rămâne (a), 66.
răsol, 74.
răsboinic (subst.), 12, 82.
ătund, 5.
rățătă (rețetă), 56.
răvaș, 2, 6, 10, 11, 18, 41, 45, 46, 47, 51, 54, 55; *răvașă* (răvașe), 224.
răsăpit, 4.
reacție, 210, 213.
recepisă, 224; *rețepisă*, 57, 76.
recomandație, 56; *recomandui* (a), 42.

recunoscător, v. *cunoscătoriu*.
recunoștință, 15, 54, 60.
refuză (a se), 202.
reglement, 108, 110, 114: *regula-*
ment, 108.
relație, 41, 44, 52.
relighie, 43, 89, 118.
reproșe, 219.
republică, 45,
respunde (a), 223; *respuns*, 198, 217.
retrograd, 217.
ritorică, 63, 65.
rochie, 8.
rusăsc, 44; *rusască*, 56, 74.

s
sămână, 56.
sadè (simplu), 6.
sameș, 73.
sară, 2, 51, 52, 54, 59.
saturi (sate), 116.
să (se), 1, 2, și peste tot.
săcară, 232.
săceră (a se), 116.
sălbatec, 7, 14.
săpon, 90.
săcriu, 53.
săli (a), 51, 42, 48, 50, 129, 210,
 223; *a se săli*, 62, 63, 109.
sălință, 51.
sămîl (a) 54, 65; *sămțăște*, 55;
sămțiri, 55.
sângur, 4, 49 55, 61, 187, 199, 213.
sărman, 65.
scarpi, 9.
scădezi (scazi), 111.
scărnav, 4.
scopos, 192.
seminar filologic, 87.
senet (chitanță), 123; *sinet*, 223.
sensație, 214.
septembrie, 7.
sfeșnicar (sfeșnic), 98.
sholer (școlar), 92.

siguranție (recipisă), 56; *siguranție*
 (siguranță), 218.
simptomă, 219; *simptome*, 227.
slobod, 45, 55, 63, 114, 230.
slobozenie, 105.
slobozie (colonie), 89.
slujei (slugii), 62; *sluji* (slugi), 134.
slut, 3.
socialist (adj.), 215.
somă, 215, 223; *sumă*, 223; *sommă*,
 116; *summă*, 116.
sorocovăț (monedă), 74; *soroco-*
veți, 225, 2. 6.
sosască (să), 109, 110.
spatariu, 44, 63; *spătăriia*, (sala
 tronului), 94.
spânzură, (a a atârna), 44.
speti (spete), 76; *spatile*, 47.
sprăveli (să ne), 2.
sprintin (a se, a se grăbi), 67.
stahie, 8.
statuă, 83; *statua*, 12; *statue*, 5, 9.
stătătoriu, 4.
stânsășă, 46.
stemă, 9.
stil, 200.
stodolă (hambar), 191.
strae, 3, 53.
strâin, 66.
strânge (a, a pune deoparte), 6.
stricasă, 53.
suffăr, 132.
sui (să, se suie), 12.
surgunlăc (exil), 77.
supunire, 51, 54.
suveran, 14.

ș
șală, 65, 83, 94: *sală*, 86.
șansuri (șanse), 213.
șăde (a), 7, 48; *a șădea*, 41, 44, 45,
 46; *șăde*, 53; *șăd*, 226; *am șăzut*,
 7; *a șădea*, 210, 212; *șed*, 211;
șede, 200; *șidem*, 92.

șăice, 4.
șăpti, 61, 84; *șapte*, 118.
șăs, 9.
șăsă, 10, 57, 61, 84, 89, 101, 111;
     sese, 218, 223.
școler, 86, 128; v. și *șholer*.
șfert, 52.
și (și), 15.
știem (știam), 119.
știință (știre), 11.

tacsie (clasă), 56.
talenturi, 216.
tării (întărituri), 10, 13.
temu (mă), 107.
teologia, 87.
teptil, 138.
tetrage (manuscript, corecturi), 106.
teatru, 65; *teatru*, 66.
teorie, 113.
tocma, 47, 58.
toemală, 3.
tom, 127.
topografie, 3, 6.
topothesia (așezarea), 43.
topuz, («cu topuzul», cu sila), 120.
tractir, (han, hotel), 10, 45, 74.
tractarisa (a), 188.
tragedie, 97, 209.
trăescu, 134.
trășura cu abori, 13.
trii, 3, 4, 7, 10, 14, 45, 46, 49, 53,
     59, 62, 65, 102, 111, 122, 132, 188;
     triisprezăce, 7; *al triile*, 45.
trimete (a); *să trimată*, 58, 61,
     110; *trimăs*, 50, 51, 52, 66;
trimăt, 50, 51, 52, 53, 63, 191,
     213, 230; *trimes*, 59, 61; *trimet*,
     63, 67; *a trimete* (va trimete),
     61; *trimeti* (trimete), 76, 110,
     130; *trimetere*, 45; *trimetu*, 122;
     trimeți, 74.
trudile, 54; *trudit*, 3.

tualetă, 111.
tulumbă, 94.
tumurug (bulamac), 8.

țeară, 216, 217, 219, 228, 230.
ține (a) 129; *a ține*, 8, 14; *a țâne*, 7.
țivil, 117, 215.
țivilisat, 8.

ulan, 44.
umblătoriu, 3, 4.
umid, 43: *umidă*, 68.
uniformă, 56, 111.
universitate, 73, 86, 102, 116.
urieg, 73.
urit, 223, 229.

vacanție, 41, 65.
vadē (termen), 201, *vadeā*, 223.
val (de pământ), 10.
Vasăle, 49, 52; *Vasăli* 44, 48, 51,
     52; *Vasili*, 231; *Vasălică*, 65.
văpsă (vopsea), 50.
vatau, 231,
vestescu, 229.
veteaz, 53.
vidē, (a), 47, 96, 105; *a videā*,
     187; *videre* 9.
vini (a), 65; *a vini* (va veni), 54;
     a veni, 73.
vizitarisi (a), 74; *vizită*, 72.
vorbăsc, 122.
vra (vrea), 187; *vre* (vrea), 49, 54;
     vrei (vei), 49; *vreu*, 42, 45, 62,
     206.
vremi (vreme), 16.
vroință, 42, 49.

zacuscă, 2, 102.
zăce (zece), 45, 48, 49, 64, 103, 121;
     zăci (zece), 49, 111; *doisprezăce*,
     53; *săisprezăce*, 47; *șăptespre-*
     zăce, 12; *optsprezăce*, 41; *doă-*

- záci*, 52, 53; *patruzáci*, 50, 65; *cincizáci*, 49.
záce (a), 61; *záci*, 129.
zadar (in), 132.
zamos, 5.
zástre, 96.
zádi (a), 5, 56; *zădit*, 13; *ziditoriu*, 43, 44, 55, 58; *zidiuri*, 10.

zilos (zel), 139.

zioă, 51, 53; *zioa*, 229.

zoologie, 87.

zugrăvală (ilustrație), 83; *zugrăvele* (tablouri), 74; *zugrăvia* (pictură), 75, *zugrăvit* (pictură), 66, 84.

CUPRINSUL

Prefață

1. — Câteva lămuriri introductive	V
2. — Ce cuprind scrisorile	VIII
3. — Dragostea de Franța și în deosebi de Paris	IX
4. — Mediul în care s'a format Kogălniceanu	XII
5. — Reprezintă Kogălniceanu influența germană la noi?	XIII
6. — Contactul neîntrerupt cu țara	XVI
7. — Alte lămuriri	XIX

Scrisori din drumul dela Iași la Lunéville (1834)

I. — Botoșani, 17 August 1834	1
II. — Boian, 19 August 1834	1
III. — Lemberg, 24 August 1834	3
IV. — 30 August 1834 (fără localitate)	6
V. — Viena, Septemvrie 1834	7
VI. — München, 19 Septemvrie 1834	11

Scrisori din Berlin către Mihail Sturza (1835)

VII. — Berlin, 8/20 August 1835	15
---	----

Scrisori din Lunéville către surorile sale (1834—1835)

VIII. — le 9 novembre 1834	17
IX. — (Noemvrie 1834)	19
X. — le 7 décembre 1834	20
XI. — le 20 décembre 1834 (1 janvier 1835)	22
XII. — le 18/30 janvier (1835)	23
XIII. — (fără dată)	25

XIV. — le 7/19 février 1835	27
XV. — le 16/28 mars 1835	28
XVI. — le 6/18 avril 1835	30
XVII. — le 10 mai 1835	32
XVIII. — 13/25 mai 1835	34
XIX. — 6/18 juin 1835	35
XX. — le 1/13 juillet 1835	36
XXI. — le 5 août 1835	39

Scrisori din Lunéville către tatăl său

XXII. — 1 Octomvrie 1834	41
XXIII. — 21 Octomvrie (9 Noemvrie) 1834	43
XXIV. — 22 Octomvrie 1834	44
XXV. — 8/20 Noemvrie 1834	48
XXVI. — 8/20 Noemvrie 1834	48
XXVII. — 23 Noemvrie (7 Decemvrie) 1834	50
XXVIII. — 3/15 Decemvrie 1834	52
XXIX. — 6/18 Decemvrie 1834	54
XXX. — 20 Decemvrie (1 Ianuarie) 1834	55
XXXI. — 18/30 Ianuarie 1835	57
XXXII. — 27 Ianuarie (8 Februarie) 1835	58
XXXIII. — 7/19 Februarie 1835	59
XXXIV. — 16/28 Martie 1835	61
XXXV. — 6/18 Aprilie 1835	62
XXXVI. — 27 Aprilie (9 Mai) 1835	64
XXXVII. — 13/25 Mai 1835	64
XXXVIII. — 6/18 Iunie 1835	65
XXXIX. — 1/13 Iulie 1835	66
XL. — 12/24 Iulie 1835	67
XLI. — 24 Iulie (5 August) 1835	67

Scrisori din Berlin către Mihail Sturza (1837)

XLII. — le 22 février 1837	69
--------------------------------------	----

Scrisori din Berlin către tatăl său (1835—1838)

XLIII. — 7/19 August 1835	72
XLIV. — 12/24 August 1835	73
XLV. — 1/13 Septemvrie 1835	74
XLVI. — 21 Septemvrie (3 Octomvrie) 1835	75
XLVII. — 4/16 Octomvrie 1835	75

XLVIII. — 13/25 Noemvrie 1835	76
XLIX. — 26 Noemvrie (8 Decemvrie) 1835	76
L. — 10/22 Decemvrie 1835	77
LI. — 16/28 Decemvrie 1835	77
LII. — 19 Decemvrie (1 Januarie) 1835	78
LIII. — 3/15 Januarie 1836	78
LIV. — 26 Januarie (8 Februarie) 1836	79
LV. — 14/26 Februarie 1836	80
LVI. — 11/23 Martie 1836.	81
LVII. — 27 Martie (8 Aprilie) 1836	82
LVIII. — 28 Aprilie (10 Mai) 1836	84
LIX. — 7/19 Mai 1836	86
LX. — 28 Mai (9 Junie) 1836	87
LXI. — 2/14 Junie 1836	89
LXII. — 17/29 Junie 1836	90
LXIII. — 26 Junie (8 Julie) 1836	90
LXIV. — 14/26 Julie 1836	92
LXV. — 28 Julie (9 August) 1836	93
LXVI. — 3/15 August 1836	95
LXVII. — 1/13 Septemvrie 1836	95
LXVIII. — 13/25 Octomvrie 1836	96
LXIX. — 2/14 Noemvrie 1836	98
LXX. — 23 Decemvrie 1836 (4 Januarie 1837)	99
LXXI. — 8/20 Januarie 1837	100
LXXII. — 1/13 Februarie 1837	101
LXXIII. — 9/21 Februarie 1837	103
LXXIV. — 10/22 Martie 1837	104
LXXV. — 1/13 Aprilie 1837	106
LXXVI. — Berlin, 23 Aprilie (5 Mai) 1837	108
LXXVII. — 21 Mai (2 Junie) 1837	109
LXXVIII. — 13/25 Junie 1837	111
LXXIX. — Swinemunde, 9/21 Julie 1837	114
LXXX. — Swinemunde, 21 Julie (2 August) 1837	115
LXXXI. — 14/26 August 1837	117
LXXXII. — 26 August (7 Septemvrie) 1837	120
LXXXIII. — 8/20 Octomvrie 1837	121
LXXXIV. — 20 Octomvrie (1 Noemvrie) 1837	126
LXXXV. — 5/17 Noemvrie 1837	127
LXXXVI. — 25 Noemvrie (7 Decemvrie) 1837	128
LXXXVII. — 18/30 Januarie 1838	132

LXXXVIII. — 10 Fevruarie (29 Martie) 1838	135
LXXXIX. — 19 Fevruarie 1838	137

Scrisori din Berlin către surorile sale (1835—1838)

XC. — (7/19 August 1835)	141
XCI. — le 1/13 septembre 1835	141
XCII. — (fără dată)	142
XCIII. — le 21 septembre (3 octombre) 1835	143
XCIV. — le 4/16 octobre 1835	145
XCV. — le 17/29 octobre 1835	146
XCVI. — le 13/25 novembre 1835	146
XCVII. — le 26 novembre (8 décembre) 1835	148
XCVIII. — le 19 décembre 1835 (1 janvier 1836)	149
XCIX. — le 3/15 janvier 1836	150
C. — le 9 février 1836	151
CI. — le 2/14 février 1836	152
CII. — le 23 mars 1836	153
CIII. — le 8 avril 1836	154
CIV. — le 21 avril (3 mai) 1836	155
CV. — le 19/7 mai 1836	157
CVI. — le 9 juin 1836	158
CVII. — le 17/29 juin 1836	159
CVIII. — le 26 juillet 1836	160
CIX. — le 27 juillet (8 août) 1836	161
CX. — le 1/13 septembre 1836	162
CXI. — le 21 septembre (3 octobre) 1836	163
CXII. — le 13/25 octobre 1836	165
CXIII. — le 2/14 novembre 1836	166
CXIV. — le 23 décembre 1836 (4 janvier 1837)	167
CXV. — le 8/20 janvier 1837	169
CXVI. — le 1/13 février 1837	170
CXVII. — le 21 février 1837	171
CXVIII. — le 22 mars 1837	172
CXIX. — le 1/13 avril 1837	173
CXX. — le 5 mai 1837	174
CXXI. — le 21 mai (2 juin) 1837	176
CXXII. — le 13/25 juin 1837	177
CXXIII. — Swinemunde, 9/21 juillet 1837	178
CXXIV. — Swinemunde, 2 août 1837	179
CXXV. — Berlin, 8 20 octobre 1837	181

CXXVI. — le 1-er novembre 1837	182
CXXVII. — le 7 décembre 1837	183
CXXVIII. — (fără dată)	184

Scrisori din drumul spre Moldova (1838)

CXXIX. — Cracovia 20 Fevruarie (4 Martie) 1838	186
--	-----

Scrisori dintre 1838 și 1848

CXXX. — Viena, 1/13 Mai 1844 (către tatăl său)	189
CXXXI. — (Râpi), 24 Martie 1844 »	191
CXXXII. — (Râșca), 22 Noemvrie 1844 »	192
CXXXIII. — (Paris), 8/20 Fevruarie 1846 »	195
CXXXIV. — Paris, 28/16 Fevruarie 1846 (către Gh. Bariț)	196

Scrisori din exil către fratele său (1848—1849)

CXXXV. — Paris, 16/28 Iunie 1848	198
CXXXVI. — Cernăuți, 28 August 1848	198
CXXXVII. — Cernăuți, 11 Octomvrie 1848	199
CXXXVIII. — Cernăuți, 18 Octomvrie 1848	200
CXXXIX. — Cernăuți, 12 Noemvrie 1848	201
CXL. — Cornuluncii, 19 Noemvrie 1848	202
CXLI. — Cernăuți, 30 Noemvrie 1848	203
CXLII. — Cernăuți, 10 Decemvrie 1848	204
CXLIII. — Cernăuți, 13 Decemvrie 1848	205
CXLIV. — Cernăuți, 19 Decemvrie 1848	206
CXLV. — Cernăuți, 31 Decemvrie 1848	207
CXLVI. — Cernăuți 10/22 Ianuarie 1849	208
CXLVII. — Viena, 22 Ianuarie (3 Fevruarie) 1849	209
CXLVIII. — Paris, 10/22 Fevruarie 1849	209
CXLIX. — 1/13 Martie 1849	210
CL. — Paris, 10 Martie 1849	211
CLI. — Paris, 21 Martie (5 Aprilie) 1849	211
CLII. — Paris, 2/14 Aprilie 1849	212
CLIII. — Paris, 10/22 Aprilie	213
CLIV. — Paris, 27 Aprilie (9 Mai) 1849	214
CLV. — Paris, 1/13 Mai 1849	215
CLVI. — Paris, 16/28 Mai 1849	217
CLVII. — Paris, 23 Mai (4 Iunie) 1849	218
CLVIII. — Paris, 11/23 Iunie 1849	219

CLIX. — Paris, 1/13 Iulie 1849	219
CLX. — Paris, 4 Iulie 1849	220
CLXI. — Paris, Iulie 1849	221

Scrisori din exil către părintele său (1848—1849)

CLXII. — Cernăuți, 8 Octombrie 1848	222
CLXIII. — Cernăuți, 6/18 Decembrie 1848	223
CLXIV. — Cernăuți, 24 Decembrie 1848	224
CLXV. — Cernăuți, 3 Ianuarie 1849	225
CLXVI. — Paris, 11/23 Iunie 1849	227
CLXVII. — Paris, 15/27 Iunie 1849	227
CLXVIII. — Paris, 1/13 Iulie 1849	228
CLXIX. — Paris, 6/18 Iulie 1849	228
CLXX. — Paris, 8/20 Iulie 1849	229
CLXXI. — Paris, 13/25 Iulie 1849	230
CLXXII. — Paris, 17/29 Iulie	230
CLXXIII. — (fără dată)	231

Adaus și îndreptări

1. Scrisoare către Mihail Sturza (8/20 August 1835)	233
2. Scrisoare către Gh. Asachi (1/13 Aprilie 1837)	234
3. Greșeli de tipar	236

Indice de lucruri 238

Indice de nume proprii 241

Indice de cuvinte și forme 252

Ilustrații:

M. Kogălniceanu pela 1840—50.

M. Kogălniceanu » 1850—1860 (două fotografii).

Patru fragmente din scrisorile lui (trei românești, unul francez).

Buletin de note din vremea studiilor lui Kogălniceanu la Lunéville.

Șase entități din scrisorile lui K. (vederi din Berlin).

Decretul domnesc prin care K. e înaintat locotenent.

**Cărți apărute în Editura Institutului de
Arte Grafice „Minerva“**

AUTORII CLASICI

Alecsandri V. — Poezii populare ale Românilor . . .	1.50
— Poezii	1.50
— Proză	2.—
— Teatru I	1.50
— Teatru II	2.—
— Teatru III	2.—
— Teatru IV	1.50
— Teatru V	1.50
Alexandrescu Gr. — Versuri și proză	1.50
Bălcescu N. — Istoria Românilor sub Mihai-Viteazul .	2.—
Beldiceanu N. — Poezii	1.50
Bolintineanu D. — Poezii	1.50
Creangă Ion. — Opere complete	2.—
Eminescu M. — Scrieri politice și literare	2.—
— Literatură populară	2.—
— Poezii postume	1.50
— Geniu pustiu	2.—
— Lumină de lună (Poezii)	2.—
Filimon N. — Ciocoi vechi și noi	1.50
Ispirescu P. — Legendele sau basmele Românilor .	1.50
— Poveștile unchișului sfântos	1.50
Maiorescu Titu. — Critice vol. I	1.50
— Vol. II	1.50
— Vol. III	1.50
Negruzzi C. — Opere complete, proză	1.50
— Poezii	1.50
— Teatru	1.50
Nicoleanu N., Cârlova V., Stamati C. — Opere complete, poezii și proză	1.50
Odobescu Al. — Opere complete. vol. I	1.50
— » » vol. II	1.50
— » » vol. III	1.50
Anton Pann. — Povestea vorbei	1.50
Russo Al. — Opere complete	1.50